

จินตภาพในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้
Images in Southern Thai Romantic Tales

รัชดา เสพมงคลเลิศ
Ratchada Sepmongkollert

วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย (สายวรรณคดี)

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

Master of Arts Thesis in Thai (Literature)

Prince of Songkla University

2539

๑

เลขหมู่	PN989.T5 ๙62 2539 ๐.2
Bib Key	113514

ชื่อวิทยานิพนธ์

จินตภาพในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้

ผู้เขียน

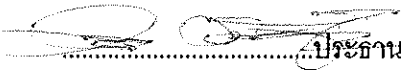
นางสาวรัชดา เสพมงคลเลิศ

สาขาวิชา

ภาษาไทย (สายวรรณคดี)

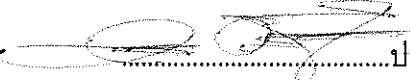
คณะกรรมการที่ปรึกษา

คณะกรรมการสอบ

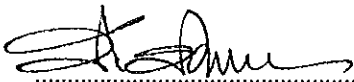
ประธานกรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์จรูญ ต้นสูงเนิน)

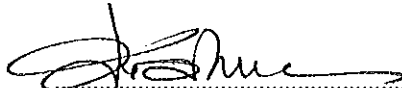
ประธานกรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์จรูญ ต้นสูงเนิน)

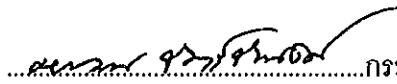
กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประพันธ์ วิเศษรัฐกรรม)

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประพันธ์ วิเศษรัฐกรรม)

กรรมการ

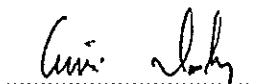
(รองศาสตราจารย์ ดร. ดวงมน จิตรจันทน์)

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์มัลลิกา คณานุรักษ์)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยรับ
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
(สายวรรณคดี)

(ดร. ไพรัตน์ สงวนไทร)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ชื่อวิทยานิพนธ์	จินตภาพในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้
ผู้เขียน	นางสาวรัชดา เสพมงคลเลิศ
สาขาวิชา	ภาษาไทย (สายวรรณคดี)
ปีการศึกษา	2539

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มุ่งศึกษากลวิธีการสร้างจินตภาพในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ และสภาพสังคมจากจินตภาพในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้จำนวน 14 เรื่อง คือโคบุตร โคสัฏุมาร จันทาคดุมาร จำปาสีตัน เต่าทอง นายตัน ปลาปู้ทอง พญาหงส์ พระรถเมรี วรวงส์ วันคาร สีทนต์ไชย สุวรรณสาม และ สุวัฒน์สินคำกาพย์

ผลการศึกษาพบว่า กวีชาวไทยภาคใต้ใช้กลวิธีการสร้างจินตภาพ 2 ลักษณะ คือการกล่าวตรงไปตรงมา และการใช้โวหาร ได้แก่ โวหารอุปมา โวหารอุปลักษณ์ โวหารปรนามนัย โวหารอติพจน์ โวหารสาธก โวหารปฏิรูปพจน์ การเปรียบเทียบวิเคราะห์ โวหารปฏินัย และการเคลือบคำ การใช้คำเพื่อสร้างจินตภาพ จะประกอบด้วย การเล่นเสียงของคำ ความหมายของคำ และการใช้คำเฉพาะถิ่น จินตภาพในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ ได้สะท้อนให้เห็นสภาพสังคมของชาวไทยภาคใต้ 2 ลักษณะ คือภาพสะท้อนสังคมและภาพสะท้อนวัฒนธรรม ภาพสะท้อนสังคม ได้แก่ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ สภาพความเป็นอยู่ สถาบันครอบครัว และหลักธรรมในสังคม สำหรับภาพสะท้อนวัฒนธรรม ได้แก่ การแต่งกาย เครื่องมือเครื่องใช้ อาหาร ประเพณี มหรสพและการละเล่น ความเชื่อ และค่านิยมของสังคม

กล่าวได้ว่าจินตภาพมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างสรรค์นิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ คือช่วยสื่อความหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ และแสดงลักษณะเฉพาะของนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ให้ปรากฏชัดเจนยิ่งขึ้น

Thesis Title: Images in Southern Thai Romantic Tales
Author: Miss Ratchada Sepmongkollert
Major Program: Thai (Literature)
Academic Year: 1995

Abstract

This research is intended to investigate the poets' techniques in creating images in Southern Thai romantic tales as well as to reconstruct the Southern Thai social milieu from the use of such images. Selected for the study are 14 romantic tales: Khobut, Khosok Kuman, Chanthakhat Kuman, Champa Si Ton, Taw Thong, Nai Dan, Pla Bu Thong, Phaya Hong, Phrarot Meri, Worawong, Wankhan, Sithanonchai, Suwannasam, and Suwannasin Kham Kap.

It is found that in creating images in the romantic tales, Southern Thai poets recourse to both literal and figurative language. Conventionally, the images are created through the use of simile, metaphor, metonymy, hyperbole, allegory, allusion, analogy, antithesis, and euphemism. The poets' effective diction includes puns on sounds, word meaning and the use of selected vocabulary found only in certain southern dialects. Through these images, the Southern Thai society is vividly depicted. In this way, the images serve as both social and cultural reflections. Subsumed under social reflection are natural surroundings, way

of life, the family, and moral codes while those under cultural reflection include costume, tools and equipment, diet, customs and traditions, entertainment, beliefs, and social values. Thus, images can be claimed to be an essential part in the creation of Southern Thai romantic tales in that they help convey the intended meaning effectively and also distinctly display the unique characteristic of Southern Thai romantic tales.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี ด้วยความเพียรพยายามของผู้วิจัย ซึ่งได้รับความอนุเคราะห์จากบุคคลต่าง ๆ หลายท่าน ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ที่ได้รับความกรุณาจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์จรูญ ตันสูงเนิน และผู้ช่วยศาสตราจารย์ประพันธ์ วิเศษรัฐกรรม อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่กรุณาสละเวลาให้คำแนะนำ ช่วยเหลือ แก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ

กราบขอบพระคุณอย่างสูง ต่อรองศาสตราจารย์ ดร. ดวงมน จิตร์จำนงค์ และรองศาสตราจารย์มัลลิกา คณานุรักษ์ คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ช่วยกรุณาชี้แนะข้อบกพร่องต่าง ๆ ให้วิทยานิพนธ์มีความถูกต้องสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

กราบขอบพระคุณ คุณพ่อ คุณแม่ และที่ ๆ ทุกคน พร้อมทั้งขอขอบพระคุณ อาจารย์เครือฟ้า นาคอ่อน ที่คอยให้กำลังใจให้ความช่วยเหลือ และมีส่วนผลักดันให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

สุดท้ายนี้คุณค่าและประโยชน์ใด ๆ อันพึงมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอมอบเป็นกตัญญูคุณเวทิตคุณแต่คุณพ่อ คุณแม่ คุณครูบาอาจารย์ และบุพการีทุกท่าน

รัชดา เสพมงคลเลิศ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ.....	(1)
Abstract.....	(2)
กิตติกรรมประกาศ.....	(4)
สารบัญ.....	(5)
บทที่	
1. บทนำ.....	1
ปัญหาและความเป็นมาของปัญหา.....	1
เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	3
วัตถุประสงค์.....	8
ความสำคัญของการวิจัย.....	8
ขอบเขตของการวิจัย.....	8
ข้อตกลงเบื้องต้น.....	10
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	10
วิธีดำเนินการวิจัย.....	11
2. ลักษณะของวรรณกรรมนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้.....	12
ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์นิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้.....	12
สภาพทางภูมิศาสตร์.....	12
ประวัติศาสตร์.....	13
ศาสนา.....	15
การศึกษา.....	17
ประเพณีและวัฒนธรรม.....	19

ลักษณะของนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้.....	21
ที่มาของโครงเรื่องนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้.....	21
ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง.....	23
จุดมุ่งหมายในการแต่ง.....	33
ลักษณะคำประพันธ์.....	39
ขนบในการแต่ง.....	44
3. การใช้ภาษาเพื่อสร้างจินตภาพในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้.....	52
ความหมายของจินตภาพ.....	52
กลวิธีสร้างจินตภาพ.....	52
กลวิธีการสร้างจินตภาพในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้.....	55
การกล่าวตรงไปตรงมา.....	55
บทไหว้ครู.....	56
บทพรรณนาธรรมชาติ.....	59
บทชมบ้านเมือง.....	64
บทอัศจรรย์.....	66
บทพรรณนาอารมณ์และความรู้สึก.....	67
การใช้โวหารเพื่อให้เกิดจินตภาพ.....	69
อุปมา.....	69
อุปลักษณะณ์.....	77
ปรนามนัย.....	86
อติพจน์.....	89
สาธก.....	91
ปฏิรูปพจน์.....	93
การวิเคราะห์เปรียบเทียบ.....	94

3.	ปฏิทิน.....	96
	การเคลือบคำ.....	98
	การสรรคำมาใช้ในจินตภาพ.....	99
	การเลือกเสียงของคำ.....	100
	การเล่นเสียงสัมผัส.....	100
	การเล่นคำ.....	103
	การเลียนเสียงธรรมชาติ.....	109
	การหลากคำ.....	111
	ความหมายของคำ.....	120
	คำที่เกี่ยวกับธรรมชาติ.....	120
	คำที่เกี่ยวกับเครื่องมือเครื่องใช้.....	125
	คำที่เกี่ยวกับจินตนาการ.....	126
	คำที่เกี่ยวกับมนุษย์.....	127
	คำที่เกี่ยวกับการละเล่น.....	128
	การใช้คำเฉพาะถิ่น.....	129
	คำที่ใช้เรียกแทนชื่อคน.....	129
	คำที่ใช้เรียกพืช.....	131
	คำที่ใช้เรียกสัตว์.....	132
	คำที่ใช้บอกเวลา.....	133
	คำที่ใช้เรียกสิ่งของเครื่องใช้.....	134
	คำที่ใช้แสดงเกี่ยวกับความเชื่อ.....	134
	คำที่ใช้สำนวนเปรียบเทียบ.....	136
	คำที่ใช้ด่า.....	137
	คำยืมภาษาต่างประเทศ.....	137

4. สภาพสังคมที่ปรากฏในจินตภาพจากนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้...	141
ความสัมพันธ์ของวรรณกรรมกับสังคม.....	141
สภาพของสังคมที่ปรากฏในจินตภาพจากนิทานประโลมโลก ท้องถิ่นภาคใต้.....	142
ภาพสะท้อนสภาพสังคม.....	143
สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ.....	143
สภาพความเป็นอยู่.....	145
สถาบันครอบครัว.....	164
หลักธรรมในสังคม.....	167
ภาพสะท้อนทางวัฒนธรรม.....	169
การแต่งกาย.....	171
เครื่องมือเครื่องใช้.....	175
อาหารการกิน.....	180
ประเพณี.....	184
มหรสพและการละเล่น.....	198
ความเชื่อ.....	203
ค่านิยมของสังคม.....	219
5. การอภิปรายผลการวิจัย.....	232
สรุปผลการวิจัย.....	232
อภิปรายผลการวิจัย.....	247
ข้อเสนอแนะของการวิจัย.....	249
บรรณานุกรม.....	250
ภาคผนวก.....	261
ประวัติผู้เขียน.....	282

บทที่ 1

บทนำ

ปัญหาและความเป็นมาของปัญหา

การแสดงออกทางด้านศิลปะทุกแขนง ศิลปินย่อมมีเหตุผลในการสร้างสรรค์ผลงานของตน สมพร รอดบุญ (2526 : 2) กล่าวว่า ความคิดในการสร้างสรรค์ของศิลปินสามารถจำแนกที่มาได้ 2 ลักษณะคือ

1.) ความคิดที่เกิดจากความรู้สึกภายในของศิลปิน เป็นส่วนหนึ่งที่ผลักดันหรือบันดาลใจให้ศิลปินแสดงออกในรูปของงานศิลปะ ที่มาของความรู้สึกภายใน ได้แก่ ประสบการณ์ชีวิต ความฝัน จินตนาการ และความทรงจำ

2.) ความคิดที่เกิดจากประสบการณ์ภายนอก เป็นความคิด ความรู้สึกที่ได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมและสังคม ได้แก่ ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศาสนา การเมือง เศรษฐกิจ ค่านิยม เป็นต้น

วรรณคดีเป็นงานศิลปะแขนงหนึ่งที่ถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด ความในใจ และปรัชญาชีวิต รวมทั้งประสบการณ์ของผู้เขียน ออกมาในรูปภาษาที่ประณีตละเอียด และมีแบบแผนกฎเกณฑ์ เป็นการสื่อสารทางจินตนาการและอารมณ์สะท้อนใจ (วันเนาว์ ยูเด็น, 2532 : 1)

กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ (2518 : 313) กล่าวว่า “นักวรรณคดีนอกจากมีความรู้สึกนึกคิดหรือชัดเจนในธรรมชาติและชีวิตแล้ว ยังต้องสั่งทัดในการใช้ภาษา คือ รู้จักใช้ถ้อยคำที่ตัดภาพให้สวยงามไพเราะเพราะพริ้ง”

คำกล่าวข้างต้น แสดงว่าการใช้ภาษาของกวีมีความสำคัญอย่างยิ่งในการสื่อความหมาย ฉะนั้นผู้ศึกษาวรรณคดีจึงจำเป็นต้องศึกษาศิลปะการใช้ภาษาของกวี ทั้งนี้เพื่อให้สามารถเข้าใจวรรณคดีได้อย่างลึกซึ้ง

ศิลปะการใช้ภาษา หมายถึงความสามารถในการใช้ภาษาให้บรรลุผลตามที่
 ตนต้องการโดยวิธีการต่าง ๆ กัน เช่น ใช้ภาษาตรงไปตรงมา ใช้โวหาร เป็นต้น
 (วิภา เสนานานู, 2511 : 113-119) การใช้ภาษาของกวีเพื่อถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึก
 และความคิดที่เป็นนามธรรม ไม่สามารถทำได้ง่ายนัก เพราะต้องใช้ภาษาสร้างภาพขึ้น
 ดังนั้นกวีจึงต้องเลือกสรรถ้อยคำที่สามารถสร้างภาพ เพื่อให้ผู้อ่านรับรู้ภาพแห่ง
 ความรู้สึกนึกคิดของตนได้ และผู้อ่านสามารถสร้างภาพความคิดนั้นขึ้นได้ เรียกว่า จินตภาพ
 (Image)

“จินตภาพ” เป็นศัพท์บัญญัติจากคำว่า อิมเมจ (Image) หมายถึงภาพ
 ที่เกิดจากความนึกคิด (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525, 2530 : 233)
 กุหลาบ มัลลิกะมาส (2519 : 36) กล่าวว่า จินตภาพเป็นภาพที่เกิดจากการใช้ถ้อยคำของ
 กวี เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความคิด ความรู้สึก และความประทับใจ

สรุปได้ว่า จินตภาพเป็นภาพที่สร้างขึ้นจากความรู้สึกนึกคิดของกวี โดยใช้ศิลปะ
 ในการเลือกสรรถ้อยคำเพื่อแนะให้ผู้อ่านเกิดภาพความเคิด ความรู้สึก และความประทับใจ
 ตามความมุ่งหมายของกวี ตัวอย่าง เช่น

เอียงอกเทออกอ้าง	อวดองค์ อรเอย
เมรุชุบสมุทรดินลง	เลขแต่้ม
อากาศจักรจรผจง	จารึก พอญา
โคมแม่หยาดฟ้าแย้ม	อยู่ร่อนญาเห็น ฯ

(นรินทร์ธิเบศร์, 2513 : 71)

นายรินทร์ธิเบศร์ กวีผู้แต่งนิราศนรินทร์ ต้องการบอกให้ผู้อ่านทราบถึงความรักที่ตนมีต่อนางอันเป็นที่รักจนสุดที่จะพรรณนาได้ โดยสร้างจินตภาพด้วยโวหารกล่าวเกินจริงในลักษณะการเปรียบเทียบ เพื่อให้ผู้อ่านเกิดจินตนาการตามถ้อยคำ คือใช้เขาพระสุเมรุซึ่งมีความสูงใหญ่มาแทนปากกา และเอาน้ำในมหาสมุทรซึ่งไม่มีวันเหือดแห้งมาแทนน้ำหมึกเพื่อเขียนพรรณนาความรู้สึกของตนที่มีอยู่ลงบนแผ่นฟ้ากว้างใหญ่ซึ่งเปรียบได้กับกระดาษ แต่ปรากฏว่า แผ่นฟ้าไม่เพียงพอที่จะจารึกความรักของตนที่มีต่อนางอันเป็นที่รักได้

จะเห็นว่าในการแต่งโคลงข้างต้น กวีใช้ภาษาเป็นสื่อเนะภาพ เพื่อถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดของตน ซึ่งผู้อ่านจะเข้าใจได้ดี ก็ต่อเมื่อได้สร้างจินตภาพ หรือจินตนาการตามถ้อยคำนั้น ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ภาษาในวรรณคดีมีลักษณะเป็นสัญลักษณ์ หรือเป็นเครื่องหมายแสดงความรู้สึกนึกคิด ภาษานี้จะเกิดประสิทธิภาพสมบูรณ์ ก็ต่อเมื่อผู้อ่านอยู่ในสังคมเดียวกับกวี มีวัฒนธรรมคล้ายคลึงกัน หรือมีความเข้าใจวัฒนธรรมในสังคมของกวีนั้นเป็นอย่างดี เพราะกวีจะใช้ภาษาที่สังคมยอมรับ อีกประการหนึ่งนั้นความรู้สึกนึกคิดของกวี ก็คือความรู้ ความคิด และประสบการณ์จากสภาพแวดล้อมทางสังคมของตน ดังนั้นสังคมและวัฒนธรรม จึงมีส่วนสำคัญในการกำหนดภาษาของกวี (จำเพย ไชยสินธุ์, 2527 : 4)

ด้วยเหตุที่การใช้ภาษาของกวีมีความสำคัญอย่างยิ่งในการสื่อความหมาย หรือจินตภาพ ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการใช้ภาษาเพื่อสร้างจินตภาพ และสภาพสังคมที่ปรากฏในจินตภาพ โดยศึกษาจากวรรณกรรมประเภทนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ของไทยเท่าที่ปรากฏอยู่ ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาค้นคว้าในลักษณะของการรวบรวมและเผยแพร่ เพื่อการอนุรักษ์วรรณกรรมท้องถิ่นนั้น ๆ ไว้ให้คงรูปแบบเดิมให้มากที่สุด ดังนั้นการศึกษาค้นคว้าที่ผ่านมา จึงมีแง่มุมไม่กว้างขวางมากนัก

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับจินตภาพ

ดวงมณ จิตรจําอางค์ (2536 : 113-129) ได้กล่าวถึงความเปรียบในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งผู้ประพันธ์สร้างขึ้น เพื่อให้เกิดพลังแก่การแสดงออก และเกิดผลกระทบต่อ การสร้างจินตภาพ ว่าทำได้หลายวิธี เช่น บุคลาธิษฐาน ความเปรียบประชด ความเปรียบแสดงแนวเทียบ ความเปรียบอิงแนวเทียบ และความเปรียบเกินจริง

จินตาศิริ เทียมเดช (2524 : บทคัดย่อ) ได้ “วิเคราะห์บทร้อยกรองของ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา)” พบว่าการใช้ถ้อยคำใน บทร้อยกรองของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) มีลักษณะดังนี้ คือการซ้ำคำ การเล่นคำ การประชันศัพท์ การใช้คำง่าย การใช้ศัพท์สูง การใช้คำอุทาน การใช้คำพูดในภาษาพูด การใช้คำจากภาษาต่างประเทศ การใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติ และการใช้โวหารมีบรรยายโวหาร พรรณนาโวหาร เทศนาโวหาร และสาธกโวหาร โวหารเชิงภาพพจน์ แบ่งออกเป็น โวหารอุปมา โวหารอุปลักษณ์ โวหารบุคลาธิษฐาน สัญลักษณ์ โวหารคติพจน์ โวหารปฏิปฐา และสำนวนไทย

พิทยา เจริญสุวรรณ (2520 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษา “ศิลปะการใช้ภาษาใน กวีนิพนธ์ของ อังคาร กัลยาณพงศ์” พบว่ามีลักษณะพิเศษในการใช้โวหาร 10 ประเภท คือโวหารอุปมา โวหารบุคลาธิษฐาน โวหารนามนัย โวหารเกินจริง โวหารอาวัตพากย์ โวหารเลียนแบบ โวหารเปรียบเทียบ โวหารอุทาหรณ์ โวหารสมพจน์นัย และโวหารชวนคิด

พิศมร ้วยวุฒิ (2529 : บทคัดย่อ) ได้ “วิเคราะห์การใช้ภาพพจน์ใน วรรณกรรมร้อยกรองของ สุจิตต์ วงษ์เทศ” พบว่ามีการใช้ภาพพจน์เกี่ยวกับการเปรียบเทียบ โดยตรงและโดยนัย การใช้คำที่มีรสความ การเล่นคำ การใช้คำซ้ำ และการเลียนเสียง

ศิริพร โชคไพศาล (2533 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษา “ความเปรียบใน เพลงกล่อมเด็กภาคใต้ อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง” พบว่าการเสนอเนื้อหาของ เพลงกล่อมเด็กภาคใต้ ใช้ความเปรียบอุปมา ความเปรียบนามนัย ความเปรียบอุปลักษณ์ ความเปรียบอุทาหรณ์ ความเปรียบบุคลาธิษฐาน ความเปรียบคติพจน์ และให้คุณค่า ทางด้านอารมณ์ คุณค่าทางด้านสังคม และคุณค่าทางด้านคติธรรม

วินัย จันทรพริ้ม (2531 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษา “สำนวนโวหารและสัญลักษณ์ในเพลงกล่อมเด็กภาคใต้” พบว่าโวหารที่ใช้มากที่สุด คือโวหารอุปมา รองลงมา คือโวหารอุปสรรคณ์ โวหารบุคคลาธิษฐาน โวหารอติพจน์ โวหารอุทาหรณ์ และสัญลักษณ์

ธิติมา วิไลรัตน์ (2526 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษา “ถ้อยคำที่ใช้ในภาษาถิ่นพัทลุง” พบว่าถ้อยคำที่ใช้เป็นสำนวนมีหลายลักษณะ ได้แก่ สำนวนที่มาจาก การเปรียบเทียบ สำนวนที่มาจาก การเทียบส่วนและความหมายของคำ สำนวนที่มาจาก ขนบธรรมเนียม ประเพณี และสภาพความเป็นอยู่ สำนวนที่มาจาก ลัทธิความเชื่อ และ สำนวนที่มาจาก อิทธิพลของศาสนา

รำเพย ไชยสินธุ์ (2527 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษา “กระบวนการจินตภาพในวรรณกรรมร้อยกรองอีสาน” โดยศึกษาถึงความสัมพันธ์ของกระบวนการจินตภาพกับสังคมอีสาน จากวรรณกรรมร้อยกรองอีสาน จำนวน 15 เรื่อง ผลจากการศึกษา ทำให้ทราบถึงความงามของภาษาในเชิงกระบวนการจินตภาพ ทำให้ทราบถึงอารมณ์ ความรู้สึก และ จินตนาการของกวีอย่างมีศิลปะ และพบว่ากวีอีสานใช้กระบวนการจินตภาพ 2 ลักษณะ คือ การกล่าวอย่างตรงไปตรงมา และการสร้างภาพพจน์ เช่นโวหารอุปมา โวหารอุทาหรณ์ โวหารอติพจน์ โวหารอุปสรรคณ์ โวหารบุคคลาธิษฐาน โวหารนามนัย โวหารอาวัตพากย์ และโวหารสมพจน์นัย

2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้

กุลลาบ มัลลิกะมาส (2516 : คำนำ) ได้ให้ความรู้ความคิดเกี่ยวกับ คติชาวบ้านไว้ในหนังสือ “คติชาวบ้าน” ทำให้ทราบถึงสภาพชีวิต และวัฒนธรรมไทย โดยทั่วไปได้ดีขึ้น โดยชี้ให้เห็นว่า วัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นเครื่องกลมเกลียวจิตใจ และ สอนหลักปฏิบัติธรรมแก่คนในสังคม

สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2512 : 2-5) ได้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับ “คติชาวบ้าน ปักข์ได้” เรื่องที่ศึกษา ได้แก่ภาษาถิ่น ประเพณี วัฒนธรรม ภาษิตชาวบ้าน นิทานชาวบ้าน ปริศนาสำหรับเด็ก และเพลงกล่อมเด็กปักข์ได้ ผู้ศึกษาได้ชี้ให้เห็นว่า คติชาวบ้านถูกความเจริญทางวัตถุเข้าไปครอบงำ และกล่าวถึงคุณค่าของคติชาวบ้าน ว่าสะท้อนให้เห็นถึงประเพณี วัฒนธรรม ศัพท์ภาษา เกียรติความรู้ด้านวรรณคดี ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ และใช้เป็นเครื่องมืออบรมสั่งสอน

ประทีป ชุมพล และคณะ (2519 : บทนำ) ศึกษา “วรรณกรรมภาคใต้ ในเชิงประวัติศาสตร์วรรณกรรม” โดยสังเขป ได้จัดแยกวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ออกเป็นประเภทต่าง ๆ เช่น ประเภทศาสนา นิทาน สุภาษิต นิราศต่าง ๆ กฎหมาย และตำนาน และได้ศึกษาเกี่ยวกับผู้แต่ง ทำนองแต่ง ประวัติความเป็นมา เนื้อเรื่อง และตัวอย่างตอนสำคัญ ๆ ของแต่ละเรื่อง ช่วยให้เห็นลักษณะวรรณกรรมภาคใต้ได้เด่นชัดขึ้น

ชวน เพชรแก้ว (2525 : 3-5) ได้ศึกษา “วรรณกรรมท้องถิ่นสุราษฎร์ธานี ในหนังสือ ‘วรรณกรรมท้องถิ่นสุราษฎร์ธานี’” เนื้อหาแบ่งออกได้เป็นวรรณกรรมท้องถิ่นประเภทนิทานประโลมโลก และวรรณกรรมท้องถิ่นประเภทนิทานชาดก เรื่องที่นำมาศึกษามีทั้งหมด 25 เรื่อง โดยศึกษาเกี่ยวกับที่มาของเรื่อง ผู้แต่ง จุดมุ่งหมาย แนวคิด คุณค่า และอักขรวิธี

อุดม หนูทอง (มปป : 266) ได้ศึกษา “วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ประเภทนิทานประโลมโลก ในเชิงประวัติ” โดยศึกษาภูมิหลังของภาคใต้ที่เกี่ยวกับวรรณกรรมลักษณะทั่วไปของวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ ได้รวบรวมวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ จำนวน 26 เรื่อง และศึกษาพบว่านิทานประโลมโลกมีบ่อเกิดที่สำคัญ 2 แหล่ง คือได้เค้าเรื่องมาจากปัญญาสชาดก และสร้างเรื่องขึ้นเองหรือแต่งขึ้นจากนิทานท้องถิ่น การแต่งวรรณกรรมผู้แต่งใช้กาพย์เป็นพื้น มีกาพย์ยานี 11 กาพย์ฉบัง 16 และกาพย์สุรางคนางค์ 28

ปราณี ขวัญแก้ว (2518 : บทคัดย่อ) ได้รวบรวมและศึกษา “วรรณคดีชาวบ้านจาก ‘นุดดำ’ ตำบลร่อนพิบูลย์ อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช” วรรณคดีที่นำมาศึกษามีจำนวน 3 เรื่องคือ พระรถเมรี หอยสังข์ และวันคาร พบว่า

พระรณเมธี และ หอยสังข์ กวีได้เค้าเรื่องมาจากนิทานพื้นเมือง แต่แต่งเลียนแบบนิทานชาดก สำหรับเรื่อง วันดาว เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ของกวี จุดมุ่งหมายของกวีเพื่อให้ผู้อ่านผู้ฟังเกิดความเพลิดเพลินในอรรถรส แนวคิดได้แสดงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือกฎแห่งกรรม ภาษาที่ใช้ กวีใช้ภาษาท้องถิ่น และสื่อความหมายตรงไปตรงมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบทชมธรรมชาติ กวีนิยมการเล่นคำและสัมผัสมากกว่าความสมจริง ส่วนลักษณะคำประพันธ์กวีใช้ กาพย์ยานี 11 กาพย์ฉบัง 16 และกาพย์สุรางคนางค์ 28 สลับกัน

ประพนธ์ เรื่อง ณรงค์ (2523 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษา “พระวรวงศ์” วรรณกรรมท้องถิ่นจังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่าตัวอักษรที่ใช้บันทึกเป็นอักษรสมัยรัตนโกสินทร์ ส่วนอักษรวิธีบันทึกตามลักษณะภาษาถิ่น รูปแบบการประพันธ์เป็นร้อยกรองประเภทกาพย์ กวีมีความสามารถในการใช้ภาษาไม่ว่าจะเป็นการใช้ถ้อยคำสำนวนโวหาร อันก่อให้เกิดอรรถรสวรรณคดีในเชิงสังคม ได้สะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมต่าง ๆ ความเชื่อ ตลอดจนประเพณีที่น่าสนใจ

อึ้ง กาญจนธานี (2527 : บทคัดย่อ) ได้ “วิเคราะห์วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้” จำนวน 6 เรื่อง พบว่าในการแต่งกวีใช้โวหาร ดังต่อไปนี้ โวหารภาพพจน์ ได้แก่ โวหารแบบอุปลักษณ์ โวหารอุปมา โวหารนามนัย และโวหารบุคลาธิษฐาน โดยเปรียบเทียบในเชิงสัญลักษณ์ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของกวีชาวไทยภาคใต้ ทั้งยังแสดงให้เห็นถึงความเชื่อ ประเพณี และค่านิยมต่าง ๆ ของสังคม เป็นต้น

สถาบันทักษิณคดีศึกษา (2527 : 13-14) ได้ศึกษา “โลกทรรศน์ไทยภาคใต้” โดยวิเคราะห์จากวรรณกรรมพื้นบ้าน ปรากฏว่าโลกทรรศน์ของชาวไทยภาคใต้มาจากความเชื่อ อาชีพ การศึกษา และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ สิ่งเหล่านี้ได้ผสมผสานกันเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคใต้

วัตถุประสงค์

1. ศึกษาการใช้ภาษาเพื่อสร้างจินตภาพในวรรณกรรมประเภทนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้
2. ศึกษาสภาพสังคมที่ปรากฏในจินตภาพจากวรรณกรรมประเภทนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้

ความสำคัญของการวิจัย

1. ทำให้ทราบถึงกลวิธีการใช้ภาษาและสำนวนโวหาร ที่ก่อให้เกิดจินตภาพในวรรณกรรมประเภทนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้
2. ทำให้ทราบสภาพสังคมภาคใต้ ที่ปรากฏในจินตภาพจากวรรณกรรมประเภทนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้
3. เป็นการเผยแพร่วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ให้เป็นที่รู้จักแพร่หลาย

ขอบเขตของการวิจัย

1. วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ประเภทนิทานประโลมโลกที่นำมาศึกษา มีจำนวน 14 เรื่อง ดังนี้

1.1 โคบุตร ตันฉบับของนางละม่อม แซ่โกว จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี พิมพ์เผยแพร่

1.2 โคสัฎกุมาร วิทยาลัยครูสงขลา พิมพ์เผยแพร่

1.3 จันทาคดกุมาร วิทยาลัยครูสงขลา พิมพ์เผยแพร่

- 1.4 จำปาสีตัน ต้นฉบับของนายพัน ผึ้งประสงค์ ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม
จังหวัดสุราษฎร์ธานี พิมพ์เผยแพร่
- 1.5 เต่าทอง ต้นฉบับของนางปาน พิษผล บ้านเลขที่ 4 หมู่ 6 ตำบลถ้ำสิงขร
อำเภอคีรีรัฐนิคม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี
พิมพ์เผยแพร่
- 1.6 นายตัน ต้นฉบับของนายเซวง ไชยานุพงศ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช
ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช พิมพ์เผยแพร่
- 1.7 ปลาบู่ทอง ต้นฉบับของนายเอื้อง สงวนวงศ์ แพทย์ประจำตำบลป่าตอง
อำเภอกระบุรี จังหวัดภูเก็ต ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมวิทยาลัยครูภูเก็ต พิมพ์เผยแพร่
- 1.8 พญาหงส์ ต้นฉบับของนายแดง สองเมือง บ้านเลขที่ 1 หมู่ที่ 5 ตำบลแม่น้ำ
อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี
พิมพ์เผยแพร่
- 1.9 พระรถเมรี ต้นฉบับของนายเรือง นานใน ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม
จังหวัดนครศรีธรรมราช พิมพ์เผยแพร่
- 1.10 วรวงศ์ ต้นฉบับของพระเทพรัตนกวี (ก. ธรรมวอ) เจ้าคณะจังหวัดสุราษฎร์ธานี
ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี พิมพ์เผยแพร่
- 1.11 วันคาร ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช พิมพ์เผยแพร่
- 1.12 สีทน่นไชย ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี พิมพ์เผยแพร่
- 1.13 สุวรรณสาม ต้นฉบับของนายสังข์ พรหมจันทร์ บ้านเลขที่ 17 หมู่ที่ 4
ตำบลแม่น้ำ อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี
พิมพ์เผยแพร่
-
- 1.14 สุวรรณสินคำกาพย์ ภาควิชาภาษาไทย วิทยาลัยครูภูเก็ต พิมพ์เผยแพร่
เมื่อพุทธศักราช 2519

2. การศึกษาจินตภาพในวรรณกรรมประเภทนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้
จะศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. วรรณกรรมประเภทนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ ที่คัดเลือกมาเป็นข้อมูลในการศึกษา มีเกณฑ์ดังต่อไปนี้

1.1 เป็นวรรณกรรมที่เป็นลายลักษณ์

1.2 เป็นวรรณกรรมที่ได้รับการปริวรรต หรือพิมพ์เผยแพร่โดยสถาบันส่งเสริมวัฒนธรรมภาคใต้ ได้แก่ วิทยาลัยครูภูเก็ต วิทยาลัยครูสงขลา ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช และศูนย์ศิลปวัฒนธรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี

2. วรรณกรรมประเภทนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ ซึ่งเขียนด้วยอักษรวิธีเฉพาะถิ่นในการอ้างอิงจะเขียนเป็นอักษรวิธีปัจจุบัน

นิยามศัพท์เฉพาะ

จินตภาพ หมายถึง ภาพที่ผู้อ่านสร้างขึ้นจากความนึกคิดของตน โดยกวีอาศัยถ้อยคำภาษาที่มีความหมาย เพื่อแนะให้ผู้อ่านเกิดภาพตามความรู้สึกนึกคิดของตน (กุหลาบ มัลลิกะมาส, 2519 : 36)

นิทานประโลมโลก หมายถึง วรรณกรรมประเภทนิทาน นิยายที่เขียนขึ้นโดยมุ่งความบันเทิงใจเป็นหลัก อาจแฝงคติธรรมทางศาสนาหรือได้เค้าเรื่องจากศาสนาบ้าง แต่มิได้ตั้งใจจะให้ประโยชน์โดยตรงทางศาสนา (อุดม หนูทอง, มปป : 3)

วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ หมายถึง วรรณกรรมประเภทลายลักษณ์ที่ปรากฏอยู่ในท้องถิ่นภาคใต้และเขียนด้วยสำเนียงภาษาท้องถิ่นภาคใต้

โวหารภาพพจน์ หมายถึง การใช้ถ้อยคำสำนวน ทำให้นึกเห็นเป็นภาพ เช่น อุปมาโวหาร โวหารอุปลักษณ์ โวหารอติพจน์ โวหารนามนัย เป็นต้น (สิทธา พิณจิววดล, 2516 : 176)

สภาพสังคมภาคใต้ หมายถึง สภาพความเป็นอยู่ ได้แก่ การงาน อาชีพ ศาสนา ประเพณี ค่านิยม ตลอดจนสิ่งแวดล้อมในชุมชน 14 จังหวัดภาคใต้ของประเทศไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้วิธีวิจัยจากเอกสาร (Documentary Research) และเสนอผลการศึกษาในรูปพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) โดยดำเนินการตามลำดับขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นการศึกษาและรวบรวม
 - 1.1 สํารวจและคัดเลือกวรรณกรรมประเภทนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในขอบเขตของการศึกษา
 - 1.2. รวบรวมข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย
2. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล
 - 2.1 ศึกษาวรรณกรรมและเอกสารที่เกี่ยวข้องอย่างละเอียด
 - 2.2 วิเคราะห์วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ประเภทนิทานประโลมโลกตามวัตถุประสงค์
3. ขั้นสรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการวิจัย
 - 3.1 สรุปผล และอภิปรายผลการวิจัย
 - 3.2 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการวิจัย

บทที่ 2

ลักษณะของวรรณกรรมนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์นิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้

การสร้างสรรค์วรรณกรรมเป็นงานสร้างสรรค์ที่ได้รับมรดกจากสังคม

วรรณกรรมจึงรวมเอาคติความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม และค่านิยม ตลอดจนเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไว้ วรรณกรรมจึงมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสังคมอย่างใกล้ชิด ดังนั้นการศึกษาวรรณกรรมนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ จึงจำเป็นต้องศึกษาภูมิหลังทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ศาสนา ขนบธรรมเนียม ประเพณีต่าง ๆ ของท้องถิ่นที่วรรณกรรมเกี่ยวข้องกับอยู่ เพื่อให้เข้าใจวรรณกรรมชัดเจนขึ้น (อุดม นนุทอง, มปป : 5)

1. สภาพทางภูมิศาสตร์

ภาคใต้ของประเทศไทยประกอบด้วยพื้นที่ 14 จังหวัด คือจังหวัดชุมพร ระนอง สุราษฎร์ธานี ภูเก็ต กระบี่ พังงา นครศรีธรรมราช ตรัง พัทลุง สงขลา สตูล ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส คิดเป็นเนื้อที่ทั้งหมด 70,189 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 43,818,125 ไร่ ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 13.6 ของพื้นที่ทั้งประเทศ (อัศรา บุญทิพย์, 2535 : 4-5)

พื้นที่ของภาคใต้มีลักษณะแคบทอดยาวจากเหนือลงมาได้ เริ่มจากจังหวัดชุมพร ลงมาทางใต้จรดเขตแดนประเทศสหพันธรัฐมาเลเซีย ตั้งอยู่ประมาณละติจูดที่ 11 องศาเหนือ 42.2 ลิบดาเหนือ ถึงละติจูดที่ 5 องศา 37 ลิบดาเหนือ คิดเป็นระยะทางประมาณ 750 กิโลเมตร และส่วนกว้างอยู่ประมาณละติจูดที่ 6 องศา 45 ลิบดาเหนือ โดยมีช่วงกว้างตั้งแต่ 195-200 กิโลเมตร ส่วนที่แคบที่สุดของภาคใต้อยู่ระหว่างจังหวัดชุมพร และจังหวัดระนองที่คอคอดกระ ตั้งอยู่ประมาณละติจูดที่ 11 องศาเหนือ 42.4 ลิบดาเหนือ (ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์, 2519 : 3)

ลักษณะภูมิประเทศของภาคใต้เป็นคาบสมุทรทอดยาวลงมาทางใต้ที่ราบชายฝั่งทะเลทางด้านตะวันออก ส่วนทางด้านตะวันตกของภาค มีเทือกเขาตะนาวศรีทอดยาวเป็นสันของคาบสมุทรเรื่อยลงไป จนถึงจังหวัดกระบี่ นอกจากนี้ยังมีเทือกเขานครศรีธรรมราช และสันกาลาคีรี ทอดยาวลงไปต่อเขตแดนประเทศสหพันธรัฐมาเลเซีย ภาคใต้มีแม่น้ำสายสำคัญต่าง ๆ ที่ไหลผ่านที่ราบลุ่มไปออกทะเลที่อ่าวไทยทางตะวันออก

การที่พื้นที่ของภาคใต้มีลักษณะแคบยาว และมีภูเขาทอดจากเหนือลงใต้ ทำให้ชาวไทยภาคใ้อยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ มีใจกว้าง รักพวกพ้อง และเป็นนักสู้ การมีทะเลล้อมรอบและมีที่ราบชายฝั่ง ทำให้เกิดอาชีพสำคัญของชาวไทยภาคใต้ ได้แก่ การประมง และการเกษตร

2 ประวัติศาสตร์

สภาพทางภูมิศาสตร์ และที่ตั้งของภาคใต้มีความสำคัญในประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์ คือภาคใต้ตั้งอยู่บนแหลมมลายู ติดต่อกับประเทศสหพันธรัฐมาเลเซีย และประเทศใกล้เคียง ทำให้มีความสัมพันธ์กับประเทศดังกล่าวในด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมืองอย่างใกล้ชิด นอกจากนี้ยังเป็นบริเวณที่สามารถติดต่อทางการค้ากับต่างประเทศโดยทางทะเลทั้งสองด้านมาแต่โบราณ คือทางตะวันออกที่เป็นอ่าวไทย และทางตะวันตกที่เป็นมหาสมุทรอินเดีย เป็นบริเวณที่ตั้งอยู่บนเส้นทางการติดต่อระหว่างตะวันตกกับตะวันออกอย่างเหมาะสมที่สุด จากเอกสารเก่าแก่ของชาวต่างประเทศที่บันทึกไว้ เช่นศิลาจารึก บันทึก จดหมายเหตุของชาวอินเดีย กรีก และอาหรับ ล้วนแต่ระบุว่าภาคใต้คือแหลมทองของไทยเป็นแหล่งสินค้าที่มั่งคั่ง และเป็นศูนย์กลางการค้าขายมานานไม่ต่ำกว่าสมัยพุทธศตวรรษที่ 8-9 (อุดม นิปริยาย, 2519 : 26-29)

ในยุคต้นประวัติศาสตร์ภาคใต้มีศูนย์กลางความเจริญอยู่ที่แคว้นใหญ่ ๆ 4 แคว้น กับเมืองท่าอีก 2 เมือง คือแคว้นไชยา (จังหวัดสุราษฎร์ธานี) แคว้นนครศรีธรรมราช แคว้นสทิงพระ (จังหวัดสงขลาถึงพัทลุง) แคว้นปัตตานี และอีก 2 เมือง คือ เมืองตรัง และเมืองตะกั่วป่า (ศรีศักดิ์ วัลลิโภคม, 2522 : 35-37)

ในราวพุทธศตวรรษที่ 14 อาณาจักรศรีวิชัยเจริญรุ่งเรืองขึ้น และแผ่อิทธิพลครอบคลุมภาคใต้ตอนบนตั้งแต่จังหวัดชุมพรลงไปจนถึงหมู่เกาะอินโดนีเซียในปัจจุบัน

เมื่ออาณาจักรศรีวิชัยเสื่อมอำนาจลง เมืองสายบุรี ปัตตานี กะลันตัน ปะหัง ไทรบุรี พัทลุง ตรัง ชุมพร บันไทยสมอ สะอูเลา (สงขลา) ตะกั่วป่า และกระบุรี ต่างพากันแยกตัวเป็นอิสระ แม้สุโขทัยจะเป็นใหญ่ในดินแดนสุวรรณภูมิส่วนบน แต่อาณาจักรต่าง ๆ ทางใต้ ยังคงเป็นอิสระอยู่จนถึงสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช นครศรีธรรมราชก็ตกเป็นเมืองขึ้นของกรุงสุโขทัยอย่างแท้จริงในปีพุทธศักราช 1837 (วิเชียร ณ นคร และคณะ, 2521 : 80-87) แม้ว่าหัวเมืองนครศรีธรรมราช จะตกเป็นหัวเมืองประเทศราชของกรุงสุโขทัย แต่ทางด้านวัฒนธรรมยังอยู่เหนือสุโขทัยมาก สังเกตได้จากหลักศิลาจารึกหลักที่ 1 ด้านที่ 2 บรรทัดที่ 28-31 ที่กล่าวว่า

“...พ่อขุนรามคำแหงกระทำไยทานแก่มหาเถรสังฆราชปราชญ์เรียนจบปิฎกไตร หลวกกว่าปู่ครูในเมืองนี้ทุกคนลูกแต่เมืองศรีธรรมราชมา” (กรมศิลปากร, 2527 : 13-14)

ในสมัยอยุธยาพระราชพงศาวดารไทย กล่าวถึงเมืองนครศรีธรรมราชว่ามีฐานะเป็นเมืองเอกเทียบเท่าเมืองพิษณุโลก และเป็นเมืองเอกของฝ่ายใต้ตลอดสมัยอยุธยา ทำหน้าที่ควบคุมดูแลเมืองต่าง ๆ ในภาคใต้ทั้งหมด (อุดม นิปரியาย, 2519 : 28)

ในสมัยกรุงธนบุรี เมืองนครศรีธรรมราชมีอำนาจปกครองเสมอเมืองประเทศราช แต่ครั้งถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ก็ถูกลดอำนาจลงมาเป็นหัวเมืองเอก ต่อมามีการตั้งเมืองสงขลา ขึ้นเป็นเมืองเอกอีกเมืองหนึ่ง เพื่อแบ่งภาระรับผิดชอบหัวเมืองมลายูร่วมกับนครศรีธรรมราช (เรื่องเดียวกัน : 29)

ครั้นในปีพุทธศักราช 2475 สมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ จัดระบบบริหารออกเป็นจังหวัด ๆ ดังนั้นจังหวัดต่าง ๆ ในภาคใต้ ก็มีฐานะเท่าเทียมกัน (อุดม นนุทอง, มปป : 9)

ประวัติศาสตร์ของภาคใต้ แสดงให้เห็นว่า ภาคใต้เป็นดินแดนที่มีความสำคัญ และเจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่ในอดีต ชาวไทยภาคใต้ได้สร้างสมศิลปวัฒนธรรมของตนเอง และสืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ ภาษา วรรณกรรม นาฏกรรม และจิตรกรรม เป็นต้น ศิลปวัฒนธรรมเหล่านี้มีส่วนหล่อหลอมให้ชาวไทยภาคใต้รักถิ่นกำเนิด และพวกพ้องตลอดจนมีความภาคภูมิใจอย่างสูงต่อศิลปวัฒนธรรมของตน

3. ศาสนา

ก่อนที่อิทธิพลทางศาสนาจากอินเดีย จะแผ่เข้ามาทางตอนใต้ของประเทศไทยนั้น เชื่อกันว่าชาวไทยภาคใต้คงจะมีลัทธิความเชื่อของตนอยู่แล้ว เป็นต้นว่า เชื่อเรื่องผีสังเทวดา เชื่อเรื่องวิญญาณบรรพบุรุษ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่น ๆ (วิเชียร ณ นคร และวิมล คำศรี, 2525 : 17) ต่อมาลัทธิศาสนาพราหมณ์ได้เข้ามาผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิม จึงเกิดความเชื่อเรื่องเทพเจ้าและเทวรูปต่าง ๆ (พิริยะ ไกรฤกษ์, 2523 : 24)

เมื่อประมาณพุทธศักราช 300 พระเจ้าอโศกมหาราชได้ส่งสมณทูตเข้ามาเผยแผ่พระพุทธศาสนาลัทธิมหายาน ซึ่งเชื่อกันว่าพระเจ้านี้มีลักษณะเป็นพระเป็นเจ้าและเคารพบูชาพระปฏิมากรรมของพระพุทธเจ้า ต่อมาในสมัยพระเจ้าจันทรภาณุ เจ้าเมืองนครศรีธรรมราช พระองค์ทรงนำพระพุทธศาสนาลัทธิหินยานจากลังกาเข้ามาเผยแผ่ลัทธินี้นับถือพระพุทธเจ้าว่าเป็นผู้มีความบริสุทธิ์หมดจด (พระยาอนุমানราชธน, 2511 : 32-33) ขณะเดียวกันศาสนาพราหมณ์ก็ยังคงนับถือกันอยู่ ดังนั้นศาสนาในภาคใต้จึงเข้าทำนอง “พุทธกับไสย” คือมีทั้งพุทธศาสนา และศาสนาพราหมณ์ควบคู่กันไป โดยเฉพาะชาวไทยภาคใต้ในแถบจังหวัดชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช ตรัง พัทลุง และสงขลา ซึ่งดำเนินชีวิตอยู่ภายใต้อิทธิพลของพุทธศาสนา และศาสนาพราหมณ์ (สถาบันทักษิณคดีศึกษา, 2527 : 6)

ในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้มีบทไหว้ครูเรื่องพระรถเมรี ซึ่งสะท้อนอิทธิพล
ของศาสนาพุทธและพราหมณ์ โดยยกพระรัตนตรัยนำหน้า ส่วนเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์
ที่กล่าวถึงก็มีบทบาทในวรรณคดีพุทธศาสนา คือ พระอินทร์ พระเวสสุวรรณ

ข้าไหว้คุณพระธรรม	ประจำในวรกายเรื่อง
ขออย่ามีขุนเคือง	แก้ตูข้าผู้ศรัทธา
ข้าไหว้คุณพระสงฆ์	อันท่านทรงซึ่งศิลา
วรบุตรพระตถา	อันลุล่วงนิพพานาน
นโมน้อมศิโรตม	ประนมคุณครูอาจารย์
คุณบิดุมาร	ประเสริฐเกิดเทศามา
ไหว้คุณท้าวสักโก	อำมรินทร์ไทยมรา
พรหมเมศเวสสุวรรณ	ในแห่งห้องพิมานแมน
หลักเมืองอันเรื่องฤทธิ์	สถิตอยู่ในด้าวแดน
เทพทุกในพื้นที่แผ่น	ทั้งแสนโกฏจักรวาล
ขอให้แคล้วภัยพราด	ตูข้าบาทผู้ตรีการ
ข้าประดิษฐ์เรื่องนิทาน	ขอมาช่วยดำรงทรง
ขอนบได้เบื้องบาท	คณาญาติสิ้นทั้งวงศ์
บทใดอันเคลิ้มหลง	ขออุปถัมภ์มาค้าชู

(พระรถเมรี, 2522 : 3)

4. การศึกษา

ชาวไทยภาคใต้ในอดีต ให้การศึกษากันในครัวเรือน วิชาที่ศึกษาเฉพาะแต่ที่ สืบทอดกันในครอบครัว เช่นช่างฝีมือ ศิลปะการแสดง เป็นต้น ในระยะแรกก็เป็นการสอน แบบมุขปาฐะ โดยใช้วิธีการจดจำสืบทอดกันมา (วิเชียร ณ นคร และคณะ, 2521 : 168)

ต่อมาชาวอินเดียเดินทางเข้ามาค้าขาย ชาวไทยภาคใต้ก็รับเอาภาษาต่าง ๆ จากชาวอินเดีย เช่นภาษาบาลี และภาษาสันสกฤตมาศึกษาเล่าเรียน แต่เป็นการศึกษา เล่าเรียนในวงแคบ คงมีแต่พวกพราหมณ์ นักบวช ขุนนาง และกษัตริย์เท่านั้นที่มีโอกาส เรียนหนังสือ (วิเชียร ณ นคร และคณะ, 2521 : 169)

ประมาณพุทธศตวรรษที่ 12-19 ขอมเรืองอำนาจขึ้นในคาบสมุทรมอินโดจีน และได้เผยแพร่อิทธิพลเข้ามาครอบคลุมแหลมมลายู ในช่วงนี้ชาวไทยภาคใต้ก็ได้รับอิทธิพล จากขอมด้วย โดยรับเอาอักษรขอมมาใช้อย่างแพร่หลาย ต่อมาเมื่อพ่อขุนรามคำแหงทรง คิดประดิษฐ์อักษรไทยขึ้นมาใช้ในพุทธศักราช 1826 ชาวภาคใต้ได้เริ่มศึกษาเล่าเรียนหนังสือ กันอย่างกว้างขวาง หลักฐานอักษรไทยที่เก่าแก่ที่สุดในภาคใต้ ได้แก่ ศิลาจารึกที่ฐาน พระพุทธรูปสัมฤทธิ์ปางมารวิชัย ที่วัดพระมหาธาตุจังหวัดนครศรีธรรมราช (วิเชียร ณ นคร และคณะ, 2521 : 169)

ในการถ่ายทอดความรู้ทางหนังสือของชาวไทยภาคใต้ตามที่มีผู้ศึกษาไว้ในปัจจุบัน ผู้สอนมีความหมายต่อผู้เรียนมากที่สุด กล่าวคือใครจะเรียนหนังสือ บิดามารดาจะ จัดเครื่องบูชาพาตัวไปมอบให้ครู ครูก็จะเขียนแบบเรียนให้เรียนอาจจะเขียนด้วยสีหรือขันหรือ ขูดตัวหนังสือลงในไม้กระดานก็มี (ชวน เพชรแก้ว และปรีชา นุ่นสุข, มปป : 13)

การเรียนส่วนใหญ่จะเริ่มเรียน "นอโม กอ ขอ" ซึ่งเป็นการอ่านสระ (นโม) เมื่อเขียนได้แล้ว จึงเริ่มเรียน กอ ขอ คือการเรียงพยัญชนะ การเขียนพยัญชนะเขียนไว้ได้บรรทัด เพราะถือว่า บรรทัดเป็นครู เมื่อคล่องแคล่วแล้ว ก็จะเริ่มเรียนการแจกลูกตั้งแต่แม่กน กง กก กค กบ กม เกย จนจำได้แม่นยำ จึงเริ่มเรียนเวทมนต์คาถา ดังคำประพันธ์ในเรื่องพระรถเมรี ตอนพระรถเรียนวิชากับพระฤาษี ว่า

ยีนฤๅษีสอน	ภูมินทร์นรินทร
อยู่ด้วยเจ้าไทย	เข้าเข้าเข้าป่า
คำมารุ่งไป	ปรณนิบัติเจ้าไทย
เรียนศิลปศาสตร์	
ฤๅษีเขียนฉบับ	ท่านสอนให้นับ
กลับไปกลับมา	อุตสาหกรรม
หลายหนหลายถา	พระรตอุตสาหกรรม
บ่นมาบ่นไป	
นโม กอ ขอ	สิทธิ ธิ ฮ
เอ แอ โอ โอ	เขียนจารอ่านจบ
ปฏิภักถ์ไตร	จำไว้แน่ใน
บาลีศาถา	
ดำดินบินบน	เดินเตาะเหะหน
เข้าเข้าเข้าป่า	หาผลลูกไม้
มาถวายนาคา	เรียนศิลปศาสตร์
ได้จบครบครัน	

(พระรตเมรี, 2522 : 219-220)

จะเห็นได้ว่า การศึกษาเล่าเรียน จะต้องศึกษาวิชาเลขคณิต คือการนับ การอ่าน และการเขียนภาษาไทย แล้วจึงเรียนธรรมะทางพุทธศาสนา

5. ประเพณีและวัฒนธรรม

ภาคใต้มีประเพณีและวัฒนธรรมสืบทอดมาตั้งแต่สมัยโบราณ และยังสืบทอดต่อมาจนกระทั่งปัจจุบัน โดยเฉพาะจังหวัดที่ตั้งอยู่ริมฝั่งตะวันออกของแหลมมลายูเรียงจากเหนือลงมาได้ คือสุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช พัทลุง และสงขลา (ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์, 2519 : 1-16)

ประเพณีและวัฒนธรรมของภาคใต้ที่สำคัญ ได้แก่ประเพณีทำขวัญ ประเพณีการแต่งงาน ประเพณีการบวช ประเพณีการทำศพ และประเพณีขึ้นเบญจรงค์น้ำ เป็นต้น ตัวอย่างประเพณีการทำขวัญเด็ก ปรากฏในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ เช่นเรื่อง พระรอดเมรี ตอนทำขวัญนางเมรี ท้าวคนธรรพ์สั่งจัดงานพิธีใหญ่โตมาก ความว่า

คนธรรพ์มีบัญชา	สั่งเสนากรมนอกใน
เราจักมีงานใหญ่	รับขวัญไทยพระบุตร
ให้ปลูกเป็นโรงทอง	สิบเก้าห้องทั้งกว้างรี
กะกันให้ทันที	หนึ่งให้มีโรงบินจา
หนึ่งให้ทำโรงรำ	เกณฑ์กันทำตามภาษา
ให้ทันตามบัญชา	ร้องไปว่าให้ทุกนาย
	(พระรอดเมรี, 2522 : 27)

บทกวีข้างต้น กล่าวถึงการทำขวัญ ว่ามีการจัดตั้งโรงทอง ซึ่งมีห้องหนึ่งทำเป็นโรงบินจา ซึ่งหมายถึงห้องที่มีแท่น มีเพดานคาค และระบายผ้าขาว มีการทำบายศรีเจ็ดชั้น เพื่อทำเป็นที่รับขวัญ (ประพนธ์ เรืองณรงค์, 2525 : 32) จากนั้นก็เป็นช่วงการทำพิธี

สำหรับช่วงพิธีของการทำขวัญ เรื่องพระรถเมรี ได้อธิบายความว่า

เสด็จนั่งที่เหนือแท่น	หม่อมมารเหนนั่งเป็นกอง
ได้ฤกษ์เข้าย่ำฆ้อง	ก็พาเจ้าขึ้นบิณฑา
พรานหมณให้ เบิกบายศรี	ยอดตองคลี่ปลีองภูเขา
เทียนชัยจุดไฟมา	ทำบูชาครูอาจารย์
พฤติพรานหมณถวายเวทย์	สรรเสงเกศพระยุพาน
โหรพาพฤตมาจารย์	ก็โอมอ่านอวยพรชัย
จุดเทียนเวียนแว่นหวี	ค่อมขันทรี่นั่งแหนไป
รับเทียนเวียนแว่นชัย	นางทรมวยจับมิ่งขวัญ
ทักษิณรอบบิณฑา	พรานหมณรับมาจุ่มในขัน
จอมหม่อมนั่งพร้อมกัน	วันทำขวัญพระลูกยา
แก้รอบดับเทียนชัย	โบกควนไปต้องธิดา
เข้าขวัญนางสนทรา	ป้อนปากให้กุมารี
ให้นางตามวงศา	ให้ชื่อว่าเจ้ากัณฑ์
ชื่อเดิมเรียกเมรี	พ่อแม่ตั้งแต่หลังมา
	(พระรถเมรี, 2522 : 33)

บทกวีข้างต้น สะท้อนภาพพิธีการทำขวัญ ว่าพรานหมณผู้ทำหน้าที่เบิกบายศรี จะจุดเทียนชัยบูชาครูบาอาจารย์ และทำทักษิณรอบบิณฑา แล้วจึงรับขวัญ

สภาพภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ศาสนา การศึกษา ประเพณีและวัฒนธรรม
มีอิทธิพลต่อวรรณกรรมแทบทั้งสิ้น เนื่องจากสิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลต่อกวีในด้านความคิด และ
ความรู้สึกล้วนเป็นประสบการณ์ที่กวีได้รับ และนำมาถ่ายทอดในรูปของภาษาที่ประณีตและมี
แบบแผน

ลักษณะของนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้

นิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ ที่นำมาศึกษาในครั้งนี้มีจำนวน 14 เรื่อง ได้แก่ โคนุด โคลี่กุมาร จันทาคดกุมาร จำปาสี่ต้น เต่าทอง นายตัน ปลาบู่ทอง พญาหงส์ พระรอดเมรี วรวงศ์ วันคาร สีทนนไชย สุวรรณสาม และ สุวัฒน์สินคำกาพย์ ในบทนี้จะศึกษาลักษณะของนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ ตามหัวข้อดังต่อไปนี้ คือ ที่มาของโครงเรื่องนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง จุดมุ่งหมายในการแต่ง ลักษณะคำประพันธ์ และชนบในการแต่ง

1. ที่มาของโครงเรื่องนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้

นิทาน คือ เรื่องเล่าที่มีมาแต่โบราณกาล เป็นเครื่องให้ความบันเทิงใจครั้งแรก สำหรับมนุษยชาติก็ว่าได้ นิทานเป็นที่นิยมกันในกลุ่มชนทุกชั้นทุกวรรณะ ทุกเชื้อชาติ ภาษา (วาสนา เกตุภาค, 2521 : 55) โดยมากนักปราชญ์สมัยก่อน ๆ จะนำเอาเรื่องราวชาดกที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ทางศาสนาบ้าง ผู้แต่งเรื่องขึ้นเองโดยอาศัยประสบการณ์ของตนเองบ้าง มาเล่าเป็นนิทาน (ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมวิทยาลัยครุศรีธรรมราช, 2521 : 3)

นิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ ที่นำมาศึกษาทั้ง 14 เรื่อง มีเค้าโครงมาจาก 3 แหล่ง ได้แก่จากชาดก จากนิทานพื้นบ้านของไทย และแต่งขึ้นจากจินตนาการ

1.1 ได้เค้าโครงเรื่องมาจากชาดก

“ชาดก เป็นเรื่องพระพุทธเจ้าที่มีมาในชาติปางก่อน” (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525, 2530 : 267) แบ่งออกเป็น 3 ประเภทคือ นิบาตชาดก¹ ปัญญาสชาดก² (ชาดกนอกนิบาต) และชาดกมालา³ (พัฒน์ เพ็งผลา, 2530 : 27) นิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ที่ได้เค้าโครงเรื่องจากนิบาตชาดก ได้แก่โคบุตร จันทवादกุมาร พญาหงส์ จรวรงค์ สุวรรณสาม และสุวรรณสินค้ำกาพย์

นอกจากนี้นิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ ยังมีเค้าโครงเรื่องจากอรรถกถาธรรมบท ซึ่งเป็นคัมภีร์สอนธรรมโดยตรง เช่นเรื่องโคสัฏกกุมาร รวมอยู่ในเรื่องพระอุเทน ซึ่งเรื่องพระอุเทน เดิมอยู่ในอรรถกถาธรรมบทชื่อเรื่อง “พระนางสามาวดี” ดังคำประพันธ์ว่า

ไว้ในพระธรรมบท	ให้ปรากฏทุกสถาน
ชักเรื่องโสมสกกุมาร	รวมนิทานพระอุเทน
	(โคสัฏกกุมาร, 2523 : 137)

¹นิบาตชาดก หมายถึง ชาดกในพระไตรปิฎก อรรถกถาชาดก และฎีกาชาดก (เรื่องเดียวกัน : 27)

²ปัญญาสชาดก หมายถึง ชาดก 50 เรื่อง ที่พระภิกษุชาวเชียงใหม่ แต่งราวพุทธศักราช 2000-2200 (เรื่องเดียวกัน : 35)

³ชาดกมालา เป็นวรรณคดีพระพุทธศาสนานิกายมหายาน แต่งเป็นภาษาสันสกฤตร้อยกรอง (กาพย์) (เรื่องเดียวกัน : 40)

นิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ที่ได้เค้าโครงเรื่องมาจากปัญญาสชาดก มีเนื้อเรื่องแบบจักร ๆ วงศ์ ๆ ตัวเอกมักเป็นโอรสกษัตริย์ มีการผจญภัยต่อสู้ในลักษณะต่าง ๆ และได้พบนาง ได้เสียกับนาง จากนั้นก็พรัดพรากจากนาง แล้วจบลงด้วยความสุข และได้ครองเมือง ตัวอย่างพระรถเมรี ในสมัยก่อนที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ พระองค์ได้เสวยพระชาติเป็นกษัตริย์ ทรงพระนามว่า พระรถ

1.2 ได้เค้าโครงเรื่องจากนิทานพื้นบ้านของไทย ได้แก่ปลาบู่ทอง และสีทน่นไทย

1.3 ได้เค้าโครงเรื่องจากจินตนาการของผู้แต่ง ได้แก่เรื่องจำปาสีตัน เต่าทอง นายดัน และวันคาร

ที่มาของนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ ส่วนใหญ่มาจากชาดกมีทั้งหมด 8 เรื่อง ได้แก่ โคนุด โคนักกุมาร จันทาคตกุมาร พระรถเมรี พญาหงส์ วรรณศรี สุวรรณสาม และสุวรรณสินคำกาพย์ นอกจากนี้นิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ บางเรื่องมีที่มาจากนิทานพื้นบ้านของไทย และมาจากจินตนาการของผู้แต่ง นิทานทั้ง 3 กลุ่มนี้ มีลักษณะร่วมกันคือให้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน และแฝงแนวคิดแก่ผู้อ่านไปพร้อม ๆ กัน โดยกลุ่มนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ที่มาจากชาดก จะเน้นการสั่งสอนธรรมะในพระพุทธศาสนา

2. ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง

2.1 โคนุด

โคนุด เป็นวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ ซึ่งศูนย์ศิลปวัฒนธรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี วิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี จัดพิมพ์เผยแพร่ เมื่อปีพุทธศักราช 2525 ต้นฉบับเดิมเป็นของนางพลับ บ้านอยู่บริเวณวัดกลางเก่า ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อนางพลับถึงแก่กรรม ต้นฉบับโคนุดได้ตกทอดมาเป็นสมบัติของนางกิมเหียง ศรีสมปอง ผู้เป็นบุตร ครั้นนางกิมเหียงถึงแก่กรรมได้ตกทอดเป็นสมบัติของนางละม่อม แซ่โง้ว

บุตรบุญธรรมของนางกิมเหียง ปัจจุบันนางละม่อมตั้งบ้านเรือน อยู่บ้านเลขที่ 86/5 ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี นางละม่อมได้มอบหนังสือดังกล่าว ให้เป็นสมบัติของศูนย์ศิลปวัฒนธรรมสุราษฎร์ธานีวิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี เมื่อเดือนกรกฎาคม พุทธศักราช 2525 (ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมวิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี, 2525 : คำนำ)
เนื้อเรื่องตอนเริ่มต้นเรื่องโคบุตร มีคำประพันธ์ว่า

ดูข้าชื่อทองคำ ทำจัดแจงแต่งถวาย
เรื่องความตามนิยาย ไม่ไพเราะเสนาะกลอน
(โคบุตร เล่ม 1, 2525 : 1)

คำประพันธ์ข้างต้นนี้ ได้กล่าวถึงชื่อผู้แต่ง คือ 'ทองคำ' แต่ไม่แน่ชัดว่า จะเป็นผู้แต่งหรือเป็นเพียงผู้คัดลอกเท่านั้น

ชวน เพชรแก้ว (2525 : 10-11) อธิบายว่า

วรรณกรรมส่วนใหญ่ในท้องถิ่นภาคใต้ แม้นจะกล่าวถึงผู้สร้าง ผู้เขียน และผู้แต่งไว้ชัดเจน แต่การกล่าวถึงผู้สร้าง และผู้เขียนนั้น ถ้ามองตามความหมายแล้วผู้สร้างอาจเป็นเพียงผู้ลงทุนทำหนังสือ บุคขึ้นมา และได้มอบให้ไว้แก่วัด และผู้เขียน อาจจะมีหมายถึง ผู้คัดลอกก็อาจเป็นได้

ตอนท้ายเรื่องโคบุตร ได้กล่าวไว้ว่า

เขียนจบ ณ เดือนสิบปีมะโรงสัมฤทธิศก¹

(โคบุตร เล่ม 4, 2526 : 126)

¹ สัมฤทธิศก หมายถึง จุลศักราชที่ลงท้ายด้วยเลข 0 เช่นจุลศักราช 1300

จากข้อความนี้เรื่องโคบุตร นี้ 'เขียนจบ ณ เดือนสิบ ปีมะโรง สัมฤทธิศก'
ได้ตรวจสอบในหนังสือปฏิทิน 180 ปี (จำลอง พิศนาคะ, 2515 : 10-12) ปรากฏว่า
เดือนสิบ ปีมะโรง สัมฤทธิศก ตรงกับพุทธศักราช 2471

2.2 โคสัฏกุมาร

โคสัฏกุมาร เป็นวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ มีผู้นำมามอบให้ศูนย์ชุมนุมส่งเสริม
วัฒนธรรมไทยวิทยาลัยครูสงขลา¹ เมื่อพุทธศักราช 2519 และเบญจมาศ พลอินทร์ เป็น
ผู้ปริวรรต เมื่อปีพุทธศักราช 2524 ต้นฉบับเดิมไม่ได้บอกว่าเป็นของใคร และมาจากที่ใด
(เบญจมาศ พลอินทร์, 2523 : คำนำ)

2.3 จันทาคดกุมาร

จันทาคดกุมาร เป็นวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ ซึ่งนางเจริญ พุดผาโมกษ์
นักศึกษาวิทยาลัยครูสงขลา ได้ปริวรรตเมื่อปีการศึกษา 2523 ต้นฉบับเดิมไม่ได้บอกว่าเป็น
ของใคร

วรรณกรรมเรื่องนี้ไม่ปรากฏผู้แต่งแน่ชัด เนื่องจากข้อความในเนื้อเรื่องมีเฉพาะตอน
ต้นเท่านั้น ส่วนตอนปลายขาดหายไป

ตอนท้ายของหนังสือเล่มนี้ ปรากฏข้อความว่า

“จันทาคดเล่มนี้ ฯฯฯ สมีปานชูปครึ่งหนึ่ง สมีมากชูปครึ่ง
ถ้าบุคคลผู้ใดจะสวด ให้แผ่ส่วนบุญถึงเจ้าของเขียน”
(จันทาคดกุมาร, 2523 : 230)

¹ ศูนย์ชุมนุมส่งเสริมวัฒนธรรมไทย วิทยาลัยครูสงขลา ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็น
ศูนย์วัฒนธรรมและพัฒนาวัดวัฒนธรรม

เมื่อพิจารณาจากข้อความที่ว่า “สมิปานชุปครึ่งหนึ่ง สมิมากชุปครึ่ง” คำว่า “สมิ” เป็นคำที่ใช้เรียกพระภิกษุ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525, 2530 : 787) ส่วนคำว่า “ชุป” หมายถึง จุ่ม (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525, 2530 : 113) ในที่นี้หมายถึง การจาร ดังนั้นผู้แต่งอาจมิได้จารเอง แต่อาจจะให้ผู้อื่นช่วยจารให้ก็ได้ และ “ถ้าบุคคลใดจะสวด ให้แก่ส่วนบุญถึงเจ้าของเขียน” นั้นแสดงว่า จันทาคดกumar เป็นหนังสือสำหรับสวด เนื้อหาจุดประสงค์หลักก็เพื่อให้เกิดความเพลิดเพลินนั่นเอง

2.4 จำปาสี่ต้น

จำปาสี่ต้น ต้นฉบับเดิมเป็นของนายพัน ผึ้งประสงค์ ซึ่งได้คัดลอกจากหนังสือบุตของนางบัวศรี ไม่ทราบนามสกุล อยู่ตำบลราชบุรีประสงค์ อำเภอท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ฉบับบุตไม่ได้บอกชื่อผู้แต่งเอาไว้ ส่วนฉบับของนายพัน ผึ้งประสงค์ เป็นฉบับที่คัดลอกขึ้นมาใหม่ นายพันได้เขียนเนื้อเรื่องบางตอนเพิ่มเติม (ศุภวรรณ สอนสังข์, 2534 : 2) และตอนจบได้บอก วัน เดือน ปีที่คัดลอกเสร็จ และชื่อผู้สร้างไว้ว่า

“เขียนจบวัน 2 เดือน 3 ขึ้น 7 ค่ำ ปีมะโรง พุทธศักราช 2459
 พระพันผู้สร้าง หนังสือจำปา
 ฉันทเขียนไม่เป็น ถ้าใคร่ตรองเห็น
 อย่าได้นินทา ฉันทนั้นอุตสาห
 เจ็บแหวเจ็บหลัง

(จำปาสี่ต้น, 2534 : 284)

เกี่ยวกับวัน เดือน ปีที่คัดลอกวรรณกรรมเรื่องนี้ ได้ตรวจสอบกับปฏิทิน 180 ปี (จำลอง พิศนาคะ, 2515 : 15) พบว่าตรงกับวันจันทร์ที่ 29 เดือนมกราคม พุทธศักราช 2459

2.5 เต่าทอง

เต่าทอง เป็นวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ ซึ่งวิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี จัดพิมพ์เผยแพร่ เพื่อร่วมเฉลิมพระชนมพรรษาครบ 3 รอบ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี เมื่อพุทธศักราช 2533 ต้นฉบับเดิมเป็นของนางปาน พืชผล มีอายุไม่น้อยกว่า 100 ปี ปรีวรรตโดยนายชวน เพชรแก้ว (ชวน เพชรแก้ว, 2533 : 3)

2.6 นายตัน

นายตัน เป็นวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ประเภทนิทาน ซึ่งเคยพิมพ์ในงานทำบุญฉลองอายุครบ 6 รอบของนายเชวง ไชยานุพงศ์ เมื่อปีพุทธศักราช 2510 มาแล้ว ต่อมาได้จัดพิมพ์รวมเล่มอีกครั้งหนึ่ง เมื่อปีพุทธศักราช 2521 โดยพิมพ์ขึ้นพร้อมกับเรื่องวันคาร และเรื่องโสฬสนิมิตร ต้นฉบับเดิมเป็นสมุดข่อยเก็บรักษาอยู่ที่วัดท่าเสริม อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช นายเชวง ไชยานุพงศ์ ได้คัดลอกไว้คราวที่ได้บวชเรียนที่วัดนั้น (ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมวิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช, 2521 : 4-5)

ผู้แต่งวรรณกรรมเรื่องนี้ คือขุนสิทธิ ดังคำประพันธ์ว่า

ฉานสิทธิคิดจักแจ้ง	แต่งเรื่องราวกล่าวให้ชัน
ขอเชิญดำเนินฝัน	มาสั่งสู่อยู่ในทรวง
	(นายตัน, 2521 : 18)

เกี่ยวกับวันเวลาที่แต่งเรื่องนี้มีคำประพันธ์ ซึ่งใช้ประกอบการสันนิษฐาน ดังนี้

นางคำทำนักลง	ร้องเพลงขับกับสี่พรม
นางกลอยคอยประสม	โททัยไฟใส่คราว ๆ
ไชยทองมองจับคู่	กับนายหญิงนั่งดูดาว
สี่พรมร้องสำหาว	กล่าวไปได้แต่ท้ายไฟ

ว่าทีละคำคือหอกโยน ฝ่ายเหล่าโลนฟังชอบใจ
 นายเรื่องบ้านนาใน ร้องสู้ชอกก็น่าฟัง
 (นายดัน, 2521 : 28)

คำประพันธ์ข้างต้น ได้กล่าวถึงชื่อบุคคลไว้หลายคน และโดยเฉพาะนายกลอย กับนายเรื่อง บ้านนาใน ผู้ที่มีฝีปากในการเล่น 'แปดบท' (เป็นฉันทลักษณ์ขับลำนำแบบหนึ่งของชาวนครศรีธรรมราช การเล่นแปดบทโต้ตอบกัน เพิ่งจะมาเลิกในสมัยรัชกาล พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แห่งกรุงรัตนโกสินทร์) นายเรื่อง บ้านนาในเคย นั่งท้ายช้าง กล่าวแปดบทให้เจ้าพระยานคร (น้อย) ฟังไปตามระยะทาง คราวที่ยกกองทัพ ไปตีเมืองไทรบุรี จากเรื่องราวที่กล่าวนี้พอที่จะนำมาพิจารณาได้ว่า เรื่องนายดัน น่าจะ เขียนขึ้นในสมัยเดียวกับที่นายเรื่อง บ้านนาใน มีชีวิตอยู่หรือถ้าหลัง หรือก่อนจากนั้นก็คงจะ 'ไม่กี่ปี สมัยที่นายเรื่องมีชีวิตอยู่ประมาณรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ถึงต้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมวิทยาลัยครู นครศรีธรรมราช, 2521 : 4-5)

2.7 ปลาบู่ทอง

ปลาบู่ทอง ต้นฉบับเดิมเป็นบุตรชายนายเอื้อง สวงวงศ์ แพทย์ประจำตำบล ป่าตอง อำเภอกระบุรี จังหวัดภูเก็ต และนางอมรา พงษ์ปัญญา เป็นผู้ปริวรรต เมื่อ พุทธศักราช 2522 ส่วนผู้แต่งนั้นไม่ทราบแน่ชัด เพราะไม่ปรากฏในเนื้อเรื่องแต่อย่างใด นายสมหมาย ปิ่นพุทธศิลป์ ประธานศูนย์ศิลปวัฒนธรรมวิทยาลัยครูภูเก็ต ได้เพิ่มชื่อเรื่อง เป็น 'ปลาบู่ทองคำภพ' ตั้งแต่พุทธศักราช 2522 เนื่องจาก "ปลาบู่ทอง" แต่งด้วย คำประพันธ์ประเภทคำภพ คือ กาพย์สุรางคนางค์ กาพย์ฉับ และกาพย์ยานี เมื่อได้อ่านวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้หลาย ๆ เรื่อง และเห็นว่าส่วนใหญ่แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภท กาพย์ทั้งสิ้น ดังนั้นจึงเห็นว่า 'คำภพ' ที่ต่อท้าย 'ปลาบู่ทอง' เป็นการใส่คำฟุ่มเฟือย (สมหมาย ปิ่นพุทธศิลป์, 2524 : 35)

2.8 พญาหงส์

พญาหงส์ หรือ ภูเขาหง ต้นฉบับเดิมเป็นของนายแดง สองเมือง บ้านเลขที่ 1 หมู่ที่ 5 ตำบลแม่่น้ำ อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี เจ้าของหนังสือได้เล่าว่า หนังสือชุดเล่มนี้ ปู่ของตนเป็นผู้คัดลอกตั้งแต่บิดาของตนเป็นเด็ก ลักษณะรูปเล่มเป็นหนังสือ บุคขาวขนาดกลางตัวอักษรสีดำ (ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมวิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี, 2525 : 4)

วรรณกรรมเรื่องนี้ไม่ปรากฏผู้แต่ง หน้าต้นของวรรณกรรมเรื่องนี้บอกไว้ เพียงว่า 'ภูเขาหงส์สร้างไว้ได้บุญหนัก' ส่วนหน้าปลายขาดหายไปหลายหน้า

2.9 พระรถเมรี

พระรถเมรี เป็นวรรณกรรมท้องถิ่นจังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งชาวบ้านรู้จักกันในชื่อเรื่องอื่น ๆ เช่น นางสิบสอง พระรถเสน และนางสนทรา เป็นต้น เรื่องนี้เป็นวรรณกรรมที่แพร่หลายมาก ผู้สูงอายุทั้งที่รู้หนังสือและไม่รู้หนังสือ สามารถสวดปากเปล่าเรื่องนี้กันได้เป็นจำนวนมาก สาเหตุที่มีคนจดจำกันได้มากมาย เพราะเป็นที่ยอมรับว่าเป็นวรรณกรรมชิ้นเอกประเภทนิทานประโลมโลกของภาคใต้ที่เดียว (ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมวิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช, 2522 : บทนำ)

พระรถเมรี ฉบับที่นำมาศึกษาในครั้งนี้ ต้นฉบับเดิมเป็นของนายกล่อม ธาณิรัตน์ หมู่ที่ 5 บ้านทัง ตำบลร่อนพิบูลย์ อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งปริวรรตและพิมพ์เผยแพร่ โดยศูนย์ศิลปวัฒนธรรมภาคใต้วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช เมื่อพุทธศักราช 2522

ต้นฉบับเรื่องนี้นำมาศึกษาไม่ได้ระบุว่าผู้แต่งเป็นใคร แต่ยอมรับกันว่าผู้แต่ง คือ นายเรื่อง นานิน กวีที่มีชื่อเสียงคนหนึ่งของเมืองนครศรีธรรมราช คำว่า 'นานิน' ไม่ใช่ นามสกุลของท่าน แต่เป็นชื่อบ้าน ซึ่งปัจจุบันเป็นหมู่ที่ 1 ตำบลช้างซ้าย อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 'นานิน' ก็คือที่เรียกว่า 'ดอนบ่อ' ในปัจจุบัน (ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมวิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช, 2522 : บทนำ)

ขุนอาเทศคดี (กลอน มัลลิกะมาส) สันนิษฐานว่านายเรื่อง นานิน คงจะมีชีวิตอยู่ในสมัยรัชกาลที่ 1-2 หรืออาจจะถึงสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ทั้งนี้เพราะมีเรื่องเก่าที่เล่ากันมาในชั้นหลังว่านายเรื่อง นานิน เป็นคนสมัยเดียวกันกับเจ้าพระยามนทร (น้อย)

คราวที่ยกทัพไปตีเมืองไทรบุรี ในปีพุทธศักราช 2364 เจ้าพระยามนทร (น้อย) ได้ให้นายเรือง นาน นิ่งทำยี่ข้าง ว่ากลอนแปดบทสมนทกษมาไม้ให้ฟังไปตามร่ายทาง เพื่อให้เกิดความ สนุกสนานเพลิดเพลินใจในระหว่างเดินทัพ (ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมวิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช, 2522 : บทนำ)

2.10 วรรณคดี

วรรณคดี เป็นวรรณกรรมประเภทนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ ที่ได้รับความนิยมกันมาก ต้นฉบับที่นำมาศึกษาในครั้งนี้เดิมเป็นของนางเมียน ท้าโพธิ์ ตำบลทุ่ง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นสมุดข่อย 4 เล่มจบบริบูรณ์ พระเทพรัตนกวี (ก.ธรรมาว) ขณะนั้นดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดสุราษฎร์ธานี มีสมณศักดิ์ว่า พระธรรมรัตนาโยคม ได้จัดพิมพ์เมื่อปีพุทธศักราช 2496 ต่อมาปีพุทธศักราช 2524 คณะครูอาจารย์แห่งศูนย์ส่งเสริมวัฒนธรรมวิทยาลัยครุสุราษฎร์ธานีได้ปริวรรต และจัดพิมพ์ เผยแพร่อีกครั้งหนึ่ง

วรรณกรรมเรื่องนี้ไม่ปรากฏผู้แต่งแน่ชัด แต่พระเทพรัตนกวี (ก.ธรรมาว) เป็นผู้คัดลอกต้นฉบับที่นำมาศึกษา และเป็นผู้สนใจศึกษาเรื่องนี้มาโดยตลอด เชื่อว่าผู้แต่งเป็น กวีชาวเมืองไชยา (ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมวิทยาลัยครุสุราษฎร์ธานี, 2524 : คำนำ)

2.11 วนิดาร

วนิดาร เป็นวรรณกรรมประเภทนิทานประโลมโลก ต้นฉบับเดิมเป็นสมุดข่อย เคยตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์เสียงราษฎร์ ต่อมาได้พิมพ์เป็นรูปเล่ม ในงานฉาบปกกิจศพนายเปิ่น นาควนิช เมื่อปีพุทธศักราช 2515 ในบรรดาฉบับที่พบมาแล้วหลาย ๆ ฉบับเมื่อเปรียบเทียบกันแล้ว ฉบับที่พิมพ์แจกในงานฉาบปกกิจศพนายเปิ่น นาควนิช เป็นฉบับที่สมบูรณ์ที่สุด ฉบับอื่น ๆ ขาดตอนต้นบ้างตอนปลายบ้าง (ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมวิทยาลัยครุ-นครศรีธรรมราช, 2521 : 5-6)

วรรณกรรมเรื่องนี้ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง แต่ฉบับที่นำมาศึกษานี้ตอนต้นเรื่องกล่าวถึง ผู้เขียนชื่อ ทุ่ม ว่าเป็นพระภิกษุ เพราะมีคำนำหน้าว่า “รูป” ดังนี้

รูปชื่อท่อมผู้เขียนแม่นเพี้ยนผิด หมูบัณฑิตเห็นด้วยช่วยซ่อมใส่
(วันคาร, 2521 : 56)

ชวน เพชรแก้ว และปรีชา นุ่นสุข (มปป : 96) กล่าวว่า พระท่อมคงเป็นเพียง
ผู้คัดลอก

สำหรับระยะเวลาแต่งเรื่องวันคาร มีคำประพันธ์ตอนหนึ่งกล่าวว่า

จะว่าไม่หก	จ่อจัตวาศก
เดือนสิบเอ็ดหนา	ขึ้นค่ำวันพฤหัสบดี
ยอนมัสครุบา	ปัญจะพรหมา
จุดพักตร์พรหมมี	

(วันคาร, 2521 : 57)

คำประพันธ์นี้ กล่าวว่าแต่งเมื่อ 'ปีจ่อ จัตวาศก เดือนสิบเอ็ด ขึ้น 1 ค่ำ
วันพฤหัสบดี' แต่ไม่ระบุแน่ชัดว่าตรงกับพุทธศักราชใด ได้ตรวจสอบจากปฏิทิน 180 ปี
(จำลอง พิศนาคะ, 2515 : 13) พบว่า ปีจ่อ จัตวาศก¹ เดือนสิบเอ็ด ขึ้น 1 ค่ำ
วันพฤหัสบดี ตรงกับปีพุทธศักราช 2465

2.12 สีนุ่นไชย

สีนุ่นไชย ต้นฉบับเดิมเป็นของนางละม่อม แซ่ใจ อยู่บ้านเลขที่ 86/5 ตำบล
ตลาด อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้มอบให้เป็นสมบัติของศูนย์ศิลปวัฒนธรรม
วิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี เมื่อเดือนมกราคม พุทธศักราช 2525 เนื้อเรื่องตอนปลายขาด
หายไป ตัวอักษรลบเลือนไปบ้างเล็กน้อย นางละม่อมเล่าว่า ได้รับเป็นมรดกตกทอดมาจาก

¹ จัตวาศก หมายถึง จุลศักราชที่ลงท้ายด้วยเลข 4 เช่น จุลศักราช 1314

นางกิมเหียง ศรีสมปอง ผู้เป็นมารดาบุญธรรม และนางกิมเหียงรับมรดกสืบต่อมาจาก นางพลับผู้เป็นมารดาอีกทีหนึ่ง (ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมวิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี, 2526 : 2) วรรณกรรมเรื่องนี้ ไม่ปรากฏผู้แต่งแน่ชัด

2.13 สุวรรณสาม

สุวรรณสาม ต้นฉบับเดิมเป็นของนายสังข์ พรหมจันทร์ อยู่บ้านดอนทราย เลขที่ 17 หมู่ที่ 7 ตำบลแม่น้ำ อำเภอกะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี วิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี จัดพิมพ์เผยแพร่ ต้นฉบับเดิมเป็นหนังสือบุคชาวตัวอักษรที่บันทึกเป็นสีดำ ต้นเรื่องขาดหายไป (จิระภพ สุคันธ์กาญจน์, 2526 : 1)

วรรณกรรมเรื่องนี้ไม่ปรากฏผู้แต่งแน่ชัดว่าเป็นใคร เนื่องจากคำประพันธ์ตอนต้นขาดหายไป แต่ระบุวันเวลาที่เขียนจบ เมื่อวันพระกลางเดือน 10 ปีพุทธศักราช 2461 ดังคำประพันธ์ต่อไปนี้

ข้าเขียนสุวรรณสาม	จบเรื่องเนื้อความ
เดือนสิบนั้นเล่า	วันพระกลางเดือน
ศักราชศาสนา	ล่วงได้สองพัน
สี่ร้อยหกสิบเอ็ด	

(สุวรรณสาม, 2526 : 61)

2.14 สุวรรณสินคำกาพย์

สุวรรณสินคำกาพย์ เป็นวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ ซึ่งนายอัครา บุญทิพย์ ปรีวรตจากหนังสือบุค และภาควิชาภาษาไทย วิทยาลัยครูภูเก็ต จัดพิมพ์เผยแพร่ วรรณกรรมเรื่องนี้ไม่ปรากฏผู้แต่งแน่ชัด เนื่องจากต้นฉบับตอนต้นและตอนท้ายขาดหายไป ผู้แต่งและสมัยที่แต่งนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ ส่วนใหญ่ไม่ปรากฏแน่ชัด เพราะใช้วิธีการคัดลอกต่อ ๆ กันมา ในเนื้อเรื่องบางครั้งจะกล่าวพาดพิงถึงบุคคลสำคัญ ๆ ที่มีฝีมือในการประพันธ์เอาไว้ และปีพุทธศักราชที่คัดลอกเอาไว้ สามารถที่จะประมาณได้ว่า ส่วนใหญ่น่าจะแต่งในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

3. จุดมุ่งหมายในการแต่ง

นิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ ที่นำมาศึกษาในครั้งนี้ ส่วนใหญ่ไม่ได้บอกจุดมุ่งหมายในการแต่งเอาไว้ แต่มีก็บ้างท่านได้แทรกบอกไว้ในเนื้อเรื่อง ซึ่งพอจะสรุปจุดมุ่งหมายในการแต่งนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ทั้ง 14 เรื่อง คือ เพื่อใช้สวดเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน เพื่อแสดงหลักธรรมและคติสอนใจ เพื่อให้ได้อานิสงส์ผลบุญ เพื่อใช้เป็นแบบฝึกอ่าน และเพื่อให้เกิดความคิดในการแก้ปัญหา

3.1 ใช้สวดเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน

ปราณี ขวัญแก้ว (2518 : 28) กล่าวว่า การอ่านหนังสือของชาวชนบทเรียกว่า 'สวดหนังสือ' คือจะมีผู้สวดคนเดียว คนอื่นจะเป็นผู้ฟังผู้สวดจะต้องมีความชำนาญและสวดได้ไพเราะ แต่ละหมู่บ้านจะมีคนสวดหนังสือคนหนึ่ง หรือสองคนรับจ้างสวดตามบ้านแล้วแต่ใครจะว่าจ้าง ค่าจ้างก็ตกลงกันเอง มักจะเลี้ยงอาหารมากกว่าจะคิดเป็นเงิน ผู้สวดคนใดเสียงไพเราะจะมีคนจ้างสวดทุกคืน เรื่องที่นิยมสวดเป็นนิทานร้อยกรองเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ และในการสวดหนังสือ มักจะสวดในเวลากลางคืน จะจุดได้ไว้เพื่อให้เกิดแสงสว่าง ผู้ฟังจะคอยเขียนได้ตลอดเวลาของการสวด

นิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ทั้ง 14 เรื่องที่แต่งขึ้นมีจุดมุ่งหมายสำคัญ เพื่อใช้สวดเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน ตัวอย่างเช่น

พาไปให้นอนสวด	ส่งเสียงสวดให้เหมาะสม
ผู้ฟังนั่งวังเวง	ท่านอย่าเกรงหมากพลูมี
กลางคนสวดไม่ได้	นั่งเขียนได้ไว้ให้ดี
โคบุตรท้าวชัยศรี	อำพันหนีจากปรางปรา

.....

ผู้ฟังนั่งร้องไห้	มือเขียนได้น้ำตาไหล
เห็นคุณภทราวม้วย	ตัวเราไชรักก็เหมือนกัน
	(โคบุตร เล่ม 2, 2525 : 80)

.....

จะแต่งให้ปรีชา	เรื่องขวัญฟ้าเจ้าวันคาร
ผู้สวดช่วยช่อมใส	อย่าไว้ใจจงคิดอ่าน
ผู้ฟังหนังสือลาน	ฉานไม่ย่อว่าเพราะดี
หาไม่ร่างสำเนา	นึกเขียนเอาไม่เข้าที่
ผู้ฟังท่านทั้งนี้	จงยินดีอวยพรมมา
	(วันคาร, 2521 : 57)

เล่าเรื่องนายตาบอด	ฟังปากหวอดคนหัวฮา
ข้าหมายจำได้มา	ว่าไว้เล่นเป็นนิทาน
ครั้งขึ้นแต่ไถนา	มาเที่ยงสายได้สวดอ่าน
ยามจนคนซื้อคร้าน	บานหัวใจใฝ่ทุกสิ่ง
	(นายตัน, 2521 : 18)

นอกจากจะกล่าวโดยตรง ดังตัวอย่างคำประพันธ์ข้างต้นแล้ว บางครั้งก็กล่าวบอกเป็นนัยให้ทราบว่าเป็นเรื่องนั้น ๆ ใช้สวด (อ่าน) เพื่อความเพลิดเพลิน เช่นในเรื่องโคบุตร พระรถเมรี นายตัน และวันคาร เป็นต้น มีเนื้อหาบางตอนที่ผู้สวด สวดนาน ๆ รู้สึกเหน็ดเหนื่อยอยากจะเคี้ยวหมาก ก็แหวกเสริมการขอเคี้ยวหมากไว้ว่า

.....

ผู้อ่านนั้นเหนื่อยปาก	จะเปลื้องหมากท่านผู้ฟัง
ครั้งไม่ได้กินมั่ง	นั่งชุกเซาหาหวานอน
	(โคบุตร เล่ม 4, 2525 : 44)

ในเรื่องวันคาร กวีได้กล่าวพาดพิงถึงผู้ฟังเอาไว้ในคำขอมหากพลุ ขณะกำลังสวด
 ดังคำประพันธ์ว่า

ข้าน้อยขอไหว้	ญาติกาชวาซ้าย
หญิงชายพรูพรัง	พี่น้องนำป่า
บรรดาที่ฟัง	ซ้ายขวาหน้าหลัง
ฟังเรื่องวันคาร	
จงได้เมตตา	หมากพลูปุนยา
โปรดปราณีदान	อย่ามั่งนึ่งเน่ง
จงเร่งคิดอ่าน	เสมือนได้ลูกหลาน
ใช้งานทันใจ	

(วันคาร, 2521 : 64)

3.2 เพื่อเป็นคติสอนใจผู้อ่านผู้ฟัง

นิทานประโลมโลกต้องถื่นภาคได้นั้น ผู้แต่งมักจะแฝงแนวความคิดเป็นคติเตือนใจ
 ให้ผู้อ่านผู้ฟังโดยสอดแทรกไว้ในเนื้อเรื่อง เพราะหนังสือที่ใช้สวดอ่านกันนั้น นอกจากจะ
 พิถีพิถันในการประพันธ์แล้ว โดยมากนักปราชญ์สมัยก่อน ๆ จะนำเรื่องราวจากชาดกที่
 ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ทางศาสนาบ้าง ผู้แต่งผูกเรื่องขึ้นเอง โดยอาศัยประสบการณ์ของตนก็มี
 บ้าง ส่วนใหญ่มักจะเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับธรรมะ อบรมให้คนอ่านคนฟังได้รู้ดีรู้ชั่ว รู้บาป
 บุญคุณโทษ รู้คุณบิดามารดาครูบาอาจารย์ หรือผูกให้เป็นคติธรรมเพื่อสอนใจนั่นเอง
 (ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมวิทยาลัยครุศรีธรรมราช, 2521 : 3) แก่นเรื่องของนิทานประโลม-
 โลกต้องถื่นภาคได้ จึงเกี่ยวกับหลักธรรมและคติสอนใจ เช่นเรื่องโคสัฎุมาร ให้แนวคิดเกี่ยวกับ
 หลักธรรมทางพุทธศาสนา ได้แก่ ความไม่เที่ยงแท้แน่นอนของสังขารมนุษย์ ดังคำประพันธ์ว่า

เราท่านเกิดมา	อันความมรณา
มีทั่วดินแดน	เกิดเป็นร่างกาย
คนตายมันแมน	สัตว์ในแว่นแคว้น
ภาคพื้นปถพี	

(โคลงกฤมว, 2523 : 172)

บทกวีข้างต้น เป็นตอนที่อัลละกะปะระรำพึงและเทศนาแก่นางจันทวี เกี่ยวกับความไม่เที่ยงแท้ของสังขารว่า ความตายเท่านั้นเป็นสิ่งเที่ยงแท้ และยังเชื่อในเรื่องของกฎแห่งกรรม ว่าทำกรรมเช่นไรย่อมได้ผลเช่นนั้น โดยเชื่อว่าโสมสกฤมว เมื่อชาติที่แล้วเกิดเป็นนายโกตุนะติก หนีไข้หนาวเดินทางไปยังเมืองโกสัมพี ระหว่างทางได้ทิ้งบุตรของตนไว้ในป่ากรรมนั้นจึงมีผลต่อตนเอง ดังนี้

พระพุทธรูฎีกา	ว่ากรรมเวรา
จงสนองทันที	ผู้ใดทำกะลुक
เหมือนโกตุนะลิก	นั้นเวรจักมี
ตามล้างอาตมา	
ทิ้งลูกทั้งเป็น	กระทำจำเป็น
เกิดกายภาคหน้า	ท่านจักทิ้งเสีย
ถ้วนถึงเจ็ดครา	พระพุทธรูฎีกา
ว่าไว้มันคง	

(โคลงกฤมว, 2523 : 189)

3.3 เพื่อให้ได้อานิสงส์ผลบุญ

นิทานประโลมโลกทองถิ่นภาคใต้ มักจะระบุว่าแต่งเพื่อหวังให้ได้านิสงส์ผลบุญ ในการแต่ง กล่าวคือกวีชาวไทยภาคใต้ สร้างหนังสือขึ้น เพื่อเป็นพุทธบูชา คือ สร้างหนังสือ ถวายวัด เพื่อหวังได้อานิสงส์ผลบุญเป็นประการสำคัญ โดยจะนำมาสวดในงานวัด หรือบางครั้ง ก็สวดในยามว่างจากการทำงาน เพื่อเป็นการพักผ่อนหย่อนใจ

หนังสือเราสร้างไว้	ฝากไว้ในศาสนา
ผู้ใดยืมไปมา	ซึ่งด้านหน้าไม่อายใจ
เงินทองไม่ออกบ้าง	จะวาน ¹ จ้างเขาเขียนไซ้
เหมือนตัวเป็นผู้ใหญ่	จะสร้างไว้เป็นโรมี
อุตสาหกรรมปล้นปลอก	ล้วนแต่ลอกหน้าไม่บัดสี
ยืมเขาได้ก็ที	ถ้าคิดดีสร้างไว้เอง
	(โคบุตร เล่ม 2, 2525 : 80)

คำประพันธ์นี้บอกจุดมุ่งหมายไว้ว่าผู้แต่งได้สร้าง (แต่งหรือเขียนหนังสือ) ไว้ใน ศาสนา และได้กล่าวเหน็บแนม ผู้ที่นิยมยืมหนังสือว่าให้สร้างหนังสือไว้เองบ้าง รัตนนา พันธุ์สุริย์ฉาย (2530 : 50) กล่าวว่า

ในสมัยก่อนผู้สร้างต้องจ้างทำหนังสือบุต หรือไปซื้อหนังสือบุต มา แล้วจ้างผู้เขียนหรือผู้คัดลอกเรื่องราวที่ต้องการอีกครั้งหนึ่ง หนังสือบุตขนาดกลางที่ใช้บันทึกวรรณกรรมสมัยก่อนมีชาย และ จ้างให้ทำเล่มละประมาณ 2 เฟื้อง (24 สตางค์)

โคบุตร ฉบับนี้ผู้สร้างอาจจะไปจ้างให้ 'นายทองคำ' เป็นผู้เขียนหรือคัดลอก ผู้สร้างจึงหวงแหนกลัวว่าผู้ใดหยิบยืมไป ทำให้หนังสือชำรุดเสียหาย

¹ วาน หมายถึง ขอช่วย, ไหว้วาน (สถาบันทักษิณคดีศึกษา, 2530 : 288)

3.4 เพื่อใช้เป็นแบบฝึกอ่าน

การศึกษาเล่าเรียนในสมัยก่อน เมื่อครูรับผู้เรียนไว้เป็นศิษย์ก็จะเริ่มให้ผู้เรียนท่องบทไหว้ 'สวดดี' ซึ่งเป็นบทประกาศบูชาพระคุณของครู บทไหว้สวดดีต้องกล่าววันละ 3 ครั้ง คือ เมื่อตื่นนอนตอนเช้า ก่อนเรียนหนังสือ และก่อนเข้านอน ถือเป็นสิริมงคลแก่ผู้เรียน ในขณะที่เดียวกัน ครูจะสอนเขียนสอนอ่านหนังสือเป็นแม่บท คือ นอโม กอ ขอ จนสามารถเขียนได้คล่องแคล่ว หลังจากนั้นก็เริ่มเรียน กอ ขอ กอ กา เมื่อเขียนได้คล่องแล้วก็จะเริ่มเรียนแจกลูกในแม่ตัวสะกดต่าง ๆ เช่น กน กง กก กด กบ กม เกย จนจำได้แม่นยำ ต่อจากนั้นครูก็จะฝึกให้ผู้อ่าน 'ชักสวดหนังสือ' (วิเชียร ณ นคร และคณะ, 2521 : 174)

หนังสือที่ใช้ฝึกอ่าน ได้แก่ โคนุด พระรณเมธี ปลาบู่ทอง และพญาหงส์ เป็นต้น จุดมุ่งหมายข้อนี้เกิดขึ้นภายหลังโดยที่กวีมิได้ตั้งใจ

3.5 เพื่อให้เกิดความคิดในการแก้ปัญหา

นิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ มีจุดประสงค์ในการชี้แนะให้ผู้อ่านรู้จักใช้สติปัญญาไหวพริบ เช่นเรื่อง สี่ทนนไชย ดังคำประพันธ์ว่า

ญาติโยมทั้งหลาย	นั่งฟังนิยาย
ไอ้สี่ทนนไชย	จำไว้ทุกข้อ
เล่าต่อกันไป	เขาเป็นวิสัย
ทุกทั่วตระชนา	

(สี่ทนนไชย, 2526 : 12)

บทกวีข้างต้น เมื่อกล่าวดำเนินเรื่องไปไม่นาน ก็แทรกบอกให้ผู้อ่านนำเอาแบบอย่างของสี่ทนนไชยไปปฏิบัติ คือรู้จักใช้สติปัญญาแก้ไขปัญหาลักษณะต่าง ๆ ให้เป็น "วิสัย" คือมีธรรมชาติที่จะเข้าใจและแก้ไขปัญหาค้นหาหนทาง

นิทานประโลมโลกท่องถีนภาคได้ นอกจากจะมีเนื้อเรื่องที่ทำให้ความเพลิดเพลินแล้ว ยังมีการสอดแทรกหลักธรรมและคติสอนใจ และแนะนำให้ผู้รู้จักใช้สติปัญญาแก้ไขปัญหิต่าง ๆ นอกจากนี้นิทานประโลมโลกท่องถีนภาคได้หลายเรื่องยังแต่งขึ้นเพื่อให้ได้เป็นอนิสงส์ผลบุญ และผลพลอยได้ที่ตามมาก็คือการใช้นิทานเหล่านี้เป็นแบบฝึกอ่าน กล่าวได้ว่า กวีพื้นบ้าน สามารถประสานคุณค่าทางอารมณ์กับคุณค่าทางปัญญาให้เป็นที่ประทับใจผู้รับได้เป็นอย่างดี ผู้แต่งจึงมีความภาคภูมิใจ และถือว่าได้ออนิสงส์ โดยเฉพาะเมื่อได้รับคำเรื่อง และเน้นคุณธรรม ตามแบบชาดก

4. ลักษณะคำประพันธ์

ดังได้กล่าวมาแล้วว่านิทานประโลมโลกท่องถีนภาคได้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อใช้สวด จึงแต่งเป็นกลอนสวด

คำว่า กลอนสวด หมายถึง คำประพันธ์ที่แต่งขึ้น เพื่อใช้สำหรับสวด หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า 'กลอนวัด' รูปแบบของคำประพันธ์แต่งด้วยกาพย์ยานี กาพย์ฉับ และ กาพย์สุรางคนางค์ เพราะแต่งง่ายและมีจังหวะสม่ำเสมอ (วัดมุนา ณ นคร, 2525 : 75-93)

ในนิทานประโลมโลกท่องถีนภาคได้ ชื่อที่ใช้เรียกคำประพันธ์ชนิดเดียวกันจะเรียกชื่อแตกต่างกันออกไป เช่น กาพย์ยานี 11 เรียกว่า ยานี 11 กาพย์ฉับ 16 เรียกว่า ฉับ 16 และกาพย์สุรางคนางค์ 28 เรียกว่า ราบ 28 ปรากฏในเรื่องพระรถเมรี และสุวรรณสินี คำกาพย์ บางครั้งเรียก ยานี ฉับ ราบ หรือสุรางคนางค์ เช่นเรื่องสุวรรณสาม จันทาคดกุมาร และโอบุด

ดังนั้นนิทานประโลมโลกท่องถีนภาคได้ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อใช้สวด จึงแต่งด้วย คำประพันธ์ประเภทกาพย์เป็นพื้น คือกาพย์ยานี 11 กาพย์ฉับ 16 กาพย์สุรางคนางค์ 28 และกาพย์นาครีพัตร

4.1 กาพย์ยานี 11

ลักษณะคำประพันธ์ของกาพย์ยานี 11 โดยปกติบทหนึ่งจะมี 2 บาท บาทแรก เรียกว่า บาทเอก บาทสุดท้ายเรียกว่า บาทโท และบาทหนึ่งมี 2 วรรค วรรคน้ำมี 5 คำ วรรคหลังมี 6 คำ รวมบาทหนึ่งมี 11 คำ ในหนึ่งบทมี 4 วรรค วรรคแรกเรียกว่า วรรคระดับ วรรคที่ 2 เรียกว่า วรรครับ วรรคที่ 3 เรียกว่า วรรครอง และวรรคสุดท้าย เรียกว่า วรรคส่ง การส่งสัมผัส จะมีทั้งสัมผัสนอกและสัมผัสใน สัมผัสนอก จะสัมผัสคำสุดท้ายของวรรครับ สัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรครองและคำสุดท้ายของวรรคส่ง สัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรครับในบทต่อไป (พระยาอุปกิตศิลปสาร, 2531 : 431)

ตัวอย่างกาพย์ยานีในเรื่องวันคาร

โกรธเรือดไฟเผาเรือน คิดผิดเพื่อนฟังไม่ได้
 เสือเต่าเข้ากินควาย พังคอกทะเลายไม่ขังต่อ
 ที่นั่นควายฟ่านเล่า เห็นเสือเต่านั่งหัวร่อ
 ชาวเมืองจะเสียดส่อ ว่าใจคอไม่สมกาย
 (วันคาร, 2521 : 61)

4.2 กาพย์จบบัง 16

กาพย์จบบัง 16 บทหนึ่งมีบาทเดียว และบาทหนึ่ง ๆ มี 3 วรรคคือวรรคต้นมี 6 คำ วรรคกลางมี 4 คำ และวรรคสุดท้ายมี 6 คำ รวมทั้งหมดมี 16 คำ การส่งสัมผัส คำสุดท้ายของวรรคต้น ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคกลาง และคำสุดท้ายของวรรคสุดท้าย ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคต้นบทต่อไป (เรื่องเดียวกัน : 433-434)

ตัวอย่างกาพย์ฉบับในเรื่องจำปาสี่ต้น

กล่าวถึงสุวรรณธิดา นางนาคฉายา
 เจ้าอยู่ข้างในทึบทอง
 เมื่อจกมีคู่สมสอง วันนั้นนางน้อง
 บังเกิดนิมิตรความฝัน

(จำปาสี่ต้น, 2534 : 21)

4.3 กาพย์สุรางคนางค์ 28

กาพย์สุรางคนางค์ 28 บทหนึ่งมี 28 คำ แบ่งเป็น 7 วรรคด้วยกัน และวรรคหนึ่ง ๆ มี 4 คำ รวมทั้งหมด 28 คำ การส่งสัมผัสคำสุดท้ายในวรรคแรก ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคที่ 2 คำสุดท้ายของวรรคที่ 3 ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคที่ 5 คำสุดท้ายของวรรคที่ 4 ส่งสัมผัสไปยังคำที่ 2 ของวรรคที่ 5 และคำสุดท้ายของวรรคสุดท้าย จะส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคที่ 3 ในบทต่อไป (พระยาอุปกิตศิลปสาร, 2531 : 435)

ตัวอย่างกาพย์สุรางคนางค์ในเรื่องเต่าทอง

ครั้นถึงวันพฤหัสบดี	นางท้าวจิงตรัส
ขันหมากออกตั้ง	แล้วเรียกนางโขน
คนใช้ในวัง	เจ้าจงไปยัง
บ้านท่านเศรษฐี	
บอกว่าเราใช้	ขอนางดอกไม้
ให้ลูกเรานี้	เจ้าโขนเจ้าจา
ไปด้วยทาสี	พูดจาให้ดี
ท่วงทีกษัตรา	

(เต่าทอง, 2533 : 27)

4.4 ภาพยัจบังนาคบริพัตร

ภาพยัจบังนาคบริพัตร มีลักษณะคล้ายภาพยัจบัง 16 คือบทหนึ่งมีบาทเดียว และบาทหนึ่ง ๆ มี 3 วรรคคือ วรรคต้นมี 6 คำ วรรคกลางมี 4 คำ และวรรคสุดท้ายมี 6 คำ รวมทั้งหมดมี 16 คำ แต่แตกต่างกันตรงการส่งสัมผัสคือ 2 คำสุดท้ายของวรรคสุดท้ายส่งสัมผัสไปซ้ำกับ 2 คำแรกของวรรคต้นบทต่อไป

ตัวอย่างเช่นเรื่องจันทาคดกumar

ยังมีพญานาคี	อันมีฤทธิ์
ทั้งคู่ขึ้นมาสู้กัน	
สู้กันในป่าหิมวันต์	นาคตัวหนึ่งนั้น
ก็มาพ่ายแพ้ฤทธิ์	

(จันทาคดกumar, 2523 : 195)

ภาพยัยานี 11 ภาพยัจบัง 16 และภาพยัสร้างคนางค์ 28 บางครั้งบางบทจำนวนวรรคก็ขาดหายไป บางบทจำนวนวรรคก็เกินมา ตัวอย่างเช่น

ภาพยัยานี 11 ในเรื่องจำปาสี่ต้น

คนหนึ่งชื่อนายชัย	อยู่วัดใหม่บ้านถนน
ชนแล้วมาหลายหน	คนต่อคนมีมือท้อ
คนหนึ่งล้านนายชู	สองข้างหูผมงอกครึ่ง
ลำสันพีกำยำ	
คนหนึ่งล้านหนูน	ล้านสิ้นสูญดำขม่า
ให้ชนด้วยนายดำ	อดสายลำได้ประทาน

(จำปาสี่ต้น, 2534 : 37)

กาพย์จบบัง 16 ในเรื่องนายตัน

อยู่เดียวเปลี่ยวกายนายรณ ในทรวงดวงกมล
ร้อนรนเหมือนจะบ้าหลงไหล

(นายตัน, 2521 : 21)

กาพย์สุรางคนางค์ ในเรื่องจำปาสีตัน

นอนเถิดเจ้านอน	บุญเกื้อเนื้ออ่อน
นอนเถิดภูมิ	นิทราให้สบาย
นอนเถิดเนื้อดี	ให้สำราญใจ
ไฉนนางนงเขา	บินมาแต่เหล่า
เกาะไม้สบายใจ	ตัวผู้บินหนี
ตัวเมียบินไป	นอนเถิดศรีไท
เจ้าทราบบังอร	

(จำปาสีตัน, 2534 : 54)

เป็นที่น่าสังเกตว่า กวีผู้แต่งนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ ไม่เคร่งครัด
ชั้นตัวละคร อาจเป็นเพราะกวีชาวภาคใต้นั้นให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินแก่ผู้อ่าน
การใช้สัมผัสบังคับและสัมผัสในก็ไม่ค่อยเคร่งครัดมากนัก เพราะกวีจะถือเอาความเข้าใจของ
ผู้อ่านผู้ฟังเป็นสำคัญ

5. ขนบในการแต่ง

ขนบในการแต่ง หมายถึงลักษณะบางประการที่เป็นแบบแผนในการประพันธ์ โดยเฉพาะวรรณคดีไทยรุ่นเก่า ๆ จะมีลักษณะที่เป็นแบบแผนที่ปฏิบัติต่อ ๆ กันมา เช่น การจัดลำดับเนื้อหา การดำเนินเรื่อง การใช้ฉันทลักษณ์ การชมธรรมชาติ ตลอดจนถึงการถ่อมตัวของกวี (ปราณี ขวัญแก้ว, 2518 : 19-25)

นิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ มีลักษณะขนบในการแต่งเหมือนกับวรรณคดีไทยทั่ว ๆ ไป พอจะสรุปได้ดังนี้ มีโครงสร้างที่เป็นแบบแผน และมีการบรรยายและพรรณนาเข้าแบบ

5.1 มีโครงสร้างที่เป็นแบบแผน

โครงสร้างที่เป็นแบบแผน หมายถึง โครงสร้างเกี่ยวกับการจัดลำดับเนื้อหา (ปราณี ขวัญแก้ว, 2518 : 19)

ในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ปรากฏว่ามีโครงสร้างที่จัดลำดับตามเนื้อหา ดังนี้

5.1.1 การขึ้นต้นเรื่อง ขนบของวรรณคดีไทยจะเริ่มด้วยบทประณามพจน์ ซึ่งเป็นบทไหว้ครู ในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ก็เช่นเดียวกันจะเริ่มต้นด้วยบทประณามพจน์

ตัวอย่างจากคำประพันธ์เรื่องโคบุตร พระรถเมรี และสีหนมไทย ดังนี้

มนัสส์ตวา	ข้าน้อยวันทา
คุณพระรัตนตรัย	ไหว้คุณบิดุมารดา
คุณบิดาเลิศไกร	ขออย่ามีภัย
แกดูข้างหน้า	

(โคบุตร เล่ม 1, 2525 : 1)

หัตถ์คือประจูปเทียน วรไตรลักษณ์	โน้มน้อมเศียรนมัสการ เป็นหลักชัยในภวดา

ข้าไหว้คุณพระธรรม ขออย่ามีขุนเคือง ข้าไหว้คุณพระสงฆ์ วรบุตรพระตถา มโนน้อมศิโรตม คุณบิดามาร ไหว้คุณท้าวสักโก พรหมเมศเวสสุวรรณ หลักเมืองอันเรื่องฤทธิ์ เทพทุกในพื้นที่	ประจำในวรกายเรื่อง แกตุข้าผู้ศรัทธา อันท่านทรงซึ่งศิลา อันลุล่วงนิพานนาน ประนมคุณครูอาจารย์ ประเสริฐเกิดเกศามา อำมรินทร์ไทยมรา ในแห่งห้องพิมานแมน สถิตอยู่ในด้าวแดน ทั้งแสนโกฏจักรวาล (พระรถเมรี, 2522 : 3)
สิบนิ้วประนม เหนือเกล้าเกศา ธรรมมังสังคา อุประทอาจารย์	ขึ้นตั้งบังคม ไหว้คุณพุทธัง บิดามารดา (สีทนไนไชย, 2526 : 1)

คำประพันธ์นี้ เป็นบทไหว้ครู ไหว้คุณพระรัตนตรัย สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย
คุณบิดามารดา ครูบาอาจารย์ ตลอดจนจรรยาดีมิตร เพื่อช่วยคุ้มครองป้องกันอันตรายและ
ดลบันดาลไม่ให้เกิดการประพันธ์ติดขัด

5.1.2 การออกตัวของกวี

การออกตัวของกวี คือกวีมักไม่ถือตนว่าเป็นผู้มีความสามารถเลิศกว่าบุคคลอื่น เชื่อในความสามารถของผู้อ่านว่ามีมากกว่า ยกย่องให้เกียรติผู้อ่าน เป็นวิสัยหนึ่งที่กวีขาดเสียมิได้ (ปราณี ขวัญแก้ว, 2518 : 22) ในการแต่งไม่ว่าจะแต่งดีหรือไม่ดี กวีจะต้องถ่อมตัวเสมอ ว่าแต่งไม่ไพเราะและด้อยด้วยปัญญา ดังตัวอย่างคำประพันธ์จากเรื่องโคบุตร พระรถเมรี และวันคาร เป็นต้น

เรื่องความตามนินาย	ไม่ไพเราะสะเนาะกลอน (โคบุตร เล่ม 1, 2525 : 1)
ไม่แจ่มจิตกระจ่าง	สว่างทางจงตริดู
ไม่ทันแก่พูด	ผู้ใดรู้อย่าฟังยิน
สำนวนทั้งบทกลอน	ช่วยตัดทอนที่เกินกิน
มีพจน์ก็จนจิ้นต์	จะว่าไปก็ใจจน
ปัญญาซ้ำยังอ่อน	จะตัดทอนก็มีดมน
ตริคิดก็จิตจน	ผู้ใดทรงซึ่งปรีชา
เชิญช่วยมาเติมเต็ม	ให้เสียมแหลมในโวหาร (พระรถเมรี, 2522 : 3-4)

หลายตอนที่ออกตัว กลัวผู้อ่านผู้ฟังจะเบื่อและเกิดความรำคาญ เมื่อพรรณนาบางตอนยืดยาวเกินไป เช่น

พระรถรันทหน้าใจ	กอดศพลบไป
รำไรแต่พอสมควร	
เมื่อใดจะสิ้นคำสำนวน	แต่รำคำรำครวญ
ทั้งหลายจะชวนกันด่า	
	(พระรถเมรี , 2522 : 215-216)

5.1.3 การลงท้ายเรื่อง

เมื่อจบเรื่องมักจะบอกชื่อผู้เขียน ผู้สร้างหรือผู้คัดลอกเอาไว้ โดยบอกวัน เดือน ปี ที่เขียนเสร็จ ดังตัวอย่างคำประพันธ์ในเรื่องโคบุตร จำปาสี่ต้น และสุวรรณสาม เป็นต้น

เขียนจบวัน 2 เดือน 3 ขึ้น 7 ค่ำ ปีมะโรง พุทธศักราช 2459	
พระพันผู้สร้าง	หนังสือจำปา
ฉันเขียนไม่เป็น	ถ้าใครตรองเห็น
อย่าได้นินทา	ฉันมันอุตสาห
เจ็บเอวเจ็บหลัง	

(จำปาสี่ต้น, 2534 : 284)

ข้าเขียนสุวรรณสาม	จบเรื่องเนื้อความ
เดือนสิบนั้นเล่า	วันพระกลางเดือน
ศักราชศาสนา	ล่วงได้สองพัน
สี่ร้อยหกสิบเอ็ด	

(สุวรรณสาม, 2526 : 61)

5.2 มีการบรรยายหรือพรรณนาเข้าแบบ

การเข้าแบบ หมายถึง การบรรยายหรือพรรณนาที่เป็นแบบแผน หรือมีลักษณะคล้ายกับบทชมธรรมชาติ (ปราณี ขวัญแก้ว, 2518 : 25) ในนิทานประโลมโลก-ท้องถื่นภาคใต้ ปรากฏว่ามีการบรรยายแบบเข้าแบบ ดังนี้

5.2.1 การพรรณนาธรรมชาติ

การพรรณนาธรรมชาติอย่างตรงไปตรงมาและสมจริง เป็นลักษณะเฉพาะของกวีชาวไทยภาคใต้ สอดคล้องกับนิสัยของชาวไทยภาคใต้ที่ชอบพูดตรงไปตรงมา ลักษณะบทพรรณนาธรรมชาติ จะมีทั้งบทชมปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ ได้แก่ ท้องฟ้า บทบรรยายความงามของป่า และสัตว์ ตัวอย่างเช่น

สุริยงลับลงแล้ว	ซับริถแก้วแคล้วคลาจร
เหาะไปในอำพร	พระจันทร์แจ่มแสงศรี
ชวนอนงค์ทรงทศ	จันกางกลดหมดเมคี
จรแจ่มแอร่มศรี	ชัยรตรีศมีแสงสีพราย
ดาวแอกและดาวนำ	ดาวประจำมีมากหลาย
ดาวขางดาวกวางทราย	ดาวกระต่ายแลเหรา
นับไปจนโกซัน	ไม้สิ้นพันดวงดารา

(โคบุตร เล่ม 4 , 2525 : 65)

คำประพันธ์จากเรื่องโคบุตร ตอนนี้เป็นตอนที่พระพันธุรังสีพานางแก้วกิริยาเหาะไปในอากาศกลับเมืองสิงขร กวีชาวไทยภาคใต้ได้พรรณนาจากท้องฟ้าไว้ว่า เมื่อดวงอาทิตย์ “ซับริถแก้ว” ลับหายไปจากท้องฟ้าแล้ว ดวงจันทร์ก็แจ่มแสงขึ้นมาในยามค่ำคืน และเป็นพระจันทร์ทรงกลด ซึ่งกวีใช้คำว่า “จันกางกลดหมดเมคี” ท้องฟ้ามีสีล้วนต่าง ๆ ด้วยหมู่ดาวมากมาย เช่นดาวแอก ดาวนำ (ดาวพระศุกร์) ดาวขาง ดาวกวางทราย และดาวกระต่าย มีดาวบนท้องฟ้าให้ชมจนเวลารุ่งเช้าของวันใหม่

บทชมธรรมชาติในป่า เป็นบทที่มักปรากฏในวรรณคดีประเภทจักร ๆ วงศ์ ๆ เพราะตัวเอกของเรื่อง ต้องเดินทางผจญภัยไปตามป่าเขาลำเนาไพร เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความเพลิดเพลิน และทำให้การเดินทางมีความสมจริงมากขึ้น ทั้งในด้านบรรยากาศและเวลาการกล่าวชมพันธุ์ไม้ต่าง ๆ ในเรื่องพระรถเมรี และเรื่องวรวงศ์ แสดงให้เห็นความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ ซึ่งมีทั้งไม้ดอก ไม้ผล และไม้เศรษฐกิจนานาชนิด เช่น

แก้วเกตขามเทศหอนไก่อ ระกำลำไย
 เฟืองไฟเพกาสะเดียน
 ยุมสะท้อนสะเดียน ยุงยางนางตะเคียน
 ทูเรียนมังคุดพุทรา
 มะขามมะขวิดปริสนา จันจวม่วงหว่า
 น้อยหน่าน้อยหนังดังหน

รุมรักโคกสักสอยสน นางสิบสองคน
 เก็บผลกินต่างอาหาร
 (พระรถเมรี, 2522 : 21)

ไม้เถาและไม้แก้ว	ทั้งไม้เต้าและปริงปราง
กระบอกไม้ยุงยาง	งามสล้างแทบมรคา
พยอมและไม้กราย	กิ่งระสายงามโสภา
ขนุนขนับป่า	กิ่งค้อมเข้าปลายถึงกัน
มังคุดละมุดป่า	มะไฟกาอยู่เรียงวัน
ไม้สูงถึงมือพลัน	ไพร่พลนั้นเป็นนักขา

(วรรณคดี, 2524 : 122)

การพรรณนาธรรมชาติในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ จะมี
 ลักษณะตรงไปตรงมา และมีความสมจริงตามประสบการณ์ทั่วไป เช่น ท้องฟ้ายามค่ำคืน
 ป่าเขา และพันธุ์ไม้ เป็นต้น

เมื่อมีป่าไม้มาก ผลที่ตามมาก็คือ สัตว์ป่าย่อมมีมากเช่นกัน ในเรื่อง
 พระรถเมรี ตอนที่นางทั้งสิบสองคนถูกบิดานำไปทิ้งในป่า เมื่ออยู่กันตามลำพังก็พยายาม
 เดินทางเพื่อจะกลับบ้าน นางได้เห็นสัตว์ต่าง ๆ มากมาย เช่น

นางเห็นสัตว์ในไพรสาณฑ์	เสือศรีหมีมีความ
เดินดางแรดข้างขวางกระทิง	
ชะนีเล่นไต่เต้านตกผิง	กระป่างค่างลิง
โลดโล่ร้ายกิ่งชิงผล	
มุดสังวอกจระนอบน	ปลายพฤษภามผล
นิรมลแลแล้วพันไป	

(พระรถเมรี, 2522 : 21)

5.2.2 บทชมบ้านเมือง

เป็นบทที่มักปรากฏในตอนต้นเรื่อง โดยหลังจากที่ไหว้ครูจบแล้ว ก็จะกล่าวถึงบ้านเมืองที่กษัตริย์ปกครองอยู่ ตัวอย่างเช่นเรื่องจันทคาตกุมาร ดังคำประพันธ์ที่ว่า

มีปราสาทแก้ว	เจ็ดฉายพรายแพรว
ที่นั่งแก้วเกยบรรณ	คลังเงินคลังทอง
ลิบสองพระคลัง	ข้าเฝ้าทรงธรรม
มากมายนักหนา	
ม้ารถคชสาร	โยธากล้าหาญ
ชำนาญศาสตร์	ร้อยเอ็ดนครา
ทุกประเทศภาษา	แต่งสุวรรณมาลา
มาถวายพระภูมิ	
ชาวบ้านชาวเมือง	บ่ได้แค่นเคือง
สักกิ่งเกศี	ทรงทศพิธ
บพิตรชาติ	สุขเกษมเปรมปรีดี
ไม่มีรำคาญ	

(จันทคาตกุมาร, 2523 : 138)

คำประพันธ์นี้ เป็นการชมเมืองจำบากของพระเจ้าพันธุดี ว่ามีปราสาทที่สวยงาม มีพระคลังเงินพระคลังทอง มีนางกำนัลมากมาย มีโรงม้า โรงช้าง และทหารที่กล้าหาญและชำนาญในการใช้อาวุธ มีเมืองขึ้นเป็นร้อย บ้านเมืองมีความอุดมสมบูรณ์ และกษัตริย์ทรงอยู่ในทศพิธราชธรรมตลอดมา

ขนบในการแต่งนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ พอสรุปได้ว่า มีโครงสร้างที่เป็นแบบแผน และมีการบรรยายและพรรณนาเข้าแบบ โดยจะจัดเรียงตามลำดับเนื้อหา เริ่มจากบทไหว้ครู การออกตัวของกวีว่าผลงานของตนยังด้อย เพราะปัญญายังอ่อนหากผู้รู้ช่วยแก้ไข

ตัดทอนให้จะเป็นพระคุณแก่ผู้เขียน และการลงท้ายจะบอกวัน เดือน ปี และชื่อของผู้เขียน
ผู้สร้าง หรือผู้คัดลอกเอาไว้ การบรรยายและการพรรณนาเข้าแบบ จะบรรยายหรือพรรณนา
ชมธรรมชาติ และชมบ้านเมือง

บทที่ 3

การใช้ภาษาเพื่อสร้างจินตภาพในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้

วรรณกรรมเป็นงานสร้างสรรค์ทางศิลปะ กล่าวคือกวีต้องใช้ศิลปะในการใช้ภาษา ถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึก และจินตนาการของตน เพื่อให้บรรลุผลในการเนรมิตภาพที่เกิดขึ้น ในความรู้สึกนึกคิดของผู้อ่าน ผู้ฟังวรรณกรรม ซึ่งเป็นผลมาจากศิลปะการใช้ภาษาของกวีนั้น เรียกว่า จินตภาพ

ความหมายของจินตภาพ

จินตภาพ เป็นศัพท์บัญญัติจากคำว่า อิมเมจ (Image) นักวรรณคดีบางท่าน เช่น เปลื้อง ณ นคร (2514 : 8) และสิทธา พิณีภูวดล และคณะ (2515 : 27) ใช้คำว่า "มโนภาพ" ส่วนเจตนา นาควัชระ (2521 : 44) และดวงมน จิตรจำนงค์ (2536 : 114) ใช้คำว่า "จินตภาพ"

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้คำว่า "จินตภาพ" หมายถึงภาพที่ผู้อ่านสร้างขึ้นใน ความนึกคิดของตน เป็นภาพซึ่งเกิดมาจากศิลปะการใช้ถ้อยคำภาษาของกวี เพื่อเนรมิตให้ ผู้อ่านเกิดภาพที่นึกได้ด้วยใจคิด ด้วยความรู้สึก

กลวิธีสร้างจินตภาพ

ปรีชา ช้างขวัญยืน (2525 : 215-232) ได้กล่าวถึงภาพพจน์ว่า แบ่งออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือความเปรียบ การเล่นคำ และการเล่นเสียง

1.) ความเปรียบ ได้แก่ภาพพจน์ต่อไปนี้ (ปรีชา ช้างขวัญยืน, 2525 : 216-224)

1.1) อุปมา (Simile) ใช้คำว่าเช่น รวากับ เหมือน ประหนึ่ง ดุจ เพื่อให้เข้าใจ สิ่งที่ต้องการอธิบายดียิ่งขึ้น

1.2) อุปลักษณ์ (Metaphor) เป็นการเปรียบเทียบลักษณะที่เหมือนกันของสิ่งสองสิ่ง โดยพูดเหมือนกับว่าสองสิ่งนั้นเป็นสิ่งเดียวกัน

1.3) บุคลาธิษฐาน (Personification) คือการเปรียบเทียบ ซึ่งเกิดจากการนำความคิด ลักษณะ และความรู้สึกของบุคคลไปให้แก่สิ่งที่ไม่มีชีวิต หรือนามธรรมซึ่งไม่มีคุณสมบัติเช่นนี้ เพื่อให้ปรากฏการณ์เหล่านั้น เป็นสิ่งมีชีวิตขึ้น

1.4) สาธก (Allegory) เป็นความเปรียบเทียบอย่างยาว ใช้วิธียกเรื่องมาเล่า เพื่อให้ความหมายที่แฝงอยู่ในเรื่องนั้น เป็นเครื่องอธิบายความคิดบางอย่าง ผู้ฟังจะเข้าใจความคิดได้เองด้วยการเปรียบเทียบ

1.5) การเปรียบเทียบวิเคราะห์ (Analogy) คืออุปมาที่ขยายความให้ยาวขึ้น โดยการวิเคราะห์คุณสมบัติ หรือลักษณะที่เหมือนกันของสิ่งหนึ่งที่น่ามาเปรียบเทียบกันหลายแง่ แทนที่จะเปรียบเทียบเพียงแง่เดียวอย่างอุปมา

1.6) การเปรียบเทียบต่าง (Contrast) คือการอธิบายเปรียบเทียบ สิ่งหนึ่งโดยเทียบกับสิ่งที่มีลักษณะตรงกันข้าม

2.) การเล่นคำ ได้แก่ภาพพจน์ต่อไปนี้ (ปรีชา ช่างขวัญยืน, 2525 : 224-229)

2.1) อติพจน์ (Hyperbole) เป็นการใช้คำพูดเกินจริง คือเกินกว่าความหมายที่ผู้พูดต้องการ

2.2) อุตมณัย (Climax) เป็นวิธีจัดลำดับความคิด หรือถ้อยคำ โดยนำผู้อ่านจากสิ่งที่สำคัญน้อยไปหาสิ่งสำคัญมากขึ้น ตามลำดับจนถึงสิ่งสำคัญที่สุดอันเป็นจุดยอด

2.3) การหักมุม (Anticlimax) เป็นวิธีนำผู้อ่านหรือผู้ฟังให้ติดตามความคิด หรือสิ่งที่สำคัญน้อยไปหาความคิดหรือสิ่งที่สำคัญมากขึ้น

* วาสนา เกตุภาค (มปป : 21) ใช้คำว่า "นิทานเปรียบเทียบ"

** วาสนา เกตุภาค (มปป : 26) และวิภา กงกะนันท์ (2533 : 52) ใช้คำว่า "อุทาหรณ์"

*** วาสนา เกตุภาค (มปป : 21) ใช้คำว่า "อติพจน์"

2.4) ปฏินัย (Antithesis) เป็นวิธีนำสิ่งที่ขัดแย้งกันมาพุดคู่กัน เพื่อย้ำความขัดแย้งของความคิด วัตถุ หรือบุคคล โดยการเรียบเรียงคำหรือข้อความให้อยู่ในรูปแบบเดียวกัน

2.5) ปฏิพจน์ (Antimetabole หรือ Chiasmus) เป็นวิธีพุดถึงความคิดหรือสิ่งหนึ่งสิ่งใด โดยสลับตำแหน่งของคำแล้วทำให้ความหมายกลับเป็นตรงข้าม

2.6) ปฏิบาท (Oxymoron) เป็นวิธีใช้ข้อความที่ดูเฝื่อน ๆ มีความหมายขัดแย้งกัน แต่ในบริบทซึ่งคำที่ขัดแย้งกันปรากฏอยู่ ความหมายกลับไม่ขัดแย้ง และได้ความหมายดี

2.7) ปฏิอรรถ (Paradox) เป็นวิธีใช้ข้อความที่แย้งตัวเอง แต่ในบริบทที่ใช้ข้อความนั้น สิ่งที่ขัดแย้งดังกล่าวเป็นจริงหรือเป็นไปได้

2.8) การเยาะเย้ย (Irony) เป็นการใช้คำซึ่งมีความหมายตามตัวอย่างหนึ่งผู้พุดหรือผู้เขียนมีเจตนาให้แปลความหมายเป็นตรงกันข้าม ความหมายตามเจตนาเป็นเรื่องเยาะเย้ย ถากถาง แดกดัน คำว่า เหยียดหยาม หรือดูหมิ่น

2.9) ปุจฉา (Interrogation) เป็นการใช้ข้อความซึ่งเป็นคำถาม แต่คำถามนั้นบอกคำตอบอยู่ในตัว ไม่ต้องการคำตอบ คือคำถามนั้นทำหน้าที่บอกเล่า

2.10) ปรนามนัย (Metonymy) เป็นการใช้คำแทนคำอื่น ซึ่งมีความหมายสัมพันธ์กันกับคำนั้น

2.11) ปรภาคนามนัย (Synecdoche) มีลักษณะคล้ายปรนามนัย หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นปรนามนัยหนึ่ง ซึ่งใช้วิธีพุดถึงส่วนรวมแต่หมายถึงบางส่วน พุดถึงบางส่วนแต่หมายถึงทั้งหมด พุดถึงสิ่งเฉพาะแทนสิ่งทั่วไป พุดถึงสิ่งทั่วไปแทนสิ่งเฉพาะ หรือพุดถึงวัตถุแทนสิ่งที่ทำด้วยวัตถุนั้น

¹ วิชา กงกะนันท์ (2533 : 44) ใช้คำว่า “ปฏิวาทะ”

² วิชา กงกะนันท์ (2533 : 45) และวาสนา เกตุภาค (มปป : 22)

ใช้คำว่า “ปฏิภาคพจน์”

³ วาสนา เกตุภาค (มปป : 25) ใช้คำว่า “โวหารเสียดสี”

⁴ วาสนา เกตุภาค (มปป : 22) ใช้คำว่า “นามนัยปะ” ส่วนวิชา กงกะนันท์ (2533 : 42) ใช้คำว่า “นามนัย”

3.) การเล่นเสียง ได้แก่ภาพพจน์ต่อไปนี้ (ปรีชา ช้างขวัญยืน, 2525 : 229-232)

3.1) สัมผัสพยัญชนะ (Consonance) เป็นการซ้ำเสียงพยัญชนะของคำที่อยู่ใกล้เคียงกัน

3.2) สัมผัสสระ (Assonance) เป็นการซ้ำเสียงสระของคำที่อยู่ใกล้เคียงกัน

3.3) สัมผัสวรรณยุกต์ เป็นการซ้ำเสียงวรรณยุกต์ของคำที่อยู่ใกล้เคียงกัน

3.4) การเลียนเสียงธรรมชาติ (Onomatopoeia) เป็นวิธีสร้างคำอย่างหนึ่ง คำชนิดนี้บอกความหมาย ซึ่งเป็นธรรมชาติชนิดนั้น ๆ อย่างชัดเจน

สรุปได้ว่า กลวิธีการสร้างจินตภาพมี 2 ลักษณะคือ การกล่าวตรงไปตรงมา และการใช้โวหารเพื่อให้เกิดจินตภาพ ได้แก่ โวหารอุปมา โวหารอุปลักษณ์ โวหารปรนามนัย โวหารอติพจน์ โวหารสาธก โวหารปฏิรูปพจน์ และการเปรียบเทียบวิเคราะห์ เป็นต้น

กลวิธีการสร้างจินตภาพในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้

กลวิธีการสร้างจินตภาพในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้มี 2 ลักษณะคือ การกล่าวตรงไปตรงมา และการใช้โวหารเพื่อให้เกิดจินตภาพ

1. การกล่าวตรงไปตรงมา

การกล่าวตรงไปตรงมา เป็นการพรรณนาเพื่อให้ผู้อ่านสร้างภาพ ตามความหมายในคำพรรณนาโดยตรง ด้วยวิธีการเลือกสรรถ้อยคำภาษา ที่จะก่อให้เกิดความรู้สึกด้านประสาทสัมผัสทั้งห้า คือ หู จมูก ลิ้น กาย และรูปร่างของสิ่งต่าง ๆ (เปลื้อง ณ นคร, 2514 : 24) ในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ กวีจะใช้วิธีนี้ในบทไหว้ครู บทพรรณนาธรรมชาติ บทชมบ้านเมือง บทอัครจริย และบทพรรณนาอารมณ์ความรู้สึก ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 บทไหว้ครู กวีนิยมขึ้นต้นนิทานประโลมโลกท้องถื่นภาคใต้ ด้วยบทไหว้ครู ซึ่งถือ เป็นธรรมเนียมในการการแต่ง โดยจะเริ่มด้วยการไหว้คุณพระรัตนตรัย บิดามารดา ครูบาอาจารย์ ญาติมิตรผู้ใหญ่ และสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย เพื่อให้คุ้มครองป้องกัน อันตรายต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นกับตนเอง

ตัวอย่างเช่น เรื่องสีทนนไชย และเรื่องโคบุตร เริ่มต้นไหว้พระรัตนตรัย บิดามารดา และครูบาอาจารย์ ดังนี้

สิบนิ้วประนม	ขึ้นตั้งบังคม
เหนือเกล้าเกศา	ไหว้คุณพุทธัง
ธรรมมังสังคา	บิดามารดา
อุปทาจารย์	

(สีทนนไชย, 2526 : 1)

มนัสสัตวา	ข้า่น้อยวันทา
คุณพระรัตนตรัย	ไหว้คุณบิดุมารดา
คุณบิดาเลิศไกร	ขอย่ามีภัย
แกตุ ¹ ข้างหน้า	

(โคบุตร เล่ม 1, 2525 : 1)

นิทานประโลมโลกท้องถื่นภาคใต้ นิยมขึ้นต้นด้วยการไหว้ครู เพื่อแสดงความ เคารพอนุอบน้อม โดยการพนมมือขึ้น 'สิบนิ้วประนม' และ 'บังคม' ซึ่งโดยปกติจะใช้เมื่อ แสดงความเคารพต่อพระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชาธิราช และบรมวงศานุวงศ์ชั้นสูง แต่ในที่นี้กวีใช้เพื่อยกย่องคุณพระรัตนตรัย บิดามารดา และครูบาอาจารย์ โดยเชื่อว่าศีรษะ เป็นส่วนที่สูงที่สุดของร่างกาย ดังนั้นการที่กวีพนมมือไว้เหนือศีรษะ จึงเป็นการแสดงถึง ความเคารพอย่างสูงสุด พร้อมกับตั้งจิตอธิษฐาน 'มนัสสัตวา' ซึ่งเป็นการกำหนดจิตใจให้

¹ ตู หมายถึง ภู

ระลึกถึงคุณพระศรีรัตนตรัย และบิดามารดา โดยเฉพาะคุณบิดา กวีใช้คำว่า 'คุณบิดาเลิศ-
ไกร' เพื่อแนะนำให้ผู้อ่านเห็นภาพว่า บิดาเป็นผู้มีพระคุณอย่างล้นเหลือ เนื่องจากสมัยก่อน
ผู้ชายจะต้องเป็นฝ่ายหาเลี้ยงครอบครัว ส่วนผู้หญิงทำหน้าที่เป็นแม่บ้านแม่เรือน

การที่กวีผู้แต่งนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ มักให้วีครุในตอนต้นเรื่อง เพราะ
เชื่อว่าคุณพระรัตนตรัย บิดามารดา คุณครูบาอาจารย์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ตลอดจนจรรยา
สันทมิตรสหาย นอกจากสามารถคุ้มครองป้องกันอันตรายต่าง ๆ ได้แล้ว ยังสามารถช่วย
ดลบันดาลให้งานเขียนของตนลุล่วงไปด้วยดี ดังตัวอย่างในเรื่องพระรถเมรี และวันคาร
ดังนี้

ข้าไหว้คุณพระธรรม	ประจำในวรกายเรื่อง
ขอย่ามีขุนเคือง	แต่ดูข้าผู้ศรัทธา
ข้าไหว้คุณพระสงฆ์	อันท่านทรงซึ่งศิลา
วรบุตรพระตถา	อันลุล่วงนิพพานาน
นโมน้อมศิโรตม	ประนอมคุณครูอาจารย์
คุณบิดามารดา	ประเสริฐเกิดเกิดเสามา
ไหว้คุณท้าวสักโก	อำมรินทร์ไทยมรา
พรหมเมศเวสสุวรรณา	ในแห่งห้องพิมานแมน
หลักเมืองอันเรืองฤทธิ์	สถิตอยู่ในด้าวแดน
เทพทุกในพื้นแผ่นดิน	ทั้งแสนโกฏจักรวาล
ขอให้แคล้วภัยพรวด	ดูข้าบาทผู้ตรีการ
ข้าประดิษฐ์เรื่องนิทาน	มาช่วยดำรงทรง
ขอนบได้เบื้องบาท	คณาญาติสิ้นทั้งวง
บทใดอันเคลิ้มหลง	ขออุปถัมภ์มาค้าชู

(พระรถเมรี, 2522 : 3)

หัตถ์ตั้งเหนือเกษ	ต่างประทุมเมศยอไหวไป
พุทธังสั่งสอนใจ	ให้แจ้งในอุระพา
ธัมมังเห็นดูด้วย	มาทูลช่วยนำอักขรา
ให้เฟื่องเรื่องวิชา	พระสั่งมาช่วยชี้แจง
ข้าขอประทุมเชิญ	คุณดำเนินน้อมนีกแดง
เรื่องราวกล่าวตบแต่ง	ให้แจ้งสว่างกระจ่างใน
ประดิษฐ์จิตพันผูก	ตามแต่จะถูกลงบทไหน
เพียรรจนายามีภัย	ในอนาคตปัจจุบัน
สืบนี้วจนงนบ	ขอพบสุขทุกคืนวัน
พบครูผู้วิเศษสรรพ	ยุคบาทสร้างศาสนา
เนาวิโลกอุดรสถิต	บูรพทิศปัจฉิมา
หรรดิพ่ายัพพา	อาคเนย์มาจนอิสาน
พุทธรูปเทพจาง	ไว้ต่างองค์ผู้นิพพาน
คุณแก้วทั้งสามประการ	คุณอาจารย์คุณบิดา
มารดาเห็นดูด้วย	พระคุณช่วยคุ้มรักษา
จะแต่งให้ปรีชา	เรื่องขวัญฟ้าเจ้าวันคาร
	(วันคาร, 2521 : 56-57)

บทกวีข้างต้นนี้ กวีจะเริ่มต้นด้วยการพนมมือเหนือศีรษะ และใช้คำว่า 'มนน้อม ศิโรตม' เป็นการแสดงให้เห็นถึงการค้อมศีรษะให้โค้งต่ำลง เพื่อแสดงความเคารพ พร้อมทั้งระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย ได้แก่พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ซึ่งเรียก

'วรไตรลักษณ์' คือลักษณะที่ดี (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525, 2530 : 716) ได้แก่ ความเที่ยงแท้ ความไม่เป็นทุกข์ และความมีตัวตน (พระราชนิพนธ์, 2528 : 59) ในที่นี้หมายถึงพระพุทธเจ้า นอกจากนี้ยังระลึกถึงคุณบิดามารดา ครูบาอาจารย์ ตลอดจนจรรยาตมิตถ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายทั่วทุกสารทิศ มาช่วยดลบันดาลให้กวีผู้แต่งมี 'ปรีชา' คือมีปัญญาความสามารถจัดเจนในการแต่งคำประพันธ์ และช่วยคุ้มครองป้องกันภัย อันตรายต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นกับตนเอง

ในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ที่กล่าวมานี้ พบว่ากวีให้ความสำคัญต่อคุณพระรัตนตรัย บิดามารดา และครูบาอาจารย์มาก โดยแสดงความเคารพนอบน้อมพร้อมกับระลึกถึงคุณพระศรีรัตนตรัย บิดามารดา และครูบาอาจารย์อยู่เสมอ ไม่ว่าจะทำอะไรก็ตาม เพราะเชื่อว่าจะช่วยคลบบันดาลให้เกิดปัญญาอันเฉลียวฉลาด สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี และช่วยคุ้มครองป้องกันอันตรายต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นกับตนเอง

1.2 บทพรรณนาธรรมชาติ บทพรรณนาธรรมชาติในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ สามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ

1.2.1 บทพรรณนาชมปรากฏการณ์ธรรมชาติ กวีจะนิยมกล่าวพรรณนาสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติในท้องฟ้า ได้แก่ พระอาทิตย์ พระจันทร์ และดวงดาว ตัวอย่างเช่นในเรื่องโคบุตร ตอนพระพันนรังสีพานางแก้วกิริยาเหาะกลับเมืองสิงขร ขณะเดินทางนางแก้วกิริยามีอาการเศร้าโศกคิดถึงบิดามารดา พระพันนรังสีจึงชวนนางชมธรรมชาติในท้องฟ้า ดังนี้

สุริยงลับลงแล้ว	ขั้บรตแก้วแคล้วคลาจร
เหาะไปในอัมพร	พระจันทร์แจ่มแสงศรี
ชวนอนงค์ทรงทศ	จันทร์ทางกลดหมดเมศ
จรแจ่มแอร่วมศรี	ชัยรถร์ศมีแสงสีพราย
ดาวเอกและดาวนำ ¹	ดาวประจำมีมากหลาย
ดาวขางดาวกวางทราย	ดาวกระต่ายแลเหรา ²

(โคบุตร เล่ม 4, 2525 : 65)

¹ ดาวนำ หมายถึง ดาวพระศุกร์

² เหรา หมายถึง ดาวหมู่หนึ่งที่จับกลุ่มกันเป็นปลาชนิดหนึ่ง

บทกวีข้างต้น กวีกล่าวถึงปรากฏการณ์ธรรมชาติ โดยพรรณนาท้องฟ้า เพื่อให้ผู้อ่านเห็นภาพ และบรรยากาศของท้องฟ้าในเวลาใกล้ค่ำว่า 'สุริยงลับลงแล้ว ชับรดแก้ว แคล้วคลาจร' เมื่อผู้อ่านอ่านแล้ว จะเห็นภาพดวงอาทิตย์กำลังเคลื่อนตัวไปจนจะลับขอบฟ้า โดยใช้คำว่า 'เหาะ' จากนั้นพระจันทร์ก็ส่องแสงสกาแวววาว ให้แสงสว่างแทนพระอาทิตย์ ใช้คำว่า 'จันทร์กางกลด' คือเมื่อพระจันทร์เต็มดวง และส่องแสงแผ่ขยายไปทั่วท้องฟ้าบดบังเมฆที่มีดครึ้ม กวีใช้คำว่า 'จร' แทนการเคลื่อนตัวของพระจันทร์ เพื่อให้เห็นภาพการเคลื่อนตัวของพระจันทร์ที่แปรรัศมีออกไปอย่างกว้างขวาง และให้แสงสว่างเรือง ๆ ทั่วท้องฟ้า คือ 'แจ่มแอร่มศรี' มีดวงดาวกลาดเคลื่อนทั่วท้องฟ้า เช่น ดาวเอก ดาวนำ ดาวประจำเมือง ดาวหาง ดาวกวาง ดาวกระต่าย และดาวเหรา

1.2.2 บทพรรณนาป่า นิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ ที่มีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับกษัตริย์ มักจะปรากฏบทชมธรรมชาติของป่า เนื่องจากตัวละครเอกของเรื่องต้องเดินทางผจญภัยไปในป่าเขาลำเนาไพร เช่นสมุทรมโฆษคำฉันท์ ตอนพระสมุทรมโฆษเหาะประพาสแดนหิมพานต์ กวีได้กล่าวถึงธรรมชาติของป่าหิมพานต์ ดังนี้

แปดหมื่นสี่พันบรรพตนับ	ระดับยอดอยู่เรียงราย
ห้าร้อยศิรินทรอันหลาย	มีขนิมมากฎาประมาณ
ยอดใหญ่ไศลวิบุลยเบญ-	จกฏเกิดประดิษฐาน
เทิดทัดทิมมพรบันดาล	วิโรจนรัตนรัศมี
โดยสูงแห่งศิขรพิศาล	หิมพานต์พนาลี
เบญจาสตารฤกษ์มี	ประมาณโยชนบรรยาย
ยอดนามสุทัศน์กฏา	รูกอบกนกพราย
ไกลาสกฏกัพรรณราย	รัษฎาวิลาวัดย์

(สมุทรมโฆษคำฉันท์, 2522 : 181)

บทกวีข้างต้น กวีได้สร้างจินตนาการให้ผู้อ่านมองเห็นภาพของป่าหิมพานต์ ว่ามียอดเขามากมาย เรียงรายอยู่ในป่า และมีชื่อแตกต่างกันไป ตามปกติแล้วไม่ว่าที่ใด เป็นป่า ก็จะมีสิ่งมีชีวิตอาศัยอยู่ด้วยเสมอ ดังนั้นกวีจึงนำประสบการณ์นี้มาสร้างจินตนาการ ว่าในป่าหิมพานต์ นอกจากมียอดเขาแล้ว ยังมีสิ่งมีชีวิตอาศัยอยู่ เช่นในเรื่องโคบุตร ตอน โคบุตรและพระอรุณเดินทางในป่าหิมพานต์ ดังนี้

ชมชื้ออันสิ่งขรเขน	ระเวิงเพลินเมื่อดาวหาย
เขาแก้วแสงแพรวพราย	มรกตรายทับทิมศรี
ชื้อชมเขาเงินยวง	ขาววาวช่องทั่วธานี
เมฆหมอกออกเมคี	ใกล้แสงศรีจามเริน ¹ ฉาย

.....

เห็นไม้มนารีมล	สกสูงบนยอดภูผัน
ได้ต้นล้วนคนธรรพ์	วิทยารักษาอยู่

(โคบุตร เล่ม 1, 2526 : 34)

บทกวีข้างต้น กวีได้พรรณานาธรรมชาติของป่าหิมพานต์ ในเวลาใกล้รุ่ง โดยใช้คำว่า 'เมื่อดาวหาย' ทำให้ผู้อ่านมองเห็นภาพดวงอาทิตย์กำลังโผล่ขึ้นมา ฉายแสง บดบังดวงดาวต่าง ๆ ที่ระยิบระยับอยู่ในท้องฟ้า และกล่าวถึงเขาแก้ว ว่ามีแสงแพรวพราย ประกอบด้วยแสงเขียว และแดง ดัง 'มรกตรายทับทิม' มีเขาเงินยวงส่องแสงสีขาวไปทั่ว แต่แสงที่เห็นนั้นเป็นแสงที่มองจากที่ห่างไกลกันมาก จนกวีต้องใช้คำว่า 'เมฆหมอกออกเมคี' เพื่อมิให้ผู้อ่านเข้าใจผิดว่า ที่แท้จริงแสงที่เห็นนั้นก็คือหมอกที่อยู่บนยอดเขาในเวลาใกล้รุ่ง เนื่องจากอยู่บนที่สูงอากาศหนาวจัด หมอกจึงลงทำให้มองเห็นเขาเงินยวงเป็นสีขาวนวล นอกจากนี้ยังมีต้นไม้สูงใหญ่ชื่อต้นนารีมล และมีพวกเหล่าคนธรรพ์ และวิทยารักษา

¹ จามเริน หมายถึง เจริญ

นอกจากการชมป่าหิมพานต์แล้ว ในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ ยังปรากฏทชชมไม้ดอก ไม้ผล โดยกวีจะใช้ชื่อพันธุ์ไม้ต่าง ๆ มาเล่นคำ ให้เกิดจังหวะของเสียงที่ต่อเนื่องกัน และเกิดความไพเราะ เช่นในเรื่องพระรถเมรี ดังนี้

แก้วเกิดขามเทศหอมไก่อ	ระกำลำไย
เฟื่องไฟเพกาสะเตียน	
ยุมสะท้อนสะเตียน	ยุงยางนางตะเคียน
ทุเรียนมังคุดพุทรา	

(พระรถเมรี, 2522 : 21)

จะเห็นได้ว่า กวีเจตนาเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะ โดยการจัดเรียงคำให้อยู่ชิดกัน เพื่อทำให้เกิดความไพเราะในขณะที่อ่านบทกลอน เช่นคำว่า แก้ว เกิด และเฟื่องไฟ และนำชื่อพันธุ์ไม้มาเรียงต่อเนื่องกัน เพื่อให้เกิดเสียงสัมผัสสระที่ไพเราะ เช่น ยาง นาง และมังคุด พุทรา

1.2.3 บทพรรณนาสัตว์ ในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ เช่นเรื่อง จันทาคดกุมาร ตอนจันทาคดและบุตรสาวเศรษฐีทั้งสามหลงทางอยู่กลางป่า กวีจะพรรณนาชมสัตว์ป่าอย่างตรงไปตรงมา ดังนี้

ชมสัตว์จตุบาท	บ้างแผดผาดเล่นผันผาย
นกเนื้อทั้งสี่อทราย	กระต่ายเต้นเล่นในไพร
ถึกเถื่อนเกลื่อนคลาคล้ำ	อาศัยน้ำตรอกธารไหล
ช้างโขลงโยงดันไป	ทั้งละมั่งและกวางทอง
เสียงผาโคกระหิง	วิ่งลงเชิงผ่นผยอง
เสือเหลืองคอยเยื้องย่อง	ไต่ตามมองมฤคา ¹

¹ มฤคา ได้แก่ กวาง ละมั่ง อีเก้ง เป็นต้น

ชมหมู่คนานก
เรไรทั้งไก่อป่า

บ้างโผนผันจันรรจา

มยุรา¹ พญาหงษ์

(จันทาคาดกุมาร, 2523 : 222)

บทกวีข้างต้น กวีจะพรรณนาถึงสภาพป่า ซึ่งมีสัตว์ป่าอาศัยอยู่จำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นสัตว์สี่เท้าหรือสัตว์สองเท้า ทำให้มองเห็นภาพของสัตว์ที่กำลังเปล่งเสียงร้องคำราม “แผด” บ้างก็กำลัง ‘ผันผาย’ เดินไปเดินมา ‘ไม่’ว่าจะเป็น นก กวาง ละมั่ง เสือ ทราบ และกระทาย แสดงว่าสัตว์เหล่านั้น มีความคุ้นเคยกับธรรมชาติเป็นอย่างดี นอกจากนี้ กวียังใช้คำว่า ‘ถึก’ แสดงให้เห็นถึงความหนึ่มแน่นของสัตว์ตัวผู้ ซึ่งโดยปกติ จะใช้กับวัว ควาย ส่วนคำว่า ‘เถื่อน’ หมายถึงป่า ดังนั้นคำว่า ‘ถึกเถื่อน’ จึงให้ภาพวัวป่า และควายป่าตัวโตแข็งแรง กวีใช้คำว่า ‘เกลื่อน’ ทำให้มองเห็นภาพสัตว์เดินเรียงรายกระจายอยู่ทั่วไป ส่วนคำว่า ‘คลาคล่ำ’ มองเห็นภาพของสัตว์ที่อยู่กันเป็นฝูงตามลำธาร และยังมี เสี่ยงผา โคน กระทิง ซึ่ง ‘ลองเชิง’ ทำให้มองเห็นภาพของสัตว์ที่กำลังคึกคะนองประลองความสามารถกัน คำว่า ‘ผันผยอง’ เห็นภาพของสัตว์ที่ลำพองหมุนรอบตัว เพื่อให้สัตว์อื่นเกรงกลัว ส่วนเสือเหลืองกำลังแสดงอาการ ‘เยื้องย่อง’ ทำให้ผู้อ่านมองเห็นภาพของเสือเหลืองที่ค่อย ๆ เดินเข้ามาอย่างช้า ๆ โดยใช้ปลายอุ้งเท้าจรดลงกับพื้นเบา ๆ เพื่อไม่ให้เหยื่อได้ยิน และตกใจวิ่งหนีไป ต่อมากล่าวถึงหมู่คนต่าง ๆ จักจั่น ไก่อป่า นกยูง และหงส์ กำลัง ‘โผนผัน’ หมายถึงบินไป หรือเคลื่อนตัวไป และส่งเสียงร้อง กวีใช้คำว่า ‘จันรรจา’ เพื่อให้เห็นภาพอย่างชัดเจน

นอกจากบทชมสัตว์ป่าแล้ว ยังปรากฏบทพรรณนาชมสัตว์น้ำ ซึ่งกวีจะพรรณนาอย่างตรงไปตรงมา โดยไม่นำอารมณ์ความรู้สึกสะท้อนใจของตนเข้าไปเกี่ยวข้อง ตัวอย่างจากเรื่องจำปาสดัน ดังนี้

¹ มยุรา หมายถึง นกยูง

พระพีจิงบอกไป	ปลานั้นไซ้ชื่อเหรา
ปลากว่ายว่ายแตกมา	ตามนาวามาเป็นหมู่
โน้นเล่าเจ้าพี่อา	ว่ายตามมาปลารานู
กึ่งกึ่งปลาลังทุ	เป็นหมู่อยู่มากกายกอง
ทิ้งทวดก็จอดมา	ทิ้งแมงดาปลาลอยล่อง
งามงามตามเรือทอง	แตกลอยล่องตามสินธุ
ปลาแป้นแน่นทั้งชล	ว่ายสาละวนมาเป็นหมู่
โลมาปลารานู	มาเป็นหมู่ตามเรือทอง
พระพีชมัจฉา	ตามกันมาเป็นแถวถอง
นานามัจฉาล่อง	ตามเรือทองมามากมาย
	(จำปาสี่ตัน, 2534 : 86)

บทกวีข้างต้น กวีกล่าวถึงชื่อปลาชนิดต่าง ๆ เช่นปลาเหรา ปลากว่าย ปลารานู เป็นต้น โดยพรรณนาให้เห็นถึงอากัปภิกขัยของปลาที่อาศัยอยู่ในน้ำ ว่ากำลังแหวกว่ายไปมา โดยกวีใช้คำว่า "แตก" ซึ่งเป็นคำภาษาถิ่นใต้ หมายถึงอาการที่กำลังว่ายน้ำ โดยใช้ครีบโบกไปมาอย่างรวดเร็ว บ้างก็ว่ายตามเรือมา

การพรรณนาธรรมชาติทั้ง 3 ประเภท คือบทพรรณนาชมปรากฏการณ์ธรรมชาติ บทพรรณนาป่า และบทพรรณนาสัตว์นั้น จะเห็นว่ากวีผู้แต่งนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ นิยมกล่าวอย่างตรงไปตรงมา และไม่สอดแทรกอารมณ์ความรู้สึกสะเทือนใจออกมา กับบทประพันธ์ แต่ก็แฝงความไพเราะและก่อให้เกิดจินตภาพได้

1.3 บทชมบ้านเมือง ในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ประเภทจักร ๆ วงศ์ ๆ กวีมักพรรณนาบทชมบ้านเมือง เช่นเรื่องโคบุตร กวีพรรณนาจากเมืองสิงขร ค่อนข้างละเอียดว่าเป็นเมืองเนรมิตที่พระอาทิตย์ลงมาสร้างให้โคบุตร ดังนี้

กำแพงมีสามซัย	ใครคู่กันมันคงแข็ง
ประตูชัยไปดานแดง	ป้อมปืนแต่งไว้ครบครัน
ปราสาทราชมณฑลเขียว	ประจจะเขียนรูปเจ็ดชั้น
ซอฟ้ามีหน้าบัน	ยอดสุดนั้นมื่นพศุล
ตั้งนามรุ่งเมืองนั้น	สิงขรชั้นบริบูรณ
ทรัพย์สินเกิดเพิ่มพูน	ครบบริบูรณเมืองเทวัญ
	(โคบุตร เล่ม 2, 2525 : 10)

บทกวีข้างต้น กวีพรรณนาบ้านเมืองว่า มีกำแพงสามชั้น โดยกวีใช้คำว่า 'กำแพงมีสามซัย' มีประตูเมืองและป้อมปราการอันแข็งแรง ภายในเมืองประกอบด้วย ปราสาทราชวัง ซึ่งมีความวิจิตรพิสดาร ดัง 'ประจจะ' ซึ่งทำให้มองเห็นภาพของการบรรจุเขียนชั้น หรือประดิษฐ์ขึ้นอย่างสุดฝีมือโดยมีซอฟ้า หน้าบัน และยอดนพศุล กวีใช้คำว่า 'ครบบริบูรณเมืองเทวัญ' ซึ่งทำให้มองเห็นภาพของบ้านเมืองที่มีความงดงามเจริญรุ่งเรืองพร้อมด้วยหมู่อำมาตย์ ข้าราชการบริวารมากมาย ตลอดจนไพร่ฟ้าชาวประชาซึ่งมีความอยู่ดีกินดี

ในเรื่องพระรถเมรี ตอนพรรณนาเมืองไพศาลี มีการกล่าวถึงบ้านเมือง ดังนี้

กรุงเมืองนั้นโสด	ยาวใหญ่กิ่งโยชน
เท่ากันโดยมี	กำแพงสินลา
แน่นหนาพื้นที่	เสมาธานี
สูงสืบเสียดวา	
มีประตูทั้งเก้า	ฝรั่งตั้งเฮ้ย ¹
เรือนอยู่รักษา	ปืนใหญ่ใส่ซอง

¹ เฮ้ย หมายถึง เห้ย มักจะใช้คู่กับคำว่า เรือน เป็นเห้ยเรือน

ทุกลงเสมา
ชนาเดินบน

เชิงเทียนแน่นหนา

(พระรถเมรี, 2522 : 4)

บทกวีข้างต้น กวีพรรณนาให้เห็นสภาพบ้านเมืองที่มั่นคงแข็งแรง มีกำแพงศิลา
พร้อมทั้งป้อมประตูทั้งเก้า มีปืนใหญ่ตั้งอยู่ประจำป้อมปราการต่าง ๆ ทั่วทั้งเมือง และมีฝรั่ง
เข้ามา 'ตั้งเอาเรือ' ทำให้ผู้อ่านมองเห็นภาพบ้านเรือน และมีครอบครัวชาวต่างประเทศ
เข้ามาพึ่งบุญญาธิการของกษัตริย์

1.4 บทกวีบรรยาย การกล่าวถึงบทกวีร้อยอย่างตรงไปตรงมาในนิทานประโลมโลก-
ห้องถิ่นภาคใต้ ปรากฏว่ามีอยู่เรื่องเดียวเท่านั้น คือเรื่องพระรถเมรี ตอนพระรถเสนเข้าไปหา
นางทัศนารี ธิดาของท้าวสวัสดิราช ความว่า

พักตร์เคียงเพียงซิด	นาสิกจุมพิศ
ทรวงทับทรวงนาง	สองพระกรเกยกร
ไม่หอน ¹ เห็นห่าง	เพลาทับเพลานาง
ชงทับชงคา	
สองชมสองซิด	สองสำมราน ² จิต
สองสนิทเส่นหา	สองเกยสองกอด
สองพลอดเจรจา	ไพเราะคำร้อนกล้า
เจียนจะไหม้เอาปรางค์	

(พระรถเมรี, 2522 : 265)

¹ ไม่หอน หมายถึง ไม่เคย

² สำมราน หมายถึง สำราญ

บทกวีข้างต้น กวีพรรณนาถึงการสัมผัสระหว่างชายและหญิง ที่มีความรัก ความเสน่หาต่อกัน คำว่า 'เคียง' 'ชิด" ให้ภาพของความใกล้ชิดไม่ห่างจากกันไม่ว่า จะเป็นใบหน้า จมูก หน้าอก และใช้คำว่า 'เกย' เพื่อให้เห็นภาพของการนอนกอดก่ายกัน โดยฝ่ายชายจะทำกิริยาอาการ "เกย" และ "กอด" เพื่อแสดงความรักที่มีต่อหญิงคนรัก จนกระทั่ง "ไพราคาร้อนเกล้า เจียนจะไหม้เอาปรางค์"

1.5 บทพรรณนาอารมณ์และความรู้สึก ในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ มีบทที่ กวีจะพรรณนาอารมณ์และความรู้สึกของตนเองหรือตัวละครในเรื่องตัวอย่างเช่นเรื่อง จันทาคดกุมาร ตอนนางพรหมวดีคร่ำครวญถึงลูก ชื่อ นางเทวสังคา ซึ่งสิ้นชีวิตด้วยหิวข้าว เสือดำที่เท่า ดังนี้

เคยอยู่เป็นเพื่อนแม่	แต่นี้แล ¹ จะเห็นใคร
อกโอยมาโหยให้	ตัดช่องน้อยแต่พอตัว
เจ้ามาทิ้งมารดาไว้	มานี้ไปแม่ทูลหัว
หนีแม่ไปแต่ตัว	นางทูลหัวไปสวรรค
นับวันแต่จะเคลื่อน	นับเดือนแต่จะไกล
เจ้าให้แม่อาลัย	ทิ้งแม่ไว้ให้เอกา

(จันทาคดกุมาร, 2523 : 171)

จะเห็นว่า กวีใช้คำพรรณนาอารมณ์ความรู้สึกเศร้าโศก และความอ้างว้างจำเริญของผู้เป็นแม่เมื่อสูญเสียลูก โดยใช้คำว่า 'อก' ซึ่งเป็นอวัยวะสำคัญของร่างกาย และเป็นที่ตั้งของหัวใจ เกิดอาการ 'อกโอยมาโหยให้' และกวีใช้ภาษาที่ 'ตัดช่องน้อยแต่พอตัว' ในที่นี้หมายถึง ทำอะไรไม่คิดถึงผู้อื่น ว่าจะรู้สึกเศร้าโศกเพียงไร

¹ แล หมายถึง มองดู

นอกจากนี้ยังพรรณนาความรู้สึกโศกเศร้าของลูก ที่ต้องพลัดพรากจากแม่ เช่น
ในเรื่องพระรถเมรี ตอนนางทั้งสิบสองเดินทางในป่า มีบทคร่ำครวญถึงมารดา ดังนี้

สิบสองพี่น้องร้องหา	ไอ้พระมารดา
อนิจจามาอยู่คนเดียว	
ลูกมาอยู่ไพรใจเหี่ยว	แล ¹ ซ้ายเปล่าเปลี่ยว
แลขวาแม่จะเหลียวหาใคร	
ยามชมแม่จะชมคนใด	ยามตื่นจะเรียกใคร
ไปไหนแม่จะชวนใครจร	
ยามนอนแม่จะชวนใครนอน	ไอ้พระมารดร
เมื่อลูกมาจรกลางไพร	
ยามกินแม่จะกินด้วยใคร	ยามร้อนคนใด
ตัวใครจะตักน้ำให้สง	

(พระรถเมรี, 2522 : 19)

กวีพรรณนาอารมณ์ความรู้สึกของลูกที่ต้องจากแม่ว่ารู้สึกเศร้าโศก ว่าเหว
เปล่าเปลี่ยว และคิดถึงแม่ จน 'ใจเหี่ยว' ทำให้มองเห็นภาพของลูกที่หมดหวัง จิตใจ
ไม่สดชื่น ร่าเริงเหมือนก่อน เผื่อคิดคะเนถึงแม่ว่า ไม่ว่าจะมองไปทางซ้ายหรือขวา ก็
'เปล่าเปลี่ยว' อ่างว่างไม่มีใครให้เรียกหาเรียกใช้ หรือพูดคุยกัน

การกล่าวพรรณนาความอย่างตรงไปตรงมา ในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้
ทำให้ผู้อ่านสามารถสร้างภาพได้ตามถ้อยคำที่กวีเลือกสรรมา การสร้างจินตภาพแบบนี้
ปรากฏในบทไหว้ครู บทพรรณนารวมชาติ บทชมบ้านเมือง บทอัศจรรย์ และ
บทพรรณนาอารมณ์และความรู้สึก

¹ ดูคำอธิบายในหน้า 67

2. การใช้โวหารเพื่อให้เกิดจินตภาพ

การใช้โวหารเพื่อให้เกิดจินตภาพ คือการใช้คำพูดที่เป็นโวหาร เพื่อให้ผู้อ่านนึกเห็นภาพที่มีลักษณะเชิงเปรียบเทียบทั้งในแง่รูปธรรม และนามธรรม โวหารจะทำหน้าที่เชื่อมโยงความหมายของโวหารกับประสบการณ์ของผู้อ่าน ทำให้เข้าใจสารที่กวีสื่อไว้ในวรรณกรรมมากยิ่งขึ้น (จำเริญ ไชยสินธุ์, 2527 : 79)

การใช้โวหารเพื่อให้เกิดจินตภาพ เป็นกลวิธีที่กวีนิยมใช้ในการแต่งนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ จำแนกออกได้ 9 ประเภท ดังนี้

2.1 อุปมา (SIMILE) เป็นการเปรียบเทียบ โดยใช้คำว่า เหมือน (กุหลาบ มัลลิกะมาส, 2516 : 127) การใช้โวหารอุปมาที่ปรากฏในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ บางทีอาจใช้คำ 2 หรือ 3 พยางค์ ได้แก่ เสมือน ประดุจ เหมือนดั่ง อุปมา ดุจดั่ง ราวกับ อุปไม่ยดั่ง เป็นคำเชื่อม มีลักษณะดังนี้

2.1.1 เปรียบเทียบร่างกายมนุษย์กับพืช สัตว์ และธรรมชาติ แยกออกได้ดังนี้

2.1.1.1 เปรียบเทียบร่างกายแต่ละส่วนของมนุษย์กับพืช สัตว์ และธรรมชาติ เช่น

แก้มทั้งสองนั้น	เหมือนหนึ่งลูกจัน
เพราะเพริศเจิดฉาย	นัยน์เนตรทั้งสอง
เหมือนหนึ่งตาทราย	เอวกลมสมกาย
งามนักรามหนา	

(สุวรรณสาม, 2526 : 8)

กวีเปรียบเทียบแก้มของสตรี เหมือนลูกจันและใช้คำว่า

"เพราะเพริศเจิดฉาย" ทำให้มองเห็นภาพของแก้มสตรีที่มีความงามผุดผาด เปล่งปลั่ง สดใส ออกสีเหลืองระเรื่อ ๆ และมีกลิ่นหอมกรุ่น ๆ นุ่มนวล น่าสัมผัสเช่นเดียวกับลูกจัน และเปรียบเทียบนัยน์ตาว่าเหมือนตาทราย คือนัยน์ตาดำสนิท มีแววตาที่ส่องประกาย

ในเรื่องพระรถเมรี พระรถเสนพรรณนาความงามของพระนางเมรี
ขณะนางกำลังหลับเพราะฤทธิ์สุรา ดังนี้

ถีนางยังตั้งเต็มตึง พระพักตร์เฝิดเฝิง
ตั้งหนึ่งดวงพระจันทร์
(พระรถเมรี, 2522 : 142)

กวีกล่าวชมถีนางเมรีว่า 'ตั้งเต็มตึง' เพื่อให้ผู้อ่านนึกเห็น
ภาพของถีนที่มีความเต่งตึง และตั้งตรง ส่วนพระพักตร์ของนาง กวีใช้คำว่า 'เฝิดเฝิง'
ซึ่งแสดงให้เห็นถึงใบหน้าเฝิดเฝิงเหมือนดวงจันทร์ คือมีความสวยงาม กลมเกลี้ยงและ
เปล่งปลั่งสดใส เนื่องจากนางเมรีได้ดื่มสุราเข้าไป จึงทำให้ใบหน้าแดงระเรื่อด้วยฤทธิ์ของ
แอลกอฮอล์

2.1.1.2 เปรียบเทียบร่างกายมนุษย์กับธรรมชาติ อันได้แก่ ทองคำ

ตัวอย่างเช่น

รูปร่างเพลิดเพรา	เหมือนทองหล่อเหลา
งามนั้กงามหนา	กุมารนั้นไซ้ไร้
จตุติลงมา	แต่พรหมโลกา
จิงงามเฝิดฉาย	

(สุวรรณสาม, 2526 : 7)

กวีเปรียบเทียบรูปร่างและผิวพรรณของผู้ที่มีบุญญาธิการ ว่า
สวยงามมีความบริสุทธิ์ผุดผ่อง เหมือนทองคำเนื้อบริสุทธิ์ ซึ่งมีสีเหลืองอร่าม เปล่งปลั่ง
และมีคุณค่า ชวนให้นึกถึงความสง่างามสูงศักดิ์ของพระสุวรรณสาม

2.1.2 เปรียบเทียบมนุษย์กับภาพในอุดมคติ

กวีมีความเชื่อว่าความงามของเทพและเทพธิดา เป็นความงามเลิศเหนือกว่ามนุษย์ ดังนั้นกวีจึงเปรียบเทียบความงามของบุรุษกับเทพ และความงามของสตรีกับนางฟ้า การเปรียบเทียบเช่นนี้ให้ความรู้สึกที่สูงส่ง และมีค่าเหนือมนุษย์ มากกว่าที่จะแนะนำให้เกิดภาพความรู้สึกที่ซาบซึ้ง ดังตัวอย่าง

รูปทรงดั่งองค์มัทวาน ไครจะปูนปาน
กุมารนี้เจ้ามาแต่ไหน
(จันทาคตกุมาร, 2523 : 176)

ลูกเขยเราเป็นทอง ออกจากดองมาแล้วเหวย
ดีใจกระไรเลย งามละม้ายคล้ายเทวดา
(เต่าทอง, 2533 : 77)

กวีเปรียบเทียบความงามของจันทาคตกุมารว่า มีรูปร่างเหมือนพระอินทร์ และเปรียบเทียบเต่าทองเหมือนเทวดา ซึ่งทั้งพระอินทร์ และเทวดา มีความงามเหนือกว่ามนุษย์ธรรมดา

ตัวละครสตรีนั้นกวีจะเปรียบเทียบว่า มีความงามเหมือนเทพธิดา หรือนางสวรรค์ ดังนี้

ใครซักใครสื่อให้	ถูก ¹ ได้ถูกไม่รู้
งามหมดรสสูญ	หน้าตาดูดังนางสวรรค์ (วันคาร, 2521 : 109)

¹ บถ หมายถึง สาบาน

กวีผู้แต่งนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ นิยมเปรียบเทียบร่างกายมนุษย์ทั้งหมด มากกว่าจะพรรณนาความงามของร่างกายแต่ละส่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการชมความงามของบุรุษว่าเหมือนกับเทพ และความงามของสตรีกับนางสวรรค์ ซึ่งเป็นความงามตามอุดมคติ เชื่อว่างามทั่วเรือนร่าง และงามเหนือกว่ามนุษย์ธรรมดา

2.1.3 เปรียบเทียบร่างกายของสัตว์กับสิ่งของเครื่องใช้ เช่น เปรียบเทียบความผอมของเปิด-ไก่อกับคมมีดพรว้า ดังนี้

อกเหมือนคมพรว้า	แต่เพียงเรามา
พี ¹ ขึ้นดิบดี	หว่าน ² ให้ทุกวัน
ชิง ³ กันอิงมี	กลับว่าเรานี้
ขึ้นโกรธโกรธา	

(นายตัน, 2521 : 35)

คำประพันธ์ตอนนี้ กวีเปรียบเทียบความผอมของเปิด-ไก่อว่ามีอกเหมือนคมพรว้า คือมีลักษณะบางแหลม และคม หมายความว่าเปิด-ไก่อนั้นผอมมาก

¹ พี หมายถึง ข้าว

² หว่าน หมายถึง ปรอย

³ ชิง หมายถึง แฉง

2.1.4 เปรียบเทียบอารมณ์ความรู้สึกและอาการของมนุษย์กับพืช สัตว์ และธรรมชาติ ดังนี้

2.1.4.1 เปรียบเทียบอารมณ์ความรู้สึกและอาการของมนุษย์กับพืช และสัตว์ ในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ กวีจะเปรียบเทียบความรู้สึกสบายใจกับพืชได้แก่ดอกไม้ เช่นในเรื่องโคสัฎกุมาร ตอนนางกานลีสัฎบุตรของตนไว้กับอก กวีเปรียบเทียบ ดังนี้

มีความสบาย	ประดุจดอกไม้
อยู่ร่มรื่นใจ	ให้ต้องแดदनาย
คลายดวงสว่างใน	ทิพย์ประภาไป
เหี่ยวแห้งทุกที่	

(โคสัฎกุมาร, 2523 : 188)

บทกวีข้างต้น กวีเปรียบเทียบอาการที่มารดาอุ้มบุตรไว้แนบอกว่าทำให้บุตรมีความรู้สึกอบอุ่น สบาย และปลอดภัยจากอันตรายต่างๆ โดยกวีใช้คำว่า 'มีความสบาย ประดุจดอกไม้' ทำให้ผู้อ่านมองเห็นภาพของดอกไม้ที่เปรียบกับทารกว่าได้รับความอบอุ่นจากอกแม่แทนการรับแสงอาทิตย์ เนื่องจากดอกไม้ใช้แสงอาทิตย์ในการสังเคราะห์แสงเพื่อความอยู่รอด ซึ่งเปรียบกับอกของมารดา ถ้าขาด 'ทิพย์ประภา' จะทำให้ดอกไม้เหี่ยวแห้ง เช่นเดียวกับทารก ถ้าขาดมารดา ก็ไม่มีใครเลี้ยงดู หนุนนอม และให้ดื่มน้ำนม

นอกจากจะเปรียบเทียบอารมณ์และความรู้สึกกับพืชแล้ว กวียังเปรียบเทียบอาการของมนุษย์กับสัตว์ เช่นในเรื่องวันคารุ ตอนยายเรียกตาให้มาช่วย เพราะกำลังจะเป็นลม ดังนี้

โกรธยายตาเหมือนจง แ่ฎหลงแหล่มีงจะไ๑
 ลมตี^๒ตั้งพักใหญ่ เรียกจะตายยังไม่มา
 (วันคาร, 2521 : 116)

บทกวีข้างต้น กวีกล่าวถึงอาการของคนชรา คือ ตา เมื่อแสดง
 อาการโกรธยาย โดยกวีเปรียบกับ 'จง' ทำให้มองเห็นภาพของคนชราที่โกรธแล้วบ่นโน่นบ่นนี่
 ปากขมุขมิมเหมือนกับกระจุงที่เคี้ยวเอื้อง และงุ่มง่ามมัวแต่มองโน้นมองนี่ และเชื่องช้า
 สนวนยายมีอาการ 'ลมตี' ทำให้เข้าใจว่าการที่ยายเรียกตาเพราะต้องการให้มาช่วย เพราะ
 ตนเองกำลังจะเป็นลม

นอกจากนี้ ในเรื่องวันคาร กวียังกล่าวเปรียบเทียบอาการมนุษย์กับสัตว์
 คือตอนตาเดินหลงทาง เนื่องจากไม่เคยเข้าวังมาก่อน ดังนี้

เดินเมื่อยแล้วนั่งลง ฎมันหลงแล้วไล่^๓มีง
 เดินเก้อจะเมว^๔ร้อ ลิ่ง^๕ ชิ่งตาขาวราวตากวาง
 (วันคาร, 2521 : 115)

กวีเปรียบเทียบอาการของคนที่ตกใจว่า 'ชิ่งตาขาวราวตากวาง'
 และใช้คำว่า 'เก้อ' แสดงให้เห็นถึงลักษณะของคนเดินเหม่อลอยอยู่คนเดียว และใช้คำว่า
 'ชิ่ง' แสดงให้เห็นถึงการเกร็งตาให้เปิดกว้างออกให้เห็นเฉพาะตาขาว เป็นอาการของคน
 ตกใจ เนื่องจากเดินหลงทาง

¹ ไตร หมายถึง ทำอะไร

² ลมตี หมายถึง อึดอัด หายใจไม่ออกคล้ายเป็นลม

³ ไล่ หมายถึง ทำไม

⁴ จะเมว ร้อ หมายถึง เดินอย่างเหิง ๆ ไม่มีสติ

⁵ ลิ่ง มาจาก ทะลิ่ง

2.1.4.2 เปรียบเทียบอารมณ์ความรู้สึกกับธรรมชาติ ในนิทานประโลมโลก-
ห้องถิ่นภาคใต้ ก็เปรียบเทียบความร้อนรุ่มด้วยความทุกข์ ความโกรธ ว่าเหมือนกับ
ไฟ ดังนี้

ฝั่งตรงนางถึงห้องสา¹ ตั้งเอาเพลิงกล้ำ
มาจุดอุราร้อนกาย

(โคบุตร เล่ม 2, 2525 : 5)

ความดังกล่าว กล่าวถึงนางมณีศรีสะโททว่า เมื่อได้ฟัง
ท้าวพรหมหัตถ์ แนะนำให้รู้จักกับนางอำพันมาลาชยาของโคบุตรทำให้นางอิจฉา และ
โกรธอย่างรุนแรง เหมือนดังมีกองเพลิงมาสูมที่อกของนาง เพราะความเร่าร้อนของความรัก
จึงทำให้นางมีความรู้สึกเช่นนั้น

นอกจากนี้ เมื่อกล่าวถึงความรักระหว่างหนุ่มสาว จะเปรียบเทียบ
ว่าเป็นความรักที่ร้อนรุ่ม เหมือนมีไฟมาสูมอยู่ที่อก โดยเฉพาะเวลาที่พรัดพรากจากคนรักไป
อย่างไม่มีวันหวนคืนกลับมา ก็มีความรู้สึกที่ร้อนรุ่มมาก ดังนี้

ท้าวพืงนกเล่า	ในทรวงร้อนเร่า
<u>เหมือนดังกองไฟ</u>	ท้าวทอดพระหัตถ์
แบบทรวงภูวนัย	สลบซบไป
ให้รักปักซี่	

(ปลาบู่ทอง, 2524 : 13)

¹ ห้องสา หมายถึง อิจฉา, ริษยา

กวีใช้คำว่า 'ในทรวงร้อนเร่า เหมือนดังกองไฟ' เปรียบเทียบกับ ผู้ที่มีความรักว่า เมื่อต้องพรัดพรากจากกันนั้น ออกจะมีความเร่าร้อนทรมานทรมาย เหมือนมีไฟ สุมอยู่ภายใน แม้ว่าจะเยียวยา อย่างไรก็ตามความร้อนก็ยังไม่คลายยังคงเร่าร้อนรุนแรง จนกระทั่งสลบไป

2.1.5 เปรียบเทียบธรรมชาติกับธรรมชาติ ดังนี้

ทรายแหว ¹ ดังแก้วปิด	พูน ² หน้าวัดพระฤาษี
พระลงสงรวารี	มุทลินสีขำระ ³ องค์
	(พระรถเมรี, 2522 : 110)

กวีเปรียบเทียบ ทรายที่อยู่หน้าวัด ว่ามีความแหววาวดังแก้วปิด ซึ่งเป็น แก้วที่เจียรระโนแล้ว ตรงกลางมีรูกลวง ใช้สำหรับร้อยเป็นเครื่องประดับความขาววาวแหว และมีเนื้อละเอียดคมองดูมีประกายสวยงาม ทรายที่เหมือนแก้วปิด จะให้ภาพของ การสะท้อนแสง

นอกจากกวีจะเปรียบเทียบทรายแหวดังแก้วปิดแล้ว ยังเปรียบเทียบทราย แหววาววากับแก้วปลีกลง ดังนี้

ทรายแหวดูจแก้วปลีกลง	งามพิลึกจะแจ่มศรี
สามองค์สงรวารี	ทั้งสามศรีขำระองค์
	(พระรถเมรี, 2522 : 301)

¹ แหว หมายถึง แหววาว, สะท้อนแสง

² พูน หมายถึง เพิ่มพูน, ถม

³ ขำระ หมายถึง ขำระ, ล้าง

ก็เปรียบเทียบ 'ทรายแวงจุกแก้วปลีก' เพื่อให้ผู้อ่านมองเห็นภาพของ ทรายที่อยู่ใกล้แม่น้ำว่ามีลักษณะเป็นก้อนกรวดเล็ก ๆ จำนวนมากมาย ส่องแสงเป็นประกาย ระยิบระยับเมื่อถูกแสงอาทิตย์

การศึกษานิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ พบว่ากวีใช้โวหารอุปมาเพื่อ สร้างจินตภาพ โดยการนำธรรมชาติมากล่าวเปรียบเทียบปรากฏในบทชมโฉมเป็นส่วนใหญ่ และมักจะกล่าวสั้น ๆ รวบรัดได้อย่างกลมกลืนและงดงาม ทำให้เกิดความรู้สึกนึกคิด เห็นภาพ และเกิดความประทับใจ

2.2 อุปลักษณ์ (METAPHOR) เป็นการเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่ง (กุหลาบ มัลลิกะมาส, 2516 : 127) มักใช้คำว่า 'คือ' 'เท่า' 'คือดัง' เป็นคำเชื่อม การศึกษา โวหารอุปลักษณ์ในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ พบว่าสิ่งที่นำมาใช้เปรียบเทียบอาจจะ เป็นสัญลักษณ์ หรือไม่ใช้สัญลักษณ์ก็ได้ แต่ถ้การเปรียบเทียบนั้นนำสัญลักษณ์มาใช้ ก็ จะทราบความหมายของสัญลักษณ์ได้ชัดเจน ดังที่กุหลาบ มัลลิกะมาส (2516 : 128) กล่าวว่ สัญลักษณ์ลักษณะภาพพจน์ อาจเป็นการเปรียบเทียบอุปลักษณ์ เพราะ สัญลักษณ์มีความหมายกว้าง หมายถึงสิ่งหนึ่งแทนสิ่งหนึ่งอาจเป็นคำคำเดียว เป็นข้อความ หรือเป็นเรื่องทั้งเรื่องก็ได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ท้าวคือหงส์ทอง	ข้าทั้งสิบสอง
นี่หรือคือกา	เคียงคู่ด้วยหงส์
ผิดวงศ์พงศา	กาเคียงคู่กา
วงศ์เดียวกัน	

(พระรถเมรี, 2522 : 56)

การเปรียบเทียบดังกล่าวนี้ เป็นแบบอุปลักษณ์ คือ ใช้หงส์ทอง และกา เป็น สัญลักษณ์ หงส์เป็นสัตว์ที่มีความสวยงามเปรียบกับคนที่สูงศักดิ์ ส่วนกานั้นตัวดำเปรียบ กับคนที่ต่ำต้อยในสังคม

เชิญออกไม่ออกแน่ เชิญเข้าแค่ติดเต็มใจ
มดคันมาพบ¹ไห น้ำผึ้งแล้วอย่ายิก²เลย
(วันคาร, 2521 : 106)

การเปรียบเทียบดังกล่าวนี้ เป็นแบบอุปลักษณ์เช่นเดียวกัน คือใช้มดกับน้ำผึ้งเป็นสัญลักษณ์ คือมดจะเปรียบเหมือนผู้ชาย ส่วนน้ำผึ้งเปรียบเหมือนผู้หญิง ความหมายคือผู้ชายเมื่อพบผู้หญิงงาม ก็ยอมหมายปองต้องการครอบครอง เหมือนมดมาพบน้ำผึ้งก็ถูกใจไม่ยอมจากไป

การใช้อุปลักษณ์ ที่ปรากฏในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ มีลักษณะดังนี้

2.2.1 เปรียบเทียบร่างกายมนุษย์กับพืช สัตว์ และธรรมชาติ ดังนี้

2.2.1.1 เปรียบเทียบร่างกายแต่ละส่วนกับพืช สัตว์ และธรรมชาติ

ดังตัวอย่าง

ไอษฐีคือชาดจิ้ม	สวยสะน่าจิ้ม ³
ดังทิพย์แกลังสรรรค์	พระกรสมองค์
ทรง ⁴ น่องเจ็ดจัน ⁵	เต้านมประทุมถัน
เทียมทันอุบล	

(เต่าทอง, 2533 : 26)

¹ พบ หมายถึง เจอ

² ยิก หมายถึง ไต่

³ จิ้ม หมายถึง อิมเอิบ, จิ้มลิ้ม (สถาบันทักษิณคดีศึกษา, 2530 : 101)

⁴ ทรง หมายถึง ทรวงอก

⁵ เจ็ดจัน ใช้กับบทร้อยกรอง หมายถึง งาม, เปรียบพริ้ง (พจนานุกรมฉบับ

ราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525, 2530 : 252)

สองแก้วคือปราง	สองถันของนาง
คือดอกบัวทอง	ไรเกศริมรอบ
ประกอบลำยอง	เส้นเกศาซ้อง
มวยผมนางงาม	

(วรรณคดี, 2524 : 31)

ตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่า กวีกล่าวเปรียบเทียบผู้หญิงว่ามีความงามราวกับนางสวรรค์ กล่าวคือริมฝีปาก มีความอิมเอิบ และเป็นสีแดงระเรื่อเหมือนสีชาด สวยงามน่าสัมผัส แก้มทั้งสองเปล่งปลั่งนวลเนียน โดยกวีจะเปรียบกับลูกปราง ซึ่งเป็นผลไม้ชนิดหนึ่ง เมื่อสุกผลจะมีสีเหลืองอมส้ม ส่วนหน้าอก กวีเปรียบเทียบกับดอกบัวทอง ซึ่งมีลักษณะตรงกลางอูม ปลายยอดจะแหลม คำว่า "ทอง" นั้นเป็นการเติมแต่งเพื่อให้เห็นถึงคุณค่าที่ทุกคนพึงปรารถนา ส่วนผมของนางมีลักษณะเป็นระเบียบเรียบร้อย โดยใช้คำว่า 'ซ้อง' ทำให้มองเห็นภาพของผมที่ม้วนเป็นก้อนสำหรับหนุนทรงผมให้สูงขึ้น หรือตั้งตรง

พระพักตร์ผิวผ่อง	เป็นนวลละออง
ทองแห่งแก้ม ¹ ทา	คือวงพระจันทร์
วันเพ็ญเดือนห้า	พระกรซ้ายขวา
คือวงศขวัน	

(โคบุตร เล่ม 1, 2525 : 76)

กวีเปรียบเทียบหน้าตาที่ผุดผ่องเหมือนกับทองคำ หรือเหมือนกับพระจันทร์ ในคืนพระจันทร์วันเพ็ญ โดยเฉพาะวันเพ็ญเดือนห้า พระจันทร์จะส่องแสงเป็นสีส้ม และกล่าวเปรียบเทียบ 'พระกร' ซึ่งโดยปกติคำว่า 'กร' หมายถึง มือ แต่ในคำประพันธ์

¹ แก้ม หมายถึง เจตนา

และราชาศัพท์ จะหมายถึง แขน เช่น เจ้ากรมกรอ่อนตั้งวงเอราวัณ (กลบทบัวบานกลีขยาย)
 ในที่นี้คำว่า “พระกรซ้ายขวา” หมายถึง แขนซ้ายขวา เหมือนกับวงข้าง คือมีความงอน
 อ่อนกลมกลึง

ขายน้้เล่้หนักล	พิศรูปพิศทรง ¹
ละม่อมละมัย	โรเกศสมพักตร์
น่ารักแจ่มใส	ผมงามกุไร
คือแมลงทับทอง	
	(วรรณคดี, 2524 : 64)

กวีเปรียบเทียบเส้นผมที่มีลักษณะมันแวว เหมือนสีของแมลงทับทอง
 นอกจากนี้ก็ยังสามารถเปรียบเทียบร่างกายบางส่วนกับอัญมณี ซึ่งได้แก่
 แก้ว และทองคำ เช่น

ข้าไหว้ทั้งสาม	ปัญญาอันงาม
ชุนีผู้มีงาม	ถวายเป็นรูปเทียนทอง
จักขุคือแก้ว	พราวแพรวเรืองรอง
ต่างประทีปทอง	
	(จินตคาตฤมาร, 2523 : 138)

กวีเปรียบเทียบดวงตากับแก้ว คือมีลักษณะบางเบา แวววาวและใส
 เหมือนกับแก้ว

¹ ดูคำอธิบายในหน้า 78

เนื้อคือทองคำ	ปสูงบ่ต่ำ
เหล่าหงส์ทรงนาม	รอยระรื่นรสกลิ่น
ดูสบสมงาม	ถ้า ¹ น่องร้องถาม
สุรเสียงเพียงหงส์	
	(จรวงศ์, 2524 : 31)

กวีเปรียบเทียบผิวพรรณของผู้หญิง ว่ามีความบริสุทธิ์ผุดผ่อง
เหมือนทองคำ ซึ่งมีสีเหลืองอร่าม เปล่งปลั่ง และมีคุณค่า

นขางามงอน	คิ้วคือวงศร
กำ ² รอบแหวองค์	ปากแดงแสงชาติ
หน่อนางหงส์	คือดั่งว่าลง
แต่ดาวดั่งสา ³	
	(จรวงศ์, 2524 : 31)

คำประพันธ์บทนี้ กวีกล่าวว่าพระวรวงศ์มีเล็บโค้งสวยงามมาก
มีคิ้ว ซึ่งเหมือนกับวงศร คือมีลักษณะโค้งโค้งงอเป็นครึ่งวงรี ปากเป็นสีแดงดั่งสีชาติสมกับ
เป็นหน่อเนื้อกษัตริย์

2.2.1.2 เปรียบเทียบร่างกายมนุษย์กับพืช ตัวอย่างเช่น

ตัวเจ้าคือบัว	รูปร่างไม้ข้าว
เท่าโคนพร้าวสาว	ทรงรูปรวงงาม

¹ ถ้า หมายถึง เมื่อ

² กำ หมายถึง จับ

³ ดาวดั่งสา หมายถึง ดาวดั่งสี

เป็นสาวกำดัด	ชายสกัดกรอกถาม
เป็นหัวใจความ	ยิ่งกระวาเงินทอง
	(วรรณคดี, 2524 : 51)

กวีเปรียบเทียบร่างกายของมนุษย์กับดอกบัว ซึ่งเป็นดอกไม้ที่ใช้สำหรับบูชาพระ ถือว่าเป็นดอกไม้ที่บริสุทธิ์ ในที่นี้กวีจะเปรียบเทียบกับหญิงสาววัยรุ่น หรือ 'สาวกำดัด' ซึ่งยังบริสุทธิ์ 'ไม่มีมลทิน และมีรูปร่างที่สวยงาม และยังคงกล่าวถึงเรือนร่างของสตรีว่าเหมือน 'โคนพร้าวสาว' ทำให้นึกเห็นภาพของสตรีร่างกายสะอาดสะอ้าน เหวศอดชวนมอง ผู้ชายทั้งหลายมักจะชอบ 'สกัด' คือเดินกันหน้า เพื่อคอยถามไถ่เรื่องราวต่าง ๆ ที่ตนต้องการทราบ เนื่องจากผู้ชายเหล่านี้ 'หัวใจเป็นความ' คือจิตใจวุ่นวาย และเห็นความสำคัญของสตรี ที่มีรูปร่างสวยงามมากกว่าเงินทอง กวีใช้คำว่า 'ยิ่งกระวาเงินทอง' อาจเป็นเพราะผู้จาร จารผิด หรืออาจเกิดจากการยึดเสียงออกไป เพราะคำว่า 'กระวา' เมื่อออกเสียงเร็ว จะเป็นคำว่า 'กว่า'

2.2.2 เปรียบเทียบร่างกายมนุษย์กับเทพ การเปรียบเทียบลักษณะนี้ ในนิทาน-ประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ สามารถแบ่งได้เป็น 2 ส่วน คือเปรียบเทียบร่างกายมนุษย์กับเทพฝ่ายดี และเปรียบเทียบมนุษย์กับเทพฝ่ายร้าย

2.2.2.1 เปรียบเทียบร่างกายมนุษย์กับเทพฝ่ายดี คือองค์อำมรินทร์ และแก้วกีนรี ตัวอย่างเช่น

ทรงโถมเจดฉิน	คฤา ¹ องค์อำมรินทร์
แอร่มแจ่มพราย	ลูกท้าวสิงขร
ดอนไพรทั้งหลาย	มาเล่นสบาย
ด้วยพระสุริวงศ์	

(สุวัณณสินคำกาพย์, 2519 : 54)

¹ คฤา หมายถึง คือ

ขึ้นสู่อุทธแก้ว	เจ็ดฉายพรายแพรว
คือแก้วกนิรี	ครานั้นจอมขวัญ
เจ้าพันนรังสี	ทรงศีลฤทธิ
แหวน ¹ กับเอวองค์	

(โคบุตร เล่ม 3, 2526 : 60)

บทกวีข้างต้น กวีชมความงามของสุวณณสินว่า มีความงามเหมือนกับองค์อำมรินทร์ การเปรียบเทียบนี้จัดเป็นการชมความงามเนื่องจากองค์อำมรินทร์เป็นเทพที่อยู่บนสรวงสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มีอุทยานภาพสูงและมีรูปร่างผิวกายเป็นสีเสดหรือสีทอง (เปลื้อง ณ นคร, 2518 : 442) ส่วนนางเกตุสุริยาเหมือนกับนางแก้วกนิรีหรือกนิร ซึ่งเป็นมนุษย์ที่ถอดปีกถอดหางได้อย่างนางมโนราห์ (พระยาอนุমানราชธน, 2516 : 127) จนพระสุธนเห็นแล้วเกิดความรัก ดังนั้นภาพของนางกนิรี จึงทำให้นึกเห็นเป็นภาพของหญิงสาวที่งดงาม และอ่อนช้อย

2.2.2.2 เปรียบเทียบมนุษย์กับเทพฝ่ายร้าย คือ พระกาฬ ดังนี้

เป็นหญิงทั้งหมด	เมื่อจักถอยถด ²
เพราะอักษุศล	หมู่ลูกพระกาฬ
มันจะผลาญให้จน	ลูกสิบสองคน
ครื่อดังพระกาฬ	

(พระรถเมรี, 2522 : 8)

¹ แหวน หมายถึง แหวน

² ถด หมายถึง ชยับ, ถอย

กวีได้เปรียบเทียบนางทั้งสิบสองคนบุตรของเศรษฐีพรหมจันทร์กับนางพรหมณ์เศรษฐี ว่าเป็นลูกพระกาฬ ซึ่งเป็นจินตนาการของสิ่งที่ชั่วร้าย และเป็นที่น่ารังเกียจของคนทั่วไป สอดคล้องกับเนื้อเรื่องพระรถเมรี ที่นางทั้งสิบสองเป็นสาเหตุให้บิดามารดา ซึ่งเคยเป็นเศรษฐีกลับต้องมีฐานะยากจนลงทุกวัน จนกระทั่งไม่มีจะกิน สองสามีภรรยาจึงตัดสินใจนำบุตรทั้งสิบสองคนไปปล่อยทิ้งไว้ในป่า

2.2.3 เปรียบเทียบมนุษย์กับสิ่งของเครื่องใช้และสัตว์ ตัวอย่างเช่น

เจ้าสุริยามาศ	เจ้าศรีวรรณศรี
คือ <u>หัวธำรงค์</u>	มงกุฏนคร
ทำวณ ¹ พระทัย	ถึงลูกกาไว
บุตราภุธร	
	(วรรณคดี, 2524 : 4)

กวีเปรียบเทียบภักษัตริย์ทั้งสอง คือเจ้าสุริยามาศกับเจ้าศรีวรรณศรี เหมือนกับหัวแหวน ซึ่งเป็นคำเรียกแทนชายที่มีค่าในความรู้สึกของหญิง หรือโดยนัยอาจหมายถึงของมีค่าควรคู่กับบ้านเมือง

นอกจากนี้กวียังเปรียบเทียบมนุษย์กับสัตว์ ดังนี้

หลานคือ <u>ลูกนก</u>	จากรังพรัดตก
พ่อแม่ไม่มี	กลิ้งเกลือกกลางฝน
จนแค้นแสนทวิ	ท่านได้ปราณี
โปรดนกลปล่อยปลา	
	(วรรณคดี, 2524 : 32)

¹ วณ หมายถึง วณเฉียว คือ ไม่พอใจ

กวีเปรียบเทียบผู้ที่พรัตพรากจากบิดามารดาว่า เหมือนกับลูกนกที่พรัตตกลงมาจากรัง ไม่มีแม่กกคอยดูแลและป้อนอาหารให้ ซึ่งอาจถึงแก่ความตายได้ในที่สุด กวีจึงนำมาเปรียบเทียบกับเจ้าสุริยามาศ และเจ้าศรีวรวงศ์ ที่ต้องพรัตพรากจากมารดามาลำบากยากเข็ญ

2.2.4 เปรียบเทียบอารมณ์ความรู้สึกกับธรรมชาติ ดังนี้

ลูกคิดเพียงจักขาดใจ
มาละ ลุกไว้แต่ตัว

ออกลูกคือไฟ

(ปลาบู่ทอง, 2524 : 6)

หัวอกนางนุ่มเหน้า
เห็นหน้าท้าววงศ์เดียว

ร้อนผะผ่าวคือไฟเขียว
ครั้งนี้เปลี่ยวแล้วอกอา

(เจ้าปลาสดัน, 2534 : 34)

กวีเปรียบเทียบอารมณ์ความรู้สึกเศร้าโศกเสียใจ ว่าเหมือนกับมีกองไฟมาสุ่ม และเปรียบเทียบความรู้สึกโกรธแค้นกับคำว่า 'ไฟเขียว' ซึ่งทำให้นึกเห็นภาพของแสงไฟจากตะเกียงตรงโคนของไส้ตะเกียง จะมีไฟเป็นสีเขียว เป็นช่วงที่ร้อนระอุที่สุด โดยกวีนำมาเปรียบกับอารมณ์โกรธแค้นที่รุนแรงจนทนไม่ได้

ในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ กวีใช้โวหารอุปลักษณ์ คือเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่ง หรืออาจใช้สัญลักษณ์แทนสิ่งหนึ่งสิ่งใด เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องราวเป็นอย่างดี ส่วนมากจะเปรียบเทียบร่างกายแต่ละส่วนของมนุษย์กับพืช สัตว์ และธรรมชาติ มากกว่าเปรียบเทียบร่างกายมนุษย์กับเทพ โดยจะเปรียบเทียบกับเทพทั้งฝ่ายดี และฝ่ายร้าย เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายได้ดียิ่งขึ้น

¹ ละ หมายถึง ทิ้ง

2.3 ปรนามนัย (METONYMY) เป็นการเปรียบเทียบโดยการนำคุณสมบัติเด่น ๆ ของสิ่งหนึ่งสิ่งใดมากล่าวแทนที่จะเหยยชื่อสิ่งนั้น เช่น ดาบ เป็นอาวุธของนักรบทุกชาติทุกภาษา ในสมัยโบราณเมื่อพูดถึงดาบ ก็หมายถึง นักรบ หรือปากกา เป็นเครื่องใช้สำคัญของกวี และนักเขียน เมื่อพูดถึงปากกา ก็หมายถึง นักเขียน (สิทธา พิณีจิววดล และคณะ, 2516 : 169) หรือการใช้คำเรียกบุคคล โดยใช้ความหมายกว้าง ๆ เป็นสัญลักษณ์แทนบุคคลนั้น เช่น ใช้คำว่า เจ้าหล้า เจ้าข้าง ปิ่นเกล้า และจอมทวีป เป็นต้น เป็นการเรียกพระมหากษัตริย์ และใช้คำว่า ขวัญอ่อน นางเมือง จอมสมร สายสมร และดวงสมร เป็นต้น เป็นการเรียกนางกษัตริย์ (ชลธิรา กลัดอยู่, 2517 : 111)

ในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้มีการใช้นามนัย เช่นในเรื่องโคบุตร ตอนนางแก้วกิริยาพูดกับโคบุตรว่านางไม่ขัดข้องความประสงค์ของโคบุตร ที่จะให้พระพันนรังสีอภิเษกกับนางบุศมาลาพร้อมกับนางแก้วกิริยา ว่า

โคมยงองค์กิริยา	ทูลกิจจาตามพาย ¹ ชื่อ
กระหม่อมฉันนี้เล่าหรือ	คือภาษาผ้าขาวเทศ
พระองค์ทรงยอมแปลง	ให้แดงศรีวิเศษ
ถ้าจะทำดำเกลือกเทศ	แสงพานอับไม่จับแวว
ถ้าองค์ทรงโปรดเทศ	ผ้าขาวเทศจะผ่องแผ้ว
ตามแต่ร่มโพธิ์แก้ว	ทรงโปรดปรานฉันนาถา ²

(โคบุตร เล่ม 4, 2526 : 86-87)

ความตอนนี กวีเปรียบนางแก้วกิริยาซึ่งเป็นสตรีที่เปรียบพร้อมด้วยความงามและกิริยามารยาท ว่าเหมือนกับ "ผ้าขาวเทศ" ซึ่งเป็นผ้าขาวเนื้อดีที่ชาวต่างประเทศนำมาขายไม่ว่าจะนำไปย้อมสีอะไรก็ได้ตามใจปรารถนา หากโคบุตรมีความเมตตาสงสารนาง ที่จะให้

¹ พาย หมายถึง ประสา

² นาถา หมายถึง อนาคต

นางเป็นผ้าขาวเทศที่บริสุทธิ์ ไม่มีสิ่งแปดเปื้อนใด ๆ ก็แล้วแต่ความประสงค์ของโคบุตร ถึงอย่างไรนางก็ต้องปฏิบัติตาม เพราะโคบุตรเป็น 'รมโพธิ์แก้ว' ซึ่งหมายถึงกษัตริย์ที่เป็น รมโพธิ์รมไทร คู่ครองพลกนิกรทั้งปวง

นอกจากนี้ ในเรื่องจันทาคดกุมาร ตอนบทไหว้ครู กวีใช้คำว่า 'เกศเกล้าเกศี' เพื่อแสดงความเคารพอย่างสูงสุด และคำว่า 'พระศาสดาจารย์' และ 'สมเด็จพระทศพล' เป็นคำที่ใช้แทนพระพุทธเจ้า ดังนี้

เกศเกล้าเกศี	ต่างบุษมาลี
คล้ายคลึงเบิกบาน	ข้าขอนุชา
พระศาสดาจารย์	ข้าถวายนมัสการ
สมเด็จพระทศพล	

(จันทาคดกุมาร, 2523 : 138)

ในเรื่องสุวรรณสินคำกาพย์ ตอนพระสุวรรณสินพบราชสีห์นอนตายอยู่ จึงได้ช่วย ชูบชีวิตขึ้นมา กวีใช้คำว่า 'จอมไตร' หมายถึงผู้เป็นใหญ่ในสามโลก หมายถึงพระพุทธเจ้า หรือพระอิศวร

ควรรุขบสวรรณค์	ประโยชน์คุณอัน
จะได้เป็นเพื่อนไป	ตรีแล้วพระองค์
ถอดธำมรงค์ไว้	ทูลเกล้าจอมไตร
นิกบารมิตา	

(สุวรรณสินคำกาพย์, 2519 : 21)

ในเรื่องโคลงกุมาร ตอนพระเวทียปะดาบสจดีไปเกิดเป็นพระอินทร์อยู่ในสวรรค์ชั้น ดาวดึงส์ เสด็จลงมาเยี่ยมเยือนสหายอัลลละกับปะฤษีโนปา กวีใช้คำว่า 'นาคา' เป็นคำที่ ยกย่องพวกนักรพรต ซึ่งหมายถึงผู้ประเสริฐ ดังนี้

จึงนิรมิตกาย เป็นภวันดร¹ ปช้ำ
 หนุ่มน้อยโสกา เข้าไปกราบไหว้
 สมิทธิ² นาคา แล้วพจนา
 เกลี้ยงกล่าวปราศรัย

(โคสัฎกุมาร, 2523 : 158)

ในเรื่องพญาหงส์ ตอนเหล่านางหงส์ทั้งหลายกลับมาหาพญาหงส์ เพื่อถามนางว่า เป็นอะไร กวีใช้คำว่า 'พระภูบาล' หมายถึงผู้เป็นใหญ่ในฝูงชน และใช้คำว่า 'พระพันปี' เพื่อเป็นการกล่าวยกย่องหัวหน้า หรือเจ้านายให้มีอายุยืนยาวในการครองราชสมบัติ ดังนี้

น้องน้อยคอยที่บ้าน น้องขอถวายชีพดิชาน
 ขอเชิญพระภูบาล ครองสังครานเกิดพันปี
 (พญาหงส์, 2525 : 22)

ในเรื่องพระรถเมรี ตอนพระรถสิทธิ์ไปตามนางทั้งสิบสองมาพบ กวีใช้คำว่า 'พระองค์ทรงธรรม' หมายถึง ผู้ยิ่งใหญ่ในแผ่นดิน และคำว่า 'แจ่มจันทร์' ซึ่งคำว่า 'แจ่ม' หมายถึงความดีงาม ความสดใส ส่วนคำว่า 'จันทร์' หมายถึงความสวยงาม ดังนั้นคำว่า 'แจ่มจันทร์' จึงหมายถึง หญิงสาวผู้มีความดีงาม และมีความงามประทับใจผู้พบเห็น เป็นการแนะให้เห็นภาพอารมณ์ ความรู้สึกภาคภูมิใจของผู้พบเห็น ดังนี้

¹ ภวันดร หมายถึง ภพอื่น (แปลงกาย) (เบญจมาศ พลอินทร์, 2523 : 158)

² สมิทธิ หมายถึง ความสำเร็จ, ความเจริญ (เรื่องเดียวกัน : หน้าเดียวกัน)

นางเจ้าพาเจ้า	รีบไวไปเฝ้า
พระองค์ทรงธรรม์	ปางปิ่นภพไตร
ทอดนัยเนตรผัน	รู้ว่าแจ่มจันทร์
ผินผันพักตร์มา	

(พระรถเมรี, 2522 : 57)

การใช้ปรนามนัย ในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ พบว่ามีใช้มาก เนื่องจากเป็นเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ จึงมีการใช้คำที่มีลักษณะเด่น โดยเฉพาะคำที่ใช้เรียกพระมหากษัตริย์ เพื่อแสดงให้เห็นภาพของความยิ่งใหญ่ในแผ่นดิน ส่วนคำที่ใช้เรียกผู้หญิง มักจะเน้นให้เห็นภาพของหญิงสาวที่สวยงาม น่ารัก และมีคุณงามความดีเปรียบพร้อมทุกอย่าง สมกับเป็นหญิงอันเป็นที่รักของชาย

2.4 อติพจน์ (HYPERBOLE) เป็นโวหารเปรียบเทียบเกินความจริง ไม่ได้เพ่งเล็งข้อเท็จจริง โดยมีความมุ่งหมาย เพื่อให้กระทบกระเทือนอารมณ์และความรู้สึกของผู้อ่าน (กุหลาบมัลลิกะมาส, 2516 : 129) การใช้อติพจน์ในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ ปรากฏในเรื่อง จันทาคดกุมาร ตอน ท้าวสุธรรมราช กษัตริย์ครองเมืองกาลิกบุรี ได้ให้พระสนมอยู่ปรนนิบัติพระธิดาในปราสาท ดังนี้

ให้พระธิดา	อยู่ในปราสาทปรา
สาททองสุกใส	<u>พระสนมแสนหนึ่ง</u>
ยกให้ทราวม้วย	พี่เลี้ยงผู้ใหญ่
แต่งให้เทวี	

(จันทาคดกุมาร, 2523 : 148)

คำว่า "พระสนมแสนหนึ่ง" ในที่นี้มีได้หมายถึงนางสนม จำนวนหนึ่งแสนคน ซึ่งมีจำนวนมากมายเกินความเป็นจริง แต่กวีต้องการให้ผู้อ่านได้เห็นถึงความรักที่ท้าวสุธรรมราชมีต่อพระธิดามากมายเพียงใด จึงได้ประทานนางสนมหนึ่งแสนคอยปรนนิบัติรับใช้พระธิดา

ในเรื่องสุวัณณสินคำกาพย์ ตอนนางเกศสุริยาให้กำเนิดบุตร ดังนี้

วันเสาร์เดือนเก้าปีระกา	แรมห้าเพลา
แต่เช้าที่ออกจากครรรภ์	
พระสุทธาสะท้านไหวหวั่น	ได้สิบห้าชั้น
โสฬพีจรดพรหมโลกา	
พระสุเมธเอนโอนไปมา	พระสมุทระทะฉานฉา
อาหราชันทราก็ฉายแสง	

(สุวัณณสินคำกาพย์, 2519 : 16)

บทกวีข้างต้น กวีใช้การเปรียบเทียบเกินจริง เพื่อให้ผู้อ่านมองเห็นถึงการคลอดบุตรของนางเกศสุริยาว่า บุตรของนางเมื่อเกิดมา มีเหตุการณ์ประหลาดเกิดขึ้น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงผู้มีบุญญาธิการสูง มาเกิดในโลกมนุษย์ แม้นกระทั่ง 'พระสุธา' ยังต้องรับรู้ถึงกับสั่นสะเทือนจากชั้นที่มนุษย์โลกอาศัยอยู่ไปถึงชั้นที่พรหมโลกอาศัยอยู่สูงถึงสิบหกชั้น เป็นแดนที่พระพุทธเจ้าผู้สร้างโลกตามคติความเชื่อของพราหมณ์ประทับอยู่

นอกจากนี้เขาพระสุเมธ ซึ่งเชื่อว่าเป็นภูเขาสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ยังเอนโอนไปมา เพื่อแสดงการรับรู้การกำเนิดของกุมาร ส่วนโนพระสมุท กวีใช้คำว่า 'ทะฉานฉา' ซึ่งทำให้นึกถึงภาพของการเกิดพายุพัดโหมกระหน่ำ ถึงกับเกิดเสียงคลื่นกระทบกับน้ำ ทำให้เกิดละอองน้ำกระเด็นไปทั่ว และดวงดาว พระจันทร์ก็มีดครีမ် ซึ่งเหตุการณ์เหล่านี้ จะไม่สามารถเกิดขึ้นพร้อม ๆ กันได้ แต่กวีก็นำมากล่าวให้เกิดเหตุการณ์เช่นนี้ขึ้น เพื่อแสดงให้เห็นถึงบุญญาธิการของทารกที่เกิดใหม่

2.5 สาธก (ALLEGORY) เป็นการเปรียบเทียบที่อ้างสุภาษิต หรือนิทานทั่ว ๆ ไปมา ประกอบ (วาสนา เกตุภาค, มปป : 21) การใช้สาธกในนิทานประโลมโลกต้องถี่นภาคได้ จำแนกได้ดังนี้

2.5.1 การอ้างสุภาษิต กวีผู้แต่งจะอ้างสุภาษิต เพื่อสั่งสอนหรือให้แง่คิดอย่างใด อย่างหนึ่ง เช่นในเรื่อง สีทนนไชย ตอนท่านขรัวทราวเรื่องราวที่สีทนนไชยไปลวนลามนางกาชี หลานสาว ดังนี้

จะเอาให้มากมาย	เหมือนสาวไล่กากิน
ฝูงคนจะดูหมิ่น	กล่าวนิทานว่าหลานเอง
	(สีทนนไชย, 2526 : 13)

สำนวนว่า "สาวไล่กากิน" ตรงกับสำนวนว่า "สาวไล่ให้กากิน" หมายถึง เอาความลับของฝ่ายตนไปเปิดเผยให้คนอื่นรู้เป็นการประจานคน หรือพรรคพวกของตน (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525, 2530 : 817)

ในเรื่อง โคบุตร ตอนนกสาลิกาเตือนสติพระพันนรังสีให้รู้จักระมัดระวังตัว อย่างประมาท ดังนี้

ครานั้นขุนทอง	ตอบว่าพระน้อง
อย่าข้องหมองหมูน	ช้า ๆ เป็นการ
น่านไปเห็นคุณ	จะได้เหมือนบุญ
บุญแกลั้งชักมา	

(โคบุตร เล่ม 3, 2526 : 91)

สำนวนว่า "ช้า ๆ เป็นการ นานไปเห็นคุณ" ตรงกับสุภาษิตว่า "ช้าเป็นการ นานเป็นคุณ" เป็นบทเปรียบเทียบ หมายถึง จะทำอะไรต้องค่อย ๆ คิด ค่อย ๆ ทำ อย่ารีบร้อนจะเสียการเสีงาน

2.5.2 การอ้างนิทานประกอบ ในนิทานประโลมโลกห้วงถิ่นภาคใต้ ก็จะใช้ การอ้างนิทานประกอบ เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องราวได้ดีขึ้น เช่นในเรื่องโคบุตร ตอน พระอรุณเดือนสติโคบุตร ให้ระมัดระวังตัวในการเข้าหานางอำพันมาลา โดยยกเรื่อง สุวรรณหงส์ ขึ้นมาเตือนสติ ดังนี้

สิบลูหลงด้วยรัก	อย่าทงคักดีว่าตัวดี
เม่นมันปัญญาดี	ยอมเสียที่ด้วยมลยา
คือพระสุวรรณหงส์	อย่าเลี้ยงหลงเข้าไปหา
นางเกศสุริยา	ต้องหอกยন্ত্রม้วยบรลัย
	(โคบุตร เล่ม 1, 2525 : 88)

กวียกนิทานเรื่องสุวรรณหงส์ ขึ้นมาเพื่อเตือนสติโคบุตร และให้ ผู้อ่านเข้าใจเรื่องราวได้เด่นชัดขึ้น เพราะในเรื่องสุวรรณหงส์ พระสุวรรณหงส์ได้เข้าหา นางเกศสุริยา แต่ถูกจับได้ และสิ้นชีวิตในที่สุด ในเรื่องเต่าทอง ตอนยายนำเรื่องสังข์ทองมากล่าวเปรียบเปรยให้ตาฟัง เพื่อเตือนสติตา ดังนี้

ยายจิ้งจกนิทาน	แต่งเรื่องนุราณ
เป็นขยายให้ตา	ครั้นหอยสังข์ทอง
ลูกเจ้าพารา	พันธุรัตน์รักษา
เอาไว้ให้ดี	
ครั้งหนึ่งหอยสังข์ทอง	ครั้นพบโฉมน้อง
ข้างโนคนมี	เราได้เจ้าเต่า
อย่าเผลออย่าจี้	ข้าขอสักที่
อย่าทำวุ่นวาย	

(เต่าทอง, 2533 : 10)

ถวียกเรื่องสิ่งของ ขึ้นมาเพื่อให้ตัวละครในเรื่องเข้าใจเรื่องราว เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับเรื่องราวที่เกิดขึ้นกับตน สาเหตุที่ย้ายยกเรื่องหอยสังข์ขึ้นมา เพราะเชื่อว่าในตำราทอง จะต้องมียุขซึ่งมีบุญญาธิการ อาศัยอยู่เหมือนกับหอยสังข์

การใช้สารก ในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ กวีจะใช้การอ้างสุภาษิต และอ้างนิทานประกอบ เพื่อแนะให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องราวได้ดียิ่งขึ้น

2.6 ปฏิรูปพจน์ (ALLUSION) เป็นการเปรียบเทียบที่ดัดแปลง หรือเลียนแบบข้อความอันเป็นที่รู้จักกันคืออยู่แล้ว (วิภา กงกะนันท์, 2533 : 49)

การใช้ปฏิรูปพจน์ ในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ปรากฏในเรื่องพระรถเมรี ตอนนางสีว์มารับอาสาเป็นธูระให้พระรถสิทธิ์ ดังนี้

ฉันไปใครจะเชื่อ	ชักน้ำเข้าเรือ
ชักเสื่อเข้าบ้าน	...ยิ่งกบถ
คิดคดต่อท่าน	ตัดหัวเสียบประจาน
	(พระรถเมรี, 2522 : 227)

กวีใช้คำว่า 'ชักน้ำเข้าเรือ ชักเสื่อเข้าบ้าน' ซึ่งเป็นการเลียนแบบสุภาษิตที่ว่า 'ชักน้ำเข้าลึก ชักศึกเข้าบ้าน' ซึ่งหมายถึงการชักนำศัตรูเข้าบ้าน

ในเรื่องโคบุตร ตอนนางสุนนที กล่าวถึงสาเหตุที่ทำวมหากักรต้องสิ้นชีวิต เพราะเจ็บแค้นที่นางแก้วกิริยานี้ตามพระพันณรังสีไป ถ้าทำวมหากักรู้จักให้อภัยก็คงไม่สิ้นชีวิตเช่นนี้ ดังนี้

ถ้าไม่ตายไป	รีบชิงเวียงชัย
ที่ไหนม้วยมร	เหตุดังนี้ไคร้
เพราะทัยบิดร	ตั้งขอก่อกอน
คั่นขอนหาเข็ม	

(โคบุตร เล่ม 4, 2526 : 67)

กวีใช้คำว่า 'คันขอนหาเข็ม' ซึ่งเป็นการเลียนแบบสุภาษิตว่า 'พื้นฝอยหาตะเข็บ' เป็นบทเปรียบเทียบ

ในเรื่องโคบุตร ตอนโคบุตรพูดกับมเหสีทั้งสองเกี่ยวกับการหาคู่ครองให้โอรสและธิดา โดยโคบุตรได้ถามความสมัครใจของทั้งสองฝ่ายก่อน ดังนี้

ปลุกเรือนตามผู้อยู่	จะมีคู่ตามพอใจ
ย่อมมีมาแต่ไร	ดังนี้ไซ้ไว้ในบูรณ
	(โคบุตร เล่ม 4 , 2526 : 85)

'ปลุกเรือนตามผู้อยู่ จะมีคู่ตามพอใจ' ตรงกับสุภาษิตว่า 'ปลุกเรือนตามใจผู้อยู่ ผูกคู่ตามใจผู้นอน' เป็นบทเปรียบเทียบ เพื่อให้ผู้อ่านนึกเปรียบเทียบ และเข้าใจความหมาย จากสำนวน หรือข้อความเดิม

2.7 การเปรียบเทียบวิเคราะห์ (ANALOGY) เป็นการเปรียบเทียบเรื่องราว สุภาษิต เหตุการณ์ ความคิด โดยการยกคุณสมบัติที่เหมือนกันของสิ่งนำมาเปรียบเทียบกันหลายแง่ แทนที่จะเปรียบเทียบเพียงแง่เดียวอย่างอุปมา (วิภา กงกะนันท์, 2533 : 52) การใช้การเปรียบเทียบวิเคราะห์ ในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ ปรากฏในเรื่อง พญาหงส์ ตอนนายพรานขุดสระเพื่อล่อให้พญาหงส์มาติดกับ ดังนี้

มีนกจึงมีแร้ว ¹	มีซากแก้วจึงมีบัว
มีขู่จึงมีผ้า	กลลวงพีให้หลงไหล
	(พญาหงส์, 2525 : 14)

¹ แร้ว คือ กีบดัก

ก็เปรียบเทียบสิ่งที่คู่กัน ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ เช่น ถ้าเราจะดักนก เราจะต้องใช้แร้วหรือกับดัก จึงจะจับนกได้ ส่วนคำว่า 'สาก' น่าจะเกิดการกร่อนเสียง จากคำว่า 'สระ' เป็น 'สาก' หรืออาจเกิดจากการจารที่ผิดพลาด หรือข้อความอาจจะลบเลือนจนหายไป ทำให้ผู้ที่นำมาปริวรรต หรือพิมพ์เผยแพร่เข้าใจผิดก็เป็นได้

ในเรื่องวรรณคดี ตอนนางคารวีกกล่าวตอบพระวรวงศ์ เมื่อพระวรวงศ์ตัดพ้อว่าตนเป็นคนยากจนชั้นแค้น ดังนี้

โคกระบือแลขวัญ	ข้างม้าเหล่านั้น
ดูเท้าหลังไหล	ไก่อ่ตูดเกล็ด
เปิดดูหางไชย	คนดีเล่าไซ้
ดูเชิงกิริยา	

(วรรณคดี, 2524 : 47)

ก็เปรียบเทียบให้เห็นถึงการเลือกดูสิ่งต่าง ๆ ที่ดี ว่าดูที่ใด เพื่อเป็นการเปรียบเทียบ วิเคราะห์แก่นขนุ่นหลัง ได้แก่ การเลือกดูโค กระบือ ข้าง ม้า ให้อูที่เท้า หลัง ไหล่ ส่วนไก่อ่ ให้อูที่เกล็ด เปิดให้อูที่หาง และคนดี ให้อูที่กิริยามารยาทที่เรียบร้อย

ในเรื่องโคบุตร ตอนพราหมณ์ปุโรหิตคิดกบฏ และเอาเหล่านางสนมมาเป็นภรรยาของตน กล่าวเปรียบเทียบไว้ ดังนี้

จัวเฒ่า ¹ พบหญ้าอ่อน	กินแล้วนอนเล่นสำมราน ²
คือเสื่อมาพบพาน	ได้ชายน้อยตัวซุบกิน

(โคบุตร เล่ม 1, 2525 : 14)

¹ เฒ่า หมายถึง แก่

² ดูคำอธิบายในหน้า 66

กวีเปรียบเทียบ ความสมหวังของชายที่ได้พบหญิงสาวที่ตนรัก และได้สมความปรารถนา กับวัวเฒ่าที่พบเห็นหญ้าอ่อน เสือพบเด็กชาย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงอารมณ์ที่เป็นสุขอย่างยิ่ง และชื่นชมยินดีในสิ่งที่ปรารถนา โดยกวีใช้คำว่า "วัวเฒ่าพบหญ้าอ่อน" "เสือมาพบพานได้เด็กชาย"

ในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ กวีใช้การเปรียบเทียบวิเคราะห์ เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องราว โดยการยกคุณสมบัติพิเศษของสิ่งที่รู้จักกันดี มากล่าวเปรียบเทียบให้เห็นภาพตามที่กวีต้องการ

2.8 ปฏินัย (ANTITHESIS) เป็นการนำสิ่งที่ขัดแย้งกันมาพูดคู่กัน เพื่อย้ำถึงความขัดแย้งของความคิด หรือบุคคล (ปรีชา ช่างขวัญยืน, 2525 : 226) การใช้ปฏินัย ในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ ปรากฏในเรื่องพระรถเมรี ตอนพระรถสิทธิ์เล่าเรื่องราวที่ตนเดินทางไปในป่าให้นางสนทราฟัง นางสนทราจึงกล่าว ดังนี้

แม่เลี้ยงกับลูกเลี้ยง	คอยเอาเปรียบเคียงกันอยู่
ยุบยับเขียดกับงู	แมวกับหนูคุ่มกลางกัน
ลูกเอยเสือกกับหมู	พระราหูกับพระจันทร์
คู่รบคู่ชบ ¹ กัน	เป็นนิรันดรทุกชวบปี
	(พระรถเมรี, 2522 : 100)

กวีนำสิ่งที่ขัดแย้งกัน หรือสิ่งที่ป็นอริกันมากล่าว เมื่อทั้งสองสิ่งที่นำมาคล่าวพบกัน จะต้องต่อสู้กันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และจะต้องมีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเป็นฝ่ายชนะ เช่นแม่เลี้ยงมักจะชนะลูกเลี้ยง เนื่องจากเป็นภรรยาใหม่ของพ่อ เขียดกับงู งูก็ต้องเป็นฝ่ายชนะ เนื่องจากงูสามารถขกเขียดถึงแก่ความตายได้ ส่วนแมวและเสือกต่างก็ตัวโตกว่าหนูและหมู ส่วนพระราหูกับพระจันทร์ นิทานพื้นบ้านท้องถิ่นภาคใต้เล่ากันว่า

¹ ชบ หมายถึง กัด

“มีครอบครัวหนึ่งมีพี่น้อง 3 คน พี่ทั้ง 2 คน ต่างก็รังเกียจ
 น้องคนเล็กที่เป็นภาระแก่ตน จึงพยายามกลั่นแกล้งน้องคนเล็ก
 ตลอดเวลา วันหนึ่งวัดข้างบ้านมีงานทำบุญ พี่น้อง 2 คน
 เอาข้าวใส่ขันเงินขันทองไปวัด ส่วนน้องคนเล็กไม่มีอะไรจะใส่ข้าว
 จึงเอากะดังมาใส่ข้าวไปวัด เมื่อไปถึงวัดชาวบ้านก็พากันหัวเราะ
 น้องคนเล็กทั้งโกรธและอาย จึงตั้งจิตอธิษฐานว่าถ้าเกิดชาติหนึ่ง
 ชาติใดจะขอเป็นศัตรูกับพี่ทั้งสอง ด้วยผลบุญที่คนโตไปเกิดเป็น
 พระอาทิตย์ คนรองไปเกิดเป็นพระจันทร์ เพราะเอาข้าวใส่ขันเงิน
 ขันทองไปทำบุญ ส่วนน้องคนสุดท้องด้วยแรงอธิษฐานไปเกิดเป็น
 เทวดาเหมือนกัน แต่เป็นพระราหู เพราะเอาข้าวใส่กระดังไปทำบุญ
 ราหูจึงติดตามกินพี่น้องทั้ง 2 คน ชาวบ้านเห็นเข้าจึงต้องช่วยกันตี
 เกราะ เคาะไม้ ยิ่งป็น จุดประทัด เป็นต้น ให้ราหูตกใจ จะได้ให้
 พระอาทิตย์ พระจันทร์หนีรอดไปได้ (สถาบันทักษิณคดีศึกษา, 2529 : 3064)

ซึ่งตามความเชื่อของคนสมัยก่อน เรียกว่า “ราหูอมจันทร์”

ในเรื่องวันคาร ตอนวันคารได้หีบเหล็ก และต้องการที่จะเปิดออก แต่ก็ไม่สามารถเปิดได้ ดังนี้

ยั้งสั้นมันยั้งคด	พรัวขวานหมดหมดเข้าไป
คิดจะเอาของข้างใน	ไ้ข้างนอกปกอดด้ามปล่อย
ยั้งค้ำยั้งขาดทุน	ขาดโนหุนอยู่บ่อย ๆ
เครื่องให้ยั้งนิตหนอย	ย้อยด้วยญูญปะเม ¹

(วันคาร, 2522 : 101)

¹ ญูปะเม หมายถึง ญูสังเดชไว้ประโยชน์ (ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้วิทยาลัยครู นครศรีธรรมราช, 2521 : 124)

กวีจะนำสิ่งที่ขัดแย้งกัน หรือตรงกันข้ามมากล่าวให้เห็นภาพ ซึ่งโดยปกติพรา หรือชวาน ยิงสั้นยิงทีอ แต่กวีใช้ว่า 'ยิงสั้นมันยิงคด' ส่วนคำว่า 'ยิงค้ายิงขาดทุน' นั้น ตามปกติการทำการค้า มักจะหวังผลกำไร แต่กวีใช้คำว่า 'ยิง' เพื่อแนะให้ผู้อ่านเห็นภาพ ของความต้องการมากที่สุด แต่ผลกลับตรงกันข้ามกับความปรารถนา

การใช้ปฏินัย ในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ จะเห็นว่า กวีใช้เพื่อให้อ่าน เข้าใจถึงสภาพที่ตัวละครไม่พึงต้องการ

2.9 การเคลือบคำ (EUPHEMISM) เป็นการใช้คำพูดอ่อนค้อม เพื่อหลีกเลี่ยงคำที่ ไม่เหมาะสม หรือไม่น่าฟัง (วาสนา เกตุภาค, มปป : 24) การใช้การเคลือบคำ ในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ ปรากฏในเรื่อง จันทาคดกุมาร ตอนจันทาคดอยู่กับ ธิดาทั้งสามของเศรษฐีในป่า ว่า

พระเจ้าจ้าวเล่า	คล้าดูเนื้อเจ้า
ดอกหนาทรามวัย	คล้ามาคล้าไป
พอดูกที่ลูกมะตอง ¹	เจ้าของขัดใจ
พี่ขอสักใบ	อย่าได้โกรธา

(จันทาคดกุมาร, 2523 : 204)

กวีใช้คำว่า 'ลูกมะตอง' เพื่อหลีกเลี่ยงโดยให้อ่านเข้าใจความหมายเอาเอง ในที่นี้ หมายถึง หน้าอก

¹ มะตอง เป็นผลไม้ชนิดหนึ่ง ผลค่อนข้างกลม เปลือกนุ่ม มีสีเหลือง

ในเรื่องสีทนน้ไชย ตอนสีทนน้ไชยลวนลามนางกาชีหลานท่านขรัวตา ดังนี้

ชื่อว่าสีกาม้วน ของสงวนเท่าต่อมือ
มาอยู่เรียนหนังสือ เป็นลูกหลานท่านขรัวตา
(สีทนน้ไชย, 2526 : 12)

กวีใช้คำว่า 'ของสงวน' เพื่อหลีกเลี่ยงการใช้คำที่ไม่สุภาพ ในที่นี้หมายถึง
อวัยวะเพศของผู้หญิง

การใช้โวหารเพื่อให้เกิดจินตภาพ ในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ จำแนก
ออกได้เป็น 9 ประเภท คืออุปมา อุปลักษณ์ ปรนามนัย อติพจน์ สาธก ปฏิรูปพจน์
การเปรียบเทียบวิเคราะห์ ปฏิณัย และการเคลือบคำ จะพบว่ามีการใช้โวหารเพื่อให้เกิด
จินตภาพในรูปของอุปมามากที่สุด โดยกวีจะเปรียบเทียบร่างกายมนุษย์ อารมณ์ ความรู้สึก
และอาการของมนุษย์กับพืช สัตว์ ธรรมชาติ เปรียบเทียบมนุษย์กับภาพในอุดมคติ และ
เปรียบเทียบร่างกายของสัตว์กับสิ่งของเครื่องใช้ รองลงมาคืออุปลักษณ์ โดยกวีใช้สัญลักษณ์
แทนสิ่งที่ต้องการกล่าวถึง นอกจากนี้ยังเปรียบเทียบร่างกายมนุษย์ และอารมณ์ ความรู้สึก
ของมนุษย์กับพืช สัตว์ ธรรมชาติ เทพ และสิ่งของเครื่องใช้ และสัตว์

การสรรคำเพื่อสร้างจินตภาพ

การใช้คำเพื่อสร้างจินตภาพ กวีจำเป็นจะต้องเลือกสรรถ้อยคำภาษาที่เหมาะสม
โดยมีเจตนาเพื่อสื่อความหมายหรือจินตภาพ ให้ผู้อ่านเข้าใจหรือนึกเห็นภาพได้

กุหลาบ มัลลิกะมาส (2516 : 123-124) กล่าวถึงการสรรคำมาใช้ ว่ามี
ลักษณะดังนี้

- 1.) คำที่มีความหมายเหมาะสมกับเนื้อเรื่อง และสถานการณ์ของบุคคล
- 2.) การเลือกเสียงของคำ และการเล่นคำ

3.) คำที่มีความหมายเจาะจง เฉพาะที่

4.) คำภาษาถิ่น ซึ่งมักนำมาใช้ในกรณีที่ต้องการความจริง และใกล้ชิดกับสภาพความเป็นจริง ตามสถานการณ์ในเรื่องมากขึ้น

การศึกษานิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ พบว่าการสรรคำมาใช้ในจินตภาพมี 3 ลักษณะ คือการเลือกเสียงของคำ ความหมายของคำ และการใช้คำเฉพาะถิ่น

1. การเลือกเสียงของคำ

กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ (2518 : 497) ได้อธิบายว่า เสียงของคำ หมายถึงเสียงสระ พยัญชนะ และวรรณยุกต์ ในพยางค์หนึ่งหรือหลายพยางค์ โดยเลือกให้เสียงเรียงกันเป็นลำดับ หรือมีเสียงซ้ำหรือสอดคล้องกันบ้าง หรือเสียงกระทบต่างกัน รวมทั้งสัมผัสสระและสัมผัสพยัญชนะ ทั้งนี้เพื่อแสดงบรรยากาศแห่งอารมณ์ความรู้สึก

เสียงของคำ จึงเป็นส่วนหนึ่งของวรรณกรรม และไม่ได้หมายความเฉพาะเสียงสัมผัสเท่านั้น แต่รวมถึงการเล่นคำ การใช้คำซ้ำลักษณะต่าง ๆ การเลียนเสียงธรรมชาติ และการหลាកคำไว้ด้วย ทั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความไพเราะน่าฟัง

ในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ การเลือกเสียงของคำ แบ่งออกได้ 4 ประเภท ดังนี้

1.1 การเล่นเสียงสัมผัส ในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ กวีใช้การเล่นเสียงสัมผัสในลักษณะดังต่อไปนี้

1.1.1 การเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะ กวีเล่นคำสัมผัสพยัญชนะ เสียงพยัญชนะเดียวกันเกือบตลอดทั้งวรรค หรือตลอดทั้งวรรค ซึ่งทำให้เพิ่มความไพเราะมากขึ้น ดังนี้

ถึงพี่จะใจกว้างไป

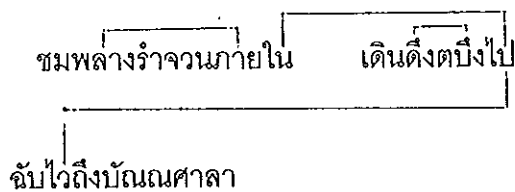
งับจึงบงคไว้

อย่าเล่าให้อึ่งถึงนาย

(สุวัฒน์สินคำกาพย์, 2519 : 30)

การเล่นเสียงพยัญชนะในบทกวีข้างต้น จะใช้คำคล้องจองควบคู่กันไป เช่น 'ไฉฉาว' 'บุบจับ' คำเหล่านี้มักใช้ควบคู่กันไป จึงจะมีความหมาย 'ไฉฉาว' เป็นการแสดงให้เห็นถึงการบอกข่าวไปให้รู้กันทั่ว ส่วน 'บุบจับ' แสดงถึงการกระทำที่ปิดบังซ่อนเร้น โดยเฉพาะการกระทำที่ไม่ดี กวีใช้เสียง /ฉ/ ซึ่งเป็นเสียงที่เกิดจากปุ่มเหงือกกับเพดานแข็ง และเป็นเสียงกึ่งเสียดแทรก ประสมสระเสียงยาว /ว/ มีวรรณยุกต์เสียงตรี และ 'ฉาว' เสียงสระ /า/ เป็นสระเสียงยาวมีเสียง /ว/ เป็นตัวสะกด และเสียงวรรณยุกต์จัตวา ทำให้ความดังของเสียง และเวลาที่ให้ออกเสียงจะดังและนาน ให้ภาพและความรู้สึกที่เคลื่อนไหว ต่อ ๆ กันไป อ้ออ้อ อึกกระทิกครึกโครม และคำว่า "ปาว" ใช้เสียง /ป/ เป็นเสียงกักไม่ก้อง เกิดจากริมฝีปากทั้งสอง แสดงให้เห็นถึงการปาวประกาศไปให้รู้กันไปทั่ว ส่วน 'บุบจับ' ใช้พยัญชนะเสียง /ง/ เป็นเสียงนาสิก เกิดที่เพดานอ่อน ประสมสระเสียงสั้น อุ และ อี มีพยัญชนะเสียง /บ/ เป็นตัวสะกด ทำให้มองเห็นภาพการซุบซิบค่อย ๆ ไม่ให้ผู้อื่นได้ยินเสียง

1.1.2 การเล่นเสียงสัมผัสสระ พบว่ากวีเล่นเสียงสัมผัสสระในวรรคเดียวกัน เช่น

(สุวัณณสินคำกาพย์, 2519 : 30)

ในบทกวีข้างต้น กวีเล่นเสียงสัมผัสสระ เพราะต้องการให้อ่านไพเราะและเนนภาพ โดยใช้เสียงสระ /า/ ในคำว่า พลาจ กับ ภายใน เสียงสระ /ว/ ในคำว่า ใน ไว และไป เสียงสระ /อิ/ กับคำว่า ดิ่ง กับ บิ่ง การเล่นเสียงสัมผัสสระเช่นนี้ทำให้จังหวะออกเสียงเร็วและต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเสียงสระ อี ในคำว่า ดิ่ง และ ตบิ่ง จะเนนให้ผู้อ่านเห็นภาพของการเดินอย่างรวดเร็ว เพื่อดิ่งตรงไปยังจุดหมาย

เสียงสูงขึ้น และใช้พยัญชนะ /ค/ เป็นเสียงหยุด และไม่ก้อง ฟังดูแล้วห้วน ๆ แต่กวีใช้สระเสียงยาว ให้ผู้อ่านจะต้องยืดเสียงให้ยาวออกไป ทำให้ผู้อ่านมองเห็นภาพของความรู้สึกที่อบอุ่น ไม่อ้างว้างว่าเหว่ ตัวคนเดียว อย่างน้อยก็ยังมี “คู่คู่” คิด

การเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์ ในนิทานประโลมโลก- ท้องถิ่นภาคใต้ นอกจากเพื่อให้เกิดความไพเราะแล้ว ยังทำให้ผู้อ่านสร้างจินตภาพได้ด้วย

1.2 การเล่นคำ การเล่นคำเป็นสุนทรียภาพ และแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการสรรถ้อยคำมาใช้ เพื่อให้ผู้อ่านสร้างภาพความนึกคิดขึ้น ในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ ส่วนมากจะเป็นการนำคำมาซ้ำคำเดิม โดยกวีนิยมใช้คำซ้ำที่อยู่ติดกัน หรือใช้คำซ้ำคำเดียวกัน แต่ขึ้นต้นซ้ำคำ ในวรรคแรกของแต่ละบท หรือขึ้นต้นในบ้างวรรคของแต่ละบท แบ่งออกได้เป็น 3 ลักษณะคือ

1.2.1 คำซ้ำแสดงภาพ กวีจะใช้คำซ้ำคำเดียวกันและอยู่ติดกัน เพื่อให้ผู้อ่านสร้างภาพในความนึกคิด ในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ ปรากฏในเรื่องสุวรรณสาม ตอน พระพุทธเจ้าตรัสแสดงพระธรรมเทศนาให้เหล่าภิกษุทั้งหลายฟัง ความว่า

นายบ้านน้อยใหญ่	ขอบอดชาโล
กันมามากมาย	จึงปลุกศาลา
เป็นที่สบาย	เหย็น ๆ ไข้ ๆ
มานั่งทุกวัน	

(สุวรรณสาม, 2526 : 7)

คำว่า 'เหย็นๆ' หมายถึง เวลายืน

คำว่า "ไข้ ๆ" หมายถึง ป่วย

การใช้คำซ้ำ ในบทกวีข้างต้นให้เห็นภาพของเวลาช่วงต่าง ๆ เช่น เวลารบาย

และเวลายืน

นอกจากนี้ กวียังใช้คำซ้ำ เพื่อแสดงอาการของมนุษย์ โดยนำคำกริยา คำวิเศษณ์มาซ้ำกัน เพื่อให้ผู้อ่านมองเห็นภาพได้อย่างชัดเจน เช่นเรื่องเต่าทอง ตอน ทำวปถเวนบูรพาทมานางการันเรื่องธิดาของตน ความว่า

การันสั้นเทาเทา ครั้นจะไม่เล่ากลัวอาชญา
 อัลดอันพรันหนักหนา มาฮึกฮึกนี้ก็ได้ทุล
 (เต่าทอง, 2533 : 78)

บทกวีข้างต้น บรรยายถึงภาพของผู้ที่กระทำความผิดอย่างร้ายแรงจน มีอาการสั้น 'เทาเทา' คือจะนั่งลงแล้วหมอบตัวลงไป ร่างกายแสดงอาการสั้นรัว ๆ เหมือน คนไข้ ที่เรียกว่า 'สั้นเทา' และไม่กล้าที่จะตอบคำถามเพราะเกรงกลัวอาญาจึง 'อัลดอัน' ทำอะไรไม่ถูก และ 'พรัน' คือรู้สึกหวาดกลัวเป็นอย่างมากที่จะตอบคำถาม แต่ก็ต้อง 'ฮึกฮึก' ทำใจกล้าตอบคำถามไปอย่างตะกุกตะกัก

ในเรื่องพญาหงส์ ตอนนมเหยสีของท้าวผู้ครองนครนาสวัสดิ์ ทรงร้อนพระทัย เพราะต้องการเห็นพญาหงส์ กวีบรรยายความไว้ว่า

วาวคือหนึ่งไฟเผาจี ไนยทรวง...รุ่งเรือง
 หมุนหมกอกคาเคื่อง ร้อนผาว ๆ อยู่เวา
 (พญาหงส์, 2525 : 9)

'วาวคือหนึ่งไฟเผาจี' แสดงให้เห็นภาพของความรู้สึกที่ร้อนรนวาบขึ้นมาทันที เหมือนประหนึ่งนำไฟที่ลุกแดงมาวางไว้ที่หน้าอก เมื่อผนวกกับการซ้ำคำ 'ผาว ๆ' ทำให้เห็น ภาพอาการร้อนรนในอก จนไอร้อนแทบประทุออกมา

การเล่นคำซ้ำ นอกจากจะเล่นคำซ้ำคำคำเดียว กวีจะใช้คำซ้ำขึ้นต้นวรรค แรกของแต่ละบท หรือขึ้นต้นในแต่ละวรรค เพื่อเน้นภาพให้ผู้อ่าน เช่นให้มองเห็นถึงความสง่างามและน่าเกรงขาม ในเรื่องโคบุตร ตอนจักรนารายณ์จัดกองทัพ ความว่า

ผลแห้งแลเป็นแถว	แล้วด้วยเครื่องศาสตรา
ผลรถขับรดคลา	ผลอัดสวาขับม้าจร
ผลข้างขับข้างผัน	พลายทริบมันดุดันจร
ข้างดังวางไปก่อน	งาสล่อนงอนงยชวา
ผลป็นเป็นชนิด	ผลดาบถัด ๆ กันมา
ผลทวนทวนนำหน้า	ล้วนแกลวกล้ำหาญแข่งขัน
ผลที่คลนา	เพียงสุธามาไหวหวั่น
แสนสร้างชาวกำนัน	ความยินดีไม่มีไหน

(โคบุตร เล่ม 4, 2526 : 104)

กวีได้กล่าวถึงการจัดกองทัพ โดยใช้คำว่า 'ผล' ในแต่ละวรรค เพื่อแสดงให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่ของกองทัพ โดยเริ่มต้นจากการจัดพลทวน พร้อมด้วยศาสตราวุธ เปรียบพร้อม ยืนเป็นแถว ถัดมาเป็นผลรถ ผลม้า ผลข้าง ซึ่งมีข้างอยู่มากมายหลายเชือก เป็นข้างที่กำลังตกมัน ผลป็น ผลดาบ ถัดมาตามลำดับ ซึ่งล้วนแต่แกลวกล้ำห้าวหาญในการศึก และยังสร้างความยินดีปรีดาให้กับเหล่าประชาชนในเมืองของตน นับว่าเป็นภาพแห่งกองทัพที่ยิ่งใหญ่ สมกับเป็นกองทัพของกษัตริย์ผู้มีฤทธานุภาพในแผ่นดิน

1.2.2 คำซ้ำแสดงเสียง เป็นคำซ้ำที่นิยมใช้มาก ได้แก่คำซ้ำเสียงปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ คำซ้ำเสียงสัตว์ และคำซ้ำเสียงเพื่อย้ำอารมณ์และความรู้สึก

1.2.2.1 คำซ้ำเสียงปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ ได้แก่ คลื่น ปรากฏในเรื่องโคบุตร ตอนขณะที่พระพันนรังสีทรงยกทัพออกไปสู้รบกับจักรนารายณ์ ความว่า

เสียงครืนครืนคลื่นกระทบฝั่ง

โศดสดับตรัสฟัง

โนยนั่งท้าวสองมองแล

(โคบุตร เล่ม 4, 2526 : 40)

คำว่า “ครีนครีน” เป็นการกล่าวซ้ำให้เห็นถึงเสียงดังของคลื่นกระทบฝั่ง โดยให้ความรู้สึกแก่ผู้อ่านว่าเสียงนั้นดังเป็นช่วง ๆ คือเมื่อกระทบฝั่งแล้วจางหายไป คลื่นลูกใหม่ก็เข้ามาแทนที่ ภาพและเสียงคู่กันเช่นนี้เกิดต่อเนื่องไปเป็นจังหวะ

1.2.2.2 คำซ้ำเสียงสัตว์ กวีนิยมเลียนเสียงซ้ำในการบรรยายถึงเสียงสัตว์ป่า ปรากฏในเรื่องโคบุตร ตอนนางแก้วกริยาคิดถึงมารดาของตน พระพันนรังสีจิงชวน นางชมธรรมชาติในป่า ความว่า

กระป๋อกเที่ยวท่อง	ฝ้ายเสื่อรองมองซาบ ¹ ญู
ข้างควายตาไม่ดู	กุ่มกินหญ้ามาใกล้เสื่อ
วิ่งโดดโลดछ้อยคอ	ร้องฮ่อ ๆ เลือดไหลเพรื่อ ²
ก้ามล้าง ³ ตกใจเสื่อ	วิ่งเข้ารกเสื่อตกลง

(โคบุตร เล่ม 4, 2526 : 65)

บทกวีข้างต้น บรรยายให้เห็นถึงสัตว์ คือลิงที่ออกเที่ยววิ่งเล่น และมีเสื่อกำลังแอบมองอยู่ ส่วนควายกำลังกุ่มกินหญ้าไม่ได้มองรอบข้าง เสื่อซึ่งจ้องรอจิงหวนอยู่ จึงกระโจนเข้ากัดคอควาย ควายจึงส่งเสียงร้อง “ฮ่อ ๆ” ซึ่งเป็นคำเลียนเสียงร้องของควายป่า ในขณะที่ถูกเสื่อกัดที่ลำคอจนที่ลำคอควายป่ามีเลือดไหล “เพรื่อ” ให้เห็นภาพควายป่าที่โชคร้าย ร้องอย่างเจ็บปวด มีเลือดไหลเป็นทางไม่หยุดออกมาจากลำคอ

¹ ซาบ หมายถึง แอบดู แอบมอง

² เพรื่อ หมายถึง เฉอะแฉะ

³ ก้ามล้าง หมายถึง ก้าง

ในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ นอกจากกวีจะซ้ำคำเลียนเสียงของปรากฏการณ์ธรรมชาติ ซ้ำคำเลียนเสียงสัตว์แล้ว ยังใช้การซ้ำคำเลียนเสียงการกระทำของสัตว์ ดังปรากฏในเรื่องปลาบู่ทอง ตอนกวีบรรยายถึงบ้านของหนูที่นกแขกเต้าหนีไปอาศัยอยู่ ความว่า

เที่ยงคืนสังัด	หนูเฒ่าเข้ากัด
เปิดพัดกัดไม้	กริดกริดกรอดกรอด
ตัวสอดออกไป	กระซิบบอกให้
ได้แล้วปรึกษา	

(ปลาบู่ทอง, 2524 : 17)

กวีจะเลียนเสียงธรรมชาติ คือเสียงหนูกัดไม้ ให้ภาพของยามค่ำคืนดึกสงัด มีหนูออกมาหาอาหาร เมื่อเดินผ่านสิ่งกีดขวางที่เป็นไม้ก็จะกัด เสียงดัง 'กริดกริดกรอดกรอด'

1.2.2.3 คำซ้ำเสียงเพื่อย้ำอารมณ์และความรู้สึก กวีจะใช้คำวิเศษณ์ เพื่อเน้นอารมณ์ และความรู้สึก ให้เห็นเด่นชัด มักใช้ในบทพรรณนา ดังนี้

นางเจ็บอุทร	ร้องไห้วิงวอน
กลิ้งเกลือกไปมา	ร้องครางหือหือ
มือฟายน้ำตา	พี่เอ็นดูซ้ำ
ช่วยน้องพี่เอย	

(จำปาสี่ต้น, 2534 : 47)

หรือในเรื่องปลาบู่ทอง ตอนที่เอื้อยได้ฟังคำของมารดาเล่าเรื่องราว
การตายของมารดาให้ฟัง ความว่า

นางเอื้อยได้ฟังวาจา พระแม่สั่งมา
น้ำตาไหลลงรินริน

(ปลาบู่ทอง, 2524 : 2)

บทกวีเรื่องจำปาสีต้น ช่างต้น พรรณนาให้เห็นอาการเจ็บปวดในอก
จนสุดที่จะเก็บเอาไว้ได้ จึงต้องส่งเสียงร้องเหมือนกับการวิงวอนขอร้องไห้หายเจ็บ พร้อมทั้ง
'กลิ้งเกลือก' กระเสือกกระสน และ 'ร้องคราง' เป็นระยะ บางครั้งก็ร้องลากเสียงยาว ๆ ว่า
'หือหือ' ด้วยความเจ็บปวด และเอามือปาด 'ฟายน้ำตา' ที่นองหน้า ในเรื่องปลาบู่ทอง
การร้องไห้และมีน้ำตาไหลลง 'รินริน' ทำให้ผู้อ่านเห็นภาพของน้ำตาไหลออกมาเป็นทาง
เหมือนน้ำที่ไหลรินจากแหล่งน้ำ

ในเรื่องสีทนไน้ไชย ตอนขรัวตาให้เหล่าเงรทั้งหลายไปมุงหลังคา
แต่สีทนไน้ไชยกลับเกียจคร้านเอาแต่นอนหลับ แต่ใช้อุบายหลอกบิดตอกที่ใช้ผูกหลังคาไปอีก
ข้างหนึ่ง เพื่อเป็นเครื่องหมายบอกว่าเป็นผลงานของตนเอง ความว่า

ของเราบิดซ้าย	หมายไว้แล้วหนา
หมู่เงรจึงว่า	มึงอย่าบิดไป
มึงไปนอนดู	กรนอนอยู่มู ๆ
จนเที่ยงจนสาย	

(สีทนไน้ไชย, 2526 : 10)

การซ้ำเสียงในการพรรณานี้ให้เห็นภาพการนอนหลับอย่างคน
ที่หลับสนิทด้วยความสบายใจพร้อมทั้งส่งเสียงกรน 'มู ๆ'

การเล่นคำในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ จะพบว่ากวีจะเล่นคำซ้ำ โดยเฉพาะคำนาม คำกริยา และคำวิเศษณ์ และยังใช้คำคำเดียวซ้ำคำเฉพาะคำแรกของวรรคและบท เพื่อให้ผู้อ่านมองเห็นภาพ โดยส่วนใหญ่จะซ้ำคำเพื่อแสดงภาพของเวลา แสดงอาการกระทำของมนุษย์ คำซ้ำแสดงเสียง จะให้แสดงเสียงที่ปรากฏตามธรรมชาติ และเสียงของสัตว์ และคำซ้ำแสดงอารมณ์ ความรู้สึกของมนุษย์

1.3 การเลียนเสียงธรรมชาติ เป็นการเลียนเสียงเพื่อให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพ และสร้างความไพเราะ ในเรื่องสี่ทนต์ไชย ตอนพระราชานี้สี่ทนต์ไชยดำน้ำหาไข แล้วส่งเสียงตามนางสนม แต่สี่ทนต์ไชยไม่ทำตามประสงค์ ดังนี้

แล้วดำลงไป	ผุดขึ้นด้วยไว ¹
ชูไขขึ้นมา	แล้วสูดกกระทาก
ทุกคนแลหน้า	ใครไม่ได้มา
โทสาจะมี	

.....	
ผุดขึ้นคกกระทาก	คือดังไอ้ออก
ตัวผู้ตัวใหญ่	พระองค์ทรงธรรม
ผันพักตร์ตรัสไป	ไอ้สี่ทนต์ไชย
เป็นใดผุดมา	

(สี่ทนต์ไชย, 2526 : 36-37)

บทกวีข้างต้น บรรยายว่านางสนมดำน้ำลงไปแล้ว เมื่อโผล่ขึ้นมาชูไขในมือพร้อมกับส่งเสียงร้องเลียนเสียงร้องของไก่ตัวเมียที่ร้องหลังจากวางไข่เรียบร้อยแล้ว 'คกกระทาก' ส่วนสี่ทนต์ไชยเมื่อลงไปดำน้ำบ้าง ก็โผล่ขึ้นมาแล้วเลียนเสียงร้องของไก่ตัวผู้ที่โตะเต็มทีพร้อมจะเป็นพ่อพันธุ์ได้ ว่า 'คกกระทาก' ทั้งนี้เพราะต้องการเกี่ยวพาราสนีนางสนม

¹ ไว หมายถึง เร็ว

ในเรื่องโคบุตร ตอนนางแก้วกริยาคิดถึงมารดาของตน พระพันนรังสีจึงชวนนาง
ชมธรรมชาติในป่า ความว่า

ไก่อ่เดือน ¹ มากเกลื่อนกลาด	ขึ้นรังนอนขันแซ่ไป
ตัวเมียยังอยู่ไกล	ยินผูกตากรากบินมา
หารังดังกล้อย ๆ	ปีกเกียดด้อยคอยเข้าหา
เสียงกอกร้องขันจา	กรัดกรางกรามาทุกวัน

(โคบุตร เล่ม 4, 2526 : 65)

บทกวีข้างต้น กวีแสดงให้เห็นผู้อ่านมองเห็นภาพของธรรมชาติไก่อ่เดือน โดยกวีใช้
คำว่า “มากเกลื่อน” เพื่อเน้นให้ผู้อ่านเห็นภาพของไก่อ่ป่าว่ามีจำนวนมาก บางตัวกำลังบิน
ขึ้นรังนอน และขันดัง ‘แซ่’ ก้องป่า ส่วนไก่อ่ตัวเมียบางตัวที่อยู่ไกล ๆ เมื่อได้ยินเสียงไก่อ่ตัวผู้
ร้องตาก็บินมาหา ไก่อ่ตัวเมียที่ไกลจะออกไปก็กำลังเดินส่งเสียงร้อง ‘กล้อย ๆ’ หารัง
เพื่อที่จะวางไข่ ไก่อ่ตัวผู้บางตัวเมื่อเห็นไก่อ่ตัวเมียกำลังหารัง ก็วิ่งเข้าหาเพื่อที่จะเหยียบหรือ
ผสมพันธุ์กับไก่อ่ตัวเมีย ไก่อ่ตัวเมียเมื่อถูกไก่อ่ตัวผู้เหยียบก็ร้อง “เสียงกอก” ส่วนไก่อ่ตัวผู้ก็ขัน
เสียงดังจ้าละหวั่น

จะเห็นได้ว่าการเลียนเสียงธรรมชาติของสัตว์ นอกจากจะทำให้บทประพันธ์ไพเราะ
แล้ว ยังทำให้ผู้อ่านเกิดจินตนาการตามเสียงร้องของสัตว์ และเข้าใจถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น
ตามคำประพันธ์ที่ยกมา

¹ ไก่อ่เดือน หมายถึง ไก่อ่ป่า

1.4 การหลกาคำ หมายถึง การใช้คำหลาย ๆ คำ เรียกแทนสิ่งเดียวกัน ในนิทาน
 ประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ ปรากฏคำเรียกแทนชื่อบุคคลจำนวนมากมาย กวีจะใช้
 ท่วงทำนองการแต่งแบบโวหารนามนัยเพื่อสร้างจินตภาพ การหลกาคำ มีลักษณะดังนี้

1.4.1 การใช้คำเรียกแทนชื่อผู้ชาย นิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ ส่วนใหญ่
 เป็นเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ จึงมีคำที่ใช้เรียกกษัตริย์เป็นส่วนใหญ่ แต่ก็มีบ้างที่เป็นเรื่องของ
 ชาวบ้าน การใช้คำเรียกแทนชื่อผู้ชาย มีความหมาย 4 ลักษณะ คือ

1.4.1.1 คำที่มีความหมายแสดงการยกย่องผู้มีอำนาจ ส่วนใหญ่มัก
 คล้ายคลึงกับคำที่ใช้ในวรรณคดีภาคกลางของไทย ซึ่งใช้เรียกกษัตริย์ชายทั้งสิ้น ได้แก่
 ภูบาล ปีนเกล้า ภูธร ภูมินทร์ ภูเบศก์ ภูวนัย ภูมี พระจอม พระจักรี
 สมเด็จพระแก้ว ยอดฟ้า พระพันปี พระผ่านฟ้า จอมจักร นรินทรปิ่นเกล้า และ
 พระผ่านเกล้า เป็นต้น ตัวอย่างเช่น

เรื่องสีทน่นไชย ตอนพระเจ้าอยู่หัวแห่งกรุงศรีอยุธยา ให้
 สีทน่นไชยดำน้ำ เพื่อหาไขพร้อมทั้งส่งเสียงร้องอย่างนางสนมที่พระองค์จัดหาเอาไว้ ความว่า

ครั้นเมื่อรุ่งเช้า	นรินทรปิ่นเกล้า
ท้าวตรัสสั่งไป	ข้าสาวชาวที่
ไ้สีทน่นไชย	ว่ามิ่งนั้นไป
เอาน้ำคงคา	

(สีทน่นไชย, 2526 : 36)

กวีใช้คำว่า 'นรินทรปิ่นเกล้า' ซึ่งสามารถแยกออกได้เป็น 2 คำ

คือ 'นรินทร' และ 'ปิ่นเกล้า'

คำว่า 'นรินทร' หมายถึง พระราชา

คำว่า 'ปิ่นเกล้า' แยกออกเป็นคำว่า 'ปิ่น' และ 'เกล้า'

คำว่า 'ปิ่น' โดยปกติหมายถึง เครื่องประดับที่อยู่บนศีรษะ ส่วน 'เกล้า' คือ ศีรษะ
 ดังนั้น 'นรินทรปิ่นเกล้า' จึงหมายถึง พระราชาผู้เป็นใหญ่เหนือคนทั้งปวง

ในเรื่องจันทาคดกumar ตอนบุตรสาวเศรษฐีทั้งสามคน เชิญ
จันทาคดขึ้นบนเรือน ความว่า

ขอเชิญพระจุมพล ไปเรือนน้องก่อนเถิดหนา
เมื่อนั้นพระทรงฤทธิ รำพึงคิดอยู่ไปมา
(จันทาคดกumar, 2523 : 223)

กวีใช้คำว่า 'พระจุมพล' หมายถึง พระผู้เป็นใหญ่เหนือกว่า
คนทั้งปวง

ในเรื่องโคบุตร ตอนโคบุตรต่อสู้กับยักษ์ ที่มีหางเป็นปลา หน้าตา
เป็นยักษ์ ความว่า

ตายแล้วเป็นขึ้นมา เข้ารบราพระภูวดล
เครื่องสอยฤทธิ์รณ เข้าประจันด้วยมารา
(โคบุตร เล่ม 1, 2525 : 103)

กวีใช้คำว่า 'พระภูวดล' หมายถึง พระผู้เป็นใหญ่ในแผ่นดิน

ในเรื่องจันทาคดกumar ตอนอำมาตย์เชิญสารของท้าวนนทกิจ
ไปทูลขอพระราชธิดาท้าวพรหมขันตี แห่งเมืองอนูราช ความว่า

ท้าวนนทกิจราช พระภูวนาทครองเวียงไชย
สามนต์ทั้งพลไพร่ เป็นทศพิธราชธรรม
(จันทาคดกumar, 2523 : 184)

กวีใช้คำว่า 'พระภูวนาท' หมายถึง พระเจ้าแผ่นดิน

ในเรื่องโคบุตร ตอนท้าวพรหมทัต มอบเมืองให้พระพันนรังสี

ครองแทน ความว่า

สมเด็จพระแก้ว	มอบเวน ¹ ให้แล้ว
พร้อมด้วยเตมาตา	พร้อมทั้งพิตุราช
ญาติวงศ์พงศา	อำมาตย์มาตยา
เสนาธิบดี	

(โคบุตร เล่ม 3, 2526 : 44)

กวีใช้คำว่า 'สมเด็จพระแก้ว' ซึ่งทำให้มองเห็นภาพของสิ่งมีค่าควรแก่การนับถือ รวมทั้งผู้มีความดีงาม มีสติปัญญาที่เฉลียวฉลาด หรือแสดงให้เห็นความรู้สึกของผู้เรียก ว่ายกย่องเทิดทูนคุณงามความดีของพระมหากษัตริย์

1.4.1.2 คำที่มีความหมายแสดงการยกย่องผู้มีบุญญาธิการ คำเหล่านี้มักใช้คำง่าย ๆ แต่ให้ความหมายชัดเจน โดยใช้คำว่า 'บุญ' เป็นคำหลัก ได้แก่ พระบุญเรือง พระบุญปลูก เป็นต้น ตัวอย่างจากเรื่องจำปาสี่ต้น ตอนนางสุวรรณมาลา กราบทูลพระราชมารดา ว่าพระจำปาทอง จะจากไปเพื่อตามหาพระราชมารดาของพระองค์ ความว่า

ไ้พระบุญปลูก	ให้ผ้าแกลูก
หนาพระมารดา	ท้าวลากข้าไว้
เป็นม่ายเอกา	ไ้พระมารดา
จักคิดกลใด	

(จำปาสี่ต้น, 2534 : 113)

¹ เวน หมายถึง งาน

กวีใช้คำว่า 'พระบุญปลูก' หมายถึง ผู้ที่สะสมคุณงามความดีไว้
มากมาย จึงทำให้เป็นผู้มีบุญญาธิการ

ในเรื่องโคบุตร ตอนพระพันนรังสีต่อสู้กับจักรนารายณ์ ความว่า

คิดแล้วพระบุญเรื่อง เธอจึงเปลื้องสร้อยสังวาล
นึ่งถึงพระบิดาดูมาร ตั้งทิศสถานวางไปพหลัน
(โคบุตร เล่ม 4, 2526 : 27)

กวีใช้คำว่า 'พระบุญเรื่อง' หมายถึง ผู้มีอำนาจ จนเป็นที่รู้จักกัน
ไปทั่ว

ในเรื่องพระรถเมรี ตอนพระรถเสน มาทูลเชิญเสด็จพระราชมารดา
และพระราชมาตุจฉา ความว่า

บุญเหลือนำเนื้อบุญ คุณหลานปานคุณ
บิตุเรศเกิดเกศป้ามา
(พระรถเมรี, 2522 : 193)

กวีใช้คำว่า 'บุญเหลือ' หมายถึง ผู้มีบุญมาก

1.4.1.3 คำที่มีความหมายแสดงการยกย่องผู้มีคุณธรรม หรือคำที่ใช้เรียก
เป็นการยกย่องกษัตริย์ว่าเป็นชาติหนึ่งของพระพุทธเจ้า ได้แก่ พระหน่อหน้า
หน่อพระชินสี หน่อพุทพง หน่อทศพล และบุญเหลือ ตัวอย่างจากเรื่องสุวรรณสาม
ตอนนางสนทรีย์ส่องทิพยญาณเห็นพระสุวรรณสามนอนสลบอยู่กลางป่า ความว่า

จึงเห็นด้วยทิพยญาณ รู้อาการไปทันที
ว่าหน่อพระชินสี สลบกลิ้งอยู่กลางทราย
(สุวรรณสาม, 2526 : 53)

กวีใช้คำว่า 'หน่อ' คือ ลูกชายที่เป็นความหวังของบิดา และเป็น
 ผู้ที่ได้รับการยอมรับทั้งชาติกำเนิด และคุณสมบัติที่จะขึ้นเป็นกษัตริย์ปกครองบ้านเมือง 'ฉิน'
 คือ ผู้ชนะ 'สี่' หรือ 'ศรี' หมายถึงความเป็นสิริมงคล ความดีงามทั้งปวง ดังนั้นคำว่า
 'หน่อพระฉินสี่' ทำให้นึกเห็นภาพของกษัตริย์ที่ดี พร้อมทั้งชาติกำเนิด และคุณงามความดี

ในเรื่องโคบุตร ตอนพระโคบุตรเรียกให้พระพันนรังสี และ
 นางแก้วกิริยามาพบ เพื่อมอบราชสมบัติให้ตามพระราชประเพณี ความว่า

มาเชิญพระหน่อหน้า	ขึ้นไปเฝ้าทำวอยาวนาน
ทั้งองค์แม่มงคราญ	อย่าเนิ่นนานเร่งเชิญจร
	(โคบุตร เล่ม 4, 2526 : 85)

กวีใช้คำว่า 'หน่อ' หมายถึง ลูกชายที่เป็นความหวังของบิดา และ
 เป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับทั้งชาติกำเนิด และคุณสมบัติที่จะขึ้นเป็นกษัตริย์ปกครองบ้านเมือง
 'หน้า' หมายถึงหนุ่ม ดังนั้น 'พระหน่อหน้า' หมายถึง กษัตริย์ที่หนุ่มแน่น ซึ่งเป็นทั้ง
 ความหวังของบิดามารดาที่จะให้สืบราชสมบัติต่อไป

ในเรื่องโคบุตร ตอนโคบุตรต่อสู้กับยักษ์ ซึ่งมีหางเป็นปลา และ
 หัวเป็นยักษ์ ความว่า

ตีพยานผ่านพโยม	ก็โจนโจมเข้ารุกกรน
จะจับหน่อทศพล	อยู่อลวนดังสนั่น
	(โคบุตร เล่ม 1, 2525 : 103)

กวีใช้คำว่า 'หน่อทศพล' หมายถึง ผู้สืบเชื้อสายมาจากพระพุทธเจ้า

1.4.1.4 คำที่มีความหมายแสดงถึงบุคคลธรรมดา เช่น กระโทชาย ไชยชาย ตัวอย่างจากเรื่องสุวรรณสาม ตอนกวียกเรื่องราวมาเป็นอุทานรณีให้แก่นางปาริกา และ พระทูลกระถางฯ ให้ผู้อ่านเข้าใจความว่า

กระโทชายรับยาไว้	เอามาใส่เข้าป้า
ยานั้นกัดน้กหน้า	จนลูกตาแตกทำมลา
	(สุวรรณสาม, 2526 : 33)

กระโทชาย หมายถึง คนผู้ชาย

ในเรื่องนายตัน ตอนนายตันอยู่กับนางรังไรสองต่อสอง จึงเรียก เด็กชายเหล็กหมาดซึ่งเป็นหลาน เข้ามาอยู่เป็นเพื่อนเพราะตนตาบอด ความว่า

ไชยชายนายตาเสีย	อยู่กับเมียออกเปลือย ๆ
เพื่อนลงจากบนเรือน	เรียกหลานชายย้ายหมาดเหล็ก
	(นายตัน, 2521 : 32)

ไชยชาย หมายถึง คนผู้ชาย

1.4.2 การใช้คำเรียกแทนชื่อผู้หญิง ส่วนใหญ่จะเป็นกษัตริย์ผู้หญิง แบ่งออกได้ เป็น 2 ประเภท คือ

1.4.2.1 คำที่มีความหมายแสดงการยกย่อง ได้แก่ แม่หงส์ นางพญา

แม่ยอดฟ้า พระขั้วแก้ว เป็นต้น

ในเรื่องวรรณคดี ตอนนางวงศ์สุริยามเหสีของท้าววงศ์ เสด็จไปเยี่ยม พระสุริยามาศ และพระวรวงศ์ ที่ต้องโทษลวณลามนางกาไวย ความว่า

จูบแล้วนางจูบเล่า พระขวัญข้าวอย่าไศกา
 จนสิ้นทั้งปรางค์ปรา จะช่วยเจ้ายอดสงสาร
 (วรรณคดี, 2524 : 13)

กวีใช้คำว่า 'ขวัญ' หมายถึง สิ่งที่ไม่เป็นตัวตน ไม่มีวิญญาณ แต่มีส่วนสำคัญกับชีวิต โดยเชื่อว่าหากขวัญอยู่กับร่างกายจะทำให้จิตใจเข้มแข็งเป็นสิริมงคล 'ข้าว' เป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต เพราะเป็นอาหารหลักของมนุษย์ทั่วไป ดังนั้น 'พระขวัญข้าว' จึงหมายถึงผู้เป็นมิ่งขวัญของบิดามารดา มารดาจึงรักและทะนุถนอมเป็นพิเศษ โดยเชิญแม่ซื้อมาช่วยคุ้มครอง ซึ่งสืบเนื่องมาจากการทำนา จะต้องมีขวัญข้าว เพื่อระลึกถึงคุณของพระแม่โพสพ

ในเรื่องโคบุตร ตอนพระพันนรังสีให้นกสาริกาเป็นสื่อรักกับ
 นางแก้วกิริยาพระธิดาของท้าวมหาจักร ความว่า

ขอบใจเป็นพันที่ พรุ้งเข้านี้จะเข้ามา
 เจียมตัวกับบุญญา แม่ยอดฟ้าเคืองพระทัย
 (โคบุตร เล่ม 3, 2526 : 96)

กวีใช้คำว่า 'แม่ยอดฟ้า' หมายถึง นางผู้มีความสำคัญสูงสุดใน
 บ้านเมืองกษัตริย์

ในเรื่องปลาบู่ทอง ตอนพระราชอาประทานเนื้อของอ้ายบุตรสาว
 เศรษฐีทากรกะมาให้เป็นรางวัล ความว่า

เศรษฐีทั้งสองคน	คิดว่าลูกตน
เป็นนางพญา	ทำตามสูงสิง
ตั้งตั้งไปมา	ที่นี่แหละหนา
ดูไม่กลัวใคร	

(ปลาบู่ทอง, 2524 : 21)

กวีใช้คำว่า 'นางพญา' หมายถึง ผู้หญิงซึ่งมีตำแหน่งเป็นพระราชินี
ของเจ้าผู้ครองนคร

1.4.2.2 คำที่มีความหมายแสดงความรักและความงาม กวีมักใช้คำง่าย ๆ
และเข้าใจได้ชัดเจน ได้แก่ พังงา แม่ดวงจันทร์ เจ้าทราบบังอร เจ้าสายสมร ร้อยซัง
โคมฉาย เขาวมาลย์ กัลยา เรียม เขาวยอด นวลศรี โคมตรุ จินดาดวง เพาพงา
เพาพาน เอววัลย์ และพุ่มพวงดวงสมร เป็นต้น ตัวอย่างจากเรื่องโคสัฎกุมาร ตอน
ท้าวอุเทนทูลพระราชมารดาว่า เหตุใดจึงมาอยู่ที่นี่ และเมื่อก่อนอยู่แห่งไหนใด ความว่า

ท้าวประันตะปา	เป็นพระบิดุรา
แห่งเจ้าสายสมร	นีนกพาแม่
มาในดงดอน	เจ้าทราบบังอร
จงแจ้งหทัย	

(โคสัฎกุมาร, 2523 : 175)

กวีใช้คำว่า 'สาย' ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเชื่อมโยงกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

'สมร' คือนางอันเป็นที่รัก ส่วนคำว่า 'เจ้าทราบบังอร' หมายถึง หญิงสาวที่น่ารัก

ในเรื่องพญาหงส์ ตอนพระเจ้าเวณสาผู้ครองเมืองนาสวัตดี

ทรงถามนางเขมามเหสีว่าเป็นอะไร ความว่า

พุ่มพวงดวงสมร เชิญเจรจาเกิดมารศรี
 มูลเหตุเภทภัยมี จันไดเจ้าคร่ำพระทัย
 (พญาหงส์, 2525 : 10)

กวีใช้คำว่า 'พุ่มพวงดวงสมร' ซึ่งทำให้มองเห็นภาพของหญิงสาว
 อันเป็นที่รัก และสวยงาม

ในเรื่องปลาบู่ทอง ตอนนางขนิษฐาจะออกไปหาปลา กับสามี
 ความว่า

แล้วเหลียวดูลูกสงสาร ทูนหัวแม่อยู่สำราญ
เขาวมาลย์แม่อย่าไปเล่นไกล
 (ปลาบู่ทอง, 2524 : 2)

"เขาวมาลย์" หมายถึง หญิงสาวผู้อ่อนวัย และมีความสวยงาม

ในเรื่องจำปาสี่ต้น ตอนนางตักโทสีมารดาของนางสุวรรณมาลา
 ทรงปลอบใจนางสุวรรณมาลา เมื่อพระจำปาทองจะจากไป ความว่า

นางคราญมารดา ยกลูกพงา
 ใสตักรำไร จักไปด้วยผัว
 ตามแต่ทราวม้วย อย่าให้รำไร
 เลานพาพงา

(จำปาสี่ต้น, 2534 : 115)

กวีใช้คำว่า 'พาพงา' หมายถึง หญิงสาวผู้มีความงาม

การเลือกเสียงของคำเพื่อสร้างจินตภาพ ในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ จะปรากฏในลักษณะของการเล่นเสียงสัมผัส โดยจะมีการเล่นเสียงพยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์ การเล่นคำ จะมีการเล่นคำซ้ำแสดงภาพ แสดงเสียง และความรู้สึก การเลียนเสียงธรรมชาติ และการหลากคำ การหลากคำจะมีอยู่ 4 ลักษณะ คือการใช้คำ เรียกชื่อแทนผู้ชาย และคำที่ใช้เรียกชื่อแทนผู้หญิง โดยคำที่ใช้เรียกชื่อแทนผู้ชาย แบ่งออกได้เป็น 4 ลักษณะ คือคำที่มีความหมายแสดงการยกย่องผู้มีอำนาจ คำที่มีความหมายแสดงการยกย่องผู้มีบุญญาธิการ คำที่มีความหมายแสดงการยกย่องผู้มีคุณธรรม และ คำที่มีความหมายแสดงถึงบุคคลธรรมดา การใช้คำเรียกชื่อผู้หญิงมี 2 ลักษณะคือ คำที่มีความหมายแสดงความยกย่อง และคำที่มีความหมายแสดงความรักและความงาม

2. ความหมายของคำ

ความหมายของคำที่กวีนำมาใช้สร้างจินตภาพในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ เป็นการใช้คำเปรียบเทียบกับสถานภาพของบุคคล และสถานการณ์ในเรื่อง จากการศึกษาในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ พบว่ามีการใช้โวหารประเภทอุปมา อุปลักษณ์ และการใช้คำเปรียบเทียบกับสร้างจินตภาพให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายของคำ ดังนี้

2.1 คำที่เกี่ยวกับธรรมชาติ มีการใช้มากในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ โดยแบ่งออกเป็นคำที่เกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ สัตว์ พืช และแร่ธาตุต่าง ๆ ดังนี้

2.1.1 คำที่เกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ พบว่าคำที่ใช้มากที่สุด คือคำว่า

'ไฟ' ส่วนคำอื่น ๆ ที่ปรากฏ ได้แก่ พระจันทร์ ภูเขา พระพาย และดวงดาว เป็นต้น

คำที่แปลว่า 'ไฟ' กวีจะใช้คำที่แตกต่างกัน แต่มีความหมายเหมือนกัน

ได้แก่อัคคี ไฟ แสงไฟ ไฟเขียว ไฟลน ไฟฟ้า กองไฟ เพลิงกาฬ คำเหล่านี้กวีจะนำมาเปรียบเทียบกับแสดงอารมณ์ ความรู้สึกที่รุนแรง ทั้งอารมณ์โกรธ เศร้า เช่นในเรื่องเต่าทอง ตอนท้าวปถเวณราชโกรธเคืองนางการ์น ความว่า

อัศจรรย์ได้ยืมทุน ท้าวพิโรธโกรธคือไฟ
 ชี้น้ำแล้ววาไป อุเหม่ซ้ำอีการัน
 (เต้าทอง, 2533 : 78)

บทนี้บรรยายให้เห็นอารมณ์โกรธ โมโหสุดขีด จึงได้ชี้น้ำดำประนามว่า
 "อุเหม่ซ้ำอีการัน" ทั้งนี้เพราะอารมณ์โกรธที่รุนแรง ดุจดั่ง "ไฟ" ที่ร้อนแรงสามารถจะเผาไหม้
 สิ่งต่าง ๆ ได้ในทันที

ในเรื่องจำปาสีดั้น ตอนตาปะขาว เขียนสารตอบท้าวตรีเนตร และเรื่อง
 ปลายุทอง ตอนพระราชาทรงพระพิโรธเมื่อได้ทราบความจริงว่า นกแขกเต้าถูกอ้ายจับไป
 เพื่อจะมาเสีย ความว่า

ทูลแก้ท้าวยักษ์ แจ้งคดีในเหตุภัย
 ตาแดงคือแสงไฟ ตรัสสั่งไปแก่เสนี้
 (จำปาสีดั้น, 2534 : 89)

ท้าวไทได้ฟัง ตาแดงแสงครึ่ง
 โกรธดังไฟฟ้า ตรัสสั่งเพชฌฆาต
 อำมาตย์เสนา ให้ลงอาญา
 เร็วหว่าจับไว
 (ปลายุทอง, 2524 : 16)

กวีใช้คำว่า "ไฟฟ้า" และ "แสงไฟ" เพื่อแสดงถึงอารมณ์โกรธจนกระทั่ง
 บริเวณตาขาวเป็นสีแดงครึ่งอยู่ เหมือนกับแสงไฟ หรือไฟฟ้า

ส่วนอารมณ์เศร้า อันเกิดจากความทุกข์ร้อนใจ ความกลัดกลุ้มใจ จะใช้
 คำว่า "ไฟ" เปรียบเทียบ ปรากฏในเรื่องพระรถเมรี ตอนเศรษฐีได้บุตรสาวสิบสองคน
 ทำให้ฐานะยากจนลง ดังนี้

ผู้เมียสองคน	รักษาอุกตม
เป็นคนอัปรีย	ข้าวกินวันหน
แค้นจนสิ้นที่	พ่อแม่สองศรี
ออกร้อนเป็นไฟ	

(พระรถเมรี, 2522 : 9)

การใช้คำเปรียบเทียบ 'ลมพัด' และ 'พระพายพาน' หมายถึง ความเร็วในการเดิน จะปรากฏในเรื่องนายตัน และวันคาร ดังนี้

เดินดีมีหยอก	ทั้งในทั้งนอก
ของพ่อแกล้งหัด	เดินไม่ลดเท้า
ราวกับลมพัด	สองตัวพ่อหัด
ได้ทั้งนอกใน	

(นายตัน, 2521 : 35)

เร็วคือพระพายพาน	ถึงไม่นานนกำลังไว
เดินดินสองเดือนไป	เหาะรีบได้งาย ¹ เดียวถึง
	(วันคาร, 2521 : 75)

การใช้คำเปรียบเทียบ 'ลมพัด' และ 'พระพายพาน' กับความเร็วของการเดิน แสดงให้เห็นถึงการเดินที่รวดเร็วประดุจลมพัด คือ ลมจะพัด 'งาย' เพียงชั่วประเดี้ยวเดียว หรือสักครู่หนึ่งเท่านั้น

¹ งาย หมายถึง สักครู่หนึ่ง

2.1.2 คำที่เกี่ยวกับสัตว์ ได้แก่ ปลา ปูนา จิว ค่าง ไก่ กวาง (กระ)จิง ลิง ราชสีห์ และช้าง เป็นต้น กวีนำคำเหล่านี้มาแสดงให้เห็นพฤติกรรมของมนุษย์ที่แสดงออกมา เช่น การทำมาหากิน กิริยาท่าทาง การแสดงอารมณ์ กวีได้เปรียบเทียบการไถนาที่ไม่เปรียบร้อยสอยงามว่าเหมือนกับไถ่เขี่ย ดังนี้

เราไถนาวันนี้	แลสักที่เหมือนไถ่เขี่ย
มันเห็นวัวตัวเมีย	บรรดาเสียยิ่งพาโล ¹
	(นายตัน, 2521 : 37)

ในเรื่องโคบุตร ตอนท้าวหลวิราชสั่งสอนพระพันนรังสี ความว่า

ตัวเจ้าคือข้างสาว	อันกล้าหาญในป่าไพร
ผิดชอบการสิ่งใด	จงไถ่ถามความให้ดี
	(โคบุตร เล่ม 4, 2526 : 123)

กวีเปรียบเทียบตัวของพระพันนรังสีว่าเป็น 'ข้างสาว' ซึ่งเป็นสัตว์ใหญ่ และเป็นใหญ่ในหมู่สัตว์ทั้งหลายในป่า ดังนั้นเมื่อจะคิดหรือพิจารณาอะไรก็ต้องให้มีความเที่ยงตรงยุติธรรม ซึ่งเป็นหลักของการปกครองบ้านเมือง

2.1.3 คำที่เกี่ยวกับพืช ได้แก่ ดอกจำปา พริก ไม้ท่อน และนุ่น กวีจะใช้คำที่เกี่ยวกับพืชมาเปรียบเทียบกับกิริยาอาการ และอวัยวะต่าง ๆ ของมนุษย์ ปรากฏในเรื่อง นายตัน ตอนนายตันสวดมนต์ก่อนเข้านอน ดังนี้

กลางคนที่ตาดี	ครั้นเข้าที่คุมหัวนอน
ตัวแข็งคือไม้ท่อน	นอนเหมือนควายไม้นี้กโหน
	(นายตัน, 2521 : 33)

¹ พาโล หมายถึง ฉลาดแกมโกง, ดื้อรั้น

กวีสร้างภาพของผู้ที่เข้านอน โดยไม่ได้ให้รายละเอียดถึงคุณพระศรีรัตนตรัย บิดามารดา และครูบาอาจารย์ ว่าเหมือน 'ไม้ท่อน' ที่ไม่มีความรู้สึกนึกคิด 'ไม่รู้จักผิดชอบ ชั่วดี' ไม่มีชีวิตชีวา 'ไม่นิ่มนวล' และไม่สะทกสะเทือนกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น 'ไม่ว่า จะร้ายแรงเพียงใด

ในเรื่องจำปาสดัน ตอนท้าวจุมพลชมนางอัคคี ความว่า

องค์อรคือ <u>นุ่น</u>	เร่งกอดเร่ง <u>อุ่น</u>
ไมใคร่ <u>ละวาง</u>	นับพัน <u>พระสนม</u>
ให้ <u>เปรียบเทียบ</u> นาง	ทองดี <u>สี่ปราง</u>
สว่าง <u>อกพี่</u>	

(จำปาสดัน, 2534 : 197)

กวีใช้คำว่า 'นุ่น' เพื่อให้เห็นภาพของผู้หญิงที่มีเนื้ออ่อนนุ่ม และ นวลเนียนเมื่อได้สัมผัส

2.1.4 คำที่เกี่ยวกับแร่ธาตุและอัญมณี เช่น ทอง แก้ว แหวน ปรากฏในเรื่อง สุวรรณสาม ดังนี้

เจ้า <u>จิ้งเอน</u> กาย	นอน <u>ลงกลาง</u> ทราย
ลำ <u>บากนัก</u> หนา	เสมือน <u>รูปทอง</u>
เรื่อง <u>รอง</u> โสภา	แก <u>ลังยก</u> เอามา

วางลงกลางทราย

(สุวรรณสาม, 2526 : 47)

กวีใช้คำว่า 'ทอง' เพื่อเปรียบเทียบให้ผู้อ่านเห็นถึงความงามผุดผาด เรื่องรองของสุวรรณสาม ถึงแม้ว่าจะตระกะกำลำบากก็ยังมีผุดผาดเป็นของใญ่เช่นเดิม

ในเรื่องวันคาร ตอนนางคันธมาลาก้าวตักเตือนนางวันพุธ เกี่ยวกับการมี
คู่ครอง ความว่า

มีผู้คือหัวแหวน ชายดูแคลนได้ที่ไหน
ไม่มีคู่ร่วมใจ เหมือนต้นไม้ชายทางเดิน
(วันคาร, 2521 : 97)

กวีใช้คำว่า 'หัวแหวน' เพื่อเรียกชายที่มีค่า แสดงว่าผู้หญิงคิดว่าสามี
คือเครื่องประดับสูงค่าอย่างหนึ่ง

คำที่เกี่ยวกับธรรมชาติเป็นคำที่พบมากในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้
แบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ คือคำที่เกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เช่น 'ไฟ' ใช้แสดง
อารมณ์ ความรู้สึกที่รุนแรง ปรากฏว่ามีการใช้คำนี้มากที่สุด รองลงมาคือ 'ลม' ใช้กับ
ความเร็ว นอกจากนี้ยังมีคำที่เกี่ยวกับสัตว์ คำที่เกี่ยวกับพืช และคำที่เกี่ยวกับแร่ธาตุและ
อัญมณี

2.2 คำที่เกี่ยวกับเครื่องมือเครื่องใช้ เช่น ตาขี้ง คมมีดพร้า ไซ และ (กระ)บุง เป็นต้น
กวีใช้คำที่เกี่ยวกับเครื่องมือเครื่องใช้ เปรียบเทียบกับอวัยวะภายในร่างกายของสัตว์ ปรากฏ
ในเรื่องเต่าทอง ตอนนางสุดซาและนางดอกไม้ได้เถียงกัน เต่าทองจึงกล่าวว่า ดังนี้

พินี้คือตาขี้ง ต้องกระหมั่งให้เป็นกลาง
อันว่าทั้งสองนาง คือข้างมันอันกล้าใจ
(เต่าทอง, 2533 : 73)

'ตาขี้ง' แสดงถึงความเที่ยงตรงยุติธรรม กวีนำมาเปรียบเทียบกับพฤติกรรมของ
มนุษย์ คือเป็นคนกลางตัดสินให้ความยุติธรรมทั้งสองฝ่าย ไม่เอนเอียงไปข้างใดข้างหนึ่ง

ในเรื่องนายตัน กวีกล่าวเปรียบเทียบความผอมของเปิด-ไก่กับคَمْพำ ดังนี้

อกเหมือนคَمْพำ	แต่เพียงเรามา
พี ¹ ขึ้นคิบตี	หว่าน ² ให้ทุกวัน
ชิง ³ กันอึ่งมี	กลับว่าเรานี่
จันโกรธโกรธา	

(นายตัน, 2521 : 35)

บทกวีข้างต้นนี้ กวีเปรียบเทียบความผอมของเปิด-ไก่ ว่าเปิด-ไก่ที่ผอม มีอกเหมือนคَمْพำ คือบางแหลม หมายความว่า เปิด-ไก่นั้นผอมมาก

2.3 คำที่เกี่ยวกับจินตนาการ คือคำที่เกี่ยวกับสิ่งที่มนุษย์คิดว่ามีตัวตน ได้แก่ นางกนิรี เปรต ผี พระกาฬ ปรากฏในเรื่องปลานูทอง ตอนเอื้อยร้องไห้คร่ำครวญถึงมารดา แต่บิดา ถูกภรรยาน้อยยุยง จึงโกรธเอื้อยแล้วเข้าตีเอื้อยจนเอื้อยต้องร้องขอชีวิต ดังนี้

ฟังงาหน้าตาคือผี	ร้องขอชีวิต
ชีวิตลูกไว้เถิดรา	

(ปลานูทอง, 2524 : 4)

¹ ดูคำอธิบายในหน้า 72

² ดูคำอธิบายในหน้า 72

³ ดูคำอธิบายในหน้า 72

กวีต้องการให้เห็นภาพหน้าตาของนางว่าไม่มีสีเลือด หน้าขาว ชีดเผือด เปรียบ
ได้กับ “ผี” ซึ่งเป็นจินตนาการที่มนุษย์สร้างขึ้นมา

ในเรื่องโคบุตร ตอนโคบุตรชมนางอำพันมาลา ความว่า

ปางนั้นพระโคบุตร เกศมนุษย์อันสูงส่ง
พิศดูเห็นโฉมยง งานเยี่ยมองค์ศรีกนิรี
(โคบุตร เล่ม 2, 2525 : 5)

พระโคบุตรพิศมองนางอำพันมาลาว่างามเหมือน ‘กนิรี’ นางกนิรีหรือกนิทร เป็น
จินตนาการของมนุษย์ ที่ถอดปึกทอดหางได้อย่างนางมโนรา จนพระสุธนเห็นแล้วเกิดความ
รัก ดังนั้นภาพของนางกนิรี จึงทำให้นักเห็นเป็นภาพของหญิงสาวที่งดงาม และอ่อนช้อย

2.4 คำที่เกี่ยวกับมนุษย์ กวีจะใช้คำเปรียบเทียบเพื่อให้ผู้อ่านทราบความหมาย
โดยแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะคือ

2.4.1 คำที่เกี่ยวกับอวัยวะในร่างกายมนุษย์ เช่น ตา ข้อมือ และแขน ดังนี้

ด้ามพายใหญ่ยาวราวแขน คู้มท้ายโปกแบน
เร็วจริงยิ่งผีช่วยพราย
(วันคาร, 2521 : 85)

‘ด้ามพายใหญ่’ เปรียบเทียบกับแขน ทำให้เห็นภาพของด้ามพายกลม ทรงปลาย
แบน เหมือนฝ่ามือ และมีความแข็งแกร่ง ทำให้พายได้อย่างรวดเร็ว

2.4.2 คำที่เกี่ยวกับมนุษย์ ได้แก่ คนหญิง เป็นคำที่กล่าวล้อเลียน ดังนี้

อย่าว่ากูเลยแม่	กูไม่แซ่ เหมือนคนหญิง
ถูกินกินจริงจัง	ไม่เหมือนสุนัขเซ็ดเลีย
	(วันคาร, 2521 : 113)

กวีเปรียบเทียบ การทำที่เจื้อยหรือซ้ำว่าเหมือนกับผู้หญิง “คนหญิง” ทำให้มองเห็นภาพของผู้หญิงไทย เวลาจะทำอะไรจะประติดประต่อด้อย ๆ ทำ เพราะผู้หญิงไทย จะต้องมึ่กิริยามารยาทที่นุ่มนวล อ่อนหวาน สม่กั้บเป็นกุลสตรี

2.5 คำที่เกี่ยวกับการละเล่น เช่น การชนควาย ปรากฏในเรื่องพระรถเมรี ตอน พระรถสิทธิ์ไปทออดพระเนตรการละเล่น ความว่า

ขี่เมาเหล่าป่าว ๆ	ร้องไห้ควเหมือนชนควาย
ตามบ้าเฒ่าละลาย	จะคิดอายหาไม่มี
	(พระรถเมรี, 2522 : 92)

บทกวีข้างต้น กวีกล่าวถึงการให้ร้องเสียงดังของพวกขี่เมาว่า เวลาเมาแล้ว จะส่งเสียงให้ดังสนั่น เหมือนกับการร้องส่งเสียงเชียร์ควายที่ชนกัน โดยเฉพาะช่วงที่ควายของตนได้เปรียบคู่ต่อสู้ โดยให้ร้องด้วยความพึงพอใจ และไม่เกรงใจคนรอบข้าง

¹ แซ หมายถึง ซ้ำ

บทกวีข้างต้น กวีกล่าวถึงการให้ร้องเสียงดังของพวกที่เมาแล้ว เวลาเมาแล้ว จะส่งเสียงโห่ดังสนั่น เหมือนกับการร้องส่งเสียงเชียร์ควายที่ชนกัน โดยเฉพาะช่วงที่ควาย ของตนได้เปรียบคู่ต่อสู้ โดยให้ร้องด้วยความพึงพอใจ และไม่เกรงใจคนรอบข้าง

คำที่ใช้ในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ จะมีความหมายเชิงเปรียบเทียบ เพื่อสร้างจินตภาพให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของบุคคล และสถานการณ์ในเรื่อง ส่วนใหญ่ จะใช้ในโวหารประเภทอุปมา และอุปลักษณ์ โดยแบ่งออกได้เป็น 5 ลักษณะ คือคำที่ เกี่ยวกับธรรมชาติ คำที่เกี่ยวกับเครื่องมือเครื่องใช้ คำที่เกี่ยวกับจินตนาการ คำที่เกี่ยวกับ มนุษย์ และคำที่เกี่ยวกับการละเล่น

3. การใช้คำเฉพาะถิ่น

เนื่องจากวรรณกรรมที่นำมาศึกษาค้างนี้ เป็นวรรณกรรมที่ได้รับการปริวรรต และพิมพ์เผยแพร่แล้ว ดังนั้นผู้วิจัยจึงศึกษาเฉพาะการใช้คำภาษาถิ่น ซึ่งกวีใช้เพื่อให้ สมจริงและให้ใกล้เคียงกับสภาพความเป็นจริงในเรื่อง การใช้คำเฉพาะถิ่นได้ ที่ปรากฏใน นิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ แบ่งออกได้ 9 ประเภท ดังนี้

3.1 คำที่ใช้เรียกแทนชื่อคน กวีจะใช้คำท้องถิ่น เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจถึงความสัมพันธ์ ระหว่างตัวละครว่ามีความสัมพันธ์แน่นแฟ้นเพียงใด เช่นคำว่า สู น้อย และเต็น ดังตัวอย่าง ในเรื่อง สีหนนไฮ ตอนสีหนนไฮตอบภรรยา ว่าจะนำของไปถวายพระเจ้าแผ่นดิน ความว่า

เทวามอไม	ได้สิ่งนี้หนา
เป็นใหญ่หัวโหร	จักพิหัว ลุต

¹ หัว หมายถึง ผม

มุตเป็นลูกกระโก เบาะ¹ให้สุรุ้
อย่าได้เล่าไร

(สีทนนไทย, 2526 : 74)

สีทนนไทยบอกแก่ 'สุ' ซึ่งเป็นสรรพนามบุรุษที่ 2 หมายถึงท่าน ในที่นี้คือ ภรรยาของสีทนนไทยให้ทราบเป็นปริศนาว่า สิ่งของที่ตนนำไปถวายนี้ เป็นสิ่งของที่วิเศษ เทวดาได้ไปก็จะได้เป็นใหญ่ในหมู่ ศีระะเป็นลูกกระโก มองให้เห็นภาพของศีระะไลน์ มีตะปุมตะป่าขึ้นเต็มไปหมด

ในเรื่องวันคาร ตอนพ่อของวันคารเรียกหาวันคาร แต่ไม่ได้ยินเสียงตอบรับ จึงออกมาดูข้างนอก ความว่า

เรียกข้าเรียกนาน	เรียกเรียกไม่ชาน
คลานคอยช่องฝา	ขอในวันคาร
พ่อจานลูกหว่า ²	ใครให้นุ้ยหา
ไม่ถ้ำ ³ พ่อกัน	

(วันคาร, 2521 : 102)

¹ เบาะ หมายถึง บอก

² ลูกหว่า หมายถึง ลูกจ๊ะ (ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมภาคใต้วิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช,

2521 : 125)

³ ถ้ำ หมายถึง คอย

ในเรื่องจำปาสีตัน ตอนกุมารทั้ง 4 ไปตายตามที่ต่าง ๆ ความว่า

คนหนึ่งพระโสมจาน	เจ้าไปตายชาย เคา ¹
คนหนึ่งพระกำพำ	เจ้าไปตายได้มะเรือ
คนหนึ่งตายได้บรรได	คนหนึ่งตายได้เครือน้ำเต้า
ยายปลูกไว้ชายเคหา	

(จำปาสีตัน, 2534 : 59)

“น้ำเต้า” ในบทกวีข้างต้น หมายถึง พัก คนหนึ่งตาย ‘ได้เครือน้ำเต้า’ ทำให้มองเห็นภาพต้นพักยื่นเถาไม้ ที่มีลูกพักห้อยอยู่ออกมา และที่ข้างลูกพักมีศพคนอยู่

3.3 คำที่ใช้เรียกสัตว์ ในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ จะเรียกชื่อสัตว์บางชนิด แตกต่างกับภาคกลาง เช่นในเรื่องโคบุตร ตอนเถนชะอามพูดกับนางกำนัลของนางอำพันมาลา ความว่า

ถามว่าสีกาทาน	นอนเป็นปี่มีเห็นมา
วันนี้นกบินหลา	จับหลังคาร้องบอกข่าว
	(โคบุตร เล่ม 2, 2525 : 27)

‘นกบินหลา’ ภาษาไทยภาคกลาง เรียกว่า นกนางเขน

¹ ชาย หมายถึง ริม (สถาบันทักษิณคดีศึกษา, 2530 : 110)

ในเรื่องโคบุตร ตอนโคบุตรกำลังกล่าวชมนางมณีสาคร และมีนางบอกเหตุ ความว่า

แมงมุมตีก	อีกทั้งตีนจก
ร้องทักชายฉ่า	นกกแตกตัวใหญ่
บินไปบูรพา	ตกใจผวา
ที่บนเตียงทอง	

(โคบุตร เล่ม 2, 2525 : 30)

'ตีนจก' ภาษาไทยภาคกลาง หมายถึง จิ้งจก

3.4 คำที่ใช้บอกเวลา ในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้มีการใช้คำบอกเวลา เช่น คำว่า ชั่วไปชั่วยา ปรากฏในเรื่องวันคาร ตอนตาเดินเที่ยวชมพระราชวัง แล้วบังเอิญพรวดหลงกับวันคาร ความว่า

ตาแก่กลัวทอด	สิ้นเสียหมดตกประหม่า
ชั่วไปและชั่วยา	ไม่มีใครเล่าข่าวที่ไหน

(วันคาร, 2521 : 115)

การใช้คำภาษาถิ่นใต้ 'ชั่วไปชั่วยา' คำว่า ชั่ว หมายถึงระยะเวลา หรือชั่วอายุ ส่วนคำว่า 'ไป' เป็นสำเนียงภาษาถิ่นใต้ ซึ่งความจริงตรงกับคำว่า 'ไป' "ชั่วไปชั่วยา" จึงแปลว่า ชั่วอายุไป อายุยา คือ นานมากแล้ว

3.5 คำที่ใช้เรียกสิ่งของเครื่องใช้ กวีใช้คำเรียกสิ่งของเครื่องใช้ ที่ปรากฏในท้องถิ่น
เท่านั้น และสามารถทำขึ้นเองได้ โดยอาศัยวัสดุในท้องถิ่น เช่นในนิทานประโลมโลกท้องถิ่น
ภาคใต้เรื่องเต่าทอง ตอนตาและยายไปหาปลาที่หนองน้ำ ความว่า

แรกอ้อมเขี้ยวเจ้าปราง	สื่อนหนองยางสนุกเต็มที
มาสื่อนสองสามที	ได้เต็มตราพาเต็มตัน
	(เต่าทอง, 2533 : 8)

กวีใช้ภาษาถิ่นใต้ 'เขี้ยว' เรียกภาชนะสำหรับช้อน หรือดักปลา กุ้ง และใช้สำหรับ
ร่อนสิ่งของ มีลักษณะปากผายกลม คล้ายกระดิ่งแต่รูปไม่รี ทำจากไม้ไผ่หรือทางสาธุ
ในที่นี้ตายายใช้เขี้ยว "สื่อน" คือช้อนปลาในหนอง

3.6 คำที่ใช้เกี่ยวกับความเชื่อ ในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ จะปรากฏคำ
ที่เกี่ยวกับความเชื่อมากมาย เช่นในเรื่องโคบุตร ตอนพรานโหดพูดกับนางอำพันมาลา
ความว่า

มันเคยมาหลอกหลอน	ใช้หัวถอนมากหลายตา
บุญเจ้าล้ำโลกา	ปีนของตาไม่ลั่นไป
	(โคบุตร เล่ม 2, 2525 : 90)

กวีใช้คำว่า 'ใช้หัวถอน' ซึ่งเป็นคำภาษาถิ่นใต้ มาจากความเชื่อเรื่องการถูกผีป่า
หลอกหลอน โดยเฉพาะคนที่เดินทางในป่า ในที่นี้พรานโหดเคยถูกผีหลอกจนเป็น
'ใช้หัวถอน' คือป่วยไข้เพราะตกใจกลัวจนผมร่วงหมดศีรษะ

ในเรื่องโคสัฎกุมาร ตอนโหรทำนายฝันให้นางจันทวี ความว่า

ราหูเสียดแทรกแข็งขัน ราหูมรณัน
ตกในเชิงตะกอนจิบหาย
(โคสัฎกุมาร, 2523 : 141)

เปลื้อง ฦ นักร (2518 : 423-424) กล่าวถึง ราหู ตามตำราพเคราะห์ว่า พระอิศวรเป็นเจ้าของได้สร้างพระราหูขึ้นมา โดยใช้หัวผีโสมด 12 หัว มาป็นลงแล้วประพรมด้วย น้ำอมฤต และสาเหตุที่ราหูมีครึ่งตัว เพราะพระราหูได้แปลงตัวเป็นเทวดาไปขุมนม และได้ ดื่มน้ำอมฤต พระอาทิตย์และพระจันทร์ เห็นเข้าจึงไปฟ้องพระนารายณ์ พระนารายณ์ ทรงกริ้ว จึงขวางจักรถูกกายพระราหูขาด 2 ท่อนแต่ไม่ตาย ท่อนหัวไปอยู่ในอากาศคอยจับ พระอาทิตย์ และพระจันทร์กินหรืออมเพื่อแก้แค้น ดังนั้นจึงเชื่อกันว่าถ้าราหูแทรกจะไม่ดี เพราะราหูจะคอยบดบังความสว่างให้มีดลลง การนี้นำมาเปรียบกับดวงชะตาของมนุษย์ว่า เมื่อใดที่ราหูแทรกจะทำให้ชีวิตไม่รุ่งโรจน์เท่าที่ควร

ในเรื่องเต่าทอง ตอนเต่าทองแกลังเป่าปี เพื่อให้นางสุดซาเดินรำ เพื่อช่วยแก้เหมรุษ ความว่า

ไฉนางมารศรี แก่เหมลยให้พี่
แล้วค่อยไปบ้าน อยู่แก่เหมลยลอง
สักสองสามงาน พี่ช่วยคิดอ่าน
รับงานเป่าปี
(เต่าทอง, 2533 : 65)

'เหมลย' หรือ 'เหมรุษ' เป็นความเชื่ออย่างหนึ่ง หมายถึง ข้อตกลงหรือสัญญาที่ บุคคลให้ไว้แก่สิ่งเร้นลับเหนือธรรมชาติ เช่น ผีปู่ย่าตายาย หรือผีซึ่งสิงสถิตอยู่ในที่ต่าง ๆ ที่คนนับถือ เพื่อขอให้อำนาจสิ่งเร้นลับเหล่านี้ช่วยเหลือ หรือคุ้มครองให้แคล้วคลาดจาก ภัยอันตราย โดยสัญญาว่า ถ้าช่วยเหลือตนแล้ว จะตอบแทนคุณด้วยการเช่นบวงสรวงใน

ลักษณะต่าง ๆ ตามที่ได้ตกลงไว้ เช่น การจัดเครื่องสังเวย และการจัดมหรสพ เป็นต้น โดยจุดเขียนแล้วพนมมือระลึกถึงสิ่งที่บนบานไว้เชิญให้มารับเครื่องบวงสรวง หรือเชิญมาดูมหรสพ เป็นการตอบแทนคุณตามสัญญา นี้ เรียกว่า 'แก้เหมรุษ'

3.7 คำที่ใช้สำนวนเปรียบเทียบ ในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ กวีจะใช้สำนวนโวหารแบบต่าง ๆ เช่นเดียวกับวรรณคดีภาคกลาง โดยส่วนมากจะใช้การเปรียบเทียบแบบอุปมา เช่นในเรื่อง วันคาร เปรียบเทียบความขาวของข้าว ความว่า

ข้าวขาวราวไข่มด แต่งแล้วหมดพาสันผ่อน
ถวายแก่แม่ดวงสมร อรอนงค์ทรงเสวยพลัน
(วันคาร, 2521 : 68)

กวีเปรียบเทียบความขาวของข้าวกับไข่มด

ในเรื่อง นายตัน เปรียบเทียบการไถนาว่ายิ่งกว่าการ "ชิงหัด" ความว่า

คิดแล้วพิปราย ว่าว่วหรือควาย
จะได้ไถนา ภรรยาว่าว่ว
สองตัวนั้นหนา การจักไถนา
ยิ่งกว่าชิงหัด
(นายตัน, 2521 : 35)

คำว่า 'ชิงหัด' หมายถึง ดึง ส่วน "หัด" คือเครื่องมือที่ใช้สำหรับตีเส้นตรง ดังนั้น คำว่า 'ชิงหัด' จึงหมายถึง ดึงให้เป็นเส้นตรง ในที่นี้เปรียบเทียบการเดินของวัวเวลาลากไถว่าเดินตรงดี ยิ่งกว่าการขีดเส้นตรง ดังนั้นการไถนาจึงจะเรียบร้อยสวยงาม

3.8 คำที่ใช้คำ ในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ ปรากฏในเรื่องวันคาร ตอนนางเทเวศ มารดาของนางวันพุธสังข์สอนบุตรสาว ความว่า

ทำกรรมอย่าทำเวร อย่าทำแค้นรู้ว่าชั่ว
เพื่อนบ้านเขาจะหัว ว่านะผัวเหมือนแระตไฟ
(วันคาร, 2521 : 97)

คำว่า 'แระต' ในบทกวีนี้ แระต หมายถึงสัตว์ชนิดหนึ่งมีความแข็งแรง บึกบึน ส่วน "ไฟ" นั้นหมายถึงความร้อนแรง ดังนั้น "แระตไฟ" จึงหมายถึง ผู้หญิงที่แข็งแกร่ง รุนแรง ไม่ยอมใคร

ในเรื่องวันคาร ตอนเหล่าชาวบ้านร้องตะโกนด่าว่ากันในงานศพของภรรยาเศรษฐีบิดาของนายวันคาร ความว่า

เผยหน้าดำแก้อาย ลูกอีจิบหายใจฉากหัว
ข้างชายแล่นหายตัว ๆ ผัวคลุมหัวลงนั่งแล
(วันคาร, 2521 : 63)

"ฉากหัว" เป็นคำด่าของผู้หญิง ที่ด่าว่าผู้ชายที่ชอบยุ่งเรื่องของผู้หญิง

3.9 คำยืมภาษาต่างประเทศ ที่ปรากฏในเรื่องโคบุตร ตอนกวีบรรยายสภาพในงานอภิเษกสมรสของพระพันนรังสี ว่ามีพวกหนุ่ม ๆ ที่มาเที่ยวงาน พุดจาเกี่ยวพาราตีพวกสาว ๆ ด้วยภาษามลายู ดังนี้

เจ้าพวกบ่าว ๆ ตื่นขึ้นแต่เช้า
'ไม่นึกสิ่งใด กระจกกับหวี
เป็นที่ชูใจ ผัดแป้งแต่งไร
เกี่ยวแขกฝั่งมา

ถามว่าเจาจะ	น้องเฮี้ยอะเดะ
นะปิกะมาน้ำ	สายะสินี
นะปิกะมานา	กะเดบุงา
ว่าเก็บดอกไม้	
อะเดบุรี	มานิสินี
ที่จะช่วยร้อยให้	ที่รู้พูดไทย
ว่าได้ไม่ได้	อย่าพุกมั่งง่าย
เราไม่ตะหมา	

(โคบุตร เล่ม 4, 2526 : 121)

บทกวีข้างต้น กวีได้ใช้คำภาษามลายูปะปนกับคำภาษาไทย เพื่อให้ผู้อ่านมองเห็นภาพและบรรยากาศของงานว่ามีพวกหนุ่ม ๆ ที่มาเที่ยวงาน พุดจาเกี่ยวพาราสี พวกสาว ๆ ด้วยภาษามลายู ได้แก่ คำว่า “เจาจะ” ซึ่งเป็นคำนำหน้าชื่อผู้หญิง หรือผู้ชายที่มีเชื้อสายผู้ดีมีตระกูล (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 2527 : 152) แต่ปัจจุบันนี้ คำว่า “จะ” หมายถึง คุณ “อะเดะ” แปลว่า น้อง “นะปิกะมานา” หมายถึง จะไปไหนจะ “สายะสินี” หมายถึง ฉันอยู่ที่นี้ ปัจจุบันใช้ “สาธา” คำว่า “กะเด” หรือ “กูเตะ” หมายถึง เก็บ เพราะในบทต่อไปมีคำว่า “บุงา” หมายถึง ดอกไม้ ส่วนคำว่า “บุรี” เป็น “บุรี” อาจเกิดจากการบริวรรตที่ผิดหรือพิมพ์ผิด หรือ “บุรี” “ปือรือ” แปลว่า ให้ คำว่า “มานิ” หมายถึงมานี่ “สินี” หมายถึง ที่นี้ ตะหมา หมายถึง ไม่ต้องการ, ไม่เอา

นอกจากนี้ยังปรากฏการใช้คำภาษาจีน ดังนี้

ปะกับเงินไหม	ทุบตีกันไขว่
ชิงไหมชิงแพร	ต๋อยถูกลูกตา
ปักฉิวแซม	ตาบอดแล้วแล
ฉวยแพรวว้างไป	

(โคบุตร เล่ม 4, 2526 : 121)

ส่วนคำยืมภาษาจีนในบทกวี คำว่า “ปักฉิวแซม หมายถึง ตาบอด

คำที่ใช้เฉพาะถิ่น ส่วนใหญ่ที่พบในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ มักจะเป็นคำที่ใช้กันอยู่ในท้องถิ่นจริง ๆ แม้บางครั้งจะใกล้เคียงกับคำในภาษาภาคกลางบ้าง แต่ก็ต้องการให้ผู้อ่านเกิดภาพความนึกคิดขึ้นในจิตใจ จึงเลือกใช้คำภาษาถิ่นได้ โดยแบ่งออกเป็นคำที่ใช้เรียกแทนชื่อคน เพื่อให้ผู้อ่านเห็นความสัมพันธ์ของตัวละครแต่ละตัว ว่ามีความสัมพันธ์แน่นแฟ้นกันเพียงใด คำที่ใช้เรียกพืช กวีจะใช้คำที่เรียกชื่อพืช ซึ่งบางชนิดเรียกแตกต่างจากภาคกลาง เช่น กระดานงา เตาะจำปา และน้ำเต้า เป็นต้น คำที่ใช้เรียกสัตว์ บางชนิดเรียกแตกต่างจากภาคกลาง เช่น นกบินหลา และตีนจก เป็นต้น คำที่ใช้บอกเวลา เช่น ชั่วโมงย่ำ คำที่ใช้เรียกสิ่งของเครื่องใช้ เช่น เจ็ย คำที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ เช่น เหมรย ไข่ห้วถอน เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีคำที่ใช้เปรียบเทียบ คำที่ใช้ด่า และคำยืมภาษาต่างประเทศ

การศึกษาการใช้ภาษาเพื่อสร้างจินตภาพในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้

พบว่ากลวิธีการสร้างจินตภาพในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้มี 2 ลักษณะ คือ การกล่าวตรงไปตรงมา ใช้ในบทไหว้ครู บทพรรณนาธรรมชาติ บทชมบ้านเมือง บทอัครจรย และบทพรรณนาอารมณ์และความรู้สึก และการใช้โวหารเพื่อให้เกิดจินตภาพแบบต่าง ๆ เช่น โวหารอุปมา โวหารอุปลักษณ์ โวหารปรนามนัย โวหารอติพจน์ โวหารสาธก โวหารปฏิรูปพจน์ การเปรียบเทียบวิเคราะห์ โวหารปฏินัย และการเคลือบคำ

เพื่อช่วยให้สิ่งที่เลื่อนกลาง มีความหมายชัดเจนขึ้น เช่นเปรียบเทียบความงามของร่างกายแต่ละส่วนกับสิ่งอื่น ๆ ได้แก่ คิ้วโค้งเหมือนคันศร พระพักตร์เหมือนพระจันทร์ และแก้มเหมือนลูกปราง เป็นต้น กวียังกล่าวถึงสิ่งที่เป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรม เช่น การใช้โวหารอุปมา โวหารอุปลักษณ์ เปรียบเทียบอารมณ์ ความรู้สึกโกรธเหมือนไฟ นอกจากนี้มีการเปรียบเทียบวิเคราะห์ เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องราวได้เร็วขึ้น เช่น การเปรียบเทียบว่าสิ่งใดคู่กับสิ่งใด เช่น การดูไก่ให้ดูที่เกล็ด ดูคนดีให้ดูที่กริยามารยาท เป็นต้น

การสรรคำมาใช้เพื่อสร้างจินตภาพ พบว่าในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ มีการสรรคำหลายลักษณะ ได้แก่ การ เลือกเสียงของคำ ความหมายของคำ และการใช้คำเฉพาะถิ่น การเลือกเสียงของคำ จะให้การเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะ สัมผัสสระ และสัมผัสวรรณยุกต์ การเล่นคำ จะเล่นคำซ้ำเพื่อให้เห็นภาพ เสียง และคำซ้ำแสดงอารมณ์ และความรู้สึก โดยกวีจะใช้คำซ้ำที่เป็นคำนาม คำกริยา และคำวิเศษณ์ นอกจากนี้ยังมีการใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติ การหลกคำ ได้แก่ คำเรียกแทนชื่อผู้ชาย และคำเรียกแทนชื่อผู้หญิง สำหรับความหมายของคำนั้น ส่วนใหญ่จะใช้เป็นสำนวนโวหารเปรียบเทียบเพื่อสร้างจินตภาพ โดยแบ่งเป็นคำที่เกี่ยวกับธรรมชาติ คำที่เกี่ยวกับเครื่องมือเครื่องใช้ คำที่เกี่ยวกับจินตนาการ คำที่เกี่ยวกับมนุษย์ และคำที่เกี่ยวกับการละเล่น การใช้คำเฉพาะถิ่นนั้น แบ่งออกได้เป็น 9 ประเภท คือ คำที่ใช้เรียกแทนชื่อคน คำที่ใช้เรียกพืช คำที่ใช้เรียกสัตว์ คำที่ใช้บอกเวลา คำที่ใช้เรียกสิ่งของเครื่องใช้ คำที่เกี่ยวกับความเชื่อ คำที่ใช้สำนวนเปรียบเทียบ คำที่ใช้คำ และคำยืมภาษาต่างประเทศ ทั้งนี้กวีสรรคำมาใช้เพื่อให้เกิดความไพเราะ และให้ผู้อ่านมองเห็นภาพที่กวีต้องการถ่ายทอดได้อย่างชัดเจน

สภาพสังคมที่ปรากฏในจินตภาพจากนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้

แม้ว่ากวีจะเป็นคนคนเดียวก็เปรียบเหมือนคนสามคน คือเป็นพลเมืองของสังคม เป็นกวีผู้แต่งวรรณกรรมและเป็นคนรุ่นเดียวกับคนสมัยนั้น (วิทย์ ศิวะศรียานนท์, 2531 : 96) กวีผู้แต่งวรรณกรรมซึ่งเป็นผลผลิตของสังคม ย่อมได้รับอิทธิพลของวัฒนธรรมจากสังคมนั้น ๆ กล่าวคือค่านิยม และโลกทรรศน์ของกวีที่ปรากฏในวรรณกรรม มีส่วนเกิดขึ้นจากการเป็นสมาชิกของสังคมและในขณะเดียวกันวรรณกรรมก็มีส่วนสร้างสังคม ดังนั้น วรรณกรรมกับสังคมจึงมีความสัมพันธ์กันเป็นวัฏจักร

ด้วยเหตุนี้การวิเคราะห์วรรณกรรมจึงต้องศึกษาลักษณะของสังคม และค่านิยม พื้นฐานของสังคมนั้น ๆ ประกอบควบคู่กันไป (สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, 2512 : 20-21)

ความสัมพันธ์ของวรรณกรรมกับสังคม

วรรณกรรมมีความสัมพันธ์กับสังคม ดังที่ ดวงมน จิตรจำนงค์ (2522 : 56) ได้กล่าวถึงวรรณกรรมกับสังคม ว่า

วรรณกรรมนั้นย่อมสะท้อนให้เห็นภาพของสังคม เพราะว่าสังคมมีส่วนสร้างจินตนาการและความรู้สึกของผู้แต่ง วรรณกรรมและสังคม ย่อมมีอิทธิพลต่อกัน ความคิดเห็นของกวีอาจเป็นตัวแทนความคิดของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือของสังคมทั้งหมด อาจเป็นความคิดที่คล้อยตาม หรือรักษาความคิดของสังคมหรือเป็นความคิดที่คัดค้านกับสังคมของเขาเอง ก็ได้ ในลักษณะหลังนี้กวีอาจสร้างสรรค์ความคิดใหม่ขึ้นจากการคิดค้นและประสบการณ์ของเขาเอง หรือได้รับกระแสความคิดจากสังคม หรือ วัฒนธรรมอื่น

ด้วยเหตุนี้วรรณกรรมจึงมีส่วนสัมพันธ์กับสังคมอยู่ตลอดมา โดยกวีผู้แต่งจะใช้ภาษาถ่ายทอดความคิดออกมาเพื่อให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพ จินตภาพ จึงเป็นภาพที่ผู้อ่านสร้างขึ้นจากความนึกคิดของตน โดยกวีอาศัยถ้อยคำที่มีความหมาย เพื่อแนะให้ผู้อ่านเกิดภาพความคิด ความรู้สึก และความประทับใจตามความมุ่งหมายของกวี ดังนั้นภาษาเพื่อสร้างจินตภาพจึงสะท้อนความเป็นไปของสังคมได้ชัดเจน ทั้งกลวิธีสร้างจินตภาพโดยใช้การกล่าวตรงไปตรงมา และการใช้โวหารเพื่อให้เกิดจินตภาพ

สภาพของสังคมที่ปรากฏในจินตภาพจากนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525 (2530 : 802) ให้ความหมายของคำว่า สังคม หมายถึงคนจำนวนหนึ่งที่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันตามระเบียบกฎเกณฑ์ โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญร่วมกัน

พระยาอนุমানราชธนะ (2524 : 10) ให้ความหมายของคำว่า สังคมว่า มนุษย์ที่รวมกันอยู่เป็นหมู่คณะ มีทั้งหญิงและชาย ตั้งภูมิลำเนาเป็นหลักแหล่ง ณ ที่ใดที่หนึ่งเป็นประจำ เป็นเวลานานตามสมควร พอละเรียนรู้ และปรับปรุงตนเองแต่ละคนได้ และประกอบกิจการงานเข้ากันได้ดี มีความสนใจร่วมกัน ในสิ่งอันเป็นมูลฐานแห่งชีวิต มีการไม่ตรีจิตต่อกัน และมีความรู้สึกว่าคุณแต่ละคน ก็เป็นหน่วยหนึ่งของส่วนรวม ความข้างต้นนี้จะเห็นว่า สังคม หมายถึงกลุ่มของบุคคลที่อาศัยอยู่ร่วมกัน และมีความสัมพันธ์กันอย่างมีกฎเกณฑ์ในลักษณะต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา ดังที่ อริสโตเติล (Aristotle) นักปรัชญาชาวกรีกสมัยโบราณ กล่าวว่า “มนุษย์เป็นสัตว์สังคม” (Social Animal) หมายถึงมนุษย์ต้องอาศัยอยู่ร่วมกันติดต่อกัน และมีความสัมพันธ์ในลักษณะต่าง ๆ ตลอดเวลาที่มีชีวิตอยู่ ในการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในสังคม จึงต้องอาศัยกฎเกณฑ์ในการอยู่ร่วมกัน โดยมนุษย์เป็นผู้คิดและสร้างกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ทางสังคม เพื่อให้ในการดำรงชีวิตร่วมกัน เช่น การเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ ศาสนา และการศึกษา เป็นต้น

จากการศึกษาวิเคราะห์นิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ พบว่ากวีเลือกสรร ถ้อยคำภาษาเพื่อสร้างจินตภาพ ซึ่งสะท้อนให้เห็นภาพสังคม 2 ลักษณะ คือภาพสะท้อน สภาพสังคม และภาพสะท้อนสภาพวัฒนธรรม

1. ภาพสะท้อนสภาพสังคม

สภาพทางสังคมในที่นี้ หมายถึงสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสภาพ ความเป็นอยู่ของคนในสังคม ที่มีความสัมพันธ์กัน ช่วยกันคิด และสร้างกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ทางสังคมขึ้นมา เพื่อใช้ในการดำรงชีวิตร่วมกัน

สภาพทางสังคมที่ปรากฏในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ ได้แก่ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสภาพความเป็นอยู่ของคนในสังคม

1.1 สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ

นิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ บรรยายให้เห็นสภาพป่า และท้องทะเล เพราะสภาพภูมิประเทศของภาคใต้ จะประกอบด้วยป่าและทะเล ดังปรากฏตัวอย่าง ในการพรรณนาโดยตรงในเรื่อง วรวงศ์ และ วันคาร ดังนี้

ร้อยชั่งคลาไคล	พอพระสุริโยทัย
ก็ลุถึงป่าไพรสนธ์	
เนื้อที่พี่น้องสองคน	ร้องให้ระเหระหน
ปู้ต่าบถสนธยา	

(วรวงศ์, 2524 : 19)

ทอดสมอนอกทะเลใหญ่	พูดกันไปตามภาษา
หีบนี้เขาฝากมา	อะไรหนายู่ข้างใน

(วันคาร, 2521 : 99)

นอกจากนี้มีการกล่าวเปรียบเทียบ เพื่อให้เห็นจินตภาพในนิทานประโลมโลก-
ท้องถื่นภาคใต้ ในเรื่องเต่าทอง ตอนเสาะหามีความเข้าใจผิด เกี่ยวกับคู่ครองของบุตรสาว
ตน ความว่า

เอ่ยไม่รู้กล	นึกว่าคนชื่อไอ้เต่า
แค้นอกดงยกเขา	มาทุ่มทับในทรวงทบ
	(เต่าทอง, 2533 : 41)

และในเรื่องโคบุตร ตอนโคบุตรพรีตพราภจากพระอรุณ ความว่า

อุประมาดงภูเขาลวง	มาทับกับทรวง
หนักหน่วงชีวาตขาดลง	
	(โคบุตร เล่ม 1, 2525 : 46)

กวีใช้คำ 'เขา' และ 'ภูเขาลวง' เปรียบเทียบให้เห็นถึง ความใหญ่โตหนักอึ้ง
ของภูเขาที่มาทับลงบนอกของมนุษย์ เพื่อเน้นให้เห็นถึงความคับแคบใจ ทุกข์ใจแสนสาหัส
บทกวีที่กล่าวเปรียบเทียบนี้ สะท้อนให้เห็นสภาพพื้นที่ของภาคใต้ ว่าประกอบ
ไปด้วยภูเขา โดยใช้การพรรณนาให้เห็นถึงความพรีตพราภของตัวละคร โดยตัวละครจะเป็น
ผู้พรรณนาเปรียบเทียบกับอารมณ์ความรู้สึกของตน นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึง
สภาพพื้นที่ของภาคใต้ที่เป็นทะเล โดยกวีจะใช้การพรรณนาให้เห็นถึงอารมณ์ความรู้สึกที่
อ้างว้างว่าเหวของตัวละคร เช่นในเรื่องจันทาคาตกุมาร ตอนจันทาคาตพรีตพราภจาก
นางเทวสังคาในท้องทะเล ความว่า

หรือว่าน้องแก้ว	เจ้าเอากะมาเป็นเรือน
เอาแต่ดาวเดือน	มาต่างโคมแก้ว
เอาแต่ฝูงปลา	เข้ามาเป็นเพื่อน
ในกลางคองคา	

(จันทคาตกุมาร, 2523 : 193)

กวีให้ตัวละครคือจันทคาตเป็นผู้พรรณนาอารมณ์ความรู้สึกของคนที่พรัดพรากจากนางอันเป็นที่รัก แสดงความหวังใยในตัวนาง โดยใช้เหตุการณ์ในเรื่อง ตอนแพแตก รำพึงรำพันถึงนาง โดยกล่าวถึงเกาะที่อยู่กลางทะเลมาเปรียบเทียบกับบ้านเรือน ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยและให้ความอบอุ่นใจ ดวงดาวเปรียบเหมือนโคมแก้ว ที่ให้ความสว่างไสว และมีเพียงฝูงปลามากมายเป็นเพื่อน ทะเลที่กว้างขวางอ่าวว่างไกลสุดตา มีความกลมกลืนและส่งเสริมให้ความรู้สึกอ้างว้างว่าเหวของตัวละครมีความชัดเจนหนักแน่นมากขึ้น

1.2 สภาพความเป็นอยู่

สภาพความเป็นอยู่ เป็นโครงสร้างของสังคมที่มีบุคคล 4 ประเภท คือเจ้านาย ขุนนาง ไพร่ และทาส ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเพื่อยังชีพ

วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ที่นำมาศึกษาพอที่จะสันนิษฐานได้ว่า เขียนขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ซึ่งลักษณะโครงสร้างของสังคมเหมือนกับสมัยอยุธยา คือประกอบด้วยคน 4 กลุ่มคือ เจ้านาย ขุนนาง ไพร่ และทาส แต่ในสังคมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นมีการเปลี่ยนแปลงบางประการคือ พระมหากษัตริย์ จะมีความใกล้ชิดกับประชาชนมากขึ้น (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2529 : 412-422) สภาพความเป็นอยู่ที่ปรากฏให้เห็นจินตภาพในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ แยกออกได้เป็นสภาพการเมือง การปกครอง สภาพเศรษฐกิจ สภาพการคมนาคม และสภาพการศึกษาเล่าเรียน

1.2.1 สภาพการเมืองการปกครอง

นิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ ได้สะท้อนสภาพการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช คือกษัตริย์เป็นผู้ที่มีอำนาจสูงสุดในการปกครองบ้านเมือง โดยกษัตริย์ต้องมีคุณธรรมในการปกครอง ดังนั้น กษัตริย์จึงเป็นผู้รักษารวมที่สำคัญที่สุด กษัตริย์จึงได้รับความยกย่องให้มีความสำคัญเหนือสิ่งอื่นใด และมีอำนาจสิทธิขาดในเรื่องต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการพิจารณาคดี การลงโทษ เป็นต้น ดังมีคำเรียกกษัตริย์ว่า พระภูวนาท นรินทรปิ่นเกล้า พระจุมพล สมเด็จพระแก้ว พระบุญปลุก พระบุญเรือง หน่อพระชินสี และหน่อทศพล เป็นต้น

ตัวอย่างที่แสดงให้เห็นว่ากษัตริย์ มีทศพิธราชธรรมในการปกครองบ้านเมืองปรากฏในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้เรื่อง จันทาคดกุมาร และ พระรถเมรี ความว่า

ทำวนนทกิจราช	พระภูวนาทครองเวียงชัย
สามนต์หังพลไพร่	เป็นทศพิธราชธรรม
	(จันทาคดกุมาร, 2523 : 184)

ทรงทำทศพิศ	มิสร้างความผิด
เมตตาทาภาวนา	จำเรญกุศล
อยู่บนมหา	มณเฑียรพิมาน
อิจฉาผู้ใด	
	(พระรถเมรี, 2522 : 4)

'ทศพิธราชธรรม' เป็นจริยวัตรที่กษัตริย์ควรประพฤติเป็นหลักธรรมประจำพระองค์มี 10 ประการ คือการละเว้นประพฤติดุศีล และประพฤติธรรมได้แก่ ให้ทาน มีความเสียสละ บำเพ็ญประโยชน์ มีความซื่อสัตย์ จิตใจอ่อนโยน มีความอดทน ไม่เบียดเบียนผู้อื่น และไม่โกรธ กษัตริย์ผู้มีความดีอย่างแท้จริง จะปกครองประเทศชาติ

ให้มีความร่มเย็นเป็นสุข ประชาชนเลื่อมใสศรัทธา และให้ความจงรักภักดีต่อกษัตริย์ ทำให้กษัตริย์หัวเมืองต่าง ๆ ก็จะมาสวามิภักดิ์ แสดงความจงรักภักดี โดยถวายเครื่องราชบรรณาการต่าง ๆ ความว่า

พระยาร้อยเอ็ด	ถวายของสิ้นเสรีจ
ทุกประเทศภาษา	ลาคินนครั้ง
ยังแต่ราชา	คีนสูปรางค์ปรา
สมสามทราวม้วย	
ท้าวทรงทศพิศ	พระธรรมโดยกิจ
ชาวเมืองเย็นใจ	ครองครอบขอบเขต
กลัวเดชภูวนัย	เว้นทุกข์สนุกไป
ดุจเมืองอินทรา	

(สุวัณณสินคำกาพย์, 2519 : 54)

การถวายเครื่องราชบรรณาการต่าง ๆ ที่ปรากฏในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ ปรากฏว่ามีการถวายดอกไม้เงิน ดอกไม้ทอง และทรัพย์สินต่าง ๆ และยังมี การบอกถึงการแบ่งชนชั้นในการปกครอง ปรากฏในเรื่องโคสัฎุมาร และจันทคาตุมาร ความว่า

ร้อยเอ็ดกรุงนัครา	ถวายมาลาดอกเงินทอง
ฝูงสกล ¹ สอ ² ก่ายกอง	ทรัพย์สิน ๆ พระคลังหลวง

¹ สกล หมายถึง เต็ม, พร้อม, บริบูรณ์, ทั้งหมด, ทั้งสิ้น (เบญจมาศ

พลอินทร์, 2523 : 138)

² สอ หมายถึง เนือง ๆ ติดกัน, ระดมกัน (เรื่องเดียวกัน : หน้าเดียวกัน)

ข้างม้ารถหัดดี	พลโยธีเต็มกระทรวง
ราชนิกุลลูกขุนหลวง	มีประเภทหลายภาษา
ลูกค้ำมหาเศรษฐี	ทั้งกะฎุมพีชาวไฉนา
ญวนมอญแขกชวา	เทศศุลาฝรั่งลาวนั้น
ศัตรูหมู่ไพรินทร์	ไม่ดูหมิ่นคิดเดียดฉันท์
กลัวเดชเทวปะวัน	ก็อยู่สุกตะ ¹ เย็นใจ

(โคสัฎุมาร, 2523 : 138)

เจ้าสุริยาคาด	มีพจนาทพุลยุบล
เกล้ากระหม่อมฉันทุรพล	ทุกตะ ² มาไม่บังควร
เกล้ากระหม่อมฉันทัญญาใจมา	กับฉายาหาควรไม่
บัดนี้นางอรทัย	รอดมาแล้วจะชอลา

(จันทาคาดกุมาร, 2523 : 155)

ข้อความข้างต้น สะท้อนภาพของการแบ่งชนชั้นในสังคมของคนในสมัยนั้น นอกเหนือจากชนชั้นกษัตริย์กับขุนนาง แล้วยังมีชนชั้นของผู้ดีและชนชั้นต่ำ ซึ่งเรียกว่า ทาส กับไพร่ ไม่ว่าจะเป็นกระฎุมพี ขอทาน คนพิการ และยากก็ตาม กล่าวได้ว่าในการปกครองบ้านเมือง จะแบ่งบุคคลออกเป็น 2 ชนชั้นคือ ชนชั้นปกครอง ได้แก่ กษัตริย์ เจ้านาย และขุนนาง กับชนชั้นถูกปกครอง ได้แก่ ทาสและไพร่

นอกจากการเป็นชนชั้นปกครองแล้ว กษัตริย์ยังมีอำนาจสิทธิขาดในการจัดตั้งคณะกรรมการตุลาการขึ้น เพื่อพิจารณาคดีและลงโทษ โดยกษัตริย์จะเป็นผู้สอบ-

¹ สุกตะ หมายถึง บุญกุศล (เบญจมาศ พลอินทร์, 2523 : 138)

² ทุกตะ หมายถึง ยากจน (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525

สวณหาผู้กระทำผิดด้วยตนเอง และมีบทลงโทษที่รุนแรง เช่นในเรื่องวรรณคดี ตอนเศรษฐี
 โลกัณฑ์กล่าวหาว่า พระวรรณคดีลักขโมยหัวแหวนของตนไปเป็นของตนเอง ท้าวมุสสาจึงทรง
 ตรัสถามเรื่องราวด้วยพระองค์เอง ความว่า

ท้าวมุสสาราช	ชมทรงวงวาด
พระวรรณคดี	แล้วจึงตรัสถาม
เศรษฐีมีข้า	นี้หรือใจป้า
มาถวายเรา	
โลกัณฑ์กราบทูล	ว่านี่แหละใจ
ลักหัวแหวนเอา	ท้าวตรัสถามมา
เองคิดใจเบา	ลักหัวแหวนเขา
	(วรรณคดี, 2524 : 64)

ท้าวจึงตรัสถาม	ว่าหัวแหวนงาม
หายไปใครรู้	ใครเป็นพินยาน
เอามาถามดู	โลกัณฑ์ว่ารู้
แต่ตัวกระหม่อมฉัน	
ท้าวตรัสถามไป	หัวแหวนชื่อใด
ก็แลงก็ทนนาน	มรกตนพรัตน์
หรือมุกดาหาร	ชื่อใดให้การ
ก็ร้อยก็พันหัว	

เศรษฐีฟังตรัส	สองตาซำลึก
สุดจะลักเชียงจิว	จึงท้าวมุสสา
เมินยืมแยมหัว	ตรัสมาว่าตัว

ป่าวน้อยแจ้งไป

(วรรณคดี, 2524 : 65)

ตระลาการเรียงข้อถ้วนดี	สำนวนเดิมมี
คำอ้างคำค้ำนพยาน	
คำตึงคำค้ำนเสร็จสาร	ขอชี้วิจารณ์
แก้ท่านลูกขุนศาลหลวง	
ลูกขุนพร้อมกันทั้งปวง	ปรึกษาตามกระทรวง
ก็ต้องด้วยบทนครบาล	
	(วรรณคดี, 2524 : 66)

ตรัสพลางร้องสั่ง	ว่าเหวยชาววัง
เอาเครื่องเขียนมา	คร่ำตัวออกไป
จำใส่ชื่อคา	ทำตามกฤษฎีกา
พานเอาข้าวของ	
	(วรรณคดี, 2524 : 67)

ข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นบทบาทของกษัตริย์ว่า กษัตริย์มีหน้าที่สอบสวน โดยจัดตั้งคณะตุลาการ ลูกขุนขึ้นมา เพื่อพิจารณารื้อเกี่ยวกับข้อราชการ และคดีต่าง ๆ โดยให้การไต่สวน ชักถามเรื่องราวจากบุคคลทั้งสองฝ่าย เพื่อหาข้อมูลมาพิจารณาหาผู้กระทำผิดด้วยพระองค์เอง ถึงแม้ว่าจะซับซ้อนเพียงใด แต่ด้วยความปรีชาสามารถของ กษัตริย์ จึงสามารถหาผู้กระทำผิดมาลงโทษได้ และมีการลงโทษโดยการใส่ชื่อคา การใส่ชื่อคาลงโทษนี้ มีปรากฏในเรื่องโคบุตร ตอนโคบุตรใช้ให้ยักษ์ไปจับพราหมณ์ปุโรหิต ที่แย่งชิงราชสมบัติจากบิดาของพระอรุณ ความว่า

ครานั้นขุนยักษา	จูงพราหมณ์มาด้วยเร็วไว
ถึงนั่งบังคมทูล	ใส่ชื่อคาน้ำประการ
	(โคบุตร เล่ม 1, 2525 : 22)

ข้อความข้างต้น เห็นภาพของการลงโทษโดยใส่ชื่อคา 5 ประการ คือตริ้ง 5 แห่งได้แก่ คอ มือทั้งสองข้าง และขาทั้งสองข้าง ถือเป็นบทลงโทษที่หนัก นอกจากการใส่ชื่อคาแล้ว ยังมีโทษรุนแรงที่สุด ที่ปรากฏในจินตภาพจากนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ คือการตัดหัวเสียบประจาน เป็นโทษที่กษัตริย์ มีอำนาจลงโทษประชาชน และประชาชนไม่สามารถขัดขืนคำสั่งของพระองค์ ดังปรากฏในเรื่องจันทาคดกุมาร ตอน ท้าวสุธรรมราชมีราชโองการให้ประชาชนทุกคนโกนศีรษะ เพื่อให้ทุกขให้แก่นางสุชาชาติ บุตรสาวของตน ความว่า

พนักงานนั้นเล่า	เฝ้าศพฉายา
ให้โกนเกศา	สิ้นทั้งบุรี
ถ้าว่าผู้ใด	ขัดรับสั่งไซ้
ไมโกนเกศ	
ตัดหัวเสียบไว้	ข้างท้ายบุรี
เมื่อนั้นมนตรี	จึงไปพันที่
บอกชาวบุรี	ให้รู้ทั่วกัน

(จันทาคดกุมาร, 2523 : 150)

จะเห็นว่าสภาพของสังคม ในด้านการเมืองการปกครอง กษัตริย์จะมีอำนาจสิทธิ์ขาดในการปกครองบ้านเมือง ถึงแม้ว่าจะมีการตั้งคณะกรรมการตุลาการ หรือ มีกฎหมายใช้ แต่กษัตริย์ก็มีสิทธิ์ขาดในการตัดสินคดีต่าง ๆ นอกจากนี้กษัตริย์จะต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถในการรบและมีคุณธรรม จึงจะเป็นที่ยอมรับของชาวประชา และกษัตริย์หัวเมืองประเทศราชทั้งหลาย หัวเมืองประเทศราช จะต้องส่งดอกไม้เงิน ดอกไม้ทองมาถวาย เพื่อแสดงความจงรักภักดี และเมื่อถึงกำหนดส่งส่วย ถ้าไม่ส่งก็จะถือว่าแข็งเมือง เมืองที่ปกครองอยู่ก็จะยกกองทัพไปปราบปราม เพื่อให้ให้อยู่ในอำนาจเช่นเดิม

1.2.2 สภาพเศรษฐกิจ

จินตภาพในนิทานประโลมโลกต้องถึนภาคใต้ ได้สะท้อนสภาพเศรษฐกิจด้านต่าง ๆ ได้แก่ การค้าขาย การทำการเกษตร และการใช้เงิน และมาตราข้ง ดวง

1.2.2.1 การค้าขาย

การค้าขาย ได้แก่การค้าขายด้วยการแลกเปลี่ยนสิ่งของกับสิ่งของซึ่งปรากฏในจินตภาพจากนิทานประโลมโลกต้องถึนภาคใต้ ในเรื่องจันทาคดกุมาร ตอนทุกตะหั่งสอง นำฝักไปแลกเปลี่ยนกับไม้ไผ่ ความว่า

หั่งสองรับเอา	ฝักไว้ทันใจ
แลกเปลี่ยนไม้ไผ่	ไม้เขียวห้าสิบ
ยกหยิบขึ้นให้	ให้คนขนไป
ส่งถึงเคหา	

(จันทาคดกุมาร, 2523 : 160)

ความข้างต้น ทำให้มองเห็นสภาพเศรษฐกิจที่มีการแลกเปลี่ยนสิ่งของซึ่งกันและกัน เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ตามที่ต้องการโดยจะทำการตกลงกันว่า จะแลกเปลี่ยนกันอย่างไร และทั้งสองฝ่ายจะต้องยินยอมพร้อมใจในการแลกเปลี่ยน

การติดต่อค้าขาย จะมีชาวต่างประเทศเข้ามาติดต่อค้าขายและตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่ โดยผู้อ่านจะมองเห็นภาพของชาวต่างประเทศ เช่น จีน ลาว เขก (มลายู) ซึ่งเข้ามาพึ่งโพธิสมภารของพระเจ้าแผ่นดิน ความว่า

ไทยตั้งเรือนบ้าน	จีนปลุกคูกักวาน
ซื้อขายเปิดไก่อ	พวกไทยขายข้าว
พวกลาวขายไหม	เหล่าเขกตัดไฉ
ขายแต่เนื้อควาย	

(พระรถเมรี, 2524 : 5)

นอกจากนี้มีการใช้ตลาดเป็นศูนย์กลางในการค้าขาย ดังนี้

มาได้เดือนหนึ่ง	จึงบรรลุดึง
จำบากพารา	ทอดสมอลดใบ
ลงไว้มีข้า	แถบใกล้น้ำท่า
ตลาดท้ายเมือง	

(จันทาคตกุมาร, 2523 : 159)

การค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าในภาคใต้สมัยก่อน ที่ปรากฏในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ มีการค้าขายทั้งของชาวไทยและชาวต่างประเทศ โดยใช้ตลาดเป็นสถานที่พบปะแลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้า ตลาดมักอยู่ใกล้แม่น้ำ โดยมีการขนส่งสินค้ามาทางเรือ

1.2.2.2 การเกษตร

การเกษตร มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของชาวไทยภาคใต้ เพราะผลผลิตส่วนใหญ่ได้จากการเกษตร จินตภาพในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ แสดงให้เห็นการปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ เช่นเรื่องจันทาคตกุมาร ความว่า

ทุกคตะสองรา	บิดามารดา
ทั้งสองบังอร	เก็บผักในไร่
ได้เต็มหาบคอน	เย็นลงรอน ๆ
จึงหาบผักมา	

(จันทาคตกุมาร, 2523 : 159)

เรื่องวรรณคดี ได้สะท้อนภาพการประกอบอาชีพของชาวไทยภาคใต้
ว่า นิยมการปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ หาของป่าและล่าสัตว์ ตลอดจนการทำประมง ความว่า

บทนี้ยกไว้	กล่าวถึงพรานไพร
เพื่อนเที่ยวกระเวนป่า	นายจันทเกาทันท์
ทำไร่ถั่วงา	สวนนางภิริยา
นางจันทใจมาร	
สองคนเมื่อยรัก	ถางไร่ปลูกผัก
ชายห้วยเหวธาร	มีตราคุมห้าม
สืบชั่วลูกหลาน	

.....
ครั้นรุ่งขึ้นเช้า	จับเกาทันท์เข้า
เดินป่าลาจร	แสวงหาหมูกวาง
พลงค้อมลอดมอง	ยกเท้าจืดจ้อง
ค่อยย่องมองพลง	นายเที่ยวหาสัตว์
ในแคว้นจังหวัด	บ่พบหมูกวาง
พบรอยมั่งสา	กว้างยาวค่างาง
เพื่อนเหลียวเห็นนาง	ขึ้นสายเกาทันท์
เอาดอกพาดสาย	

(วรรณคดี, 2524 : 99)

จะเห็นว่า อาชีพการเกษตรเป็นอาชีพของชาวบ้าน นิยมปลูกถั่ว
ปลูกงา และพืชผักต่าง ๆ ส่วนผู้ที่พราน จะเข้าไปล่าสัตว์ในป่า เพื่อนำมาเป็นอาหาร
ส่วนที่เหลือจากการบริโภคก็จะนำไปขายต่อ เพื่อเป็นรายได้ช่องทาง

1.2.2.3 การใช้เงินและมาตราชั่ง ตวง

นิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ ได้สะท้อนภาพการใช้เงินและ
มาตราชั่ง ตวง ดังนี้

เรื่องวรรณคดี ตอนคารววีธิดาเศรษฐีโลภกัน มีความรักและสงสาร
พระวรรณคดี จึงติดสินบนผู้คุมด้วยทองหนึ่งตำลึง ผู้คุมจึงให้ความสะดวกสบายขึ้น ความว่า

นายร้องว่าหุ่ย	แม่ผู้ของกู
เยี้ยโตมาอยู่	ชายคุณนี่หนา
นายนั่งลงไหว้	คารวียื่นให้
ทองตำลึงตรา	

(วรรณคดี, 2524 : 46)

ข้อความข้างต้น ทำให้มองเห็นภาพการใช้มาตราเงินอย่างหนึ่งคือ
1 ตำลึง มีค่าเท่ากับ 4 บาท นอกจากนี้ยังเป็นมาตราชั่งกำหนดน้ำหนัก 1 ตำลึงเท่ากับ
เงินหนัก 4 บาท หรือ 60 กรัม

เรื่องวรรณคดี ตอนนางจันทรพยาพรานจุนเภาทันด่าว่า นางคารวี่ที่
เลียดดูพระโอรสด้วยความอิจฉา นางจึงแกล้งประมาณค่าพระโอรส ว่ามีค่าน้อยไม่กี่เพื้อง
ไม่กี่สลึง ความว่า

นางเมียนายพราน	เห็นร้องด่าว่า
ว่าอืชาติช้า	ก็เพ็องก็สลึง
อู่มชูลีแก้ว	วางมิได้แล้ว
มิ่งหวงมิ่งหึง	

นายจุนที่ได้มา	อุบาทว์ตัวเพรียว
มิ่งเงงเขาไป	ไกลบ้านภูเสียด
ค่าสักสองเบียด	เอาไว้ไปไหน

(วรรณคดี, 2524 : 103)

คำว่า 'เบียด' ยังใช้พูดกันอยู่ในภาคใต้ มีความหมายรวมถึง
ธนบัตรและเหรียญต่าง ๆ ทั้งหมด เดอะลาตูแบร์ กล่าวถึง เงินเบียดในจดหมายเหตุลาตูแบร์
ว่า

“...เงินตราราคาต่ำที่สุดที่ใช้กันอยู่ในประเทศสยามก็คือ
เปลือกหอยเล็ก ๆ ดังที่ข้าพเจ้ากล่าวถึงมาแล้วนั่นเอง กับได้
แสดงภาพเท่าขนาด และรูปพรรณจริงให้เห็นแล้ว ชาวยุโรป
ที่อยู่ในประเทศสยามเรียกเบียดนี้ว่า กอริ และชาวสยาม
เรียกว่า เบียด (Bia) เบียดชนิดนี้พบกันได้มากมายที่เกาะ
มาลดีเวอส์ (Maldives) ลางที่ก็มีมาจากประเทศฟิลิปปินส์
...ในกรุงสยามนั้น เฟื้อง (Faung) หนึ่งหรือ 1 ใน 8
ของบาท เป็น 800 เบียด หมายความว่า 7 หรือ 8 เบียด
จะมีราคาเท่ากับ 1 เดอนิเออร์ (denier) ก็ทั้งยากช่างเป็น
เงินตราที่มีค่าต่ำเสียนี้กระไร” (เดอะลาตูแบร์, แปลโดย
สันต์ ท.โกมลบุตร, 2510 : 324-325)

มาตราซัง ดวง ที่ปรากฏในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้มี 2 อย่าง
คือ แล่ง และทะนาน ปรากฏในเรื่องวรรณคดี ตอนพระมุสสาราชสอบสวนเศรษฐีโลกัน ให้บอก
ปริมาณหัวแหวนที่มีอยู่ว่าก็แล่งก็ทะนานเศรษฐีบอกไม่ถูกตกใจตัวสั่น จึงถูกจับได้ว่าเป็นคนพาล
ประพุดติเยียงใจ บังคับเอาหัวแหวนจากพระวรรณคดี ความว่า

หัวแหวนของเอง	เอามาแต่เพรง
พามาเมืองไกล	ก็แล่งก็ทะนนาน
เร่งให้กรไป	หัวแหวนชื่อไร
	(วรรณคดี, 2524 : 65)

ข้อความข้างต้น มาตราดวง แล่ง และทะนนาน ยังคงใช้กันอยู่ในสมัยต่อมา ทะนนานเป็นเครื่องตวงที่ทำจากกะโหลกมะพร้าว ซึ่ง 20 ทะนนานเป็น 1 ถัง เทียบได้กับลิตรในปัจจุบันคือ 1 ทะนนานเท่ากับ 1 ลิตร (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525, 2530 : 390) ส่วนแล่งเป็นมาตราตวงที่มีปริมาณน้อยลง 2 แล่ง เท่ากับ 1 ทะนนาน (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525, 2530 : 737) ทั้งทะนนาน และแล่งใช้ตวงสิ่งที่เป็นเม็ด ๆ ได้แก่ ข้าวสาร ข้าวโพด ถั่ว และน้ำตาล เป็นต้น

สภาพเศรษฐกิจของชาวไทยภาคใต้ที่ปรากฏในจินตภาพจากนิทาน-ประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ ได้แก่การค้า โดยใช้เรือเป็นพาหนะในการเดินทางเพื่อนำสินค้าไปขาย สินค้าที่นำมาแลกเปลี่ยนมักเป็นสินค้าเกษตรกรรม และอาศัยตลาดเป็นศูนย์กลางของการแลกเปลี่ยนสินค้า บางครั้งก็ใช้เงินเป็นสิ่งแลกเปลี่ยนกับสิ่งของ

1.2.3 สภาพการคมนาคม

การคมนาคมที่ปรากฏให้เห็นจากจินตภาพในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้นั้นมี 2 ทางคือ ทางน้ำและทางบก จะนิยมใช้ทางน้ำโดยมีเรือสำเภาเป็นพาหนะในการเดินทาง

ในเรื่องจันทาคดกุมาร ตอนพระสุริยาคาดกับพระจันทาคดเสด็จไปเยี่ยมบิดามารดา และนำทรัพย์เงินทองไปให้แก่ผู้ที่เคยมีพระคุณกับทั้งสองพระองค์ ทรงใช้เรือสำเภาเป็นเรือพระที่นั่ง เสด็จไปถึงเมืองจำบาก ใช้เวลาเดินทางหนึ่งเดือน ความว่า

เมื่อนั้นเจ้าสองรา	ลงสู่นาวา
ให้เคลื่อนสำเภา	ถอนสมอช่อใบ
ให้ออกภตรา	ให้ใบแล่นมา
ในกลางสาคร	

.....

ไม่มีอันตราย	เล่นมาตามสาย
คล้าย ๆ ตามลม	สิบห้าวันตรา
เล่นมาระงม	พอใบได้ลม
พัดลิวปลิวไป	
มาได้เดือนหนึ่ง	จึงบรรลุดัง
จำบากพารา	ทอดสมอลดใบ
ลงไว้มีข้า	แถบใกล้น้ำท่า
ตลาดท้ายเมือง	

(จันทาคดกumar, 2523 : 159)

เรื่องจำปาสีตัน ตอนกุมารทั้งสี่ เดินทางตามหนามารดาที่เมืองท่าวักษ์
ดักโทหน โดยให้เรือสำเภเป็นพาหนะ ความว่า

ทั้งสี่คนดอก	จึงใช้สำเภา
มาในคงคา	ไม่รู้หนใด
จักไปตามหา	เข้าแดนยักษ์
ท้าวดักโทหน	แล้วมาสู่ชล
เข้าในแวนแคว้น	

(จำปาสีตัน, 2534 : 141-142)

บทกวีข้างต้น จะสะท้อนให้เห็นจินตภาพของสภาพการคมนาคมทางน้ำ
ว่าใช้เรือสำเภเป็นพาหนะในการเดินทาง สามารถที่จะบรรทุกสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ได้มาก
มาย และการเดินทางต้องใช้เวลาหลายวัน จึงจะบรรลุดังจุดหมายปลายทาง

นอกจากนี้ก็ยิ่งใช้การเปรียบเทียบแบบอุปมา เพื่อให้ผู้อ่านเห็นภาพของ การคมนาคมทางเรือสมัยก่อนว่า บางครั้งก็ต้องเผชิญกับคลื่นลมที่พัดมา ตัวอย่างเช่นเรื่อง โคนุด ตอนนงสาริกาห้ามปรามนางอำพันมาลาและนางมูณีสาครมิให้ทรงกรรแสง เพราะ โคนุดมิใช่ว่าจะเดินทางไปหาความตาย ความว่า

คือเรือต้องคลื่นใหญ่ ผอนให้ไปแลสักครอง
อย่าชวนกันรำร้อง ไม่ต้องการรำคาญหู
(โคนุด เล่ม 3, 2526 : 18)

บทกวีข้างต้น นงสาริกาทูลห้ามปรามนางอำพันมาลา และนางมูณีสาครว่า อย่างทรงกรรแสง เพราะโคนุดจะเดินทางไปเมืองกาหลง กวีเปรียบโคนุดเหมือนเรือ และนางทั้งสองที่ทรงกรรแสงเหมือนคลื่นใหญ่ที่พัดมาต้องเรือในแม่น้ำ จะทำให้โคนุด เป็นห่วงเป็นใยไม่สามารถเดินทางต่อไปได้ ซึ่งทำให้มองเห็นสภาพการเดินทางสมัยก่อนว่า การเดินเรือในสมัยก่อนนั้น อาจมีอุปสรรคเกิดขึ้นได้เนื่องจากกระแสลม ทำให้ทะเลเกิดคลื่น ลมมรสุม ดังนั้นการเดินทางจึงจำเป็นต้องอาศัยทิศทางของลมในการเดินเรือด้วย

ส่วนการเดินทางทางบก จะใช้เกวียนเป็นพาหนะในการเดินทาง โดยกวีจะใช้คำว่า 'หนทางเกวียน' เพื่อให้ผู้อ่านเห็นภาพของเส้นทาง ตัวอย่างเช่นเรื่องโคสัฎกุมาร ตอนเศรษฐีทารกให้นางกาหลีนำทารกไปทิ้งเสียที่ทางเกวียน เพื่อจะฆ่าทารกน้อย ความว่า

กาหลีนว่าเจ้าจงพา ทารกนี้หนา
ไปทิ้งที่หนทางเกวียน

(โคสัฎกุมาร, 2523 : 204)

บทกวีข้างต้น นางกาหลีนได้นำทารกน้อยไปทิ้งไว้ที่ "หนทางเกวียน" ทำให้ ผู้อ่านมองเห็นภาพของการคมนาคมทางบก สมัยก่อนใช้เกวียนเป็นพาหนะ โดยมีวัวหรือ

ควายเทียม เส้นทางการเดินทางค่อนข้างลำบาก เพราะต้องบรรทุกสิ่งของสัมภาระต่าง ๆ ตลอดจนต้องเดินทางผ่านป่าเขาลำเนาไพร ซึ่งบางครั้งเส้นทางก็เป็นเนินเขา หรือดินโคลน ทำให้เกวียนติดหล่มได้

สภาพการคมนาคมในสมัยก่อนจะเห็นว่า ไม่ว่าจะเดินทางน้ำ หรือทางบกก็ ล้วนแล้วแต่ใช้เวลาในการเดินทางครั้งละหลาย ๆ วัน แสดงให้เห็นว่า การคมนาคมไม่ค่อย สะดวกมากนัก โดยเฉพาะทางบกจะไม่ค่อยเป็นที่นิยม เพราะจะต้องอาศัย ช้าง ม้า และ เกวียนเป็นพาหนะ และจะต้องเดินทางผ่านป่าเขาลำเนาไพร ซึ่งจะต้องเผชิญกับสัตว์ร้าย ต่าง ๆ เมื่อเทียบกับการเดินทางน้ำแล้ว พบว่าจะสะดวกสบายมากกว่า และการบรรทุก สินค้าก็สามารถบรรทุกได้คราวละมาก ๆ

1.2.4 สภาพการศึกษาเล่าเรียน

วิเชียร รักการ (2529 : 66) กล่าวถึง สภาพการศึกษาเล่าเรียน ว่า

ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เริ่มจากที่วัด โดยผู้ปกครอง จะนำบุตรหลานของตนไปเป็นลูกศิษย์วัด เพื่อฝึกวินัยและการควบคุม จิตใจ วิชาแรกที่ศึกษาคือ เลข¹ ต่อไป จึงเริ่มเรียนพระธรรม การเทศน์พระสูตรและพระวินัย เมื่อมีความชำนาญแล้ว จึงเริ่มเรียน วิชาเฉพาะของแต่ละสำนัก เพื่อมีความรู้ความชำนาญในด้านต่าง ๆ เช่น แพทย์ ไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ เป็นต้น

ภาพสะท้อนจินตภาพที่ปรากฏในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ เกี่ยวกับการศึกษาเล่าเรียนมี 2 ลักษณะคือ

1.2.4.1 การศึกษาเล่าเรียนที่วัด

วัดเป็นศูนย์กลางในการศึกษาเล่าเรียนของชาวไทยภาคใต้

สมัยก่อนผู้ชายเท่านั้นที่มีสิทธิ์ที่จะได้ศึกษาเล่าเรียน เชื่อว่าพระภิกษุเป็นผู้ให้ความรู้ได้ดีที่สุด ไม่ว่าจะป็นวิชาทางโลกหรือทางธรรม และพระภิกษุส่วนใหญ่จะมีความรู้ความชำนาญพิเศษ

¹ เลข หมายถึง เลขคณิต บวก ลบ คูณ และหาร (ปราณี ขวัญแก้ว, 2518 :

นอกเหนือไปจากความรู้ทางพระพุทธศาสนา ซึ่งจะปรากฏให้เห็นจินตภาพในนิทาน
 ประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้หลายเรื่อง กล่าวถึงการศึกษาเล่าเรียนที่วัด เช่นเรื่องสีทนน์ไชย
 ตอนสีทนน์ไชยไปอาศัยอยู่กับขรรค์ที่วัด เพื่อศึกษาเล่าเรียน ความว่า

ก้มเกล้ากราบกราน	ว่าแม่ดิฉัน
อานุญาตให้มา	อยู่ควบตาเจ้า
คำเข้าอวดตรา	เล่าเรียนวิชา
ตาช่วยสั่งสอน	
เมื่อนั้นขรรค์ตา	ได้ฟังวาจา
...หลานวอน	อยู่ไปเถิดหนา
ตาจะช่วยสั่งสอน	อย่าได้อารมณ์
<u>เล่าเรียนเขียนอ่าน</u>	

(สีทนน์ไชย, 2526 : 6)

บทกวีข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่าชาวไทยภาคใต้ นิยมพานบุตรชายไป
 ฝากฝังให้เรียนหนังสือที่วัด เพื่อให้ได้ความรู้ และอบรมนิสัย

ในเรื่องพระรถเมรี กล่าวถึงการศึกษาของพระรถ ว่า

ยินฤาษีสอน	ภูมินทร์นรินทร์
อยู่ด้วยเจ้าไทย	เข้า ๆ เข้าป่า
คำมารุ่งไป	ปฏิบัติเจ้าไทย
เรียนศิลปศาสตร์	
ฤาษีเขียนฉบับ	ธสอนให้นับ
กลับไปกลับมา	อุตสาห์นั่งป่น
หลายหนหลายตา	พระรถอุตสาห์
บ่นมาบ่นไป	

นโมกขอ	สิทธิธ
เอแอไอไอ	เขียนจาร์อ่านจบ
ปฏิภกัณทีไตร	จำไว้แนใน
บาลีคาถา	
ดำดินบินบน	เดินเดาะเหาะหน
เข้า ๆ เข้าป่า	หาผลลูกไม้
มาถวายนาคา	เรียนศิลปศาสตร์
ได้จบครบครัน	

(พระรตเมรี, 2524 : 219-220)

บทกวีข้างต้น จะเห็นว่าพระรตเล่าเรียนกับ "พระฤาษี"

(น่าจะหมายถึง นักบวช) โดยจะศึกษาวิชาเลข การอ่าน การเขียนภาษาไทย ธรรมทางศาสนา ตลอดจนบาลีคาถา ซึ่งปรากฏใน ขวัญแก้ว (2518 : 80-81) อธิบายว่า 'บาลีคาถา' เป็นความรู้ด้านภาษาขอม ที่เป็นพื้นฐานในการเรียนเรื่องเวทมนต์คาถาต่อไป

นอกจากจะสะท้อนให้ทราบถึงวิชาการที่ศึกษาแล้ว ยังให้ผู้อ่านมองเห็นภาพของการศึกษาเล่าเรียนว่า ผู้สอนมิได้เรียกร้องค่าตอบแทนใด ๆ ในการสอนทั้งสิ้น แต่จะเป็นหน้าที่ของผู้เรียน ที่จะต้องตอบแทนด้วยการปรนนิบัติทุกสิ่งทุกอย่างที่จะทำได้ ไม่ว่าจะเป็นการหุงหาอาหาร เก็บผลไม้ กวาดกุฎิ หรือวัด เป็นต้น

1.2.4.2 การศึกษาเล่าเรียนที่บ้าน

การศึกษาเล่าเรียนที่บ้าน เป็นการศึกษาเกี่ยวกับงานบ้านงานเรือน ถือว่าสตรีทุกคน จะต้องมีความสามารถในการเย็บปักถักร้อย และทอหูก (ทอผ้า) ตลอดจนการทำอาหาร ดังปรากฏจินตภาพในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ เช่นเรื่อง นายดัน ตอนนางจริงโรเตรียมข้าวปลาอาหารให้นายดัน ความว่า

หุงข้าวแกงแต่เช้า	เสร็จแล้วเจ้าจึงยกมา
ส่งให้แก่ภักศดา	แล้วมิช้าจึงลงไป
ทำการประสาหมึง	จับระวียงมาหันใหม่
ที่ได้เคหาใน	ครั้งใหม่ยังอยู่รุ่งรัง
	(นายตัน, 2521 : 38)

และตอนนายตันต้องการมีคู่ครอง ความว่า

แม้ว่ายากแค้นแสนจน จะหาสักคน
ไว้พึ่งผูกฝ้ายด้ายใหม่
(นายตัน, 2521 : 20)

ในเรื่องโคบุตร ตอนโคบุตรพบพระอรุณและนางมณีสาครในป่า นางมณีสาครทูลโคบุตรว่าจะขอเป็นข้ารับใช้โคบุตรที่ช่วยให้พ้นจากยักษ์ร้ายได้ ความว่า

จะขอเป็นข้า	สืบไปข้างหน้า
ตามแต่จะใช้	ปักเก็บเย็บถูก
ทอนูกปั่นไฟ	ตามแต่จะใช้
แทนคุณพี่ยา	
	(โคบุตร เล่ม 1, 2525 : 19)

บทกวีข้างต้น จะเห็นว่ากวีใช้ถ้อยคำภาษา เพื่อสื่อความหมายให้ผู้อ่านนึกเห็นภาพของการศึกษาเล่าเรียนที่บ้าน คือ ผู้หญิงจะต้องได้รับการถ่ายทอดจากมารดาในเรื่องของการหุงหาอาหาร ในการเย็บปักถักร้อย ทอนูก การเย็บปักถักร้อยจะต้องเริ่มกระทำตั้งแต่ขั้นตอนของการสาวไหม ซึ่งยังคงอยู่รุ่งรังอยู่ มาปั่นให้เป็นระเบียบเข้าในกลุ่ม แล้วจึงนำไปทอเป็นผ้าตามที่ต้องการ

นิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ ได้สะท้อนให้เห็นภาพของภาคใต้ว่ามีธรรมชาติที่สวยงามและอุดมสมบูรณ์ ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดี โดยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเกษตร และค้าขาย สถาบันต่าง ๆ ในสังคมก็มีความสงบเรียบร้อย และสมาชิกในสังคมก็มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ทั้งกษัตริย์กับราษฎร สามีกับภรรยา และบิดามารดากับบุตร ทั้งนี้เพราะชาวไทยภาคใต้มีหลักธรรมเพื่อใช้ปฏิบัติต่อกัน หลักธรรมดังกล่าวล้วนสอดคล้องกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา

1.3 สถาบันครอบครัว

ครอบครัวเป็นหน่วยสังคมที่เล็กที่สุด มีบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป คือสามีและภรรยา และอาจจะมีบุตรหรือญาติพี่น้องรวมอยู่ด้วย เป็นสถาบันแรกที่มนุษย์มีความเกี่ยวข้อง ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย (ภาควิชาสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2532 : 107)

ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวของชาวไทยภาคใต้ ที่ปรากฏในจินตภาพจากนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้มี 2 ลักษณะคือ

1.3.1 ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา

สามีและภรรยา เป็นบุคคลที่มีความรัก ความเข้าใจต่อกัน ภรรยาที่ดีจะต้องให้ความจงรักภักดีแก่สามี และให้เกียรติแก่สามี ไม่แสดงพฤติกรรมใด ๆ ออกมาในทางที่ไม่ให้เกียรติแก่สามี ตัวอย่างเช่นในเรื่อง วรรณคดี ตอนพราวนจนเกาทัณฑ์ว่ากล่าวนางจันภรรยาของตนที่พูดจาขึ้นเสียงกับตน เมื่อตนพานางคารวีไปอยู่ที่บ้าน เพราะด้วยความสงสาร เมตตาที่นางจะต้องพเนจรอยู่ในป่าคนเดียว ความว่า

คิดว่านายจุนท์	อิรังทั้งลูก
ดูถูกผู้ชาย	จะข่มกูให้
ยกมือไหว้มิ่ง	เป็นคนจนเมีย
คำมิ่งสืบเมีย	กูพกดกหาย

ห้องอิฐบัว	แต่จะถ่ายทุกซ์สัตว์
เป่ามือพันพาย	นอนนิ่งว่าฤา
รู้จักฝีมือ	แล้วหรือนางจันท์
	(วรรณคดี, 2524 : 103)

บทกวีข้างต้น ทำให้ผู้อ่านมองเห็นภาพของการอยู่ร่วมกันของสามีภรรยา ว่า ภรรยาไม่ควรที่จะกระทำสิ่งใด ๆ ที่ทำให้สามีมีความรู้สึก ว่า ภรรยาอยู่เหนือกว่าตน เพราะสังคมไทยภาคใต้ยกย่องผู้ชายให้เป็นผู้นำ แม้ว่าบางครั้งสามีจะทำอะไรผิดพลาดไปบ้าง ภรรยาควรที่จะนิ่งเฉยเสีย และเรื่องความรักระหว่างสามีและภรรยา ปรากฏในเรื่องวันคาร ตอนภรรยาเศรษฐีพุทโธตาย เศรษฐีพุทโธจึงจัดงานศพพร้อมทั้งเผาศพภรรยา และกระโดดเข้ากองไฟตายตามไปด้วย ความว่า

เพลิงลุกท่วมทวม	ยิ่งคิดยิ่งกลุ้ม
วิ่งสู่มเข้าไฟ	ศพใหม่ศพเก่า
ไฟเผาสิ้นไป	เคยสร้างก่อนไกล
จงชาติกันมา	
	(วันคาร, 2521 : 63)

บทกวีข้างต้น ทำให้ผู้อ่านมองเห็นภาพของความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐีพุทโธกับภรรยาของตนว่า ทั้งสองมีความรักและความต้องการห่วงหาซึ่งกันและกันอยู่ตลอดเวลา แม้ว่าตายไปก็ยังคงต้องการที่จะอยู่ด้วยกัน เศรษฐีพุทโธจึงกระโดดเข้าชิงตะกอนที่เผาศพภรรยาตน กวีใช้คำว่า 'เพลิงลุกท่วมทวม' เพื่อให้มองเห็นภาพของกองไฟที่ลุกโชติช่วง และภาพของ 'ศพใหม่ศพเก่า' ทำให้ผู้อ่านรู้สึกเศร้าสลดใจ แต่ก็มีคามยินดีที่ทั้งสองมีความรักและความเสียสละชีวิตให้แก่กัน เพราะทั้งสองยังคงอยู่ในวัยหนุ่มสาวและเพิ่งจะมีบุตรด้วยกัน แต่ทั้งสองต้องมาจากกันก่อนวัยอันสมควร ดังนั้นเศรษฐีพุทโธ จึงตัดสินใจฆ่าตัวตาย เพื่อแสดงความรักที่ยิ่งใหญ่

1.3.2 ความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตร

ความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตร เป็นความผูกพันลึกซึ้งซึ่งระหว่างบิดามารดากับบุตร จะปรากฏให้เห็นจินตภาพในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ ตัวอย่างเช่น เรื่องปลาบู่ทอง ตอนนางขนิษฐาสิ้นชีวิตไปเกิดเป็นปลาบู่ ความว่า

เมื่อนั้นปลาบู่แก้ว	เห็นลูกแล้วจักม้วยมรณ
ลูกรักทราบบังอร	เป็นฉันใดดั่งนี้หนา
.....	
กำพร้าลงอาบน้ำ	ปลาบู่ดำลงชมเชย
โอ โอ ลูกรักแม่เอ๋ย	เป็นฉันใดดั่งนี้หนา
	(ปลาบู่ทอง, 2524 : 8)

บทกวีข้างต้น กวีใช้โวหารกล่าวเกินจริง เพื่อให้ผู้อ่านสร้างภาพความรัก ความผูกพันระหว่างมารดาที่มีต่อบุตรของตนอย่างใหญ่หลวง ถึงแม้ว่านางขนิษฐาจะตายไปแล้ว และกลับชาติมาเกิดเป็นปลาบู่ทองก็ไม่วายที่จะเป็นห่วงบุตรของตน เมื่อมารดาได้กลับมาพบบุตรอีกครั้งหนึ่งอย่างคาดไม่ถึง แม้ว่าจะเป็นในรูปของปลากับมนุษย์ก็ตาม โดยกวีให้ปลาแสดงความรักโดยการ "ชมเชย" เพื่อให้เห็นภาพความรักความผูกพันที่มารดามีต่อบุตร นอกจากนี้ บุตรจะให้การยกย่องนับถือบิดามารดาอย่างยิ่ง ดังปรากฏในเรื่องนายตัน ตอนนายตันเข้านอนกับนางรั้งไร ได้เอาแขนขวาของตนรองศีรษะ ความว่า

ครั้นแล้วเอนร่างกาย	ลงบ่าหน้าไปบูรพา
เอากรข้างเบื้องขวา	คือบิดารองเกย
	(นายตัน, 2521 : 33)

บทกวีข้างต้น การแสดงออกของนายต้น สะท้อนให้เห็นภาพ ความสัมพันธ์ของบุตรกับบิดาว่า บุตรรักและเคารพบิดาของตน แม้กระทั่งยามที่ตนเอง พักผ่อน ได้หันศีรษะไปทางทิศตะวันออก เรียกว่า 'ทิศบูรพา' โดยไปคล้องจองกับคำว่า 'บูรพาจารย์' หมายถึงอาจารย์เบื้องต้น ได้แก่ บิดา มารดา และได้นำมือซ้ายรองศีรษะ เพื่อไม่ให้ตกถึงพื้น เป็นการระลึกถึงคุณของบิดา

ความสัมพันธ์ในครอบครัวของชาวไทยภาคใต้ ที่ปรากฏจินตภาพในนิทาน ประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ จึงมี 2 ลักษณะคือ ความสัมพันธ์ระหว่างสามีกับภรรยา ภรรยาจะต้องมีความจงรักภักดีต่อสามี และให้เกียรติสามี ความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดา กับบุตร เป็นความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งผูกพัน และเป็นความรักที่ยิ่งใหญ่กว่าความรักใดในโลกนี้ บุตรจะต้องให้ความเคารพนับถือบิดามารดาเสมอ

1.4 หลักธรรมในสังคม

หลักธรรมในสังคมที่ปรากฏในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ ได้แก่หลักธรรม ทางศาสนา หมายถึงหลักประพฤติปฏิบัติในศาสนา เช่นปฏิบัติธรรม (พจนานุกรมฉบับ ราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525, 2530 : 420) มีอิทธิพลกำหนดความประพฤติ ปฏิบัติตนของชาวไทยภาคใต้ เนื่องจากเชื่อว่า 'ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว' ตัวอย่างจากเรื่อง จำปาสีตัน ตอนนางสุชชา กล่าวสั่งสอนบุตรสาวของตน คือนางสุวรรณมาลาไม่ให้คบหา คนชั่ว ความว่า

อย่าคบหญิงชั่ว	คนจนมีดมัว
เมามันต้นหา	ความชั่วความผิด
จะติดอาตมา	ตาต่ำกำพริ้ว
อย่าจับใส่ใจ	

(จำปาสีตัน, 2534 : 280)

บทกวีข้างต้น แสดงแนวคิดว่าการทำความดี ความชั่ว จะมีผลติดตามตัวเองไป
ดังมีคำกล่าวไว้ว่า 'หวานพืชเช่นใด ย่อมได้ผลเช่นนั้น' ซึ่งหมายถึงใครจะทำอะไรย่อมได้ผลเช่น
นั้น ไม่ว่าจะช้าหรือเร็ว ด้วยความเชื่อในหลักกรรมในเรื่องการทำความดี กวีจึงได้สอดแทรก
หลักการกระทำเอาไว้ เพื่อให้ปฏิบัติและเกิดผลดีแก่ตัวเองและครอบครัว หลักธรรมนี้จะปะปน
กับความเชื่อเรื่องของกรรมว่าจะส่งผลต่อเนื่องไปถึงชาตินี้และชาติหน้า นอกจากนี้ยังเชื่อกันว่า
ความเป็นไปของชีวิตปัจจุบันนี้สืบเนื่องมาจากกรรมในชาติที่แล้ว กรรมจึงเป็นเครื่องเตือนใจให้
ชาวไทยภาคได้ไม่ประพฤติปฏิบัติผิดศีลธรรม ถือเป็นหลักธรรมอย่างหนึ่งในการควบคุมสังคม
ในเรื่องพระวรวงศ์ พระวรวงศ์ศรีว่าต้องพรัดพรากจากนางคารวี เพราะแพแตกครั้งนี้สืบเนื่องมา
จากชาติก่อน พระองค์เคยทำกรรมไว้ คือทำให้ลูกนกพรัดพรากจากรัง ดังคำประพันธ์ว่า

ไถ่กรรมใดเรา	จับลูกนกเขา
ให้จากรังใน	เรียมรอดมาแล้ว
คารวียูไหน	พระสมุทหยุดไว้
เป็นกษัตริย์ปลา	

(วรวงศ์, 2524 : 93-94)

หลักธรรมในการรักษาศีล ทาน และภาวนา ได้แก่ การละเว้นการกระทำผิดศีล
ได้แก่ การละเว้นการฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ การร่วมประเวณีในทางที่ผิด การพูดปด และ
การดื่มน้ำเมา ปรากฏในเรื่องโคบุตร ตอนพระเจ้าพรหมทัตทรงสละราชสมบัติให้พระอรุณ
ครอบครองแทน ดังนี้

เจ้าอรุณฤทธิไกร	ครองราชย์แทนบิดดร
พรหมทัตพระภูธร	ทรงชวรักษาสัตย์
คิดถึงซึ่งความตาย	ให้หนีหนายสมบัติสัตย์
พระองค์ทรงมัจฉ์สถ์	ถือสินลาห้าประการ

(โคบุตร เล่ม 4, 2525 : 125)

จากบทกวี จะเห็นว่าพระเจ้าพรหมทัตทรงละซึ่งทุกสิ่งทุกอย่าง และเห็นถึงสัจจะ
ธรรมของพระพุทธศาสนาที่ว่า ความไม่เที่ยงแท้แน่นอนของสังขารมนุษย์ นอกจากนี้ยังมี
ปรากฏในเรื่องโคสัฎฎมาร ดังคำประพันธ์ว่า

เราท่านเกิดมา	อันความมรณา
มีหัวดินแดน	เกิดเป็นร่างกาย
คะตายมันแม่น	สัตว์ในแว่นแคว้น
ภาคพื้นปัดพี	

(โคสัฎฎมาร, 2523 : 172)

บทกวีข้างต้น ในเรื่องโคสัฎฎมาร ตอนที่อัลละกะปะระรำพึงและเทศนาแก่นางจันเทวี
เกี่ยวกับความไม่เที่ยงแท้ของสังขารว่า ความตายเท่านั้นเป็นสิ่งเที่ยงแท้

หลักธรรมในสังคัมที่ปรากฏในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ ส่วนใหญ่จะเป็น
หลักประเพณีปฏิบัติของคนในสังคัม โดยจะใช้หลักธรรมทางศาสนาเป็นตัวกำหนดพฤติกรรม
ของบุคคลในสังคัม เช่น เชื่อในเรื่องการกระทำว่า 'ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว' เชื่อในเรื่องกรรมว่า
'ทำกรรมเช่นไร ย่อมได้ผลเช่นนั้น' และชาวไทยภาคใต้จะมีการรักษาศีล ทาน และภาวนา
เป็นต้น

2. ภาพสะท้อนทางวัฒนธรรม

พระยาอนุমানราชธน (2524 : 5) ได้ให้ความหมายของ 'วัฒนธรรม' ตาม

หลักวิชามานุษยวิทยาว่า ได้แก่ วิถีชีวิตของคนในสังคัม โดยส่วนรวมมีความคิด รู้สึก และ
ความเชื่ออย่างไร จะแสดงออกมาในรูปของภาษา ประเพณี กิจกรรมงาน การเล่น และ
ศาสนา เป็นต้น ตลอดจนเป็นสิ่งต่าง ๆ ที่คนในสังคัมสร้างขึ้น เช่น สิ่งที่เป็นในการดำรง
ชีวิต เครื่องมือเครื่องใช้ เป็นต้น มีการถ่ายทอดสืบต่อกันมา และมีการปรับปรุง
เปลี่ยนแปลงให้มีความเจริญก้าวหน้าสืบต่อมาจนกระทั่งปัจจุบัน

วัฒนธรรม หมายถึงการเจริญงอกงามที่มนุษย์ทำให้เกิดขึ้น เรียกว่า 'มรดกทางสังคม' เพราะวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ได้รับมาจากบรรพบุรุษ และถ่ายทอดไปให้แก่ผู้อื่น (นิพนธ์ สุขสวัสดิ์, 2521 : 3)

วัฒนธรรมมีลักษณะ 4 ประการ ดังนี้ (สมปราชญ์ อัมมะพันธุ์, 2530 : 19-20)

- 1.) วัฒนธรรมเป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ มนุษย์แตกต่างจากสัตว์ที่รู้จักคิด มีการเรียนรู้ มีการปรับปรุงระบบชีวิตให้ดีขึ้น อยู่ดีกินดี มีความสุข ความสะดวกสบาย วัฒนธรรมจึงมีการถ่ายทอดด้วยการเรียนรู้เท่านั้น
- 2.) วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคม และเป็นผลจากการถ่ายทอดและการเรียนรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อมจากคนรุ่นก่อนมาสู่คนรุ่นหลัง
- 3.) วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิต หรือแบบแผนการดำเนินชีวิตของมนุษย์
- 4.) วัฒนธรรมเป็นสิ่งไม่คงที่ เพราะมนุษย์มีการคิดค้นสิ่งใหม่ ๆ หรือปรับปรุงของเดิมให้ดีขึ้น

วัฒนธรรม หมายถึงแบบอย่างการดำเนินชีวิตของคนในกลุ่ม โดยปฏิบัติ สืบทอดต่อ ๆ กันมา เป็นระยะเวลาอันพอสมควร และเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการสร้างของมนุษย์ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม เป็นแบบอย่างการดำรงชีวิตของคนในกลุ่ม โดยส่วนใหญ่จะแสดงออกมาในรูปของพฤติกรรมแยกออกได้เป็น 7 ลักษณะคือ การแต่งกาย เครื่องมือเครื่องใช้ อาหารการกิน ประเพณี มหรสพและการละเล่น ความเชื่อ และ ค่านิยมของสังคม

นิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ สะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมของชาวไทยภาคใต้ใน

ด้านต่าง ๆ ดังนี้

2.1 การแต่งกาย

การแต่งกายเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของสังคม ซึ่งในแต่ละสังคมจะมีวัฒนธรรมการแต่งกายที่แตกต่างกันออกไปตามค่านิยมของสังคม และความเป็นอยู่ การแต่งกายของชาวไทยภาคใต้ที่ปรากฏจินตภาพในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้มีดังนี้

2.1.1 การแต่งกายของบุคคลธรรมดา

จินตภาพในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ สะท้อนให้เห็นว่าบุคคลธรรมดา นิยมนุ่งผ้าถุง ตัวอย่างเช่นเรื่องเต่าทอง ตอนยายแต่งตัว เพื่อไปขออนางดอกไม้ให้กับเต่าทอง ความว่า

ท่านยายกับท่านตา	ระรี่ปรีดาโดยดั่งสวรรค์
แต่งตัวหัวร่อกัน	ท่านยายนั้นแต่งกายา
นุ่งผ้าลายสายใหม่	หม่มสีไพล ¹ แป้งผัดหน้า
	(เต่าทอง, 2533 : 38)

ในเรื่องโคบุตร ตอนนางกำนัลของนางอำพันมาลาแต่งกายไปหาเถนชะอาม เพื่อให้ทำเสน่ห์โคบุตร ความว่า

แล้วนุ่งลายการแยง	หม่มแพรแต่งแสงสีหู
หยิบกระจกมาส่องดู	ตัดปีกแปลดูแลรวย
ที่ยังไม่เรียงเส้น	เอาขนเม่นมาเสยสอย
ปิดเปิดดูเลิศลอย	แล้วสาวน้อยคอยเดินมา
	(โคบุตร เล่ม 2, 2525 : 26)

¹ หม่มสีไพล หมายถึง การหม่มสไปสีไพล

บทกวีข้างต้น ทำให้ผู้อ่านมองเห็นภาพของวัฒนธรรมการแต่งกายของบุคคลธรรมดาผู้หญิงว่าจะนุ่งผ้าหลากหลาย เช่น ผ้านุ่งลาย ผู้หญิง นิยมห่มสไบหวีผม โดยใช้ขนเม่นแซมผม และใช้แป้งผัดหน้าเพื่อความสวยงาม

การนุ่งผ้าโจงกระเบนของบุคคลธรรมดาทั้งหญิงและชาย เป็นการแต่งกายของชาวไทยภาคใต้ที่ปรากฏในเรื่องนายตัน ตอนสองเต่าปริกาหารหรือเรื่องการแต่งงานของนายตันกับนางจริงไร ความว่า

โจงกระเบนเข้าหากัน

ครั้นบุญมากยากไม่นาน

(นายตัน, 2521 : 26)

บทกวีข้างต้น ทำให้มองเห็นภาพการนุ่งผ้าโจงกระเบน “โจงกระเบน” หมายถึงการม้วนชายผ้านุ่งแล้วดึงไปเหน็บไว้ข้างหลัง (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525, 2530 : 243)

วิธีการนุ่งผ้าโจงกระเบน จะใช้ผ้าผืนสี่เหลี่ยมผืนผ้าทาบตัวด้านหลัง และให้ปลายทั้งสองทบเท่ากันอยู่ด้านหน้า จับชายผ้าด้านบนพันขมวดเป็นปม เพื่อให้ผ้าเกาะติดกัน แล้วขมวดปมไว้กับบันเอวจนตึงแน่น ต่อจากนั้นเอาปลายผ้าที่ทบกันทั้งสองม้วนเป็นปลายเล็กเรียวยาว ๆ ให้ตึง แล้วยกขาข้างหนึ่งสอดไขว้ระหว่างขาและเอวทางไปเหน็บไว้ที่เอวด้านหลังจับลิ้นระหว่างท่อนขาจับผ้าให้พอง (เขียน นาคอ่อน (สัมภาษณ์), 2 มกราคม 2535)

การแต่งกายของบุคคลธรรมดา ไม่ว่าจะหญิงหรือชาย จะนุ่งผ้าโจงกระเบนทั้งสิ้น ส่วนผู้หญิงจะมีการแต่งกายที่พิถีพิถัน จะมีการใช้ขนเม่นแซมผม และใช้แป้งผัดหน้าเพื่อความสวยงาม

2.1.2 การแต่งกายของบุคคลชั้นสูง

บุคคลชั้นสูงที่ปรากฏจินตภาพในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ คือ กษัตริย์ที่จะฉลองพระองค์ด้วยเสื้อผ้าที่งดงามและมีราคาแพง และประดับประดาด้วยเครื่องประดับต่าง ๆ เช่น เข็มขัด สายสร้อย กำไล และมงกุฏ เป็นต้น ตัวอย่างเช่นเรื่อง วรรณคดี ตอนพระวรวงศ์ทรงฉลองพระองค์ เพื่อลานางคารวีไปตามหาพระสุริยามาศ ความว่า

ทรงสูคนธารส	ส่งรอยกลิ่นสด
รสเลิศเจ็ดจิน	ทรงภูษาแสน
ค่ามั่นเมืองอินทร์	ใจกษัตริย์รัดเป็น
ลอยชายหางหงส์	
เสื้อทองฉลองกาย	เข็มขัดรัดสาย
สายสร้อยสอดทรง	เกษแก้วกระหวัด
รัดรอบเอวองค์	นพรัตน์เรืองทรง
องค์พระราชา	
กรทรงกำไล	ต้นปลายแขนไขว้
ด้วยนพจินดา	มงกุฏเกษแก้ว
กรรเจียมมหา	ปะทิตันราชา
รายรอบเอวองค์	
ทับทรงทรวงภาพ	กนกเกลียวเกี่ยวกระหนาบ
ร้อยชั้นบรรจง	มรกตเจ็ดจิน
ทับทิพแสงทรง	ไพฑูรย์อำมรงค์
แก้วกนกเกษกราย	
เกือกทองฉลองบาท	ประดับมุกคาด
หรรคนเจ็ดฉาย	พลอยห้วงมรกฏ

(วรรณคดี, 2524 : 83-84)

ในเรื่องโคบุตร ตอนจักรนารายณ์ทรงฉลองพระองค์ เพื่อเดินทางไป
งานอภิเษกของพระพันนรังสี ความว่า

จักรนารายณ์ฝ่ายยักษ์	เสด็จจากที่สงครคงคา
แต่งองค์ทรงภูษา	ค่าควรเมืองหุเรื่องฉาย
โอ้โถงใจเจียรบาท	คาดขัดตะหลังรัดองค์พราว
เกือกทองตะบองชาย	ผายผันออกนอกเวียงชัย

(โคบุตร เล่ม 4, 2525 : 103)

บทกวีข้างต้น จะเห็นว่าษัตริย์จะทรงแต่งฉลองพระองค์อย่างบรรจง
ด้วยเสื้อผ้าอาภรณ์ เพื่อให้สมกับฐานะในสังคม คือจะนุ่งสนับเพลา นุ่งผ้าโจงหรือจีบ
สวมเสื้อผ้ารัดกัมพล (ผ้าทอด้วยขนสัตว์) คาดผ้าขัดสัด (ผ้าชนิดหนึ่งทอด้วยไหมควบกับแสง
เงินแสงทอง แต่ไหมมากกว่า) (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525, 2530
: 91) ประดับมงกุฎบนศีรษะ และรองพระบาท ถือกระบองเป็นอาวุธประจำกาย (ยักษ์) และ
มีการพกพาอาวุธติดตัวเสมอ เพื่อป้องกันภัยอันตรายอันจะเกิดขึ้นจากมนุษย์และสัตว์

ในเรื่องโคบุตร ตอนนางมูณีสาคร และนางอำพันมาลาแต่งตัวเข้าพิธีสมรส
กับโคบุตร ความว่า

สองนางนวลละของ	ผ้าทิพย์โกไล
ละไมดวงทอง	นุ่งยกหมกรอง
ขลิบทองผ่องใส	
ทรงรัดเกล้าแก้ว	แกมทองผ่องแผ้ว
น้อยพวงมาลัย	สร้อยสะอั้งทาบทับ
เต้าคุมบังสไบ	ลิบนิ้วสอดใส่
แหวนเพชรมุกดา	

(โคบุตร เล่ม 2, 2525 : 12)

บทกวีข้างต้น จะเห็นว่านางทั้งสองทรงแต่งฉลองพระองค์ด้วยผ้าทิพย์
นุ่งยกหมวกทรงขลิบด้วยทอง มีเครื่องประดับศิระระ ปงบอกถึงสตรีผู้สูงศักดิ์ มีสร้อยสะอั้งทาบทับ
ใส่สไบ ส่วนนิ้วมือทั้งสองก็สวมแหวนเพชรและมุกดา ซึ่งเป็นเครื่องประดับประเภทนพรัตน์

จินตภาพในนิทานประโลมโลกห้องถิ่นภาคใต้ ปรากฏวัฒนธรรม
การแต่งกายของบุคคลปงบอกถึงฐานะทางสังคม และฐานะทางเศรษฐกิจได้อย่างชัดเจน
โดยเฉพาะบุคคลชั้นสูง จะมีลักษณะเด่นในการแต่งกายคือ ผ้าที่สวมใส่ไม่ว่าหญิงหรือชาย
จะทอด้วยไหม แล่งเงินแล่งทอง เป็นอาภรณ์ที่มีค่าควรเมืองเป็นสิ่งที่หายาก และจะ
ประดับเครื่องประดับที่มีราคาแพงประเภทนพรัตน์ ได้แก่ แก้ว 9 อย่าง คือ เพชร ทับทิม
มรกต บุษราคัม โกเมน นิล มุกดา เพทาย และไพฑูริย์ (พจนานุกรมฉบับ
ราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525, 2530 : 426) ส่วนบุคคลธรรมดา จะแต่งกายด้วย
การนุ่งผ้าพื้นเมือง หรือผ้าลายเรียบ ๆ แม้ว่าจะแต่งไปในงานสำคัญต่าง ๆ ก็ตาม ก็เพียง
แต่ซื้อผ้าถุงผืนใหม่เท่านั้น จะไม่ค่อยมีเครื่องประดับใด ๆ เหมือนอย่างบุคคลชั้นสูง

2.2 เครื่องมือเครื่องใช้

เครื่องมือเครื่องใช้เป็นสิ่งที่มนุษย์ประดิษฐ์ขึ้นมา เพื่อให้เกิดความสะดวกสบาย
ในการดำเนินชีวิต ในนิทานประโลมโลกห้องถิ่นภาคใต้พบว่า กวีใช้คำให้เกิดจินตภาพ
ในเรื่องของเครื่องมือเครื่องใช้ ดังนี้

2.2.1 อาวุธ

อาวุธเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ที่ใช้ป้องกันตัว และใช้ในการล่าสัตว์เพื่อการดำรง
ชีวิต เรื่องโคบุตร ตอนนางมูณีศรีสาครต้องโทษโบย เพราะด่าว่าโคบุตรสามีของตน
สะท้อนให้เห็นจินตภาพเกี่ยวกับอาวุธ ความว่า

รอยขวานรอยเล็บ	นางหายคลายเจ็บ
แค้นคาอาลัย	คือดังสรบัก
เจ็บนักเหลือใจ	สู่ชลเนตรไหล
เพียงม้วยมรณา	

(โคบุตร เล่ม 2, 2525 : 44)

และในเรื่องวันคาร ตอนวันคารได้ธนูศรมา ความว่า

วันคารได้พามา	ไว้บนผราไกลรังหนู
ยายตาว่าธนู	มิได้รู้ว่าศรชัย
ตาว่าเป็นหัวหาง	เหมือนกับอย่างนูนหางไก่
ที่จะยิงได้ที่ไหน	มันใหญ่หนักหนักเกินแรง
ธนูเรากลึงลูกกลม	น่าชุ่มชมสายทองแดง
นี่อะไรดอกเป็นแจง	เหมือนเหล็กเครื่องใช้คันเรือ

(วันคาร, 2521 : 72)

บทกวีข้างต้น จะเห็นว่ากวีได้บรรยาย และกล่าวเปรียบเทียบ เพื่อสะท้อนให้เห็นอาวุธที่ใช้ในการทำสงคราม คือ ศร หรือดอกศรของธนู ซึ่งเป็นอาวุธที่ใช้ฆ่าศัตรูในสงครามสมัยก่อน เปรียบความเจ็บแค้นของนางมูณีศรีสาคร ซึ่งสามีไปแบ่งปันความรักให้แก่หญิงอื่นว่า 'ดังสรปัก' ซึ่งทำให้มองเห็นภาพของผู้ที่ถูกศรปักอกว่า มีความเจ็บปวดอย่างไร เพราะศรนั้นมีลักษณะ 'เป็นแจง' ตรงปลายศรเป็นรูปสามเหลี่ยม ซึ่งปักเข้าไปแล้วจะมีอาการเจ็บปวด เหมือนกับนางมูณีศรีสาครเจ็บแค้นนางอำพันมาลา ที่เป็นศรคอยปักอกของนาง คล้ายกับหนามที่ยอกอกอยู่ กระทบถูกเมื่อใดก็จะเจ็บปวดเมื่อนั้น

นอกจากนี้ ยังมีการใช้คำในลักษณะเดียวกันนี้ เมื่อกล่าวถึงอาวุธอีกชนิดหนึ่ง คือ กริช ซึ่งมีลักษณะเป็นหยัก ๆ สลับกันไปคล้ายงูเลื้อย ตรงปลายแหลม เวลาปักถูกหน้าอกจะเจ็บปวด เพราะกริชมีลักษณะโค้งเป็นหยักคดสลับกันไป เวลาปักเข้าไปจะทำให้คว้านถูกอวัยวะภายในมาก และกินบริเวณกว้าง ไม่สามารถที่จะรักษาได้ทัน

ตัวอย่างเช่นเรื่องเต่าทอง ตอนเต่าทองนำนางสุดซา ซึ่งเป็นภรรยาใหม่มาพบกับนางดอกไม้ ความว่า

ดอกไม้อดไม่ติด	ดังหนึ่งกริชปักอุรา
----------------	---------------------

(เต่าทอง, 2533 : 71)

บทกวีข้างต้น กล่าวถึงก้อนเฒ่า ซึ่งเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ที่ทำขึ้นอย่างง่าย ๆ จากวัสดุ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ คือเป็นก้อนหิน 3 ก้อน จัดวางทำเป็นมุม เพื่อใช้เป็นเตาไฟหุงต้มอาหาร

เครื่องใช้อีกชนิดหนึ่ง คือเหล็กไฟ เป็นเครื่องมือให้เกิดไฟ โดยเอาหินก้อนเล็ก ๆ ก้อนหนึ่งจับด้วยมือซ้าย ใช้นิ้วหัวแม่มือกับนิ้วชี้จับก้อนปยุไว้หลวม ๆ มือขวาก็ก้อนเหล็กกล้าแบนขนาดยาว 2-3 นิ้ว หนาไม่เกิน 1 เซนติเมตร ตีลงบนหินไฟให้เฉียงไปทางขวา ก็จะเกิดสะเก็ดไฟกระเด็นไปติดก้อนปยุ ใช้ปากเป่าลมให้ไฟติด โดยใช้ฟางหรือไม้แห้งเป็นเชื้อ ก็จะได้ไฟใช้ในทันที เหล็กไฟนี้ นิยมใช้แพร่หลายในภาคใต้ ประมาณ 50-120 ปีมาแล้ว และปัจจุบันยังนิยมใช้กันอยู่บ้าง (วิเชียร ณ นคร และคณะ, 2521 : 298)

การใช้เหล็กไฟ ปรากฏในเรื่องสี่ท่อนไทย ตอนสี่ท่อนไทยสะพายห่อผ้า และเรื่องพระรถเมรี ความว่า

หินกับเหล็กไฟ	อยู่แค่ กั้นไป
คนไม่รักดี	กระทำกันเอง
ออกไปยตี	ด้วยว่าฉันนี้
ตกายเล่นมา	
	(สี่ท่อนไทย, 2526 : 7)

ฉันไม่รู้ไป	ว่าไฟเหล็กไฟ
ไว้ในห่อผ้า	เสียงดังกรีกกรัก
นึกว่าหลักยา	ไม่รู้เลยหนา
จึงพาเล่นตาม	
	(สี่ท่อนไทย, 2526 : 8)

¹ แค หมายถึง ไกล

กรักแกรกล้วงเหล็กไฟ	หยิบเอาใบกล้วยพองลา
เซ็ดเกลี้ยงรายเรียงยา	ห่อแล้วคว่ำหาปูยหิน
หลักกริ่งด้วยไม้ไผ่	หยิบเหล็กไฟหลอของจีน
ปูยตั้งบนหลังหิน	มือคว่ำจับเอาเหล็กไฟ
ตีจาดไฟติดปูย	คว้นขึ้นอุยกี้แวงไซ
ห้อยยาวจ่อจุดไฟ	อัดเป่าคว้นออกกลุ่มตา
	(พระรถเมรี, 2522 : 11)

เครื่องมือเครื่องใช้ชนิดหนึ่งที่ทำให้แสงสว่าง ได้แก่ ใต้ ปราภฏในเรื่องโคบุตร
 ความว่า

ตามใต้อย่าให้ดับ	โครนอนหลับจะมรณา
นายหมวดส่งตรวจตรา	ร้องขานถามตามรับสั่ง
	(โคบุตร เล่ม 4, 2526 : 33)

“ใต้” เป็นเครื่องใช้ที่ชาวไทยภาคใต้สมัยก่อน ใช้จุดไฟเพื่อให้แสงสว่าง
 ทำจากไม้แห้งคลุกกับน้ำมันยาง และห่อด้วยใบเตย หรือกาบหมาก แล้วมัดเป็นเปลาะๆ
 การใช้ใต้จุดไฟให้แสงสว่าง หรือที่เรียกว่า ‘ตามใต้’ ในปัจจุบันนี้ตามท้องถิ่นชนบทบางแห่ง
 ประชาชนยังคงใช้ได้กันอยู่ (วิฑูรย์ เอี้ยดวาโย (สัมภาษณ์), 4 เมษายน 2537)

2.2.3 เครื่องมือประกอบอาชีพ

ในการดำรงชีวิต มนุษย์จำเป็นต้องคิดสร้างเครื่องมือต่าง ๆ ขึ้นใช้

ในการประกอบอาชีพ เครื่องมือจับสัตว์น้ำเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง ตัวอย่างเช่น ไซ
 ปราภฏในเรื่องเต่าทอง ความว่า

สิ่งใดใช่แต่ราคาดี ไม่มีตลาดถึงสองวา
 สิ่งใดใช่แต่ว่ามันว่า ปากอีสามันเป็นไซ
 (แต่่าทอง, 2533 : 16)

ไซ เป็นเครื่องมือประเภทสานใช้สำหรับดักปลา
 เครื่องมือประกอบอาชีพที่ปรากฏจินตภาพในนิทานประโลมโลกท้องถิ่น
 ภาคใต้ เป็นเครื่องมือจับสัตว์น้ำที่ชาวไทยภาคใต้สานด้วยตนเอง เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน

2.3 อาหารการกิน

อาหารเป็นปัจจัยหนึ่งในสี่ของมนุษย์ที่ขาดเสียมิได้ เพราะอาหารเป็นสิ่งจำเป็นต่อ
 ร่างกาย ดังนั้นมนุษย์จึงคิดค้นวิธีการต่างๆ เพื่อปรุงอาหารให้อร่อยและมีคุณค่าต่อร่างกาย
 อาหารของชาวไทยภาคใต้จะมีรสค่อนข้างจัด โดยเฉพาะแกงจะมีรสจัดมาก อาหารที่เป็น
 ที่นิยม และนับเป็นเอกลักษณ์คือ แกงพุงปลา (แกงไตปลา) แกงเลียง และน้ำซุบ (น้ำพริก)
 ตัวอย่างเช่นเรื่องนายตัน ตอนนายตันเดินไกลเข้าไปในครัว เพราะคิดว่าเป็นห้องนอน
 แล้วแกล้งทำที่เป็นพูดกับแม่ครัวว่า อย่าทำแกงให้เผ็ด เพราะผู้ใหญ่ของตนปากเป็นทราง¹
 ความว่า

อย่าทำให้เผ็ด ไซพริกหลายเม็ด
 น้ำตาโอบคาง เขาเป็นผู้ใหญ่
 เอาใจเขาบ้าง ว่าพลันผันย่าง
 วางเข้าห้องใน

(นายตัน, 2521 : 32)

¹ ทราง หมายถึง โรคชนิดหนึ่งตามตำราแพทย์โบราณ มีลักษณะเกิดเป็นเม็ดขึ้นใน
 ปาก ในคอ ลิ้นเป็นฝ้า (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525, 2530 : 284)

เรื่องนายตัน ตอนการเตรียมจัดงานแต่งงานของนายตันกับนางรั้งไร

ความว่า

ไปพบเรือชานอก ถ้าเขาบอกขายพุงปลา
 เอาจงซื้อเอามา สี่ห้าหม้อให้พอการ
 (นายตัน, 2521 : 27)

'พุงปลา' ในบทกวีข้างต้น เป็นเครื่องในของปลาที่นำมาหมักกับเกลือ บางครั้งก็นำมาทำเป็นแกง เรียกว่า 'แกงพุงปลา' ในการรับประทานอาหารทุกมื้อของชาวไทยภาคใต้ นอกจากอาหารชนิดอื่น ๆ แล้ว จะต้องมีแกงอย่างใดอย่างหนึ่งประกอบอยู่ด้วย หากไม่มีแกงอาหารมื้อนั้นแทบจะขาดรสชาติ ถ้าเป็นชาวบ้านธรรมดาฐานะไม่ดีพอที่จะหาอาหารรับประทานได้หลายชนิด จะมีอาหารหลักอย่างเดียวคือ แกง สามารถรับประทานกันได้ทั้งครอบครัวอย่างเอร็ดอร่อย (กระจ่าง นาคอ่อน (ส้มภาษณี), 22 เมษายน, 2537) เช่นเรื่องนายตัน ตอนนายตันส่งเด็กชายเหล็กหมาดไปบอกรรยาเรื่องอาหาร โดยกล่าวถึงอาหารคือ "แกง" และ "น้ำซุบ" ไว้ ความว่า

เวลาเมื่อกินข้าว มึงนั่งเฝ้าอยู่ที่นั่น
 เองบอกแก่น้องกัน น้ำซุบนั่นไม่พอใจ
 ได้แต่ แกงสักสิ่ง สิ่งอื่น ๆ มิเป็นไร
 เมื่ออยู่เรือนเองไรรู้ กินอย่างนี้แหละหนาซี
 (นายตัน, 2521 : 32)

คำว่า 'แกง' ในบทกวีข้างต้น อาจเป็นแกงส้ม (แกงเหลือง) หรือ
แกงสมรม¹

ส่วน "น้ำซุบ" (น้ำพริก) จะมีผักเหนาะ² เป็นเครื่องจิ้ม เพื่อบรรเทา
ความเผ็ดของแกง และเพิ่มรสชาติให้อร่อย

อาหารชนิดอื่น ๆ ชาวไทยภาคใต้ก็มีวิธีปรุง และประดิษฐ์ประดอย
คล้ายคลึงกับชาวไทยในภาคอื่นเช่น ในเรื่องโคบุตร ตอนนางกำนัลของนางอำพันมาลา
จัดอาหารไปถวายเถนชะฮาม ความว่า

หมูขั้วทั้งอันเจียว	เนื้อจำเนียรปลาทอดมัน
เปิดไก่แต่งใส่ขัน	แป้งน้ำมันทั้งหมากพลู
	(โคบุตร เล่ม 2, 2525 : 26)

¹ แกงสมรม เป็นแกงเผ็ด อาจเป็นแกงกะทิหรือแกงส้มก็ได้ โดยใส่ผักหลาย ๆ
อย่าง สมรม หมายถึง เอาของหลายชนิดมาผสมรวมกัน เช่น แกงกะทิเนื้อวัว ใส่ผัก
หลาย ๆ อย่างรวมลงไป เช่น หน่อไม้ ถั่วฝักยาว สะตอ มะเขือยาว ปัจจุบันแกงสมรม
ส่วนใหญ่ในภาคใต้มักเป็นแกงกะทิ (บางครั้งเปลี่ยนเนื้อเป็นกุ้ง หรือปลาก็ได้) (มัลลิกา
คณานุกรณ์, 2535 : 257)

² ผักเหนาะ หมายถึงผักแนม แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ ผักสดและผักดอง
ผักสดมีมากมายหลายชนิด เช่น ยอดยาร่วง (มะม่วงหิมพานต์) ยอดสะตอเบา (กะถิน)
ยอดจิก ยอดหมูย ยอดเหม็ดขุน ยอดมะตูม ยอดมะปริง ยอดมะกอกอ่อน ใบแมงลัก
ใบบัวบก ใบโหระพา ผักชีล้อม ผักกาดนกเขา (ผักหูปลาช่อน) ลูกจิง ลูกสะตอ ลูกเนียง
ลูกเหรียง มะเขือ ถั่วพลู แตงกวา ถั่วฝักยาว ขนุนอ่อน และถั่วงอก เป็นต้น ประเภท
ผักดอง เช่น ลูกเหรียงดอง ลูกสะตอดอง ผักบั้งดอง แตงกวาดอง ผักเสี้ยนดอง และ
ผักกาดดอง เป็นต้น (ประพนธ์ เรืองณรงค์, 2525 : 54-55)

ข้าวอ้าว เป็นแกงชนิดหนึ่งที่มีน้ำน้อยใช้กะทิผสมในแกงด้วย การข้าวอ้าว จะมีเนื้อสัตว์เป็นส่วนประกอบที่สำคัญ จนมีสำนวนติดปากว่า 'แกงอ้าวคั่วไหล' แสดงว่า ชาวไทยภาคใต้ชอบแกงคั่วปลาไหลมาก (สืบพงศ์ ธรรมชาติ, 2534 : 555)

เนื้อจำเนียง (เนื้อจำเหี่ยว) เป็นอาหารที่ใช้เนื้อหมูติดมันหันเป็นชิ้น ๆ นำมาเคี้ยวน้ำมันออกเกือบหมด หมักใส่เกลือ หรือใช้คลุกกับข้าวร้อน ๆ รับประทาน หรือ ใช้ผัดกับผัก (กระฉ่าง นาคอ่อน (สัมภาษณ์), 22 เมษายน 2537)

นอกจากอาหารแล้ว เครื่องดื่มที่ปรากฏในนิทานประโลมโลกท้องถิ่น ภาคใต้ คือ เหล้า ตัวอย่างเช่นเรื่องโคบุตร ตอนนางสุนนที่จัดอาหารมาเลี้ยงยักษ์ ซึ่งนำ ราชสาสน์ของโคบุตรมายังเมืองกาทรบ ความว่า

เพื่อนจึงพักษา	เอมโษษฐ์โกษา
นามมาพบของ	ยักษ์มีก ¹ สุรา
มือคว่ำหมูหอง	กินไม่บกพร่อง
ล้วนของอย่างดี	

(โคบุตร เล่ม 4, 2526 : 95)

การดื่มเหล้าของชาวไทยภาคใต้ จะนิยมดื่มเพื่อเป็นการสังสรรค์ และในการดื่มเหล้าจะต้องมีส่วนประกอบที่สำคัญ คือกับแก้ม

การกินหมาก เป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่ปรากฏจินตภาพในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ ตัวอย่างเช่นเรื่องโคบุตร ความว่า

¹ มีก หมายถึง ดื่มของเหลวทุกชนิด เช่น น้ำ เหล้า

แบ่งผงประจงจัด ผัดพักตราหน้าเป็นนวล
 ตั้งไว้ให้สมควร ทั้งพลูม้วนหมากบุหรี¹
 (โคบุตร เล่ม 3, 2526 : 107)

ตามคติของคนไทยสมัยก่อนว่า 'ใครมาถึงเรือนชานต้องต้อนรับ' สิ่งที่น่ามา
 ต้อนรับแขกคือ หมากพลู ความนิยมในการกินหมากมีทั้งผู้ชายและผู้หญิง บางครั้ง
 การเคี้ยวหมากทำให้เกิดความเปล็ดเพลิดและหายง่วงนอน

อาหารการกินที่ปรากฏจินตภาพในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ จะเห็นว่า
 ชาวไทยภาคใต้ นิยมรับประทานอาหารที่มีรสเผ็ด เช่น แกง และที่ขาดเสียมิได้ คือผัก
 เป็นเครื่องจิ้ม เพื่อบรรเทาอาการเผ็ด และยังมีกรรมดื่มน้ำ เพื่อเป็นการสังสรรค์ใน
 หมู่เพื่อนฝูงอีกด้วย

2.4 ประเพณี

นิพนธ์ สุขสวัสดิ์ (2521 : 1) ได้ให้ความหมายของประเพณี ว่าเป็น
 ความประพฤติสืบต่อกันมาจนเป็นที่ยอมรับของส่วนรวม สิ่งใดก็ตามเมื่อประพฤติซ้ำ ๆ กัน
 อยู่บ่อย ๆ จนเป็นความเคยชิน ก็เกิดเป็นนิสัย ความประพฤติเหมือน ๆ กันเป็นส่วนใหญ่
 ในหมู่คณะ เรียกว่า ประเพณี

ประเพณีที่ปรากฏจินตภาพในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ ได้แก่ ประเพณี
 การเกิด ประเพณีการทำขวัญ ประเพณีการบวช ประเพณีการแต่งงาน ประเพณีการทำศพ
 และประเพณีขึ้นเบญจรงค์น้ำ

¹ บุหรี หมายถึง ยาสูบที่ใช้ใบตองหรือกระดาษ ใบจาก เป็นต้น
 มวนใบยาที่หั่นเป็นฝอย (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525, 2530 :
 483)

2.4.1 ประเพณีการเกิด

จินตภาพในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ แสดงให้เห็นประเพณีการเกิดของตัวละครสำคัญ หรือตัวเอก โดยจะกล่าวตั้งแต่ตั้งครรภ์ ดังนี้ สตรีเมื่อตั้งครรภ์ต้องระมัดระวังรักษาตัว เพื่อให้บุตรมีความปลอดภัย มารดาแม้ว่าอยากบริโภคอาหารที่เผ็ดร้อน เป็นของที่ชอบก็ไม่ควรที่จะบริโภค เมื่อจะนั่งนอน เดินให้ระมัดระวังกาย เพื่อมิให้บุตรในครรภ์ได้รับอันตราย ปรากฏในเรื่องโคบุตร ตอนโคบุตรทราบข่าวนางมณีสาครตั้งครรภ์ ความว่า

โคมปรางนางแจ่มจัน	เจ้าทรงครรภ์ขึ้นอ่อน ๆ
สมเด็จพระภูธร	ห้าวมิได้อุเบกขา
กำขับนางแก่เฒ่า	รักษาเจ้าเฝ้าพังงา
เผ็ดร้อนอย่าอุเบกขา	ให้แก้วตาเจ้าทรงเสวย

(โคบุตร เล่ม 2, 2525 : 91)

และเมื่อครบกำหนดคลอดประมาณ 10 เดือน หมอตำแย จะทำคลอดด้วยการนวดครรภ์ เพื่อให้เด็กคลอดได้สะดวก และมารดาปลอดภัย ปรากฏในเรื่องสีหนนไชย และโคบุตร เช่นเรื่องสีหนนไชย ตอนมารดาสีหนนไชยคลอดสีหนนไชย ความว่า

ครึ่งถึงทศมาส	ลมก้นมัดชวาด
พัดพาดโดยหมาย	ออกจากครรภ์พา
มารดาค่อยคลาย	ชำระสกาย

เสร็จพลันทันที

(สีหนนไชย, 2526 : 3)

และในเรื่องโคบุตร ตอนนางมณีสาครตั้งครรภ์ครบสิบเดือน ความว่า

กล่าวถึงนางนาถมณี	ทรงครรภ์บุตร
กำหนดถ้วนไตรมาส	
วันนั้นเจ้าเจ็บครรภ์	บอกแก่ชญา
ว่าพินิจเจ็บอุทร	
	(โคบุตร เล่ม 2, 2525 : 121)

แล้วจึงจึงกลับลงมา	สั่งนางทาส
ให้หาายหมอดำแย	
เขามานวดครรภ์ผันแปร	โถมนางสรแน
เร่งเจ็บประมวนขึ้นมา	
ครั้นได้ฤกษ์ยามเวลา	ครรภ์ชวาทพัดกลา
ออกจากครรภ์เทวี	
	(โคบุตร เล่ม 2, 2525 : 122)

อาการของมารดาเมื่อเวลาเจ็บปวด ในขณะที่คลอดบุตร กวีได้แสดงให้เห็นในเรื่องโคบุตร ตอนนางอำพันมาลากำลังจะคลอดบุตร ความว่า

ว่าพลางนางเจ็บทรัน ๆ	พระกายเจ้าสิ้น
เหงื่อมันแตกทุกเส้นขน	

(โคบุตร เล่ม 2, 2525 : 99)

บทกวีข้างต้น กวีได้กล่าวอย่างตรงไปตรงมาว่า เมื่อสตรีใกล้คลอด จะมีอาการดังนี้ "ว่านางเจ็บทรัน ๆ พระกายเจ้าสิ้น เหงื่อมันแตกทุกเส้นขน" แสดงให้เห็นความรู้สึกที่เจ็บปวดอย่างรุนแรง และเหนื่อยอย่างสุดขีด ในการที่เบ่งทารกออกจากช่องคลอด

จนกระทั่งเหงื่อออกตามรูขุมขนทั่ว ๆ ไป โดยปกติแล้วอาการเหงื่อออกมาก ๆ จะแสดงออกเมื่อมีอาการเหนื่อย หรือตกใจสุดขีดเท่านั้น ในสมัยก่อนเมื่อใกล้จะคลอด จะมีหมอดำแย มาคอยนวดครรภ์ เพื่อเป็นการช่วยเหลือมารดาอีกแรงหนึ่ง

2.4.2 ประเพณีการทำขวัญ

ขวัญ คือสิ่งที่ไม่มีความตัวตน มีอยู่ประจำชีวิตของคนตั้งแต่เกิดมา เชื่อกันว่า ถ้าขวัญอยู่กับตัวก็จะเป็นสิริมงคล เป็นสุขสบาย จิตใจมั่นคง (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525, 2530 : 132) ชาวไทยภาคใต้ก็เชื่อเรื่องขวัญเช่นกัน ถ้าคนตกใจหรือเสียขวัญ ขวัญก็จะออกจากร่างไปเสีย เรียกว่า ขวัญหาย ขวัญหนี และขวัญบิน เป็นต้น ทำให้คนนั้นได้รับผลร้ายต่าง ๆ จึงต้องจัดให้มีการทำขวัญขึ้น เพื่อเรียกขวัญกลับมาอยู่กับตน การทำขวัญเป็นประเพณีสืบทอดต่อกันมาจนกระทั่งปัจจุบัน

ประเพณีการทำขวัญเด็ก ปรากฏจินตภาพในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ เช่นเรื่องนายตัน ตอนนายตันจัดให้ทำขวัญบุตรชายซึ่งคลอดใหม่ ความว่า

ครั้นถึงวันดี	มาพร้อมสิ่งมี
น้องพี่นางไร	ข้างฝ่ายนายตัน
มาปล้นด้วยไว	จึงทำขวัญไทย
ลูกรักเสนาหา	
จึงให้นามกร	ชื่อเจ้าบังอร
ทองดั่งงูงา	ต่างมาให้พร
รีบจรไคลคลา	ทองดั่งลูกยา
ค่อยมาทรงไว	

(นายตัน, 2521 : 45)

บทกวีข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่าการทำขวัญที่ปฏิบัติกันโดยทั่วไป มักจะเป็นการทำขวัญ โดยมีจุดประสงค์ให้เกิดสิริมงคลแก่เด็ก ให้เด็กหายจากโรคภัยเจ็บไข้ และอาการหวาดผวาสะดุ้งตกใจ

ในเรื่องพระรณเมรี ตอนทำขวัญนางเมรี ท้าวคนธรรพ์สั่งให้เสนาทั้งหลาย
จัดพิธีรับขวัญและเปลี่ยนชื่อใหม่ให้นางเมรี ความว่า

คนธรรพ์มีบัญชา	สั่งเสนากรมนอกใน
เราจักมีงานใหญ่	รับขวัญไทยพระนุตรี
ให้ปลูกเป็นโรงทอง	สิบเก้าห้องทั้งกว้างรี
กะกันให้ทันที	หนึ่งให้มีโรงบินจา
	(พระรณเมรี, 2522 : 27)

บทกวีข้างต้น กล่าวถึงการทำขวัญ ว่ามีการจัดตั้งโรงทอง ซึ่งมีห้องหนึ่ง
ทำเป็นโรงบินจา ซึ่งหมายถึงห้องที่มีแท่นมีเพดานคาคด และระบายผ้าขาว มีการทำบายศรี
เจ็ดชั้นเพื่อทำเป็นที่รับขวัญ (ประพนธ์ เรื่องณรงค์, 2525 : 32)

สำหรับช่วงพิธีของการทำขวัญ เรื่องพระรณเมรี ได้อธิบายความว่า

เสด็จนั่งที่เหนือแท่น	หมู่มารแน่นั่งเป็นกอง
ได้ฤกษ์เข้าย่าม้อง	ก็พาเจ้าขึ้นบินจา
พราหมณ์ให้เบิกบายศรี	ยอดตองคลี่เปลื้องภูษา
เทียนชัยจุดไฟมา	ทำบูชาครูอาจารย์
พฤติพราหมณ์ถวายเวทย์	สรรเสริญเศศพระยุพาน
โหราพฤตมาจารย์	ก็โอมอ่านอวยพรชัย
จุดเทียนเวียนแวนหวี	ค้อมขันทรินั่งแน่นไป
รับเทียนเวียนแวนชัย	นางทราวม้วยจับมิ่งขวัญ
ทักษิณรอบบินจา	พราหมณ์รับมาจุ่มในขัน
จ่อมหม่อมนั่งพร้อมกัน	วันทำขวัญพระลูกยา
แก้รอบดับเทียนชัย	โบกควันไปต้องธิดา
เข้าฝืนนางสนทรา	ป้อนปากให้กุมารี

ให้นำตามวงศา
ชื่อเดิมเรียกเมรี

ให้ชื่อว่าเจ้ากังหรี
พระแม่ตั้งแต่หลังมา
(พระรณเมรี, 2522 : 33)

บทกวีข้างต้น สะท้อนภาพพิธีการทำขวัญ ว่าพรานหมณเป็นผู้ทำหน้าที่
เบิกบายศรี (การเปิดผ้าคลุมบายศรีออก) แล้วจุดเทียนชัยบูชาครูบาอาจารย์ และทำทักษิณ-
รอบบิณฑบา แล้วจึงรับขวัญ

2.4.3 ประเพณีการบวช

การบวชเป็นประเพณีอันสืบเนื่องมาจากพุทธศาสนา ผู้ชายไทยภาคใต้
แทบทุกคน จะต้องผ่านขั้นตอนการบวช ตัวอย่างเช่นเรื่องนายดัน ตอนนายดันออกบวชว่า

บาลีมีมา	ผู้ใดศรัทธา
บวชผัวก่อกุน	บวชลูกบวชข้า
ท่านว่าได้นุญ	จงเชื่อในคุณ
พระศาสดาจารย์	
.....	
- ครั้นแล้วแห่นาค	ผู้คนมามาก
เจ้านาคจรจรัญ	เวียนสามรอบแล้ว
จึงแคล้วผายผัน	ครองผ้าไตรพลัน
ลูเป็นสงฆ์ไว	
ครั้นเสด็จยะธา	อุบาสกสิกา
ต่างลาคลาไคล	กลับสู่เคหา
ที่อยู่อาศัย	พระดั้นนั้นไซ้
มาสูัญญ	

(นายดัน, 2521 : 45)

บทกวีข้างต้น ชาวไทยภาคใต้เชื่อว่าการบวชนั้น จะได้บุญกุศล
อย่างใหญ่หลวงแก่ผู้บวช บิดามารดา ภรรยาและบุตร โดยจะบวชเมื่ออายุครบ
20 ปีบริบูรณ์ หรือบวชหลังจากอายุ 20 ปีไปแล้ว

ประเพณีการบวช มีปรากฏในเรื่องสุบินสำนวนเก่า ถอดคำประพันธ์ได้
ความว่า

ประเพณีการบวชจะเริ่มจากการกำหนดวัน และฤกษ์ยาม
จากนั้นจะจัดเตรียมเครื่องอัฐบริวาร 8 ได้แก่ สบง จีวร
สังฆาฏี บาตร มีดโกน เข็ม รััดประคด และหม้อกรองน้ำ
พร้อมจัดเตรียมขบวนแห่ ก่อนวันที่จะบวชหนึ่งวัน เรียกว่า
'วันสุกดิบ' จะมีการทำพิธีสระหัวขนาดปลงผม แต่งตัว
ในช่วงเย็นและกลางคืนจะเป็นการทำขวัญนาค จะนิมนต์
พระสงฆ์มาทำพิธี เรียกว่า 'การสวดผ้า' ผู้ทำขวัญนาค เรียกว่า
"หม่อทำขวัญ" วันรุ่งขึ้นจะเป็นการแห่ นาคไปที่วัด จากนั้นเมื่อ
ถึงเวลาบวชจะนิยมนบวชในเวลาบ่าย จะมีการแห่ นาคโดยจะพา
นาคเวียนขวารอบพระอุโบสถ พร้อมด้วยผ้าไตรบริวารและ
ญาติมิตรจะร่วมขบวนแห่ เจ้านาคจะต้องภาวนาสมาธิมือทั้งสอง
ประนมในมือถือเครื่องบูชา เรียกว่า 'กรวยพนม' เมื่อถึงตอน
เข้าโบสถ์ ญาติมิตรจะช่วยกันประคองเจ้านาค 'ไม่ให้เหยียบธรณี
ประตู' เรียกว่า 'หัวนวม' เป็นอันขาด จากนั้นก็จะทำพิธี
บรรพชาอุปสมบท จะประกอบไปด้วยผู้ที่จะบวช พระอุปัชฌาย์
และพระกรรมวาจาจารย์ (ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมวิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช,

2520 : 95-111)

2.4.4 ประเพณีการแต่งงาน

ประเพณีการแต่งงาน ชาวไทยภาคใต้เรียกกันโดยทั่วไปว่า 'กินเหนียว'
เพราะว่าในวันแต่งงาน จะมีการทำข้าวเหนียว และแจกข้าวเหนียวให้แก่แขกที่ไปร่วมงาน
ตัวอย่างเช่นเรื่องเต่าทอง ตอนนายของเต่าทองได้บนบานว่า หากไปขอภรรยาให้เต่าทอง
สำเร็จ จะนำข้าวเหนียวเหลือไปแค้น ความว่า

บนสัญญาไว้	ถ้าขนางได้
จะให้กินเหนียวเหลือง	เต่าเคยแม่จะลา
อย่าให้ตาเคือง	ว่าแล้วอย่างเอื้อง
ลงมาน้ำกระได	

(เต่าทอง, 2533 : 28)

นอกจากจะเรียกการแต่งงานว่า 'กินเหนียว' แล้ว ชาวไทยภาคใต้ ยังเรียกการแต่งงานว่า 'ไหว้เมีย' คำว่า 'ไหว้เมีย' น่าจะมาจากคำเต็มว่า 'ไหว้ญาติของเมีย' เพราะในวันแต่งงานมีการทำพิธีส่วนใหญ่ที่บ้านของฝ่ายหญิง และจะมีญาติพี่น้องของฝ่ายหญิงมาพร้อมหน้า หลังพิธีแล้วคู่บ่าวสาวจะนำพานดอกไม้ไปกราบไหว้ญาติพี่น้องที่ละคู่ ในวันนั้นจะเรียกว่า "วันไหว้" (ภิญโญ จิตต์ธรรม, มปป : 54)

ขั้นตอนการแต่งงาน มีปรากฏในเรื่องนายตัน โดยเริ่มตั้งแต่การจัดเตรียมสิ่งของเพื่อไปสูขอผู้หญิง โดยจะมีคนเฒ่าคนแก่ที่เรานับถือไปสูขอให้ เรียกว่า 'เฒ่าแก่' จะนำหมากพลูไปสูขอ ก่อนเดินทางจะต้องมีการดูฤกษ์ยามเสียก่อน ดังนี้

ครันเมื่อรุ่งเช้า	ยายจิงจรเต้า
ชื่อหมากพลูมา	จิงว่ายายอี
แกด้นักหนา	เคยพูดเจรจา
ปัญญาลันที	
ดูชั้นวันคืน	ตำราตาขึ้น
แกทหายว่าดี	ศุกร์เก้าค้ำนั้น
ขยันลันที	จิงว่ายายอี
สักที่แม่คุณ	

กล่าวนักจ๊กซ้า	เอาพลูแดงมา
ได้สิบห้ากำ	หมากเจ็ดสิบใบ
ใส่ขันทองคำ	พลูสิบห้ากำ
ทำแล้ววางพวย	

(นายตัน, 2521 : 22)

เมื่อไปถึงบ้านเจ้าสาวที่จะไปสู่ขอ เฒ่าแก่ก็จะพูดสุขอ ความว่า

ครานั้นจึงสองเฒ่า	ก็ถดเข้านั่งให้เคียง
แยบคายพูดบายเบี่ยง	เกี่ยวเลี้ยวเลียงไปพักเดียว

(นายตัน, 2521 : 23)

บทกวีข้างต้น จะเห็นว่าเฒ่าแก่ จะนำขันหมากไปด้วยขันหมากนี้ ชาวไทยภาคใต้เรียกว่า 'ขันหมากแยบ' หรือ 'ขันหมากบอก' การไปแยบ คือการไป ทาบทาม เพื่อที่จะไปสู่ขอ (ปัญญา จิตต์ธรรม, มปป : 56) การพูดจาก็จะพูดถึง ความดีของฝ่ายชาย เพื่อเป็นการโน้มน้าวจิตใจบิดามารดาฝ่ายหญิงให้คล้อยตาม และตอบ ตกลงยกบุตรสาวให้

เมื่อบิดามารดาของฝ่ายหญิงตอบตกลง จะขอ วัน เดือน ปีเกิดของ ฝ่ายชายไปตรวจดูดวงชะตา หากดวงสมพงศ์กันก็ตอบตกลง ดังคำประพันธ์ว่า

ขุนทวยลายล่อง	ครั้นว่าถูกต้อง
สมพงศ์ลักษณะจันทร์	

(นายตัน, 2521 : 26)

หลังจากนั้นก็นัดวันแต่งงาน ส่วนใหญ่จะกระทำในเดือนหก ความว่า

เดือนหกขึ้นเก้าค่ำ วันจะทำมงคลการ
 จักดูท่านสมภาร ถ้าไม่ได้จะให้ข่าว
 (นายตัน, 2521 : 26)

ฝ่ายเจ้าสาวเมื่อครบกำหนดที่จะแต่ง จะจัดขบวนขันหมากไปบ้านเจ้าสาว การถือสิ่งของต่าง ๆ ที่จะนำไป มักจะเลือกบุคคลที่เคารพนับถือเป็นผู้ถือไป การจัดขันหมากนี้ เราเรียกว่า 'ขันหมากไหว้' (ภิญโญ จิตต์ธรรม, มปป : 64) เมื่อถึงเวลาจะให้เอาฤกษ์ โดยตั้งให้ขึ้นสามครั้ง แล้วเคลื่อนขบวนขันหมาก เมื่อถึงบ้านเจ้าสาว เจ้าสาวจะต้องขึ้นไปทำพิธี พิธีที่ปรากฏจินตภาพในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ ได้แก่ การเวียนสวดเวียนหมอน และการไหว้ผีตายาย ปรากฏในเรื่องนายตัน ดังนี้

ลุงย่าตายาย	ชวนกันห้ามไว้
ให้ เวนสวดหมอน	เสร็จแล้วพอค่ำ
ย่าลงรอน ๆ	ปู่สวดสวดหมอน
เสร็จแล้วด้วยไว	
แต่งของทั้งหลาย	ไหว้ผีตายาย
ด้วยพลันทันใด	ช่วยรักษาลูก
เขยมาใหม่ ๆ	ตายายข้างไฟ
เอาใจเอ็นดู	

(นายตัน, 2521 : 31)

การเวียนสวด หรือ เรียงสวดเรียงหมอน เป็นพิธีที่ทำกันที่เรือนหอ โดยจะจัดห้องนอนสำหรับคู่บ่าวสาวไว้ ที่นอนนั้นเจ้าบ่าวเจ้าสาวจะนอนก่อนมิได้เป็นอันขาด ต้องให้ผู้ใหญ่ที่อยู่กินกันด้วยกันมา คือเป็นคนที่สามีคนเดียวภรรยาคนเดียว ไม่เคยทะเลาะกันอย่างรุนแรง มีบุตรและเลี้ยงดูบุตรจนเติบโตใหญ่ด้วยดีตลอดมา เป็นผู้ทำพิธีนอนก่อน เพื่อเป็นเคล็ดให้คู่บ่าวสาวที่จะครองเรือนได้ถือเป็นแบบอย่างปฏิบัติต่อไป

การทำพิธีเรียงสวดเรียงหมอน วิทยุ โย จิตต์ธรรม (มปป : 68-76)

อธิบายว่า

เรียงสวดเรียงหมอน ผู้ที่มาทำพิธีทั้งคู่ จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย โดยนำคู่บ่าวสาวด้วย จากนั้นก็ขึ้นไปนอนบนเตียงเพื่อเอาฤกษ์ แล้วผู้ใหญ่ทั้งสองจะบอกลักษณะการครองเรือนที่ดีให้แก่คู่บ่าวสาว พร้อมทั้งอวยพรให้แก่คู่บ่าวสาว หลังจากนั้นผู้ทำพิธีจะมอบหมอนให้คู่บ่าวสาว แล้วกราบพระลา กลับเป็นอันเสร็จพิธี

สำหรับพิธีไหว้ผีตายายนั้น คือการทำพิธีไหว้ผีเรือน เป็นการไหว้ผีญาติตายายของฝ่ายหญิง โดยจะนำเครื่องเซ่นไหว้มาวางไว้ เจ้าบ่าวจะเป็นฝ่ายจุดเทียนบูชา แล้วบิดามารดาฝ่ายหญิงจะกาดบอกลง (การระลึกถึง) กล่าวบอกญาติตายายให้ทราบว่าใครจะมาแต่งงานกับบุตรสาว อย่าได้ทักท้วงหรือให้โทษแต่อย่างใด

2.4.5 ประเพณีการทำศพ

คำว่า 'ศพ' บาลีว่า 'จว' สันสกฤตว่า 'ศว' ไทยใช้ว่าศพ แปลว่าซากผี ร่างคนที่ตายแล้ว คนเราเมื่อตายแล้วญาติพี่น้องก็ต้องทำพิธีศพตามควรแก่ฐานะไม่ให้เกินฐานะ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525, 2530 : 766)

จินตภาพเกี่ยวกับประเพณีการทำศพ มีปรากฏในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ เช่นเรื่องวันคาร เป็นการทำศพของนางวรลักษณ ซึ่งสิ้นชีวิตหลังจากให้กำเนิดวันคาร ความว่า

เศรษฐีฟ่งคำไท	ช้ำน้ำใจแต่อดกลั้น
ผินสั่งช่างสุวรรณ	ทำโกษฐ์ทองเรื่องรองตา
ศพลใส่ในโกษฐ์ทรง	มนต์พระสงฆ์ให้มาติกา
พร้อมสุดกุสลา	ท่านช่างว่าเหมือนเสียงเดียว
เทศนาไม่มีผิด	พวกลูกศิษย์ตามหลังเสียว
พรรณนาข้าจริงเจียว	ยังข้องเกี่ยวช่างทำการ

(วันคาร, 2521 : 61-62)

แห่ศพมิช้า	ถึงเมรุรจนา
ฝูงชนาอิงแอ	ญาติพี่น้อง
รำร้องซึ่งแซ่	เสียงร้องเสียงแห่
ดูจเสียงเดียวกัน	
อัตราวัวฎศพ	สามรอบพอดรบ
แล้วปลงลงพลัน	ยกศพสู่เมรุ
อ้นงามเรื่องฉัน	เหนือเชิงตะกอนพลัน
ทรงตัดลิ้นจี	
ตัดความการศพ	เจ็ดวันนั้นครั้นครบ
แล้วจุดอักคี	เศรษฐีรำร้อง
เศร้านมอทรงวงศรี	โห้โห้แก้วพี่
แต่เนี้จะเห็นใคร	

(วันคาร, 2521 : 63)

บทกวีข้างต้น จะเห็นว่าพิธีศพของนางวรลักษณจะใช้โกษฐ์ทอง แทนการใช้
 โลงต่างไปจากประเพณีโดยทั่วไป ทั้งนี้เพราะนางวรลักษณเป็นเชื้อพระวงศ์ คือเป็น
 พระชนิษฐาของท้าวอาทิตย์ ซึ่งเป็นพระมหากษัตริย์ตามเนื้อเรื่อง จึงได้รับการยกย่องถวาย

พระเกียรติให้ใช้โกษฐ์ทอง กวีได้บรรยายการทำศพของนางวรลักษณนีไว้อย่างละเอียด ตั้งแต่เริ่มอาบน้ำศพ ใช้โกษฐ์ การมัดตราสังศพ แห่ศพ กระทำอุตราวรวรรตรอบเมรุ คือ การแห่ไปทางซ้ายของเมรุ บังสกุล และเผาศพ

หลังจากเผาศพแล้ว วันรุ่งขึ้นจะมีการ 'ดับธาตุ' ดังเรื่องวันคาร
บรรยายความไว้ว่า

รุ่งเข้าไปดับธาตุ	เชื้อวงศ์ญาติมาพร้อมพรุ่ง
จัดทำจนสิ้นยัง	ดังธรรมดามาแต่ก่อน
	(วันคาร, 2521 : 64)

'ดับธาตุ' คือ การเก็บอัฐิ และเถ้าถ่าน จะทำในวันรุ่งขึ้นหลังจากวันเผาศพ โดยนิมนต์พระมาบังสกุล โดยจัดกระดูกและเถ้าถ่านมาจัดวางให้เป็นรูปคนนอนหันศีรษะไปทางทิศตะวันตกสมมติว่า ตาย จัดวางกระดูกไว้ตามตำแหน่งเดิมของร่างกาย แล้วเอาเงิน สลึง หรือสองสลึงไปรยลงที่เถ้าถ่านกระดูกและประพรมน้ำอบไทย ตัดกิ่งไม้มาวางทับกันเป็นเอาผ้าขาวคลุมไว้เพื่อจะได้ทอดผ้าชกบังสกุล เมื่อพระชกบังสกุลแล้ว กลับแปรเถ้าถ่านเสียใหม่ ให้นำหีบศีรษะกลับไปทางทิศตะวันออกสมมติว่า เป็น (สุเมธ เมธาวิทยากุล, 2532 : 142) จากนั้นก็ถึงพิธีเก็บกระดูก ส่วนหนึ่งจะห่อผ้าขาวใส่พานไว้ ส่วนที่เหลือจะนำไปฝังที่ป่าช้าหรือในวัดนั้นก็ได้ แต่สมัยนี้นิยมนำไปถ่วงทะเลหรือแม่น้ำลำคลองคล้ายประเพณีในประเทศอินเดีย สำหรับเศษเงิน ลูกหลานมักจะเก็บไว้เป็นเงินขวัญถุง เพราะถือว่าเป็นเงินที่ผู้ตายให้เป็นครั้งสุดท้าย

2.4.6 ประเพณีขึ้นเบญจารदन้า

คำว่า 'เบญจา' หรือ 'บินจา' หมายถึงแท่นซ้อนกันห้าชั้นลดหลั่นลงมาหรือแท่นที่มีเพดานคาดและระบายผ้าขาว (ประพนธ์ เรื่องณรงค์, 2525 : 31) เบญจาที่ใช้ประกอบพิธีรดน้ำของชาวไทยภาคใต้ หมายถึง แท่นเพียงชั้นเดียว ทำเสาขึ้นสี่เสา และใช้ผ้าขาวทำเป็นเพดาน มีการประดับประดาให้เกิดความสวยงาม เช่น มีราชวัตร ฉัตร ธง และหยวกกล้วยแกะเป็นรูปต่าง ๆ ให้ดูสวยงาม ประเพณีเบญจารदन้า เป็นการแสดงให้เห็นว่า

ชาวไทยภาคใต้มีคารวะธรรมเนียมในความกตัญญูต่อปูชนียบุคคล เช่น พระสงฆ์ บิดา มารดา และครูบาอาจารย์ ตลอดจนถึงผู้สูงอายุอันเป็นที่เคารพนับถือของบุตรหลาน ตัวอย่าง จากเรื่อง วรรณคดี ความว่า

ครั้งได้ฤกษ์ดี	ให้รับชนนี้
ทั้งพระบิดา	ทรงราชอาสน์ทอง
ไปสู่มณเฑียร	พระสังฆราชา
เทวาทั้งหลาย	
ปรายน้ำทิพย์มนต์	ทั้งสองจอมพล
พี่น้องฤๅสาย	เสร็จแล้วมีข้า
ทั้งสองโคมฉาย	แต่งลูกสะใภ้
ไปตักน้ำมา	
เสร็จแล้วให้ทาน	แก่พระภูบาล
พรานมณเฑียรที่มา	ด้วยพระหัตถ์เอง
นงนุชเชษฐา	เงินทองเสื้อผ้า
โภชนาอาหาร	
แล้วรับพระบาท	มุสสารีราช
ปิ่นเกล้าจักรพรรดิ	ไปสู่มณเฑียร
เสด็จภูบาล	ครั้งแล้วให้ทาน
ดุจดั่งแต่ก่อน	

(วรรณคดี, 2524 : 165)

บทกวีข้างต้น กล่าวถึงประเพณีการแสดงความกตัญญู เรียกว่า ประเพณีขึ้นเบญจารตน์น้ำ คือ เชิญท่านผู้อาวุโส หรือผู้ที่บุตรหลานนับถือขึ้นนั่งเหนือแท่น บินจา แล้วประกอบพิธีการรดน้ำอวยพรให้แก่ผู้ใหญ่ที่เคารพ การกำหนดวันขึ้นบินจาหรือ วันรดน้ำผู้ใหญ่ โดยทั่วไปมักทำในวันทำบุญครบรอบอายุหกสิบปี หรือวันสงกรานต์ (ประพนธ์ เรื่องวรรณคดี, 2525 : 31-32)

ชาวไทยภาคใต้มีประเพณีต่าง ๆ ที่บุคคลในสังคมได้ยึดถือปฏิบัติกันมาเป็นเวลาช้านานแล้ว ประเพณีเป็นบรรทัดฐานเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต และก่อให้เกิดผลดีต่อผู้ปฏิบัติและสังคม ดังนั้นจึงทำให้ยึดถือประเพณีสืบต่อ ๆ กันมา ได้แก่ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด ประเพณีการทำขวัญ ประเพณีการบวช ประเพณีการแต่งงาน ประเพณีการทำศพ และประเพณีขึ้นเบญจารคน้ำ

2.5 มหรสพและการละเล่น

สีปพงศ์ ธรรมชาติ (2534 : 533) กล่าวถึงมหรสพและการละเล่นในภาคใต้ว่า คงมีขึ้นมาพร้อมกับมีกลุ่มชนเกิดขึ้น เพราะธรรมชาติมนุษย์ย่อมต้องการความบันเทิงและสังสรรค์เป็นพื้นฐาน มหรสพและการละเล่น จึงเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตของแต่ละกลุ่มชน ที่มีอยู่ด้วยการสืบทอดทางวัฒนธรรม และมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามเวลา

จินตภาพในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ ได้กล่าวถึงมหรสพและการละเล่นของชาวไทยภาคใต้ไว้มากมาย มหรสพนั้นมักจะอยู่ในรูปของการแสดงเป็นส่วนใหญ่ เช่นละคร โขน หนังตะลุง มโนราห์ จั้ว และหุ่น ส่วนการละเล่นมักเป็นการรื่นเริง ได้แก่การกีฬาที่ต้องมีการแพ้ชนะกัน เช่น มวย หัดล้านชนกัน และนมหยานตีแก๊ง ตัวอย่างเช่นเรื่องโคบุตร ตอนนางพิธธิภิกษกสมรสโคบุตรกับนางมณีสาครและนางอำพันมาลา จัดเป็นงานพระราชพิธีที่ยิ่งใหญ่ มีการแสดงมหรสพและการละเล่นต่าง ๆ ความว่า

พวกจั้วหลิ่วแซ	ตุ๊กจับตักแจ
กั๋งแซกั๋งฉา	พวกหุ่นจวนวน
ชั๊กยกนัตตั้งท่า	เล่นเมื่อภูงา
พระสังข์สินไชย	

เหล่าพวกละคร	เล่นเมื่อภูธร
ไสวัดจอมไตร	พริตนางประทุม
โนป่าพงไพร	ไสกาอาลัย
จรในหิมวา	

หนังโขนสองโรง	หึ่งเสาโกรง ๆ
โหมโรงฉาวฉา	เล่นเมื่อพระราม
ตามนางสีดา	เจ้าลักอานุชา
เป็นทัพหน้าจร	
ยังพวกเล่นมวญ	จัดได้นายช่วย
ชกด้วยนายสอน	ถอนท่าสามแก้ว
ย่างเข้าชกก่อน	ชกด้วยหมัดสวน
นายสอนยกนาย	
ลุกขึ้นแก้ตัว	หน้าตายังมัว
จิตใจไม่สบาย	ชกนอกหลอกหลวง
ถองถูกศอกซ้าย	หกลมยกนาย
มิได้แก้ตัว	

(โคบุตร เล่ม 2, 2525 : 14-15)

บทกวีข้างต้น กล่าวถึงการแสดงมหรสพต่าง ๆ เช่น จั้ว หุ่น ละคร หนัง โขน และมวญ เป็นต้น เรื่องที่นำมาเล่นเป็นนิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ ที่รู้จักกันดี เช่นเรื่อง สังข์ศิลป์ชัย รามเกียรติ์

จั้ว เป็นการแสดงละครอย่างหนึ่งของชาวจีน วัฒนธรรมนี้เข้ามาสู่ประเทศไทยมานานแล้ว ดังที่ปราณี ขวัญแก้ว (2518 : 150) กล่าวถึง จั้ว ว่า

จั้วเป็นนาฏศิลป์ของจีน เกิดขึ้นครั้งแรกในราชวงศ์จิ่ว (เฉียดก๊ก) แสดงเป็นเรื่องราวโดยเอาพงศาวดารและ

ประวัติศาสตร์มาดัดแปลงให้เป็นเรื่องราวสั้นๆ การแสดงมี

บทขับร้อง และบทเจรจา นอกจากนี้ยังใช้ฉากเป็นตัวกำหนด

สถานที่ เช่นในป่า จะใช้ฉากป่าเขาลำเนาไพร เป็นต้น

หุ่น เป็นการแสดงที่มีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี การเล่นหุ่น จะใช้เชิด แสดงเป็นเรื่องราว เรื่องที่ใช้แสดง ได้แก่เรื่อง ไสวัต ปรากฏในเรื่อง พระรถเมรี ตอน ท้าวคนธรรพ์ทำขวัญนางเมรี ความว่า

หุ่นเล่นเรื่องพระไศวัต	เมื่อกษัตริย์เข้าดงหลวง
ตามหาสุดาดวง	พบนางเทพธิดา
อยู่ในพิมานรัตน์	พระไศวัตเข้าไปหา
เซยชมภิรมณ์ยา	อำมรินทร์ทาก็มีปาน
หลงลืมประทุมลูก	เสวยสุขสำราญ
เสวยทิพย์ในพิมาน	นานนับมาหลายราตรี
	(พระรถเมรี, 2522 : 31)

บทกวีจากเรื่องพระรถเมรีข้างต้น บรรยายถึงการเล่นหุ่นเรื่องไศวัต ส่วนการเล่นหุ่นกระบอก มักเล่นเรื่องพระอภัย

การเล่นโขนได้รับอิทธิพลมาจากอินเดีย เดิมเป็นการเล่นในพิธีเฉลิมพระเกียรติพระเจ้าในศาสนาพราหมณ์ ดังนั้นจึงแสดงแต่เรื่องรามเกียรติ์ ตัวอย่างจากเรื่องพระรถเมรี ความว่า

โขนเล่นเรื่องพระราม	เมื่อสงครามด้วยยักษา
อินชิตมีฤทธา	ชี้คชาเอราวัณ
พระลัทธิคิดประมาท	ต้องพรหมมาตชีวาสิ้น
หนุมานที่ยานฉัน	หักคอช้างขว้างส่งมา
ยักษ์ควาดด้วยคันศร	ขุนวานรสิ้นสังขา
ตอพลัดตกลงมา	นอนอยู่กลางรอยุชชัย
	(พระรถเมรี, 2522 : 31)

มโนรา เป็นมหรสพของชาวไทยภาคใต้ เรียกกันว่า 'โนรา' มักจะเล่นในงานเทศกาลนักขัตฤกษ์หรืองานมงคลต่าง ๆ โนราเป็นการแสดงมหรสพทำนองเดียวกับละครชาตรีที่เล่นกันอย่างแพร่หลายในภาคกลางคือ มีการรำรำ มีบทร้อง บทเจรจา และการแสดงเป็นเรื่องยาว (ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมวิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช, 2522 : 35)

ในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ ปรากฏในเรื่องพระรถเมรี ตอนคนธรรพ์ทำขวัญนางเมรี กล่าวถึงการแสดงมโนราห์ไว้ ความว่า

ไปดูมโนรา	เล่นนักหนาเรื่องนายไกร
กุมมาชีवालย์	นายไกรได้วิมาลา
	(พระรถเมรี, 2522 : 32)

บทกวีข้างต้น จะเห็นว่าชาวไทยภาคใต้นิยมการดูมโนรา การเล่นมโนรา มักจะเล่นเป็นเรื่องราว เช่นเรื่องนายไกร เป็นต้น

หัวล้านชนกัน เป็นกีฬาที่ใช้อวัยวะส่วนศีรษะมาชนกัน ปรากฏในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ เช่นเรื่องวรวงศ์ ความว่า

ให้จัดหัวล้าน	เอาที่ได้การ
ล้านมีราคา	ล้านขุนล้านนาง
เร่งจัดเอามา	พัทลุงสงขลา
เร่งจัดหาไป	
หัวล้านเมียงซัง	ล้านสองข้างยัง
ตรงกลางสุกใส	ล้านแมลงวันข้าม
ขุนนางชอบใจ	ทั้งล้านผานไถ
ให้เร่งจัดมา	
	(วรวงศ์, 2524 : 111)

ในเรื่องจำปาสี่ต้น ได้กล่าวถึงการละเล่นหัวล้านชนกัน ความว่า

ก็เทกเข้าดั่งเฝง	ล้มไถ่ไถ่เง้าตาไหล
ส่วนเมี่ยงเล่นเข้าไป	สู้ชนกันให้เห็นจริง
	(จำปาสี่ต้น, 2534 : 37)

บทกวีข้างต้น กล่าวถึงการละเล่นหัวล้านชนกัน โดยคัดเลือกบุคคลที่มีศีรษะล้าน และแข็งนำมาชนกัน เพื่อให้เกิดความสนุกสนานขึ้น โดยจะมีการตั้งชื่อผู้เข้าแข่งขันตาม ลักษณะของศีรษะ เช่น ล้านแมลงวันข้าม และล้านผานโต เป็นต้น

นมยานตีแก้ง เป็นการละเล่นที่ต้องแข่งขันระหว่างผู้หญิงกับผู้หญิง และคงจะต้อง เป็นผู้สูงอายุ เพราะต้องใช้นมยานพัดกัน ตัวอย่างเช่นเรื่องวรรณคดี ความว่า

เล่นกันไขว่ยุ่ง สายใส่ปักดั่ง
นมยานตีแก้ง
(วรรณคดี, 2524 : 73)

ในเรื่องจำปาสี่ต้น ความว่า

ให้จัดนมยาน เข้ามาด้วยไว
ชวนกันตีแก้ง ร้องท่าเพลงไป
อึงมีที่ใน กลางห้องสนามหลวง
(จำปาสี่ต้น, 2534 : 278)

การละเล่นหัวล้านชนกันและนมยานตีแก้ง ปรากฏจินตภาพในนิทานประโลมโลก ท้องถิ่นภาคใต้หลายเรื่อง เฉพาะนมยานตีแก้งไม่ปรากฏในวรรณกรรมของภาคกลาง เข้าใจว่าการละเล่นชนิดนี้เป็นของทางภาคใต้โดยเฉพาะ โดยนิยมเล่นในงานเฉลิมฉลอง และ สมโภชน์เท่านั้น (ประพนธ์ เรื่องณรงค์, 2525 : 61-62)

มหรสพที่ปรากฏจินตภาพในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ ได้แก่ จี๊ว หุ่น ละคร หน้าตะลุง โขน และมโนรา การละเล่น ได้แก่ มวย หัวล้านชนกัน และนมยานตีแก้ง เป็นต้น มหรสพเหล่านี้ จะจัดให้มีในงานมหรสพสมโภชน์ต่าง ๆ และเพื่อให้เกิด ความสนุกสนานรื่นเริงเท่านั้น

2.6 ความเชื่อ

ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับนับถือ หรือยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทั้งที่มีตัวตนหรือไม่มีก็ตาม ว่าเป็นความจริง หรือมีอยู่จริง การยอมรับนับถือนี้อาจจะมีหลักฐานเพียงพอที่จะพิสูจน์ได้ หรืออาจจะไม่มีหลักฐานนำมาใช้พิสูจน์ให้เห็นจริงเกี่ยวกับสิ่งนั้น (บุปผา บุญทิพย์, 2531 : 156)

ดังนั้น ความเชื่อ จึงหมายถึงการยอมรับนับถือ ซึ่งมีอิทธิพลต่อความคิดและพฤติกรรมของมนุษย์ และมีการปลูกฝังสืบทอดต่อ ๆ กันมาหลายชั่วอายุคน ความเชื่อจากจินตภาพในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ ได้แก่ ความเชื่อเรื่องกรรม ความเชื่อเกี่ยวกับนรก สวรรค์ ความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์ ความเชื่อเกี่ยวกับโชคกลาง ความเชื่อเกี่ยวกับความฝันและการทำนายฝัน ความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ และความเชื่อเกี่ยวกับยากกลางบ้าน และการรักษาอาการเจ็บป่วย

2.6.1 ความเชื่อเรื่องกรรม

กรรม หมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา มีทั้งกรรมดีและกรรมชั่ว พุทธศาสนาจึงแบ่งกรรมออกเป็น 2 ประเภทคือ กุศลกรรม และอกุศลกรรม บุคคลทำกรรมเช่นใด ย่อมได้รับผลกรรมเช่นนั้น กรรมในทางพุทธศาสนา จึงเป็นเรื่องของเหตุปัจจัย ไม่มีอำนาจเหนือธรรมชาติเข้ามาเกี่ยวข้อง (พระธรรมปิฎก, 2538 : 4-5)

กรรมในทัศนะของชาวบ้าน มีพื้นฐานมาจากความเชื่อว่า แม้กายสลาย วิญญาณจะไม่ดับ และจะไปจุติ หรือถือกำเนิดในร่างใหม่ เพื่อให้กรรมแต่ปางก่อนของตน คือเชื่อว่ากรรมในชาตินี้จะมีผลถึงชาติหน้า ตัวอย่างเช่นเรื่องนายตัน ตอนเริ่มเรื่องกล่าวถึงสาเหตุที่นายตันต้องตบอดมาแต่กำเนิด อันเนื่องมาจากกรรมในชาติก่อน ความว่า

ตาบอดแรกคลอดออกมา	เนตรทั้งซ้ายขวา
ทัศนาลิงใดบเห็น	
เพราะว่าเวลาจำเป็น	คนอื่นแลเห็น
ยังขึ้นลิ้นอยู่งามดี	

เพราะเวรกรรมย่ำยี	ชาติก่อนเพื่อนนี้
ได้เป็นเศรษฐีชวานา	
พระสงฆ์ผู้ทรงศีลา	โคจรผ่านมา
บิณฑบาตรโภชนาทุกวัน	
วันหนึ่งแต่เช้าเต้าฝั้น	เข้าในคามัน
หันเข้าไปสู่เคหา	
นายดันฝันแปรแลมา	เห็นแล้วเบือนหน้า
ทำว่าไม่รู้ไม่เห็น	
พระสงฆ์ได้ความล้าเคิญ	เคื่องแค้นแสนเข็ญ
ก็กลับไปยังอาราม	
กรรมเวียนตามเป็ยพ้อตมา	ยังขึ้นลันตา
ทัศนាប់เห็นสิ่งใด	

(นายดัน, 2521 : 19)

บทกวีข้างต้น แสดงให้เห็นความเชื่อในเรื่องกรรมที่ได้กระทำไว้ของนายดัน คือ แสร้งทำเมินเมื่อพระภิกษุเดินมาบิณฑบาตร ส่งผลให้เกิดมาเป็นคนตาบอดได้ เรียกว่า อุกุศลกรรม นอกจากสะท้อนให้เห็นความเชื่อเรื่องผลกรรมแล้ว ยังแสดงให้เห็นถึงศรัทธาของชาวไทยภาคใต้ที่มีต่อพุทธศาสนา โดยเฉพาะพระภิกษุซึ่งชาวพุทธจะต้องให้ความเคารพนับถือ หากประพฤติในทางลบหลู่ ขาดความเคารพ จะต้องเป็นบาปกรรมติดตัวไปจนตาย

ความเชื่อในเรื่องกรรม ยังปรากฏจินตภาพในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ อีกหลายเรื่อง ตัวอย่างเช่นเรื่อง สุวรรณสาม ตอนพระทูลุทตะฤๅษีและนางปาริภา ถูกงูกัดจนตาบอด ความว่า

ดาบทั้งสองรา	ชวนกันมาร้องรำไร
กรรมเวรของเราใส่	จึงมาเป็นดั่งนี้หนา

(สุวรรณสาม, 2526 : 31)

ในเรื่องปลาบู่ทอง ตอนนางอ้ายกนิยามาตัวตาย ความว่า

นางกนิยามาตายแล้วหนา	ขอพระราช
ผ่านฟ้าจงทราบพระทัย	
พระฟังเสนาทูลไซ	โกรธายาใจ
ตรัสไปแก่หมู่นี้	
เพราะกรรมมันทำมิดี	ครั้นตายเป็นผี
ที่นี้ก็ช้ำน้ำใจ	
ดังนั้นจะบาปแก่ใคร	กรรมหากดลใจ
ให้นางมาฆ่าตนเอง	

(ปลาบู่ทอง, 2524 : 20-21)

ในเรื่องวันคาร ตอนเศรษฐีพุทโธ ปล่อยนางวรลักษณ ให้คลายความ
เศร้าโศก หลังจากโหรทำนายว่านางจะต้องถึงแก่กรรม เมื่อให้กำเนิดบุตรชายแล้ว
ความว่า

เศรษฐีจึงว่า	น้องแก้วพี่อา
ทุกข์ร้อนไปไซ	ตามกรรมเวร
เถิดหากลอยใจ	อย่าเศร้าพระทัย
ไปเลยน้องอา	

(วันคาร, 2521 : 60)

บทกวีข้างต้น แสดงความเชื่อเรื่องของกรรม ว่าทำกรรมเช่นไรก็
ย่อมที่จะได้รับผลกรรมเช่นนั้นด้วย

บางครั้งความเชื่อเรื่องกรรมอาจปะปนอยู่กับความเชื่อดั้งเดิม เกี่ยวกับ ผีสาง เทวดา และลัทธิพราหมณ์ ตัวอย่างเช่นเรื่องจันทาคดกุมาร ตอนสุริยาคาดและจันทาคาด สองพี่น้องเดินทางหลงไปในป่า แต่ด้วยบุญกุศลที่ทั้งสองพระองค์ทรงสร้างไว้ในชาติปางก่อน ทำให้ร้อนถึงพระอินทร์เสด็จลงมาช่วยเหลือ ความว่า

กุศลสร้างไว้	จึงร้อนขึ้นไป
ถึงท้าวอินทรา	ส่งญานลงมา
เห็นหน่อกษัตรา	ทั้งสองพระองค์

(จันทาคดกุมาร, 2523 : 142)

บทกวีข้างต้น แสดงให้เห็นความเชื่อเรื่องบุญกุศล ส่งผลให้เหล่าเทวดา ลงมาช่วยเหลือเมื่อยามคับขัน

2.6.2 ความเชื่อเกี่ยวกับนรก สวรรค์

ชาวไทยภาคใต้ เชื่อว่าคนเลว คนชั่วตายไปจะตกนรก ส่วนคนดีจะได้ขึ้นสวรรค์ ซึ่งเป็นชั้นที่เหล่าเทวดาทิ้งหลายอาศัยอยู่ จินตภาพในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ ได้แสดงให้เห็นเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องสวรรค์ไว้ค่อนข้างเด่นชัด เช่นเรื่อง จันทาคดกุมาร ตอนกล่าวเปรียบเทียบว่า จันทาคาดเป็นหมอวิเศษเหมือนเทวดาบนสวรรค์ ความว่า

เป็นหมออันวิเศษ	ดังเทพคนในชั้นฟ้า
มนุษย์ในได้หล้า	ใครจะมาเปรียบเทียบทัน
ได้ทิพย์ไอสด	ในโสฬสเมืองสวรรค์
ตายได้สามเดือนนั้น	ยังให้นางเป็นขึ้นมา

(จันทาคดกุมาร, 2523 : 178)

บทกวีข้างต้น จะเห็นว่าชาวบ้านต่างชื่นชมยินดี ในความสามารถของ จันทาคดกุมารเทียบได้กับเทวดาในสวรรค์ อาศัยอยู่ในชั้นโสฬส และชั้นดุสิต เป็นต้น

ความเชื่อเรื่องนรก เปรต อสุรกาย และเดรัจฉาน ได้รับอิทธิพลมาจาก
เรื่องไตรภูมิพระร่วง ปรากฏในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้เรื่องโคสัฎุมาร ตอน
โกตุนะสิกะลมกำเรบขึ้นจนสิ้นชีวิต เนื่องจากแย่งอาหารสุนัขที่พระปัจเจกให้ทานแก่สุนัข
ความว่า

พระเจ้าเทศนา	ว่าสัตว์เกิดมา
ในภพสากล	ตายด้วยอดอยาก
น้ำจิตพะวง	มักเข้าปฏิสนธิ
ในท้องเดียรรจวน	
บางที่เป็นเปรต	อสุรกายเพศ
สูยงนรกานต์	เกิดในจัตุภูมิ
นรกสี่สถาน	ด้วยอดอาหาร
จิตไม่เที่ยงตรง	

(โคสัฎุมาร, 2523 : 191)

เทพบุตรบอกว่า	อันตัวของข้า
คือนาบัคสี	เมื่ออยู่เมืองมนุษย์
เป็นสุนัขพี	ถวายเสียงข้านี้
นิมนต์พุทธา	
น้ำจิตรักใคร่	พระปัจเจกฤสวาย
เท่านั้นแลข้า	ดับจิตมาเกิด
ในอภามา	บุญนั้นแหละหนา
ท่านจงเข้าใจ	

ด้วยเหตุนี้หนา	จึงโสมสกา
ไปเกิดในสวรรค์	เพราะมีใจตรง
ไม่พะวงหลายหน	เพราะเหตุตั้งนั้น
จึงได้สุขา	
เสียงดังเหลือใจ	แต่สะท้อนใน
วิมานอาตมา	กึกก้องออกนอก
ไพชยนต์มณฑิรา	โดยไพรพนาวา
หมิ่นโยชนกำหนด	
เพราะเหตุจันนั้น	เทพในเมืองสวรรค์
ให้นามปรากฏ	ชื่อว่าโสมชก
เทพบุตรกายศ	บริวารหมดจด
พันหนึ่งโดยมี	
เสวยทิพย์สมบัติ	เจ็ดวันสิ้นทัด
ในดาวดึงส์	หลงด้วยกามคุณ
กลืนรสนารี	สุขเกษมเปรมปรีดิ์
คลังเคลิ้มลิ้มเสวย	

(โคลงกฤณาร, 2523 : 196)

บทกวีข้างต้น ทำให้มองเห็นภาพของการใช้ชีวิตอยู่ของมนุษย์และสัตว์
 ในโลกนี้ว่า จะส่งผลการกระทำไปสู่ชาติหน้า คือใครทำกรรมดี จะได้ไปเสวยสุขบนสรวงสวรรค์
 เช่นเดียวกับโสมสกาภุมารชาติที่แล้วเกิดเป็นสุนัข และได้ถวายเสียง เพื่อนิมนต์พระปัจเจกแทน
 เจ้าของ เมื่อตายไปจึงได้ไปเกิดในสรวงสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ส่วนคนที่ทำความชั่วไปตกนรก
 ในขุมจตุรabay มีนรกภูมิ ดิรัจฉานภูมิ เปตภูมิ และอสุรกายภูมิ เช่นเดียวกับโกตุนะสิกะ
 ถึงแก่กรรม เพราะแย่งอาหารสุนัขที่พระปัจเจกให้ทานแก่สุนัข

¹ ดูรายละเอียดในไตรภูมิพระร่วงของพระญาณลิไท หน้า 9-69

2.6.3 ความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้า และสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ชาวไทยภาคใต้มีความเชื่อว่าธรรมชาติ มีเทพเจ้าสิงสถิตอยู่ ซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิม ตัวอย่างเช่นเรื่องจันทาคดกumar ตอนพระเจ้าจันทาคดและนางเทวสังคาเดินทางไปหาพระสุริยาคาด แต่เรือเกิดอับปางนางจึงอธิษฐานขอความคุ้มครองจากเทพเจ้าต่าง ๆ ความว่า

ไหว้คุณเทพเจ้า	ทั้งเสาคงคา
ตั้งไตรภตรองชอกผา	ทั้งโปรป่าลำเขาเขียว
อินทร์เจ้าท่องเที่ยว	ช่วยน้อมนำมา
ทั้งพระพรหมยมนา	พระจตุโลกपालา
จงมาพาไป	

(จันทาคดกumar, 2523 : 181)

อีกตอนหนึ่งในเรื่องจันทาคดกumar ตอนนางพรหมจารี ถูกลอยแพ นางอธิษฐานขอความคุ้มครองจากเทพเจ้า ความว่า

นางจึงยกกรขึ้นไหว้	เทพเจ้าในคงคา
ท้าวไทสมเด็จอินทรา	
เทพเจ้าสิบหกชั้นฟ้า	นางมณีเมฆขลา
อันอยู่รักษานที	
พระคงคามานเป็นสักขี	ทั้งนางพระธรณี

จงมาเป็นทิพยาน

เดชะได้สร้างสมภาร

ช่วยข้าอย่าม้วยมรณา

(จันทาคดกumar, 2523 : 190)

บทกวีข้างต้น แสดงความเชื่อของชาวไทยภาคใต้ ว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ เช่น พระอินทร์ พระพรหม นางมณีเมขลา พระคงคา พระแม่ธรณี และเทพเจ้าอื่น ๆ สามารถช่วยคุ้มครองมนุษย์ให้รอดพ้นจากภัยอันตรายต่าง ๆ ได้

เรื่องพระรถเมรี ตอนนางยักษ์สนทราได้ตามจับนางทั้งสิบสองกลางป่า
รุกขเทวดาประจำต้นไม้ จึงเข้าช่วยเหลือ ความว่า

เทวากำบังไว้	มีดมิให้เห็นแก่ตา
บุญนางได้สร้างมา	มากยิ่งขึ้นแต่หนหลัง
	(พระรถเมรี, 2524 : 50)

บทกวีข้างต้น แสดงให้เห็นว่าชาวไทยภาคใต้เชื่อว่า ต้นไม้ใหญ่จะมีรุกขเทวดาประจำอยู่ ดังนั้นจึงมีความเชื่อว่าหากใครไปตัดต้นไม้ ซึ่งมีรุกขเทวดาอาศัยอยู่ จะทำให้เกิดภัยพิบัติต่าง ๆ แก่ผู้ตัด ถ้าใครจะตัดต้นไม้จะต้องทำบัตรพลีสังเวช เพื่อเป็นการบอกกล่าวขอโทษเสียก่อน

นอกจากจะมีการบนบานสานกล่าว ซึ่งเกี่ยวกับผีสงเทวดาแล้ว ยังมี การแก้บนในสิ่งที่ตนเองได้บนเอาไว้ ชาวไทยภาคใต้เรียกการแก้บนว่า 'แก้เหมลย' ปรากฏในเรื่องเต่าทอง ตอนเต่าทองพูดจาเกี่ยวนางสุดซา ความว่า

ไอนางมารศรี	แก้เหมลยให้พี่
แล้วค่อยไปบ้าน	อยู่แก้เหมลยลอง
สักสองสามงาน	พี่ช่วยคิดอ่าน
รับงานเป่าปี	

(เต่าทอง, 2533 : 65)

บทกวีข้างต้น สะท้อนว่าการ 'แก้เหมลย' เป็นความเชื่อของชาวไทยภาคใต้ กล่าวคือเมื่อมีการบนบานสานกล่าวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนนับถือ โดยแสดงความประสงค์ว่าตนต้องการอะไร เมื่อได้ตามความประสงค์แล้ว จะมีการแก้บนตามที่ตนได้บอกกล่าวเอาไว้

2.6.4 ความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525 (2530 : 884)

ให้ความหมายว่า 'โหราศาสตร์' หมายถึงวิชาที่ว่าด้วยการพยากรณ์ โดยอาศัยดาราศาสตร์เป็นหลัก' โหราศาสตร์ จึงเป็นวิชาที่ว่าด้วยการพยากรณ์ โชคชะตาชีวิตของมนุษย์ โดยอาศัยตำแหน่งดวงดาวและสิ่งอื่น ๆ เป็นเครื่องชี้ จินตภาพในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ สะท้อนให้เห็นความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์ของชาวไทยภาคใต้ ได้แก่ความเชื่อเรื่องฤกษ์ยาม

ความเชื่อเรื่องฤกษ์ยามนี้ ชาวไทยภาคใต้เชื่อว่า การประกอบกิจกรรมต่าง ๆ จะต้องกระทำในวันเวลาที่เป็นสิริมงคล ตัวอย่างเช่นเรื่องนายตัน ตอนการจัดหาฤกษ์ยามที่จะไปเจรจาสูขนางรั้งไรให้นายตัน ความว่า

ครั้งเมื่อรุ่งเช้า	ยายจึงจรเต้า
ชื่อหมากพลูมา	จึงว่ายายอี
แกดีนักหนา	เคยพูดเจรจา
ปัญญาสิ้นที่	
ดูชั้นวันคืน	ตำราตาขึ้น
แกทายว่าดี	สุกรแก้วค่านั้น
ขยันสิ้นที่	จึงว่ายายอี
สักทีแม่คุณ	

(นายตัน, 2521 : 22)

ในเรื่องจำปาสี่ต้น มีความว่า

ครันเมื่อได้ชั้นฮาย	พระฤาษายปิตุรงค์
จึงตกแต่งพระองค์	อีกโฉมงามเหสี

(จำปาสี่ต้น, 2534 : 275)

คำว่า 'ดูชั้น' ในบทกวีข้างต้นเป็นเรื่องเกี่ยวกับการกำหนดเวลาในการทำงาน
มงคลต่าง ๆ เรียกกันโดยทั่วไปว่า 'ชั้นฉาย' ภูมิจิตธรรม (มปป : 59) อธิบายว่า

ชั้นฉาย คือการวัดเงาแดดของตัวเอง ผู้นับจะไปยืนที่แดด
หันหน้าไปทางเงาให้คนอื่นช่วยปักไม้ไว้ที่ปลายเงาแล้วเริ่มวัดด้วยเท้า
โดยครั้งแรก ก้าวเท้าซ้ายไปเท่ากับช่วงเท้าหนึ่ง (นับจากส้นเท้าถึง
ปลายเท้า) จากที่ยืนอยู่เดิม เรียกช่วงความยาวหนึ่งเท้าว่า 1 ชั้นฉาย
ก้าวต่อไปอีก 1 ช่วงเท้า เป็น 2 ชั้นฉาย ก้าวต่อไปเป็น 3 ชั้นฉาย นับ
เช่นนี้ไปเรื่อย ๆ จนสุดเงาได้ก็ช่วงเท้าก็เป็นจำนวนชั้นฉายเท่านั้น
ส่วนการที่จะกำหนดว่ากี่ชั้นฉายเป็นฤกษ์ดีนั้น หมอผู้ทำพิธีจะเป็น
ผู้กำหนด

เรื่องนายดัน ปรากฏว่าความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยาม ดังความว่า

เราไปวันนี้	โชคดีนักหนา
ตั้งใจเกิดซ้ำ	ได้มาข้างเรา
คชฤกษ์ของข้า	ครั้นได้เจรจา
ไม่กลับมาเปล่า	

(นายดัน, 2521 : 24-25)

คำว่า 'คชฤกษ์' เป็นชื่อฤกษ์ตามโหราศาสตร์ เป็นฤกษ์ที่ว่าด้วยการเดินทาง
ไปประกอบกิจการใด ๆ ให้สามารถประสบผลสำเร็จ (ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้วิทยาลัยครู
นครศรีธรรมราช, 2521 : 50)

นอกจากนี้ยังมีความเชื่อเรื่องสมพงศ์เนื้อคู่ โดยนำ วัน เดือน ปีเกิดไปตรวจ
ดูดวงชะตา ปรากฏในเรื่องนายดัน ตอนนายดันและนางรั้งไรจะแต่งงานกัน ความว่า

บุรุษหลายล่อง
สมพงศ์ลักษณะจันทร์
มาพร้อมมูลกัน
ตีนมืออันเดียว

ครั้นว่าถูกต้อง
คราวเดียวเกิดซ้ำ
น้องอยู่ทุกวัน

(นายตัน, 2521 : 26)

คำว่า 'บุรุษ' หมายถึงการตรวจดวงชะตา โดยนำวัน เดือน ปีเกิดทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิงมาตรวจ ว่าเหมาะสมเกื้อกูล หรือ 'สมพงศ์' กันหรือไม่ 'สมพงศ์' ในที่นี้ หมายถึงการดูสมพงศ์แต่งงาน ซึ่งกล่าวถึงไว้ในตำราพรหมชาติว่า ชายหญิงใดมีอวัยวะครบพอสสมควรจะมีเหย้าเรือนเพื่อสืบสกุลต่อไปข้างหน้า บิดามารดาของทั้งสองฝ่ายมักจะพาไปหาโหราจารย์ให้หาสมพงศ์เกณฑ์แต่งงาน เพื่อดูว่าทั้งคู่จะอยู่กินกันอย่างมีความสุขหรือไม่เพียงใด เช่น ดูสมพงศ์ปีเกิด ซึ่งเป็นการทำนายไปตามปีเกิดของทั้งสองฝ่ายว่าจะเป็นผู้สมรสที่ดีมีความเหมาะสมกันหรือไม่ บางครั้งถ้าดวงชะตาของทั้งสองฝ่ายไม่สมพงศ์กัน ถือว่าไม่ถูกต้องกัน ผู้ใหญ่มีความเชื่อถือเรื่องนี้อย่างเคร่งครัด จะไม่ยินยอมให้ชายหญิงแต่งงานกัน (ตำรวจ กาญจนธานี, 2527 : 262-263) คำว่า 'ลักษณะจันทร์' แยกออกเป็น ลักษณะ คือ ลักษณะ และคำว่าจันทร์ คือ ดวงจันทร์ ดังนั้น 'ลักษณะจันทร์' จึงได้แก่ชื่อตามดวงดาวของดวงชะตา (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525, 2530 : 716)

ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยามส่วนใหญ่ ที่ปรากฏในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ มักเกี่ยวกับการพยากรณ์ได้แก่ การตรวจดวงชะตา ว่าสมพงศ์ที่จะแต่งงานกันหรือไม่รวมถึงเรื่องฤกษ์ยาม ในการกำหนดวันมงคลและห้ามกระทำพิธีมงคล เพื่อเป็นสวัสดิมงคล

สำหรับตนเอง

2.6.5 ความเชื่อเรื่องโชคลาง

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525 (2530 : 718)

ให้ความหมายคำว่า ลาง ว่าหมายถึง เครื่องหมายที่ปรากฏให้เห็นอันบอกเหตุร้ายหรือดี ลาง จึงเป็นเครื่องบอกเหตุให้ทราบล่วงหน้าว่าจะมีเหตุร้ายดีเกิดขึ้น จินตภาพในนิทาน

ประโลมโลกท้องถื่นภาคใต้ สะท้อนให้เห็นความเชื่อเรื่องกลาง ตัวอย่างเช่นเรื่องนายตัน
ตอนยักษ์สี่เศียรเตรียมยกกองทัพไปทำสงครามแย่งชิงนางวันพุธ ความว่า

สั่งเมียแล้วคลาไคล	ทรงบงช้ายที่เคยถือ
รีบไวด้วยใจดี้อ	ออกตั้งอื้อหน้าเกยชัย
บังเกิดหนูไล่รุมมา	สู้กันหน้าที่นั่งไท
หนูหรีงวิ่งว่องไว	โคดขบงุมารดูฉ่า
หนูไล่รุมร้ายหนี	ทำวอสุรีเห็นกับตา
ตรัสบอกแก่เสนา	งูแพ้ดีเรามีชัย

(วันคาร, 2521 : 80)

บทกวีข้างต้น แสดงให้เห็นว่าชาวไทยภาคใต้ มีความเชื่อเรื่องโชคลาง
โดยเชื่อว่าเหตุการณ์บางอย่างที่เกิดขึ้นก่อนออกเดินทาง หรือระหว่างเดินทาง เป็น
เครื่องหมายบอกให้ทราบความเป็นไปล่วงหน้าได้

ในเรื่องโคบุตร ตอนโคบุตรและนางมณีสาครเข้าที่บรรทม บังเกิดกลางบอกเหตุ
ความว่า

เซยชมสมสวาท	กับองค์นางนาค
มณีสี่สโหม	บังเกิดเป็นกลาง
ที่กลางห้องใน	มีหนูตัวใหญ่
ตกต้องวราชา	

แมงมุมตีอก	อีกทั้งตีนจก
ร้องทักชายฝา	นกแสกตัวใหญ่
บินไปบูรพา	ตกใจผวา
ที่บนเตียงทอง	

(โคบุตร เล่ม 2, 2525 : 30)

บทกวีข้างต้น เป็นการบอกเหตุกลางร้ายก่อนที่โคบุตร จะถูกเสน่ห์ให้หลง นางอำพันมาลา เป็นความเชื่อของชาวไทยทุกภาคมาแต่โบราณ เช่น เชื่อว่าจิ้งจกหัก แมงมุมอุ้มไข่ตีกอก นกแสกบินผ่านหน้า และหนูกตกลางตรงหน้า เป็นต้น เป็นลางร้ายทำให้ต้อง ประสบภัยอันตรายต่าง ๆ หรือเชื่อว่าปรากฏการณ์ธรรมชาติบางอย่างเป็นลางดี เช่น พระอาทิตย์ทรงกลด และท้องฟ้าสว่างไสวปราศจากเมฆหมอกปราศ เป็นต้น

2.6.6 ความเชื่อเกี่ยวกับความฝันและการทำนายฝัน

ความเชื่อเรื่องความฝันของชาวไทยภาคใต้มีมานานแล้ว คือ เชื่อว่า เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในความฝัน จะมีความสัมพันธ์กับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตจริง เช่น โบราณถือว่า ก่อนที่ดวงวิญญาณจะกำเนิดในครรภ์มารดานั้น มารดาจะต้องฝันก่อน เรียกว่า 'ฝันเข้าท้อง' เรื่องฝันเข้าท้องเชื่อว่าเป็นสิ่งสำคัญ เพราะเป็นเรื่องที่บอกถึงวิถีชีวิต ในอนาคตของบุคคลนั้นอย่างถูกต้องที่สุด (อุดม หนูทอง, มปป : 260)

จินตภาพในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ สะท้อนให้เห็นเกี่ยวกับ ความเชื่อเรื่องความฝันและการทำนายฝัน ตัวอย่างเช่นเรื่อง สี่ท่อนไทย ตอนมารดาของ สี่ท่อนไทย เกิดฝันก่อนที่จะตั้งครรภ์สี่ท่อนไทย ความว่า

เมื่อจะทรงครรภ์	ลูกรักนักทัน
คืนนั้นบันดาล	ฝันว่านางหทัย
เข้าในสิงคราน	เที่ยวทุกเรือนชาน
ตรอกรานชลา	
เก็บหยากมาได้	นางนาถนอหทัย
กินต่างโภชนา	อิมหน้าสามราญ
เบิกบานหรรษา	แล้วนางฉายา
ตื่นพลันทันใจ	

(สี่ท่อนไทย, 2526 : 1)

จากนั้นนางก็ไปหาโหร เพื่อให้ทำนายฝัน แต่ปรากฏว่าโหรไม่อยู่ ภรรยา
ของโหรจึงทำนายแทน ความว่า

ว่านางฉายา	จักมีครรภา
ลูกเป็นผู้ชาย	ฝันว่าได้กิน
กหยากมากมาย	ลูกนางโฉมฉาย
จะเกิดเกล้ามา	
โกหกปกคลุม	พุดจาคารม
ลั่นลมเจรจา	หกเท็จมุสา
ชี้คร้านปัญญา	คารมคมสัน

(สีทนนไชย, 2526 : 2)

เมื่อโหรเฒ่าสามีของตนกลับจากป่า ภรรยาโหรจึงเล่าเรื่องราวที่นางทำนาย
ให้แก่สามีฟัง สามีเมื่อได้ฟังจึงบอกว่าทำนายผิดไป ความว่า

ส่วนตาโหรเฒ่า	ได้ฟังเมียเล่า
ว่าไปด้วยใจ	น้อยถาโฉมฉาย
เจ้าทนายผิดไป	ลูกเขานั้นไซ้
เสียไปแล้วหนา	
เนื้อหน่อนักปราชญ์	เป็นบัณฑิตชาติ
เขามีปัญญา	

(สีทนนไชย, 2526 : 2)

บทกวีข้างต้น จะสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อเกี่ยวกับการทำนายฝัน ซึ่งบอก
เหตุให้นางทราบว่า จะได้บุตรในวันข้างหน้า และได้บุตรชายที่มีปัญญาเฉลียวฉลาด

ความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์ มีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของชาวไทยภาคใต้ มาก เพราะชาวไทยภาคใต้จะเชื่อฤกษ์ยามเพื่อกำหนดเวลาในการเดินทาง หรือทำการมงคลต่าง ๆ

2.6.7 ความเชื่อด้านไสยศาสตร์

ในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้มีจินตภาพเกี่ยวกับเวทมนตร์คาถา ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของชาวไทยภาคใต้ ไม่ว่าจะเป็นการเกิด การแต่งงาน การตาย และการขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น ตัวอย่างเช่นเรื่องนายตัน ตอนนารรยาคลอดบุตร นายตันทำยันต์กันอันตรายต่าง ๆ ปิดไว้ที่ประตูบ้าน ความว่า

นายตันคนรู้	เขียนยันต์ปากประตู
กันเพทมายา	
	(นายตัน, 2521 : 45)

ในเรื่องจำปาสี่ต้น ตอนยายพันจาทำเสน่ห์ห้าวเนนทราชให้ลงนางจันอัคคี
ความว่า

ครั้นยายประสมแล้ว	อาราธนาแจ้วแจ้ว
เสกด้วยคาถา	มหาละลวย
มูณีจินดา	แล้วยายพันจา
ยกถ้วยแก่นาง	
ทูลว่าแม่เจ้า	เครื่องทั้งนี้เล่า
หน้าพระเอวบาง	แบ่งนี้ประสม
ทาหัวสรรพางค์	น้ำมันนี้บ้าง
เจ้าทามวยผม	

ขี้ผึ้งสีปาก	แล้วเฉมหน้าผาก
เกศีไต้หวัน	ครั้นทำหน้า
เป็นน้ำไหลหลง	ได้ดังประสงค์
แล้วทูนหัวยาย	

(จำปาสี่ต้น, 2534 : 200)

บทกวีข้างต้น สะท้อนความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ด้านเวทมนตร์คาถา ประเภทเมตตามหานิยม โดยใช้น้ำมันทามวยผม ใช้ขี้ผึ้งสีปาก แล้วเฉมหน้าผาก ผม และ ไต้หวัน เพื่อให้ผู้ที่พบเห็นเกิดความรักใคร่

2.6.8 ความเชื่อเกี่ยวกับยากกลางบ้าน และการรักษาอาการเจ็บป่วย

นิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ แสดงให้เห็นว่าชาวไทยภาคใต้ ยังมีความเชื่อในเรื่อง 'ยาผีบอก' ตัวอย่างเช่นเรื่องนายตัน ตอนยาผีบอกของหมอศรีที่ใช้รักษาตา นายตัน ความว่า

บัวศรีวาที่ปราศรัย	ยาของข้าไซ้
หาไหนจะได้ไม่มี	
นี่แหละเป็นยาของผี	ให้แก่ข้านี้
ของใครไม่มีเหละหนา	

(นายตัน, 2521 : 44)

'ยาผีบอก' เป็นความเชื่อของชาวบ้านภาคใต้มานาน ปัจจุบันยังคงพูดถึงกันอยู่ ชาวบ้านมีความเชื่อว่า ผีให้คุณ อันได้แก่ผีบ้านผีเรือน หรือผีบรรพบุรุษ จะคอยคุ้มครองป้องกันภัยให้บุตรหลาน มิให้เกิดอาการเจ็บป่วย หรือถ้าเจ็บป่วยอยู่แล้ว ก็จะมาเข้าฝันบอกตัวยารักษาให้ที่เรียกว่า 'ยาผีบอก' (เลื่อม นาคอ่อน (สัมภาษณ์), 22 เมษายน

2537)

2.7 ค่านิยมของสังคม

ไพฑูรย์ เครือแก้ว ณ ลำพูน (2513 : 66-67) ให้ความหมายว่า ค่านิยมของสังคม หมายถึงสิ่งที่คนสนใจ สิ่งที่คุณปรารถนา จะได้ ปรารถนาจะเป็นหรือกลับกลายมาเป็น เป็นสิ่งที่ตนถือ ว่าเป็นสิ่งบังคับต้องทำต้องปฏิบัติ เป็นสิ่งที่ตนนุชายกย่องและ มีความสุขที่จะได้เห็น ได้ฟัง ได้เป็นเจ้าของ ค่านิยมของสังคม จึงเป็น 'วิถีของการจัดรูปความประพฤติ' มีความหมายต่อบุคคล และเป็นแบบฉบับของความคิดที่ฝังแน่น สำหรับยึดถือในการปฏิบัติ ตัวของคนในสังคม

การสังเกตค่านิยมของสังคม มีวิธีการสังเกตได้หลายทางทางหนึ่งที่สำคัญ คือ ดูจากการคิด การเขียน คนเรามักจะแสดงออกในหลักการอุดมการณ์ แนวความคิด ความฝัน และรสนิยมของตนออกในงานเขียนเสมอ ดังนั้นวรรณคดีต่างๆ จึงสะท้อนให้เห็นค่านิยมของสังคมในระยะนั้นได้มาก (ไพฑูรย์ ช่างเขียน, 2515-2516 : 15)

ค่านิยมของสังคม ที่ปรากฏจินตภาพในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ ได้แก่ ค่านิยมในการเทิดทูนพระมหากษัตริย์ ค่านิยมในการเลือกคู่ครอง ค่านิยมเกี่ยวกับ ความงามสตรี ค่านิยมเรื่องความกตัญญูกตเวที ค่านิยมเรื่องความเมตตากรุณา และ ค่านิยมเรื่องความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

2.7.1 ค่านิยมในการเทิดทูนพระมหากษัตริย์

พระมหากษัตริย์ทรงเป็นทั้งผู้นำ และผู้ปกครองไพร่ฟ้าประชากรทั่วทั้งแผ่นดินให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุข คนไทยจึงรักเคารพและเทิดทูนพระมหากษัตริย์ ตลอดจนเชื้อพระวงศ์ ดังปรากฏในเรื่องโคบุตร ตอนชาวเมืองสิงขรเป็นจำนวนมากเฝ้าส่งเสด็จ และชื่นชมบารมีของโคบุตร นางมณีสาคร นางอำพันมาลา พระพันนรังสี และนางบุศมาลา ขณะเดินทางไปเมืองกาหลง ความว่า

ฝูงคนเกลื่อนกล่นมา	เพียงพาราจะทรุดจม
ต่างสรรเสริญชม	บุญภิรมย์ทั้งสอง
เจ้าประคุณผู้บุญเลิศ	แสนประเสริฐเป็นนักรหนา
บุญจริงยิ่งล้ำฟ้า	ช่วยายตาหาไม่มี
ชมโฉมพระยุพิน	ลางบางสมฤดี
ภูษาพันกายี	หลยหล่นหมดอุตสาห์แล
ปีแก้วปีไฉน	ประโคมทัยอยู่ซึ่งแซ
รถแก้วสินลาแล	ลูกพลัดแม่เมียพลัดผิว
วิ่งพรูตามดงองค์	ผิวลุ่มลงเมียข้ามหัว
บางวิ่งไปแต่ตัว	ทิ้งลูกผิวทั้งริงรัง
	(โคบุตร เล่ม 3, 2526 : 7)

บทกวีข้างต้น จะเห็นว่าประชาชนได้แสดงความรู้สึกเคารพเทิดทูนในสถาบัน กษัตริย์ กวีใช้คำว่า 'เกลื่อนกล่น' หมายถึงมากมายจนนับไม่ถ้วน ต่างมาเฝ้าชมบารมี และชมโฉมของ 'ผู้บุญเลิศ' ผู้มีบุญเหนือบุคคลทั้งปวง 'ได้แก่ กษัตริย์ มีการประโคม กลอง ปีไฉน เพื่อเป็นมโหรีแสดงการต้อนรับอย่างสมพระเกียรติ ประชาชนจะมารับเสด็จ โดยแต่ละคนจะแย่งกันมาเฝ้าชมบารมี แม้กระทั่งภรรยาและบุตรของตนก็ไม่ได้สนใจ

2.7.2 ค่านิยมในการเลือกคู่ครอง

การเลือกคู่ครอง ที่ปรากฏจินตภาพในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ มี 2 ลักษณะคือ

2.7.2.1 การให้อิสระแก่บุตรหรือหลานชายในการเลือกคู่ครองของตน

เพราะชาวไทยภาคใต้เชื่อว่าเพศชายเป็นผู้นำ มีความรับผิดชอบ มีการตัดสินใจที่ดีกว่า เพศหญิง แม้ชายจะเลือกคู่ครองผิดพลาด ก็ยังสามารถแก้ไขได้ 'ไม่ถือว่าเสียหายร้ายแรง เท่ากับเพศหญิง ตัวอย่างเช่นเรื่องโคบุตร ตอนโคบุตรบอกราชสีห์ เพื่อจะเดินทางไปหาคู่ครอง ความว่า

คอยอยู่เกิดแม่	ลูกน้อยนี้แล
จักไปแสวงหา	กษัตริย์มณีลักษณะ
เป็นอัครฉายา	ตามคำบิดา
ชี้ช่องให้ไป	

(โคบุตร เล่ม 1, 2525 : 9)

ในเรื่องโคบุตร พระพันนรังสีลาบิดามารดาไปหาคู่ครอง ความว่า

กล่าวถึงกุมารชาตุมร	อยู่ในนคร
ด้วยแสนสุรางค์นางใน	
ตรีตรีกนิภในพระทัย	ว่ากูมิไส ¹
ไม่มีคู่เคียงเรียงสมร	
ลูกพระยาร้อยเอ็ดจนคร	ไม่ควรสโมสร
ภิเชกเป็นเอกนารี	
ทูลลาบิดาขนิ	ไปทุกบุรี
จะมีอยู่บ้างเลยหนา	

(โคบุตร เล่ม 3, 2526 : 68-69)

¹ ไส คำนี้น่าจะมีความหมายได้เป็น 2 ทางคือ ไส (ออกเสียงว่า ไส) แปลว่า
 ทำไม่ เป็นคำภาษาถิ่นใต้ หรือ ไสร์ ภาษากลาง ซึ่งเป็นการใช้เน้นคำข้างหน้า (พจนานุกรม
 ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525, 2530 : 291)

ในเรื่องวันคาร ตอนพระนางคันธมาลา พระชนนีได้ปรึกษา
นางวันพุธเกี่ยวกับการตัดสินใจเรื่องที่ยักษ์สี่เศียรมาสู่ขอว่าจะตกลงหรือไม่ ความว่า

ผันถามแก่ลูกรัก	เจ้ากับยักษ์ชอบหรือไร
อย่าเน่งเร่งตอบไป	ใจชอบยักษ์จักให้กัน
	(วันคาร, 2521 : 76)

บทกวีข้างต้น ทำให้ผู้อ่านมองเห็นภาพการเลือกคู่ครองว่า
ผู้ใหญ่ชาวไทยภาคใต้จะให้สิทธิ์ในการเลือกคู่ครองแก่บุตรไม่ว่าจะเป็นผู้หญิงหรือผู้ชาย
บิดามารดาเป็นเพียงผู้ชี้แนะให้บุตรหาคู่ครองที่เหมาะสม

2.7.2.2 บิดามารดาเป็นผู้มีสิทธิ์ขาดในการเลือกคู่ครอง เช่นในเรื่องนายตัน
ตอนยายฉีเป็นแก้วแก่ฝ่ายนายตันไปสู่ขอนางริงไร ความว่า

จึงฝ่ายยายฉี	ได้ฟังวาที
ยินดีใครจะทัน	ครั้นว่าเธออวย
ลงรอยด้วยกัน	แก้วว่าเธอคะนั้น
ท่านคนบุราณ	
กลางคนเข้าชี้	อย่างโน้นอย่างนี้
ช้านี้ก็ราคาญ	ประเดี้ยวถามลูก
ประเดี้ยวถามหลาน	คิด ๆ ช้าน ๆ
ราคาญสิ้นที	

(นายตัน, 2521 : 24)

อย่าว่าแต่ยักษ์ร้าย พ่อแม่ให้ไม่ได้ทาน
 นักโทษเที่ยวขอสาร มารดายอมฉันทพร้อมใจ
 (วันคาร, 2521 : 76)

บทกวีข้างต้น ทำให้ผู้อ่านมองเห็นว่า ในเรื่องการมีคู่ครองนั้น หากบิดามารดาจะจัดการหาให้ ฝ่ายหญิงก็ไม่อาจโต้แย้ง หรือปฏิเสธ เพราะบิดามารดาคือ เจ้าของชีวิตของบุตร โดยเฉพาะบุตรหญิงซึ่งมีธรรมชาติที่ต้องการการดูแล การให้คำแนะนำ อย่างใกล้ชิด บุตรหญิงจึงมีนิสัยอ่อนส่อนง่าย ดังคำที่นางวันพุธว่า 'อย่าว่าแต่ยักษ์ร้าย พ่อแม่ให้ไม่ได้ทาน นักโทษเที่ยวขอสาร มารดายอมฉันทพร้อมใจ' และในเรื่องนายดัน จากคำพูดของยายอีได้แสดงความยินดี และชื่นชมการกระทำของนางทองสาที่ตัดสินใจ ยกลูกสาวให้นายดันโดยไม่บอกกล่าวนางจริงไรให้ทราบก่อน

ค่านิยมการเลือกคู่ครองจากนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ คือชาวไทย ภาคใต้จะให้อิสระในการเลือกคู่ครองแก่บุตรหลาน แต่บางครั้งการเลือกคู่ครองก็เป็นสิทธิ์ขาด ของบิดามารดาด้วยเช่นกัน

2.7.3 ค่านิยมในความงามของสตรี

จินตภาพในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ สะท้อนภาพว่าสตรีต้องมีความงามทั้งรูปสมบัติและคุณสมบัติ ซึ่งถือว่าเป็นความงามอย่าง 'กุลสตรี' ตัวอย่างเช่น เรื่องวันคาร กล่าวถึงความงามของนางวันพุธ ความว่า

ชื่อนางวันพุธ	งามจริงยิ่งมนุษย์
หอมประทีนกลิ่นไอ	กลิ่นนังกาก็
มีผู้เจ้าได้	กลิ่นติดผู้ชาย
ได้สามเดือนตรา	
หอมสี่โยชน์เศษ	เนื้อสี่การะเกด
ฟังตุ้มปทุมมา	โอรุคือแต่มขาด
พระนลาตเลขา	นาสิกสมหน้า
พัทตราดูจเขียน	

<u>นรลักษณ์สิบสอง</u>	คิ้วต่อคอปปล้อง
พระศอสมเศียร	พระกรของนาง
คืออย่างลำเทียน	ผิวเนียนางเนียน
เนตรดั่งเพชรนิล	
เกษาหอมหวล	ดุจกลิ่นลำดวน
เทพเจ้าด้าวดิน	พระบาทนวลน่อง
ไปหมองราชิน	เดินอย่างนาริน
กินรีเยื้องกราย	

(วันคาร, 2521 : 73-74)

ในเรื่องโคบุตร ตอนโคบุตรเข้าหานางอำพันมาลาในห้องนอน กวีได้กล่าว
ชมความงามของนางอำพันมาลา ความว่า

นั่งแนบแอบองค์	พินิจพิศวง
ด้วยองค์บุพา	งามสบครบสิ้น
ภิญโญโรปา	<u>สิบสองลักคณา</u>
ได้ฟ้าหาไหน	
โอवादชาดจิ้ม	แลเหมือนจะยืม
ระงับหลับไหล	พระศรุษชงงค์
เหมือนหงส์ทองไพร	คิ้วคอมสุดใน
เนตรนางหางตา	

พระพักตร์ผิวผ่อง	เป็นนวลลของ
ทองแห่งแก่งพา	คือวงพระจันทร์
วันเพ็ญเดือนห้า	พระกรซ้ายขวา
คือวงคชวัน	

ถันนังตั้งเต่ง	คือดอกบัวแก่ง
ผุดจากสาครัน	สองดอกงามเยี่ยม
เท่าเทียมเสมอกัน	กลิ่นคือลูกจันทร์
หอมฟุ้งจรุงใจ	

(โคบุตร เล่ม 1, 2525 : 76)

ในเรื่องพระรถเมรี ตอนชมความงามของนางเมรี ความว่า

กักรวีธิดา	ทรงวัยใหญ่กล้า
ชันษาเก้าปี	รูปร่างอย่างเขียน
เนื้อเนียนเป็นศรี	นวลล้ำล้ำ
กินรีฤาจะปาน	
ผิวพัทตร์เผ็ดผาย	แย้มยิ้มพริ้มพราย
กลิ่นกล่อมหอมหวาน	เสียงคือการเวก
วิเวกสงสาร	เจรจาอาการ
อ่อนหวานเจรจา	

(พระรถเมรี, 2522 : 35)

บทกวีข้างต้น กวีกล่าวถึงความงามของสตรีทางด้านรูปสมบัติ เรียกว่า 'นวลลักษณะสิบสอง' หรือ 'สิบสองลักษณ์' คือลักษณะทางรูปสมบัติงามครบสิบสองอย่าง ได้แก่ผิวเนื้อเนียนดังสำลี หน้าผ่องใสไร้ริ้วรอย ผมหอมกรุ่น หน้าผางงามดังภาพเขียน คิ้วโค้งงอจุดันศร ตาดำเหมือนนิล จมูกรับกับใบหน้า ปากสีแดงระเรื่อ คอปล้องเป็นข้อ ๆ เพราะเชื่อว่าผู้มีบุญจะมีลักษณะคอเป็นปล้องเหมือนกับพระพุทธรูป นมตั้งเต่งกลมเรียวยาว ปลายแหลมเหมือนดังดอกบัว แขนโค้งงอเหมือนวงช้าง มีลักษณะอ่อนช้อยได้ตามต้องการ ส่วนหาไม่ได้กล่าวบรรยายไว้ในคำประพันธ์แต่อย่างใด นอกจากงามด้านรูปร่างหน้าตาแล้ว ต้องงามคุณสมบัติด้วยคือ มีกิริยามารยาทอ่อนช้อย และพูดจาไพเราะอ่อนหวาน

ค่านิยมเกี่ยวกับความงามทางด้านรูปสมบัติและคุณสมบัติของสตรีไทย
ภาคใต้ นอกจากนี้ได้กล่าวมาแล้ว ยังพบลักษณะพิเศษ อีกประการหนึ่งคือ
การนิยมยกย่องผู้หญิงที่ตกเกิ้ลอื่น ตัวอย่างเช่นเรื่องพระรตเมรี วันคาร และเต่าทอง
เป็นต้น

ในเรื่องพระรตเมรี ตอนชมนางทั้งสิบสอง ความว่า

ถันนังตั้งเต่ง	กำดัดครัดเคร่ง
บั้งผ้าน่าชม	เลือดแล่นเส้นสาย
เกิ้ลอื่นพรายรอบนม	ลักษณะสะสม
สนมหนายาตรา	
	(พระรตเมรี, 2522 : 57)

อรรชรอ่อนแอ้น	ราคาห้าแสน
สุวรรณพรรณราย	แขนคืองวงคช
ชดช้อยห้อยกรวย	ตกเกิ้ลอื่นดอกไม้
ชายเห็นเป็นฝัน	
	(วันคาร, 2521 : 74)

ผิวเนียนวลเนียน	เลขารูปเขียน
เขียนหันกัลยา	พระพักตร์บุญล้วน
จนขึ้นสืบห้า	ตกเกิ้ลอื่นมาลา
จบทั่วสกายกนธ์	

(เต่าทอง, 2533 : 26)

บทกวีข้างต้น แสดงค่านิยมว่าสตรีต้องมีกลิ่นตามส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย จึงจะงาม คงเป็นเพราะสตรีชาวไทยภาคใต้ถือว่ากลิ่นเป็นอารมณ์ผิวหน้า ยิ่งหญิงสาวมีกลิ่นเป็นดอก จะนับว่ามีความสวยงามอย่างยิ่ง เรียกว่า 'แม่แก้มกลิ่น' ประพนธ์ เรื่องณรงค์ (2525 : 57) กล่าวว่าผู้ชายมักจะปลูกกลิ่นบริเวณหน้าอกเป็นแถบดุจสร้อยสังวาล หรือเป็นพวงดอกไม้ เรียกว่า 'กลิ่นนมาลา'

กลิ่นนิยมปลูกกันทั้งชายและหญิงเพราะถือว่าเป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งที่ทำให้คนหลงใหล แต่ในปัจจุบันนี้ค่านิยมในการปลูกกลิ่นได้เลือนหายไปจากสังคมชาวไทยภาคใต้แล้ว

2.7.4 ค่านิยมเรื่องความกตัญญูทวดเทวี

ความกตัญญูทวดเทวี เป็นคุณธรรมที่ชาวไทยภาคใต้ยึดถือประเพณีปฏิบัติ เพราะชาวไทยภาคใต้เชื่อว่าการไม่รู้จักรับบุญคุณของบิดามารดา และผู้เคยให้ความช่วยเหลือเกื้อกูล จะได้รับการตำหนิตีตีดอย่างรุนแรงจากสังคม ส่วนการรู้จักตอบแทนบุญคุณต่อบิดามารดา และผู้มีพระคุณจะได้รับการยกย่องว่าเป็นคนดีในสังคม ตัวอย่างเช่นเรื่อง โคบุตร ตอนโคบุตรพร้อมด้วยนางมณีสาคร และนางอำพันมาลาจัดข้าวของจะไปเยี่ยมเยียนบิดามารดา ความว่า

สิ่งเสร็จเสด็จเขาปรางค์ปรา	สิ่งนางกัลยา
พระน้องทั้งสองมารศรี	
จัดแจงแต่งของมากมี	บุชชาวันดี
แสนล้นพรตน์เงินทอง	
จัดไว้ให้มากโดยปอง	แจกให้พี่น้อง

พวกพ้องมหาเทวี

(โคบุตร เล่ม 3, 2526 : 3)

ในเรื่อง จันทาคดกumar ตอนสุริยาคาดและจันทาคาดไปเยี่ยมเยียนบิดามารดา

ความว่า

บังเกิดเกล้ามา	ฉลองค่าน้ำนม
ได้สมท่วงที	แล้วจักจรัส
กลับมาพารา	คิดแล้วพระบาท
จึงว่านางนาฏ	

(จันทาคดกumar, 2523 : 158)

บทกวีข้างต้น กวีสะท้อนให้เห็นถึง ความกตัญญูทวดเวที่ต่อผู้มีพระคุณ ไม่ว่าจะเป็นบิดามารดา หรือบุคคลอื่นก็ตาม บุตรควรหาเวลาไปเยี่ยมเยียนและตอบแทน บุญคุณ

2.7.5 ค่านิยมเรื่องความเมตตาการุณา

ความเมตตาการุณา เป็นค่านิยมที่มีอยู่ในจิตใจของชาวไทยภาคใต้ เมื่อเห็นบุคคลอื่นได้รับความทุกข์ ก็เกิดความสงสารปรารถนาจะให้พ้นจากความทุกข์นั้น ตัวอย่าง เช่นเรื่อง จันทาคดกumar ตอนสุริยาคาดและจันทาคาดถูกบิดามารดาไล่ออกจากบ้านเที่ยวขอทาน ชาวบ้านเกิดความสงสารเมตตา จึงได้ให้ข้าวปลาแก่สองพี่น้อง ความว่า

บรรดาเพื่อนบ้าน	เห็นสองกุมาร
เมตตาปราณี	บ้างให้โภชนา
ที่ในราตรี	พี่น้องสองศรี

ค้อยสำราญใจ

(จันทาคดกumar, 2523 : 141)

ในเรื่อง โคบุตร นางอำพันมาลากล่าวยกย่องนางมณีสาคร ว่าเป็นผู้มีจิตใจเมตตาการุณา ความว่า

เมื่อนั้นอำพันมาลา	ได้ฟังวาจา
นางให้โคกกาอาร	
เด็กแม่ซึ่งสั่งสอน	มีถ้อยสุนทร
ปราณีซึ่งสอนน้องยา	
มีคุณปานบุญมารดา	มีแต่เมตตา
โสรจันทรหาไม่มี	
ขอใจซึ่งมาปราณี	ผิดถึงเช่นนี้
แล้วพ้อมือโสรจ	
ใครอยู่ได้บาทบาท	จะขอเป็นข้า
จนสิ้นชีวาอาสัจ	

(โคบุตร เล่ม 2, 2525 : 79-80)

ความในบทกวีข้างต้น จะเห็นว่าชาวไทยภาคใต้ มีความเมตตากรุณาช่วยเหลือผู้ที่ตกทุกข์ได้ยาก ผู้ได้รับความเมตตาช่วยเหลือก็ยอมเป็นข้าทาสบริวารรับใช้ปรนนิบัติ แสดงว่าผู้มีเมตตาย่อมได้รับความสุขใจเป็นสิ่งตอบแทน

2.7.6 ค่านิยมเรื่องความเชื่อเพื่อเชื่อแม่

การรู้จักเชื่อเพื่อเชื่อแม่ เป็นค่านิยมอย่างหนึ่งของชาวไทยภาคใต้ ที่ปรากฏจินตภาพในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ ตัวอย่างเช่นเรื่องโคบุตร ตอนนางอำพันมาลาบอกลาเพื่อเดินทางต่อไป ยายมิ่งก็ยังมึนน้ำใจจัดสัมภาระ และเสปียงอาหารในการเดินทางให้นางอีกด้วย ความว่า

ยายพร้อมร้องเชิญโอม	ชวนเล่าโลมขึ้นเคหา
ต่างคนต่าง ๆ มา	พลอยใส่กาด้วยยาใจ
ยายมิ่งจึงถามว่า	ทูลหัวเข้ามาแต่ไหน
โอมปรางนางเล่าไป	เหมือนเรื่องโนมาแต่หลัง

.....	
นวดพินคั้นบาทา	ปากร้องว่าเหวยอีสี่
ฟูกหมอนที่นอนดี	ให้เทวินอนก่อนพลง
จึงไปในครัวเล่า	ทำกับข้าวมีต่าง ๆ
ไต่ปลาไต่เปิดฉาง	เนื้อหมูนางกวางใส่เค็ม
แล้วปล้นมิทันชา	ใส่จานมาล้นเต็ม ๆ
ลูกขอใส่ส้มเค็ม	เต็มสำหรับประดับไป
	(โคบุตร เล่ม 2, 2525 : 90)

เรื่องนายตัน ได้สะท้อนให้เห็นว่าชาวไทยภาคใต้ มีความเชื่อเพื่อเชื่อแผ่ซึ่งกันและกัน มีการมีงานต่างก็มาช่วยเหลือกัน โดยมีได้หวังสินจ้างรางวัล เห็นได้จากตอนจัดงานแต่งงานนายตัน ความว่า

พี่น้องทั้งชายชวา	วานเขามาตำข้าวสาร
พร้อมพรังสิ้นทั้งบ้าน	มาช่วยกันทั้งหญิงชาย
เพราะว่านายตาบอด	ทอดประโยชน์ไว้มากมาย
เงินทองพอหยิบได้	ฝ่ายมดหมอเพื่อนเข้าใจ
เพื่อนป่าวราวสามสิบ	บ้างช่วยหยิบการวุ่นไขว่
แบ่งปันให้กันไป	ช่วยกันบ้างข้างผู้หญิง
ซื้อหมูซื้อไข่เปิด	ทำแล้วเสร็จเป็นทุกสิ่ง
ผู้ชายทั้งฝ่ายหญิง	จึงนัดกันในวันศุกร์
	(นายตัน, 2521 : 27)

.....

การศึกษาสภาพสังคม ที่ปรากฏในจินตภาพจากนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ ทำให้ทราบว่าภาพสะท้อนสังคมมี 2 ลักษณะ คือ ภาพสะท้อนสภาพสังคม และภาพสะท้อนสภาพวัฒนธรรม ภาพสะท้อนสภาพสังคม ได้แก่ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ สภาพความเป็นอยู่ ได้แก่ สภาพการเมือง การปกครอง สภาพเศรษฐกิจ ได้แก่ การค้าขาย

การเกษตร และการใช้เงินและมาตราชั่ง ตวง สภาพการคมนาคม สภาพการศึกษาเล่าเรียน ได้แก่ การศึกษาเล่าเรียนที่วัด และการศึกษาเล่าเรียนที่บ้าน สถาบันครอบครัว ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา และความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตร และหลักธรรมในสังคม ภาพสะท้อนทางวัฒนธรรม ได้แก่ การแต่งกาย ได้แก่ การแต่งกายของบุคคลธรรมดา และการแต่งกายของบุคคลชั้นสูง เครื่องมือเครื่องใช้ ได้แก่ อาวุธ เครื่องมือเครื่องใช้ทั่วไป เครื่องมือประกอบอาชีพ อาหารการกิน ประเพณี ได้แก่ ประเพณีการเกิด ประเพณีการทำขวัญ ประเพณีการบวช ประเพณีการแต่งงาน ประเพณีการทำศพ และประเพณีขึ้นเบญจารคน้ำ มหรสพและการละเล่น ความเชื่อ ได้แก่ ความเชื่อเรื่องกรรม ความเชื่อเกี่ยวกับนรก สวรรค์ ความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้า และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์ ความเชื่อเกี่ยวกับโชคกลาง ความเชื่อเกี่ยวกับความฝันและการทำนายฝัน ความเชื่อด้านไสยศาสตร์ และความเชื่อเกี่ยวกับยากลางบ้าน และการรักษาอาการเจ็บป่วย ค่านิยมของสังคม ได้แก่ ค่านิยมในการเทิดทูนพระมหากษัตริย์ ค่านิยมในการเลือกคู่ครอง ค่านิยมในความงามสตรี ค่านิยมเรื่องความกตัญญูกตเวที ค่านิยมเรื่องความเมตตากรุณา และค่านิยมเรื่องความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ สภาพสังคมที่ปรากฏในนิทานประโลมโลกแสดงให้เห็นว่าวรรณกรรมนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ คือกระจกสะท้อนภาพสังคมภาคใต้

บทที่ 5

การอภิปรายผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

นิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ที่นำมาศึกษามี 14 เรื่อง ได้แก่ โคบุตร
โคสัฎกุมาร จันทาคดกุมาร จำปาสีด้น เต่าทอง นายตัน ปลาบู่ทอง พญาหงส์
พระรถเมรี วรรณคดี วันคาร สี่ทนนไทย สุวรรณสาม และสุวรรณสินคำกาพย์

ที่มาของโครงเรื่อง

นิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ มีเค้าโครงเรื่องมาจาก 3 แหล่ง ดังนี้

1. ได้เค้าโครงเรื่องมาจากชาดกประเภทนิบาตชาดก ได้แก่เรื่อง โคบุตร จันทาคดกุมาร พญาหงส์ วรรณคดี สุวรรณสาม และสุวรรณสินคำกาพย์ ที่ได้เค้าโครงเรื่องมาจาก อรรถกถาธรรมบท ได้แก่เรื่องโคสัฎกุมาร และนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ ที่ได้เค้าโครงเรื่องมาจากปัญญาสชาดก จะมีเนื้อเรื่องแบบจักร ๆ วงศ์ ๆ ตัวเอกเป็นกษัตริย์ มีการผจญภัยต่อสู้ในลักษณะต่าง ๆ และได้พบนาง ได้เสียกับนาง จากนั้นก็พรัดพรากจากนาง แล้วจบลงด้วยความสุข และได้ครองเมือง ได้แก่เรื่องพระรถเมรี
2. ได้เค้าโครงเรื่องจากนิทานพื้นบ้านของไทย ได้แก่เรื่องปลาบู่ทอง และสี่ทนนไทย
3. ได้เค้าโครงเรื่องจากจินตนาการของผู้แต่ง ได้แก่เรื่องจำปาสีด้น เต่าทอง นายตัน และวันคาร

ที่มาของนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ ส่วนใหญ่มาจากชาดก และมีบางเรื่อง
ที่มาจากนิทานพื้นบ้านของไทย และจากจินตนาการของผู้แต่ง นิทานทั้ง 3 กลุ่มนี้
มีลักษณะร่วมกัน คือให้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน และแฝงแนวคิดแก่ผู้อ่านไปพร้อม ๆ กัน
โดยกลุ่มนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ที่มาจากชาดก จะเน้นการสั่งสอนธรรมะใน
พระพุทธศาสนา

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง

ผู้แต่งและสมัยที่แต่งนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ ส่วนใหญ่ไม่ปรากฏแน่ชัด
เพราะใช้วิธีการคัดลอกต่อ ๆ กันมา สามารถที่จะประมาณได้ว่า ส่วนใหญ่น่าจะแต่ง
ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

จุดมุ่งหมายในการแต่ง

จุดมุ่งหมายในการแต่งนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ มี 5 ประการคือ

1. เพื่อใช้สวดให้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน
2. เพื่อแสดงหลักธรรมและคติสอนใจ โดยที่ผู้แต่งจะแฝงแนวความคิดเป็นคติเตือนใจ
ให้ผู้อ่านผู้ฟัง โดยสอดแทรกไว้ในเนื้อเรื่อง ส่วนมากเกี่ยวกับหลักธรรมทางศาสนา อบรม
ให้ผู้อ่านผู้ฟังได้รู้ดีรู้ชั่ว รู้บาปบุญคุณโทษ รู้คุณบิดามารดา และครูบาอาจารย์
3. เพื่อให้ได้อานิสงส์ผลบุญในการแต่ง
4. เพื่อใช้เป็นแบบฝึกอ่าน
5. เพื่อให้เกิดความคิดในการแก้ปัญหา หรือชี้แนะให้ผู้อ่านรู้จักใช้สติปัญญาไหวพริบ

การแต่งนิทานประโลมโลกต้องถึงภาคใต้ นอกจากผู้แต่งจะสร้างเนื้อเรื่อง เพื่อให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินแล้ว ยังสอดแทรกหลักธรรมและคติสอนใจ และแนะนำ ให้รู้จักใช้สติปัญญาแก้ไขปัญหิต่าง ๆ นอกจากนิทานประโลมโลกต้องถึงภาคใต้หลายเรื่อง ยังแต่งขึ้นเพื่อให้ได้อานิสงส์ผลบุญ และผลพลอยได้ที่ตามมาคือการใช้นิทานเหล่านี้ เป็นแบบฝึกอ่าน

ลักษณะคำประพันธ์

ลักษณะคำประพันธ์ในนิทานประโลมโลกต้องถึงภาคใต้ ส่วนใหญ่ใช้กาพย์ (เป็นแบบแผนการประพันธ์) เป็นพื้นคือ กาพย์ยานี 11 กาพย์ฉบัง 16 และ กาพย์สุรางคนางค์ 28 นอกจากนี้ยังมีการใช้กาพย์ฉบังนาคบริพันธ์ในเรื่องจันทาคดกวมาร

ขนบในการแต่ง

ขนบในการแต่งนิทานประโลมโลกต้องถึงภาคใต้ พบว่ามี 2 ลักษณะคือ

1. ลักษณะที่เป็นแบบแผน ตัวอย่างเช่น การขึ้นต้นเรื่อง การลงท้าย และการออกตัวของกวี
2. การบรรยายและพรรณนาเข้าแบบ เช่น บทชมธรรมชาติ บทชมบ้านเมือง และ บทพรรณนาอารมณ์และความรู้สึก

นิทานประโลมโลกต้องถึงภาคใต้ที่นำมาศึกษา ปรากฏให้เห็นว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อ ลักษณะของนิทานประโลมโลกต้องถึงภาคใต้ ได้แก่ สภาพทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ศาสนา การศึกษา ประเพณีและวัฒนธรรม ปัจจัยเหล่านี้ จะมีอิทธิพลต่อกวีผู้แต่ง วรรณกรรมในด้านความคิด และความรู้สึกอันเป็นประสบการณ์ที่กวีได้รับแล้วนำมาถ่ายทอด ในรูปของภาษาที่ประณีต

กลวิธีการสร้างจินตภาพ

จินตภาพ หมายถึง ภาพที่ผู้อ่านสร้างขึ้นในความคิดของตน โดยกวีอาศัย
ถ้อยคำภาษาที่มีความหมาย เพื่อแนะนำให้ผู้อ่านเกิดภาพความรู้สึกนึกคิดขึ้น

กลวิธีการสร้างจินตภาพในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้มี 2 ลักษณะคือ
การกล่าวตรงไปตรงมา และการใช้โวหารเพื่อให้เกิดจินตภาพ

1. การกล่าวตรงไปตรงมา เป็นการพรรณนาเพื่อให้อ่านสร้างภาพได้ตามความหมาย
ในคำพรรณนาโดยตรง ด้วยการเลือกสรรถ้อยคำภาษาที่ก่อให้เกิดความคิด ความรู้สึก
ไม่ต้องเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง การสร้างจินตภาพด้วยการกล่าวตรงไปตรงมา
จะปรากฏ 5 ลักษณะ ได้แก่

1.1 บทไหว้ครู

1.2 บทพรรณนาธรรมชาติ แบ่งออกได้เป็น 3 ลักษณะคือ

1.2.1 บทพรรณนาชมปรากฏการณ์ธรรมชาติ

1.2.2 บทพรรณนาป่า

1.2.3 บทพรรณนาสัตว์

1.3 บทชมบ้านเมือง

1.4 บทอัศจรรย์

1.5 บทพรรณนาอารมณ์และความรู้สึก

2. การใช้โวหารเพื่อให้เกิดจินตภาพ เป็นการใช้คำพูดที่เป็นโวหาร เพื่อให้ผู้อ่านสร้างภาพขึ้นในความคิดของตนในเชิงเปรียบเทียบ โดยจะเชื่อมโยงความหมายของโวหารกับประสบการณ์ของผู้อ่าน โวหารที่กวีใช้ในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ แบ่งออกเป็น 9 ประเภท ดังนี้

2.1 อุปมา เป็นการเปรียบเทียบ โดยใช้คำว่า 'เหมือน' 'เสมือน' 'ประดุจ' 'ดั่งหนึ่ง' เป็นต้น เป็นคำเชื่อม แบ่งออกได้เป็น 5 ลักษณะคือ

2.1.1 เปรียบเทียบร่างกายมนุษย์กับพืช สัตว์ และธรรมชาติ
แบ่งออกได้เป็น

2.1.1.1 เปรียบเทียบร่างกายแต่ละส่วนของมนุษย์กับพืช สัตว์ และธรรมชาติ เช่น เปรียบเทียบแก้มของสตรีกับลูกจัน นัยน์ตาเหมือนตาทราย และพระพักตร์เหมือนดวงจันทร์ เป็นต้น

2.1.1.2 เปรียบเทียบร่างกายมนุษย์กับธรรมชาติ ได้แก่ ทองคำ

2.1.2 เปรียบเทียบมนุษย์กับภาพในอุดมคติ เช่น เปรียบเทียบความงามของสตรีกับนางฟ้า

2.1.3 เปรียบเทียบร่างกายของสัตว์กับสิ่งของเครื่องใช้ เช่น ความผอมของเปิด-ไก่อกับคัมพรา

2.1.4 เปรียบเทียบอารมณ์ความรู้สึกและอาการของมนุษย์กับพืช และสัตว์
แบ่งออกได้เป็น

2.1.4.1 เปรียบเทียบอารมณ์ความรู้สึกและอาการของมนุษย์กับพืชและสัตว์ เช่น มีความสบายประดุจดอกไม้ แสดงอาการโกรธเหมือนกระຈง และ
จึงตาขาวราวตากวาง เป็นต้น

2.1.4.2 เปรียบเทียบอารมณ์ความรู้สึกกับธรรมชาติ เช่น

เปรียบเทียบความร้อนรุ่ม ความทุกข์ ความโกรธ ว่าเหมือนกับไฟ

2.1.5 เปรียบเทียบธรรมชาติกับธรรมชาติ เช่น ทรายแหววาวดั่งแก้วปัด
ทรายแหววาวดุจแก้วปลีก

2.2 อุปลักษณะ เป็นการเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่ง ใช้คำว่า 'คือ' 'เท่า' 'คือดัง' เป็นคำเชื่อม แบ่งออกได้เป็น 4 ลักษณะคือ

2.2.1 เปรียบเทียบร่างกายมนุษย์กับพืช สัตว์ และธรรมชาติ
แบ่งออกได้เป็น

2.2.1.1 เปรียบเทียบร่างกายแต่ละส่วนกับพืช สัตว์ และธรรมชาติ เช่น
สองแก้มคือปราง พระพักตร์คือวงพระจันทร์ แขนซ้ายขวาดั่งวงช้าง เป็นต้น

2.2.1.2 เปรียบเทียบร่างกายมนุษย์กับพืช เช่น ตัวเจ้าคือบัว รูปร่างไม่ซ้ำ
เท่าโคนพร้าวสาว

2.2.2 เปรียบเทียบร่างกายมนุษย์กับเทพ แบ่งออกได้เป็น

2.2.2.1 เปรียบเทียบร่างกายมนุษย์กับเทพฝ่ายดี คือ องค์อำรินทร์ และ
แก้วกีนรี

2.2.2.2 เปรียบเทียบมนุษย์กับเทพฝ่ายร้าย คือ พระกาฬ

2.2.3 เปรียบเทียบมนุษย์กับสิ่งของเครื่องใช้และสัตว์ เช่น หัวธำรงค์ และลูกนก
เป็นต้น

2.2.4 เปรียบเทียบอารมณ์ความรู้สึกกับธรรมชาติ คือ ไฟ เช่น เปรียบเทียบ
ความรู้สึกโกรธแค้น หรืออาจเป็นความรู้สึกเศร้าโศกเสียใจ เหมือนมีกองไฟมาสูม

2.3 ปรนามนัย เป็นการกล่าวโดยนำคุณสมบัติเด่น ๆ ของสิ่งหนึ่งสิ่งใดมากล่าวแทนที่
จะเอ่ยชื่อสิ่งนั้น เช่น การเปรียบเทียบสตรีที่เปรียบพร้อมด้วยความงามและกิริยาว่าเหมือนกับ
'ผ้าขาวเทศ' หรือใช้สัญลักษณ์แทนการเรียกชื่อบุคคล เช่นการใช้คำเรียก สมเด็จพระเทพ
พระศาสดาจารย์ แทนคำที่ใช้เรียกพระพุทธเจ้า เป็นต้น คำที่ใช้เรียกกษัตริย์ เช่น พระภูบาล
พระพันปี พระองค์ทรงธรรม และคำที่ใช้เรียกสตรี เช่น แจ่มจันทร์ ใช้เรียกแทนหญิงสาว
ผู้มีความดีงาม และมีความงามประทับใจผู้พบเห็น เป็นการแนะให้เห็นภาพอารมณ์ ความรู้สึก
ที่ภาคภูมิใจของผู้ที่พบเห็น

2.4 อติพจน์ เป็นโวหารกล่าวเกินจริง ไม่เพ่งเล็งข้อเท็จจริง เช่น การใช้คำว่า 'พระสนมแสนหนึ่ง' มิได้หมายถึง นางสนมจำนวนหนึ่งแสนคน ซึ่งมีจำนวนมากมายเกินความเป็นจริง แต่กวีต้องการให้ผู้อ่านได้มองเห็นถึงความรักที่ท้าวสุธรรมราช มีต่อพระธิดาว่ามากมายเพียงใด จึงได้ประทานนางสนมหนึ่งแสนคน คอยปรนนิบัติรับใช้พระธิดา เพื่อให้ผู้อ่านมองเห็นภาพของความยิ่งใหญ่ของตัวละครนั่นเอง

2.5 สาธก เป็นการเปรียบเทียบโดยอ้างถึงสิ่งต่าง ๆ แบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะคือ

2.5.1 การอ้างสุภาษิต

2.5.2 การอ้างนิทานประกอบ

2.6 ปฏิรูปพจน์ เป็นการเปรียบเทียบที่ดัดแปลงหรือเลียนแบบข้อความ เช่น 'ชกน้ำเข้าเรือ ชกเสือเข้าบ้าน' เป็นการเลียนแบบสุภาษิตที่ว่า 'ชกน้ำเข้าลึก ชกลึกเข้าบ้าน' หมายถึง การชกน้ำศัตรูเข้าบ้าน

2.7 การเปรียบเทียบวิเคราะห์ เป็นการเปรียบเทียบเรื่องราว สุภาษิต เหตุการณ์ ความคิดที่เป็นของคู่กันมาเปรียบเทียบ เช่น 'นกกับแร้ว' หรือการพิจารณาเลือกสิ่งต่าง ๆ เพื่อเป็นการเปรียบเทียบวิเคราะห์แก่ชนรุ่นหลัง เช่น การเลือกดูโค กระบือ ช้าง ม้า ให้ดูที่เท้า หลัง ไหล่ ส่วนไก่ ให้ดูที่เกล็ด เปิดดูที่หาง และคนดีให้ดูที่กริยามารยาทที่เรียบร้อย

2.8 ปกัญญ เป็นการนำสิ่งที่ขัดแย้งกันมาพูดคู่กัน เช่น 'แม่เลี้ยงกับลูกเลี้ยง'

'เสือกับหมู' 'พระราहुกับพระจันทร์' และ 'แมวกับหนู' เป็นต้น

2.9 การเคลือบคำ เป็นการใช้คำพูดอ้อมค้อม เพื่อหลีกเลี่ยงคำที่ไม่เหมาะสม หรือไม่น่าฟัง เช่น 'ลูกมะตอง' ใช้หลีกเลี่ยง แทนคำว่า 'หน้าอก' และ 'ของสงวน' ใช้หลีกเลี่ยง แทนคำว่า 'อวัยวะเพศ'

การสรรคำเพื่อสร้างจินตภาพ

การสรรคำเพื่อสร้างจินตภาพ เป็นการเลือกสรรถ้อยคำภาษาที่ไพเราะ เพื่อสื่อความหมายหรือจินตภาพให้ผู้อ่านเข้าใจ แบ่งออกได้เป็น 3 ประการ คือ

1. การเลือกเสียงของคำ ในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ แบ่งออกได้เป็น 4 ประเภท คือ

1.1 การเล่นเสียงสัมผัส แบ่งออกได้เป็น 3 ลักษณะคือ

1.1.1 การเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะ

1.1.2 การเล่นเสียงสัมผัสสระ

1.1.3 การเล่นเสียงวรรณยุกต์

1.2 การเล่นคำ แบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะคือ

1.2.1 คำซ้ำแสดงภาพ เช่น เหยิ่น ๆ ใช้ ๆ อี๊ก ๆ ผาว ๆ

1.2.2 คำซ้ำแสดงเสียง แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะคือ

1.2.2.1 คำซ้ำเสียงปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ เช่น ครื้น ๆ

1.2.2.2 คำซ้ำเสียงสัตว์ เช่น อ่อ ๆ เป็นคำเลียนเสียงร้องของควายป่า

1.2.2.3 คำซ้ำเสียงแสดงอารมณ์ และความรู้สึก เช่น หือหือ

1.3 การเลียนเสียงธรรมชาติ เช่น “คกกะตาก” เป็นการเลียนเสียงร้องตามธรรมชาติของไก่ตัวเมียที่ร้องหลังจากวางไข่เรียบร้อยแล้ว เป็นต้น

1.4 การหลากคำ แบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะคือ

1.4.1 การใช้คำเรียกแทนชื่อผู้ชาย แบ่งออกเป็น 4 ลักษณะคือ

1.4.1.1 คำที่มีความหมายแสดงการยกย่องผู้มีอำนาจ เช่น นรินทร์ปิ่นเกล้า หมายถึง พระราชาผู้เป็นใหญ่เหนือคนทั้งปวง พระภูวนาท หมายถึง พระเจ้าแผ่นดิน เป็นต้น

1.4.1.2 คำที่มีความหมายแสดงการยกย่องผู้มีบุญญาธิการ เช่น พระบุญปลุก หมายถึง ผู้ที่สะสมคุณงามความดีไว้มากมาย จึงทำให้มีบุญญาธิการ พระบุญเรือง หมายถึง ผู้มีอำนาจเป็นที่รู้จักกันไปทั่ว เป็นต้น

1.4.1.3 คำที่มีความหมายแสดงการยกย่องผู้มีคุณธรรม เช่น นนทศพล หมายถึง ผู้สืบเชื้อสายมาจากพระพุทธเจ้า นนทศินสี หมายถึง กษัตริย์ที่ดี พร้อมทั้งชาติกำเนิดและคุณงามความดี เป็นต้น

1.4.1.4 คำที่มีความหมายแสดงถึงบุคคลธรรมดา เช่น กระโทชาย หรือ ไชยชาย หมายถึง ผู้ชาย

1.4.2 การใช้คำเรียกแทนชื่อผู้หญิง แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ

1.4.2.1 คำที่มีความหมายแสดงการยกย่อง เช่น แม่ยอดฟ้า หมายถึง นางผู้มีความสำคัญสูงสุดในบ้านเมือง นางพญา หมายถึง ผู้หญิงซึ่งมีตำแหน่งเป็นพระราชินีของเจ้าผู้ครองนคร

1.4.2.2 คำที่มีความหมายแสดงความรักและความงาม เช่น เจ้าทรมบังอร หมายถึง หญิงสาวผู้น่ารัก เพาพงา หมายถึง หญิงสาวผู้มีความงาม เป็นต้น

2. ความหมายของคำ เป็นการใช้คำเปรียบเทียบเพื่อสร้างจินตภาพให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของบุคคล ตามสถานการณ์ในเรื่อง พบว่าใช้ในโวหารอุปมา และอุปลักษณ์ แบ่งออกได้เป็น 5 ลักษณะคือ

2.1 คำที่เกี่ยวกับธรรมชาติ แบ่งออกเป็น 4 ลักษณะคือ

2.1.1 คำที่เกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ ได้แก่ ไฟ กองไฟ เพลิงกาฬ เปรียบเทียบเพื่อแสดงอารมณ์ ความรู้สึกที่รุนแรง ทั้งอารมณ์โกรธ เศร้า เป็นต้น

2.1.2 คำที่เกี่ยวกับสัตว์ ได้แก่ ช้างสาร เปรียบเทียบกับกษัตริย์ผู้มีความคิดสติปัญญา และเที่ยงตรงยุติธรรม ซึ่งเป็นหลักของการปกครองบ้านเมือง

2.1.3 คำที่เกี่ยวกับพืช ได้แก่ พริก ไม้ท่อน และนุ่น เป็นต้น

2.1.4 คำที่เกี่ยวกับแร่ธาตุและอัญมณี ได้แก่ ทอง แก้ว และแหวน เป็นต้น

2.2 คำที่เกี่ยวกับเครื่องมือเครื่องใช้ เช่น ดาซัง คมมีดพรว้า ไซ และบุง เป็นต้น

2.3 คำที่เกี่ยวกับจินตนาการ เช่น นางกนิรี ผี เปรต และพระกาฬ

2.4 คำที่เกี่ยวกับมนุษย์ แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ

2.4.1 คำที่เกี่ยวกับอวัยวะในร่างกายมนุษย์ เช่น ตา ข้อมือ และแขน

2.4.2 คำที่เกี่ยวกับมนุษย์ ได้แก่ คนหญิง

2.5 คำที่เกี่ยวกับการละเล่น เช่น การชนควาย

3. การใช้คำเฉพาะถิ่น เพื่อให้เกิดความไพเราะ และมองเห็นภาพที่กวีต้องการถ่ายทอดได้อย่างชัดเจน แบ่งออกได้เป็น 9 ประเภทคือ

3.1 คำที่ใช้เรียกแทนชื่อคน เช่น สุ นุ่ม และเต็น เป็นต้น

3.2 คำที่ใช้เรียกพืช เช่น กระจูดนางา และเครือน้ำเต้า เป็นต้น

3.3 คำที่ใช้เรียกสัตว์ เช่น นกบินหลา และตีนจก เป็นต้น

3.4 คำที่ใช้บอกเวลา เช่น เที่ยม และชั่วไปชั่วย่า เป็นต้น

3.5 คำที่ใช้เรียกสิ่งของเครื่องใช้ เช่น แจ๋ย

3.6 คำที่ใช้แสดงเกี่ยวกับความเชื่อ เช่น ใช้หัวถอน และแก้เหมลย เป็นต้น

3.7 คำที่ใช้สำนวนเปรียบเทียบ เช่น ข้าวขาวราวไข่มด และยิ่งกว่าชิงทัด เป็นต้น

3.8 คำที่ใช้คำ เช่น แรด และจกหัว เป็นต้น

3.9 คำยืมภาษาต่างประเทศ เช่น เจาเจะ และปักฉิวแซมแม เป็นต้น

สภาพสังคมที่ปรากฏในจินตภาพ

สภาพสังคมที่ปรากฏในจินตภาพจากนิทานประโลมโลกห้องถื่นภาคใต้
แบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะคือ

1. สภาพทางสังคม แบ่งออกได้เป็น 4 ลักษณะคือ

1.1 สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ จะปรากฏจินตภาพในนิทานประโลมโลกห้องถื่นภาคใต้
ว่า สภาพธรรมชาติในภาคใต้ มีความสวยงามและมีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบอุดมสมบูรณ์
มีทั้งภูเขา แม่น้ำ ซึ่งเป็นแหล่งที่ก่อให้เกิด 'ทรัพย์ในดิน สินในน้ำ' คือความอุดมสมบูรณ์ของ
อาหารและแร่ธาตุต่าง ๆ เป็นต้น

1.2 สภาพความเป็นอยู่ แบ่งออกได้เป็น 4 ลักษณะคือ

1.2.1 สภาพการเมืองการปกครอง กษัตริย์จะมีอำนาจสิทธิ์ขาดในการตัดสินคดี
และลงโทษ

1.2.2 สภาพเศรษฐกิจ แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะคือ

1.2.2.1 การค้าขาย ได้แก่ การแลกเปลี่ยนสิ่งของกับสิ่งของ

1.2.2.2 การเกษตร ได้แก่ การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ หาของป่าและล่าสัตว์

ตลอดจนการทำประมง

1.2.2.3 การใช้เงินและมาตราชั่ง ตวง เช่น ตำลึง สลึง เฟื้อง แล่ง

และทะนาน

1.2.3 สภาพการคมนาคม มี 2 ทางคือ ทางน้ำและทางบก

1.2.4 สภาพการศึกษาเล่าเรียน แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ

1.2.4.1 การศึกษาเล่าเรียนที่วัด กล่าวคือ วัดเป็นศูนย์กลางใน

การศึกษาเล่าเรียน ผู้ชายเท่านั้นที่มีสิทธิ์ที่จะศึกษาเล่าเรียน เชื่อว่าพระภิกษุเป็นผู้มีความรู้ดี
ที่สุด ไม่ว่าจะป็นวิชาทางโลกหรือทางธรรม

1.2.4.2 การศึกษาเล่าเรียนที่บ้าน จะมีการสืบทอดความรู้ ความชำนาญกันในครอบครัว โดยสตรีชาวไทยภาคใต้จะได้รับการศึกษาอบรมเกี่ยวกับการเย็บปักถักร้อย และทอหูก ตลอดจนการทำอาหาร

1.3 สถาบันครอบครัว เป็นหน่วยที่เล็กที่สุด ประกอบด้วยบุคคล 2 คนขึ้นไป คือ สามีและภรรยา แบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะคือ

1.3.1 ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา จะมีความรักและเสียสละต่อกัน ภรรยาจะให้เกียรติต่อสามี และแสดงความจงรักภักดีต่อสามี ไม่แสดงพฤติกรรมใด ๆ ในทางไม่ดี

1.3.2 ความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตร จะมีความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้ง และบุตรให้ความรักและเคารพต่อบิดามารดาของตน

1.4 หลักธรรมในสังคม เป็นหลักปฏิบัติของคนในสังคม ได้แก่ หลักธรรมทางศาสนา มีอิทธิพลกำหนดความประพฤติปฏิบัติตนของชาวไทยภาคใต้ เช่น เชื่อว่า 'ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว' หรือเชื่อในเรื่องของกรรมว่า 'กรรมจะส่งผลต่อเนื่องไปถึงชาตินี้และชาติหน้า' ความเชื่อเรื่องกรรมจึงเป็นเครื่องเตือนใจชาวไทยภาคใต้ไม่ให้ประพฤติปฏิบัติผิดศีลธรรม เป็นต้น

2. ภาพสะท้อนทางวัฒนธรรม

ภาพสะท้อนทางวัฒนธรรม เป็นแบบอย่างในการดำรงชีวิตของคนในภาคใต้ แบ่งออกได้เป็น 7 ลักษณะคือ

2.1 การแต่งกาย แบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะคือ

2.1.1 การแต่งกายของบุคคลธรรมดา ได้แก่ ผู้หญิงและผู้ชาย จะนุ่งผ้า หลากหลาย เช่น ผ้าถุงลาย ผู้หญิงจะห่มสไบ หวีผม โดยใช้ขนเม่นแซมผม และใช้แปรงตัดหน้า เป็นต้น

2.1.2 การแต่งกายของบุคคลชั้นสูง ได้แก่ กษัตริย์จะทรงฉลองพระองค์อย่างบรรจง ด้วยเสื้อผ้าอาภรณ์ ได้แก่ การนุ่งผ้าสนับเพลา ผ้านุ่งโจงและจีบ สวมเสื้อผ้ารัดกัมพล คาดผ้าอัดสัด ประดับมงกุฎบนศีรษะ และรองพระบาท เป็นต้น

2.2 เครื่องมือเครื่องใช้ แบ่งออกได้เป็น 3 ประเภทคือ

2.2.1 อาวุธ เช่น ศร ธนู กริช และพระขรรค์ เป็นต้น

2.2.2 เครื่องมือเครื่องใช้ทั่วไป เช่น เผลั่งสาร ก้อนเส้า เหล็กไฟ และไต้ เป็นต้น

2.2.3 เครื่องมือประกอบอาชีพ เช่น ไซ

2.3 อาหารการกิน ปรากฏว่าชาวไทยภาคใต้นิยมรับประทานอาหารที่มีรสเผ็ด เช่น แกง และมีวิธีการบรรเทาอาการเผ็ดด้วยการรับประทานผัก

2.4 ประเพณี แบ่งออกได้เป็น 6 อย่างคือ

2.4.1 ประเพณีการเกิด

2.4.2 ประเพณีการทำขวัญ

2.4.3 ประเพณีการบวช

2.4.4 ประเพณีการแต่งงาน

2.4.5 ประเพณีการทำศพ

2.4.6 ประเพณีขึ้นเบญจรงค์น้ำ

2.5 มหรสพและการละเล่น จินตภาพที่ปรากฏในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ ได้กล่าวถึงมหรสพและการละเล่นของชาวไทยภาคใต้ เช่น ละคร โขน หนังตะลุง มโนรา จั้ว และหุ่น การละเล่น เช่น มวย หัวล้านชนกัน และนมหยานตีแก้ว

2.6 ความเชื่อ แบ่งออกได้เป็น 8 ลักษณะคือ

2.6.1 ความเชื่อในกรรม ได้แก่ บุคคลทำกรรมเช่นใด ย่อมได้รับผลกรรมเช่นนั้น

2.6.2 ความเชื่อเกี่ยวกับนรก สวรรค์ ได้แก่ คนดีจะได้ขึ้นสวรรค์ ส่วนคนชั่วตายไปตกนรก เป็นเปรต อสุรกาย และเดรัจฉาน

2.6.3 ความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้า และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ได้แก่ เชื่อว่าเทพเจ้าต่าง ๆ จะคุ้มครอง ปกป้องรักษามนุษย์ให้รอดพ้นจากภัยอันตรายต่าง ๆ

2.6.4 ความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์ ได้แก่ เรื่องฤกษ์ยาม ถ้าจะประกอบกิจกรรมต่าง ๆ จะต้องกระทำในเวลาที่เป็นสิริมงคลเท่านั้น

2.6.5 ความเชื่อเรื่องโชคกลาง ได้แก่ เชื่อในเรื่องกลางบอกเหตุร้ายดีให้ทราบล่วงหน้า ได้แก่ จิ้งจกทัก แมงมุมอุ้มไข่ตีกอก นกแสกบินผ่านหน้า และหนูดกลงตรงหน้า เป็นต้น

2.6.6 ความเชื่อเกี่ยวกับความฝันและการทำนายฝัน ได้แก่ เชื่อว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในความฝัน จะมีความสัมพันธ์กับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตจริง เช่น ฝันเข้าห้อง สามารถบอกเรื่องราววิถีชีวิตในอนาคตของบุคคลนั้นได้อย่างถูกต้อง

2.6.7 ความเชื่อด้านไสยศาสตร์ เช่น เวทมนตร์คาถา ประเภทเมตตามหานิยม โดยใช้น้ำมันทามวยผม ใช้ขี้ผึ้งสีปาก แล้วเจิมหน้าผาก ผม และเต้านม เพื่อให้ผู้ที่พบเห็นเกิดความรักใคร่

2.6.8 ความเชื่อเกี่ยวกับยากลางบ้านและการรักษาอาการเจ็บป่วย เช่น ยาผีบอก เป็นผีให้คุณ ได้แก่ ผีบ้านผีเรือน หรือผีบรรพบุรุษ จะคอยคุ้มครองป้องกันภัยให้บุตรหลานมิให้เกิดอาการเจ็บป่วย หรือถ้าเจ็บป่วยอยู่แล้ว ก็จะมาเข้าฝันบอกตัวยารักษาให้

จะเห็นว่า ความเชื่อเกิดขึ้นจากความกลัว การยอมรับนับถือ หรือยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งทั้งที่มีตัวตนและไม่มีตัวตน เพื่อเป็นที่พึ่งพา ความเชื่อจึงมีอิทธิพลต่อความคิด

และพฤติกรรมของมนุษย์ มีการปลุกฝังและสืบทอดต่อ ๆ กันมาหลายชั่วอายุคน เช่น ความเชื่อในกรรม ความเชื่อเกี่ยวกับนรก สวรรค์ ความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้า และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์ ความเชื่อเกี่ยวกับโชคกลาง ความเชื่อเกี่ยวกับความฝันและการทำนายฝัน ความเชื่อด้านไสยศาสตร์ และความเชื่อเกี่ยวกับยากลางบ้านและรักษาอาการเจ็บป่วย

2.7 ค่านิยมของสังคม แบ่งออกได้เป็น 6 ลักษณะคือ

2.7.1 ค่านิยมในการเทิดทูนพระมหากษัตริย์ คนไทยจะรักเคารพและเทิดทูนพระมหากษัตริย์ และเชื้อพระวงศ์ ปรากฏในเรื่องโคบุตร ตอนชาวเมืองสิงขรเป็นจำนวนมากมาเฝ้าส่งเสด็จและชื่นชมบารมีของโคบุตร นางมณีสาคร นางอำพันมาลา พระพันนรังสี และนางบุศมาลา ขณะเสด็จไปเมืองกาหลง

2.7.2 ค่านิยมในการเลือกคู่ครอง แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ

2.7.2.1 การให้อิสระแก่บุตรหรือหลานชายในการเลือกคู่ครองของตน ปรากฏในเรื่องโคบุตร ตอนโคบุตรบอกราชสีห์ เพื่อจะเดินทางไปหาคู่ครอง และตอนพระพันนรังสีลาบิดามารดาไปหาคู่ครอง

2.7.2.2 บิดามารดาเป็นผู้มีสิทธิ์ขาดในการเลือกคู่ครอง ปรากฏในเรื่องโคบุตร ตอนยายอ๊เป็นเจ้าแม่ฝ่ายนายดันไปสู่ขอนางวังไร

2.7.3 ค่านิยมในความงามของสตรี คือ งามอย่างกุลสตรี คือมีทั้งความงามด้วยรูปสมบัติและคุณสมบัติ ปรากฏในเรื่องพระรถเมรี โคบุตร และวันคาร

2.7.4 ค่านิยมในความกตัญญูรู้คุณ คือ การรู้จักตอบแทนบุญคุณต่อบิดามารดา และผู้มีพระคุณ จะได้รับการยกย่องว่าเป็นคนดีในสังคม ปรากฏในเรื่องโคบุตร และ จันทาคดกumar

2.7.5 ค่านิยมในความเมตตากรุณา คือ เมื่อเห็นบุคคลอื่นได้รับความทุกข์ ก็เกิดความสงสารปรารถนาจะให้พ้นความทุกข์นั้น ปรากฏในเรื่องจันทาคดกumar และโคบุตร

2.7.6 ค่านิยมในการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ คือ จะมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ให้แก่บุคคลอื่น ๆ โดยมีได้หวังสินจ้างรางวัลแต่อย่างใด ปรากฏในเรื่องโคบุตร และนายดัน

ค่านิยมในความกตัญญูรู้คุณ ค่านิยมในความเมตตากรุณา และค่านิยมในการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ที่ปรากฏในนิทานประโลมโลกทองถิ่นภาคใต้ อาจกล่าวได้ว่าเป็นอิทธิพลสืบเนื่องมาจากชาดก คือการบำเพ็ญบารมี

อภิปรายผลการวิจัย

1. จินตภาพเป็นองค์ประกอบสำคัญในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ เพราะนอกจากจะทำให้ผู้อ่าน ผู้ฟังเข้าใจสารรู้สึกสะท้อนอารมณ์ และเกิดความประทับใจแล้ว จินตภาพยังสะท้อนให้เห็นสภาพสังคมของชาวไทยภาคใต้อีกทางหนึ่ง เช่นสะท้อนภาพสังคม และสะท้อนภาพวัฒนธรรม สภาพสังคม ได้แก่สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ สภาพความเป็นอยู่ สถาบันครอบครัว และหลักธรรมในสังคม สำหรับภาพสะท้อนวัฒนธรรม ได้แก่ การแต่งกาย เครื่องมือเครื่องใช้ อาหาร ประเพณี มหรสพแลการเล่น ความเชื่อ และค่านิยมของสังคม

2. จินตภาพที่ปรากฏในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ เป็นการพรรณนาเนะภาพ เพื่อให้ผู้อ่าน ผู้ฟังสร้างภาพตามความหมาย โดยกวีจะเลือกสรรถ้อยคำเพื่อถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึก และจินตนาการของตน ภาพที่เกิดขึ้นในความรู้สึกนึกคิดของผู้อ่านผู้ฟัง จึงเป็นผลมาจากความสามารถในเชิงวรรณศิลป์ของกวี โดยอาศัยกลวิธีการสร้างจินตภาพ

2 ลักษณะคือ การกล่าวตรงไปตรงมา และการใช้โวหารเพื่อให้เกิดจินตภาพ เช่น การเรียกชื่อบุคคลในลักษณะเปรียบเทียบ ได้แก่ การใช้คำว่า พระภูบาล พระพันปี ปิ่นเกล้า และพระทองธรรม เป็นต้น เรียกพระมหากษัตริย์ เพื่อแสดงให้เห็นภาพของความยิ่งใหญ่ในแผ่นดิน บางครั้งก็ใช้การเปรียบเทียบโดยการนำคุณสมบัติเด่น ๆ ของสิ่งหนึ่งสิ่งใดมากล่าวแทนที่จะเอ่ยชื่อสิ่งนั้น เช่นตอนนางแก้วกิริยาพูดกับโคบุตรว่านางไม่ขัดข้องความประสงค์ของโคบุตร ที่จะให้พระพันปีรังสือภิเษกกับนางบุศมาลาพร้อมกับนางแก้วกิริยา โดยกวีกล่าวเปรียบเทียบกับนางแก้วกิริยา ซึ่งเป็นสตรีที่เปรียบพร้อมด้วยความงาม และกิริยามารยาท ว่าเหมือนกับ "ผ้าขาวเทศ" ซึ่งเป็นผ้าขาวเนื้อดีที่ชาวต่างประเทศนำมาขาย ไม่ว่าจะนำไปย้อมสีอะไรก็ได้ตามใจปรารถนา หากโคบุตรมีความเมตตาสงสารนาง ที่จะให้นางเป็นผ้าขาวเทศที่บริสุทธิ์ ไม่มีสิ่งแปดเปื้อนใด ๆ ก็แล้วแต่ความประสงค์ของโคบุตร ถึงอย่างไรนางก็ต้องปฏิบัติตาม นอกจากนี้กวียังเปรียบเทียบร่างกายมนุษย์ และอารมณ์ ความรู้สึกของมนุษย์กับพืช สัตว์ ธรรมชาติ และจินตนาการ เพื่อแนะให้ผู้อ่าน ผู้ฟังมองเห็นภาพ การใช้คำเพื่อสร้างจินตภาพ จึงจำเป็นจะต้องเลือกสรรถ้อยคำภาษาที่เหมาะสม เช่น

การเลือกเสียงของคำ เพื่อสร้างความไพเราะน่าฟังและเนาะภาพ เช่นคำว่า “จวบจับ” ในบทว่า “จวบจับดไว้” กวีใช้พยัญชนะเสียง /ง/ เป็นเสียงนาสิก เกิดที่เพดานอ่อน ประสมสระเสียงสั้น อุ และ อี มีพยัญชนะเสียง /บ/ เป็นตัวสะกด ทำให้มองเห็นภาพ การจับขีบค้อย ๆ ไม่ให้ผู้อื่นได้ยินเสียง หรือการเล่นเสียงสัมผัสสระ ในบทว่า “เดินดิ่ง ตบึงไป” คำว่า “ดิ่ง” กับ “ตบึง” ทำให้ผู้อ่านสัมผัสได้ถึงจังหวะออกเสียงเร็วและต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเสียง อี ในคำว่า “ดิ่ง” และ “ตบึง” จะแนะให้ผู้อ่านเห็นภาพของการเดินอย่างรวดเร็วเพื่อดิ่งตรงไปยังจุดหมาย นอกจากนี้กวีก็ต้องเลือกใช้คำเปรียบเทียบกับเหมาะสมกับสถานการณ์ของบุคคลและสถานการณ์ ส่วนการใช้คำเฉพาะถิ่นก็ใช้เพื่อให้สมจริงและให้ใกล้เคียงกับสภาพความเป็นจริงในเรื่อง ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าจินตภาพที่ปรากฏในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ เป็นสิ่งแสดงความสามารถเชิงวรรณศิลป์ของกวีได้เป็นอย่างดี

3. สภาพสังคมที่ปรากฏในจินตภาพจากนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ สะท้อนให้เห็นสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และความเป็นอยู่ที่สุขสงบของชาวไทยภาคใต้ สถาบันต่าง ๆ ในสังคมล้วนมีความมั่นคง มีการสร้างสรรค์และสืบทอดศิลปวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเองทั้งการแต่งกาย เครื่องมือเครื่องใช้ อาหารการกิน ประเพณี มหรสพและการละเล่น ในด้านความเชื่อนั้นชาวไทยภาคใต้ ในระดับชาวบ้านมีความเชื่อเรื่องกรรมเก่า หรือบุญกรรม คือเชื่อว่าวิญญาณจะต้องไปเกิดใหม่ ซึ่งเกี่ยวเนื่องไปถึงความเชื่อในเรื่องนรก สวรรค์ ความเชื่อเรื่องกรรมนี้มีส่วนหล่อหลอมจิตใจ และทำให้ประพฤติปฏิบัติในทางที่ชอบที่ควร ประกอบด้วยศีลธรรม จรรยา กล่าวได้ว่าความเชื่อเรื่องกรรมในลักษณะเหนือธรรมชาติ มีอิทธิพลอย่างมากในการกำหนดความสำนึกทางศีลธรรม หรือความรู้สึกผิดชอบชั่วดีของชาวไทยภาคใต้

ข้อเสนอแนะของการวิจัย

1. ควรมีการศึกษาการสร้างจิตภาพในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ประเภทอื่น เช่น วรรณกรรมศาสนา วรรณกรรมคำสอน เป็นต้น
2. ควรศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการจิตภาพในวรรณกรรมท้องถิ่นต่าง ๆ

บรรณานุกรม

หนังสือ

กิ่งแก้ว อุตตถากร. 2520. คติชนวิทยา. เอกสารการนิเทศการศึกษาระดับที่ 184
หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู.

กุหลาบ มัลลิกะมาส. 2516. คติชาวบ้าน. กรุงเทพฯ : สมาคมภาษา
และหนังสือแห่งประเทศไทย.

..... 2519. วรรณกรรมไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

คณะกรรมการบัญญัติศัพท์. 2520. ศัพท์บัญญัติ. กรุงเทพฯ : มิตรนราการพิมพ์.

คณาจารย์ภาควิชาสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา มหาวิทยาลัยรามคำแหง. 2532.
สังคมวิทยาและมนุษยวิทยา. กรุงเทพฯ : บริษัทประชาชน.

จันทร์จิรายุ รัชนี้, ม.จ. 2513. นิราศนรินทร์คำโคลงและนิราศปลื้กย้อย. พระนคร :
แพรววิทยา.

จำลอง พิศนาคะ. 2515. ปฏิทิน 180 ปี เทียบ 3 ภาษา. นครหลวงกรุงเทพธนบุรี :
บันดาสาสน์.

จิระภพ สุคันธ์กาญจน์ (ผู้ปริวรรต). 2526. สุวรรณสาม. สุราษฎร์ธานี :
ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมวิทยาลัยครู จังหวัดสุราษฎร์ธานี.

เจตนา นาควัชระ. 2521. ทฤษฎีเบื้องต้นแห่งวรรณคดี. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ดวงกมล.

เจริญ พดุมปาโมกข์. มปป. จันทาคดกumar. สงขลา : ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมวิทยาลัยครู
จังหวัดสงขลา.

ฉันทัส ทองช่วย. 2536. ภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้. กรุงเทพฯ : โอ. เอส. พรินติ้ง
เฮ้าส์.

ชลธิรา กลัดอยู่. 2517. วรรณคดีของปวงชน. กรุงเทพฯ : อักษรสาสน์.

ชวน เพชรแก้ว (ผู้ปริวรรต). 2533. เต๋าทอง. สุราษฎร์ธานี : ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมวิทยาลัย-
ครู จังหวัดสุราษฎร์ธานี.

ชวน เพชรแก้ว และปรีชา นุ่มสุข. มปป. วรรณกรรมท้องถิ่นนครศรีธรรมราช.
เอกสารประกอบการสอนวิชาภาษาไทย 345 (วรรณกรรมท้องถิ่น),
วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช.

ชิน อยู่ดี. 2521. "ดินแดนภาคใต้สมัยก่อนประวัติศาสตร์", ในรายงานการสัมมนา-
ประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช. โรงพิมพ์กรุงสยามการพิมพ์.

ดวงมน จิตรจำนงค์. 2536. สุนทรียภาพในภาษาไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ :
บริษัทเคล็ดไทย.

ธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พระ. 2538. พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์.
พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

นครศรีธรรมราช, วิทยาลัยครู, ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้. 2521. นายตัน วันคาร ไส้สนิมิต.

สงขลา : โรงพิมพ์มงคลการพิมพ์.

..... 2522. พระรณเมธี. นครศรีธรรมราช : โรงพิมพ์กรุงสยามการพิมพ์.

..... 2522. ศิลปวัฒนธรรมนครศรีธรรมราช. กรุงเทพฯ : กรุงเทพการพิมพ์.

นราธิปพงศ์ประพันธ์, กรมหมื่น. 2518. วิทยาวรรณกรรม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ :

แพรววิทยา.

นิพนธ์ สุขสวัสดิ์. 2521. วรรณคดีเกี่ยวกับขนบประเพณีไทย. กรุงเทพฯ :

โรงพิมพ์พิมพ์เกษตร.

บุปผา บุญทิพย์. 2531. คติชาวบ้าน. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : บริษัทประชาชน

จำกัด.

เบญจมาศ พลอิทธิ. 2523. โคล่กฤถวาร. สงขลา : วิทยาลัยครู สงขลา.

ประทีป ชุมพล และคณะ. 2519. วรรณกรรมภาคใต้. กรุงเทพฯ : ศึกษาสัมพันธ์.

ประพนธ์ เรืองณรงค์. 2525. ทักษิณสารคดี. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

ปรีชา ช่างขวัญยืน. 2525. ศิลปะการเขียน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิชาการ.

เปลื้อง ณ นคร. 2514. คำบรรยายวิชาการประพันธ์และหนังสือ. กรุงเทพฯ :

ไทยวัฒนาพานิช.

เปลื้อง ณ นคร. 2518. พจนานุกรม ฉบับทันสมัย เล่ม 2 ภาคพจนานุกรม.
ไทยวัฒนาพานิช.

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525. 2530. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ :
อักษรเจริญทัศน์.

พัฒน์ เฟื่องผลา. 2530. ขาดกับวรรณกรรมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย
รามคำแหง.

ไพฑูริย์ เครือแก้ว ณ นคร. 2513. ลักษณะสังคมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ :
โรงพยาบาลเลียงเชียงใหม่.

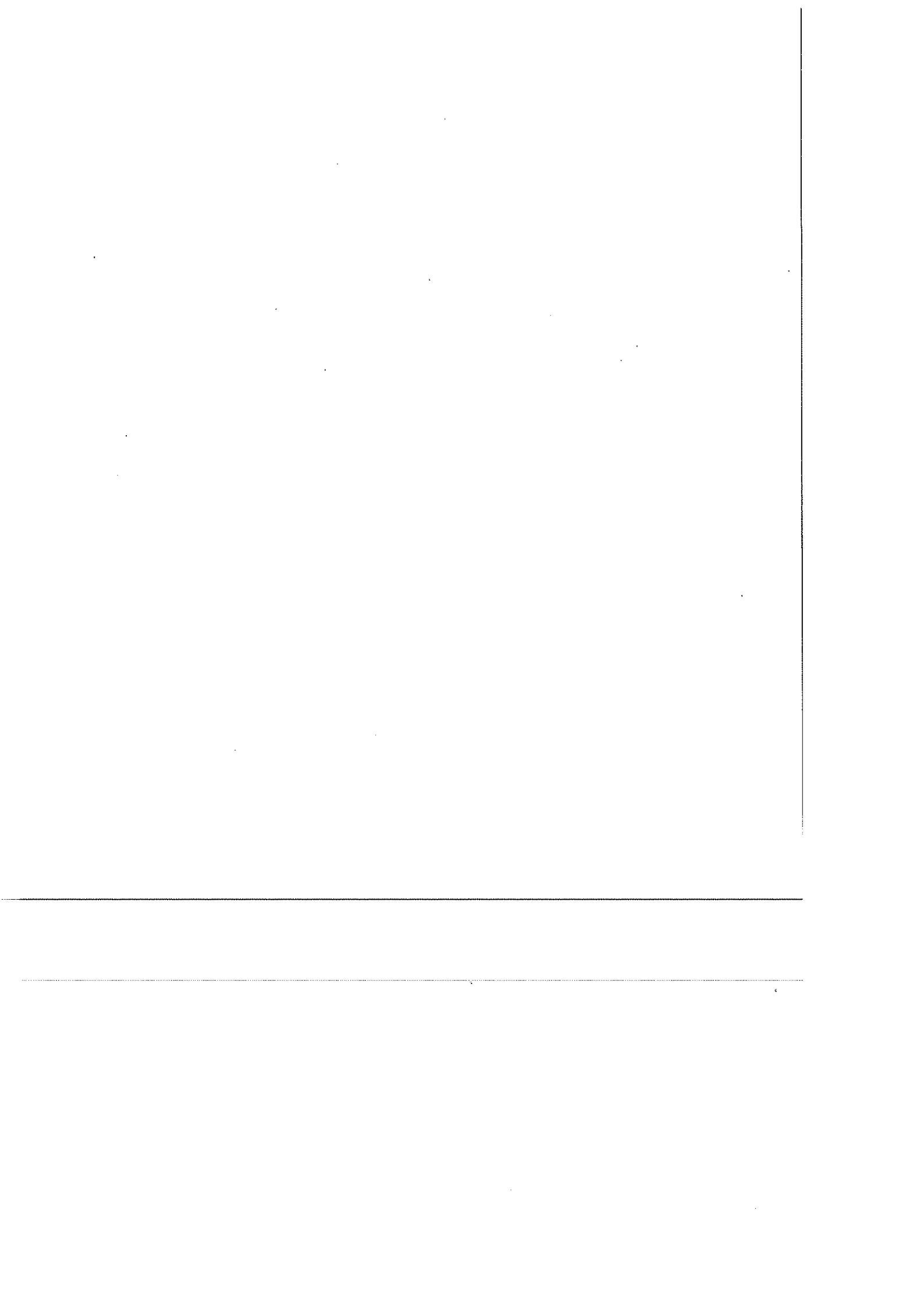
ไพฑูริย์ ช่างเขียน. 2515-2516. สารานุกรมศัพท์ของสังคมวิทยา. กรุงเทพฯ :
แพรววิทยา.

ปิฎกโชติ จิตต์ธรรม. 2522. ความเชื่อ. สงขลา : โรงพิมพ์มิ่งผลการพิมพ์.

..... มปป. ขนบธรรมเนียมประเพณี. สงขลา : โรงพิมพ์มิ่งผลการพิมพ์.

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, คณะ. 2527. พจนานุกรมภาษามลายูถิ่นปัตตานีไทย.
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี. อักษรเจริญทัศน์.

มัลลิกา คณานุรักษ์. 2535. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับคติชนวิทยา. ภาควิชาภาษาไทย
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
วิทยาเขตปัตตานี.

ราชमुณี, พระ. 2528. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.

ลิไทย, พระยา. 2506. ไตรภูมิพระร่วง. พิมพ์ครั้งที่ 2. องค์การค้ำของคุรุสภา ศึกษาภัณฑ์พาณิชย์.

วันเนา, ยูเด็น. 2532. การศึกษาเรื่องกลอน. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.

วาสนา เกตุภาค. มปป. การเขียน. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.

..... 2521. คติชาวบ้าน. โรงพิมพ์บริษัทสหสยามพัฒนาจำกัด.

วิทย์ ศิวะศรียานนท์. 2531. วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

วิเชียร ณ นคร และคณะ. 2521. นครศรีธรรมราช. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์.

วิเชียร รักการ. 2529. วัฒนธรรมและพฤติกรรมของไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โอ. เอส. พรินติ้งเฮาส์.

วิภา กงกะนันทน์. 2533. วรรณคดีศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 2. นครปฐม : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ศรีศักดิ์ ลิโภคม. 2522. "ชุมชนโบราณในภาคใต้". ในรายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์ นครศรีธรรมราช. โรงพิมพ์กรุงสยามการพิมพ์.

ศิลปากร, กรม 2527 ศิลปจารึก. กรุงเทพฯ : พิมพ์เนื่องในโอกาสฉลอง 700 ปี ลายสือไทย.
ม.ป.ท. : ม.ป.พ.

..... 2522. สมุทรโฆษคำฉันท์. พิมพ์ครั้งที่ 3. ม.ป.ท. : ม.ป.พ.

ศุภวรรณ สอนสงฆ์. (ผู้ปริวรรต) 2534. จำปาสีตัน. สุราษฎร์ธานี : ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม-
วิทยาลัยครู จังหวัดสุราษฎร์ธานี.

สถาบันทักษิณคดีศึกษา. 2530. พจนานุกรมภาษาถิ่นใต้ พุทธศักราช 2525. พิมพ์ครั้งที่ 3.
สงขลา : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.

..... 2527. โลกทรรศน์ไทยภาคใต้. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครพิมพ์.

..... 2529. สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 8. กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์.

สมปราชญ์ อัมมะพันธ์. 2530. ประเพณีและพิธีกรรมในวรรณคดีไทย. คณะมนุษยศาสตร์
และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

สมพร รอดบุญ. 2526. คำสอนวิชา 'Problems in Visuas Arts', กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยศิลปากร (เอกสารอัดสำเนา)

สมหมาย ปิ่นพุทธศิลป์. 2514. ปลาบู่ทอง. ภูเก็ต : ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมวิทยาลัยครู
ภูเก็ต.

สันต์ ท.โกมลบุตร. ผู้แปล, 2510. จดหมายเหตุสุลาฐแบร์. พระนคร : โรงพิมพ์รุ่งเรือง-
รัตน์.

สิทธา พินิจภูวดล และคณะ. 2516. การเขียน. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

..... 2515. ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย. ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

สุโขทัยธรรมมาธิราช, มหาวิทยาลัย. 2529. สังคมศึกษา 5 (หน่วย 6-10). กรุงเทพฯ :
บริษัทวิเคเตอร์ไพอาเวอร์พอยท์ จำกัด.

สุวิวงศ์ พงศ์ไพบุลย์. 2512. คติชาวบ้านปักข์ใต้. พระนคร : สำนักพิมพ์ก้าวหน้า.

สุเมธ เมธาวิทยกุล. 2532. สังกัปปิณีกรรม. โอ.เอส. พรินติ้ง เฮ้าท์.

สุราษฎร์ธานี, วิทยาลัยครู, ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม. 2525. โคบุตร. สุราษฎร์ธานี :
ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมวิทยาลัยครูจังหวัดสุราษฎร์ธานี.

..... 2525. พญาหงส์. สุราษฎร์ธานี : ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมวิทยาลัยครู
จังหวัดสุราษฎร์ธานี.

..... 2524. วรรณคดี. สุราษฎร์ธานี : ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม วิทยาลัยครู
จังหวัดสุราษฎร์ธานี.

..... 2526. สี่ท่อนไชย. สุราษฎร์ธานี : ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมวิทยาลัยครู
จังหวัดสุราษฎร์ธานี.

อนุমানราชธน, พระยา. (เสฐียรโกเศศ). 2524. การศึกษาเรื่องประเพณีไทย. พิมพ์ครั้งที่ 3.
กรุงเทพฯ : บพิธการพิมพ์.

..... 2511. ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาพราหมณ์ พุทธ และจีน ในแง่ประวัติศาสตร์.
กรุงเทพฯ : สมาคมฮินดูสมาช.

..... 2524. วัฒนธรรมเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : ไทยมิตรการพิมพ์.

อัครา บุญทิพย์. 2535. ภาษาถิ่นใต้. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางเขน.

..... 2519. สุพรรณสินคำกาพย์. เอกสารทางวิชาการภาควิชาภาษาไทย
วิทยาลัยครูภูเก็ต.

อุดม หนูทอง. มปป. วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ประเภทนิทานประโลมโลก.
สงขลา : โรงพิมพ์เมืองสงขลา.

อุปกิตศิลปสาร, พระยา. 2531. หลักภาษาไทย. กรุงเทพฯ : บริษัทโรงพิมพ์ไทยวัฒนา-
พานิชจำกัด.

รายงานการวิจัยและวิทยานิพนธ์

จินดา เทียมเดช. 2524. 'วิเคราะห์บทร้อยกรองของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี
(สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา).' วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

- ชวน เพชรแก้ว. 2528. 'ลักษณะวรรณกรรมภาคใต้' เอกสารประกอบกรรสมมนาทางวิชาการวรรณกรรมภาคใต้จากหนังสือbud. สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.
- อึ้ง กัญจนธานี. 2527. 'วิเคราะห์วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้' ปริญญาณิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- ธิดิมา วิไลรัตน์. 2526. 'ถ้อยคำที่ใช้เป็นภาษาถิ่นพัทลุง' ปริญญาณิพนธ์ (อ.ม. ภาษาไทย) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (ฉบับถ่ายเอกสาร)
- ประพนธ์ เรืองณรงค์. 2523. ' พระวรวงศ์ วรรณกรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี การศึกษาเชิงวิเคราะห์'. ปริญญาณิพนธ์ ศศ.ม. ภาควิชาภาษาตะวันออก มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ปราณี ขวัญแก้ว. 2518. 'วรรณคดีชาวบ้านจาก "budดำ" ตำบลร่อนพิบูลย์" เอกสารการนิเทศการศึกษาระดับที่ 172 หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู. โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- พิทยา เจริญสุวรรณ. 2520. 'ศิลปะการใช้ภาษาในกวีนิพนธ์ของอังคาร กัลยาณพงศ์' วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.
-
- พิศมร ้วยวุฒิ. 2529. 'วิเคราะห์การใช้ภาพพจน์ในวรรณกรรมร้อยกรองของ สุจิตต์ วงษ์เทศ' ปริญญาณิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
-
- รัตนา พันธุ์สุริยฉาย. 2530. 'การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่อง 'โคบุตร' วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้' วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- จำเพย ไชยสินธุ์. 2527. 'กระบวนจินตภาพในวรรณกรรมร้อยกรองอีสาน'.
 ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
 ประสานมิตร.
- วัฒนา ณ นคร. 2525. 'ลักษณะร่วมของพระมาลัยในวรรณกรรมพื้นบ้านและ
 พระมาลัยคำหลวง'. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์-
 มหาวิทยาลัย
- วิเชียร ณ นคร และวิมล คำศรี. 2525. 'การศึกษาวิเคราะห์ค่านิยมเกี่ยวกับสตรีไทย
 ถิ่นใต้ที่ปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่นประเภทมุขปาฐะ' ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม
 ภาควิชาวิทยาลัยครุศรีธรรมราช. (ฉบับถ่ายเอกสาร)
- วินัย จันทรพริ้ม. 2531. 'สำนวนโวหารและสัญลักษณ์ในเพลงกล่อมเด็กภาคใต้'.
 ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
 ประสานมิตร. (ฉบับถ่ายเอกสาร)
- ศิริพร โชคไพศาล. 2533. 'ความเปรียบในเพลงกล่อมเด็กภาคใต้ อำเภอ เขาชัยสน
 จังหวัดพัทลุง' ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทร-
 วิโรฒ สงขลา. (ฉบับถ่ายสำเนา)
- สืบพงศ์ ธรรมชาติ. 2534. 'การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมชาดกจากหนังสือชุด'
 วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วารสาร

ดวงมน จิตรจำนงค์. 2522. 'วรรณกรรมกับพัฒนาการทางสังคม', รุสะมิแล.

4(2) : (พฤษภาคม-สิงหาคม), 56.

ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์. 2519. 'ภาคใต้ของประเทศไทย', วิชาการบัณฑิตวิทยาลัยไทย ปังงใต้.

(มิถุนายน-กันยายน 2519), 3-4.

วิภา เสนานาญ. 2511. 'คนกับภาษา', สังคมปริทัศน์. 6(มิถุนายน-สิงหาคม 2511),

113-119.

อุดม นิปริยาย. 2519. 'ดินแดนไทยภาคใต้' วิชาการบัณฑิตวิทยาลัยไทย ปังงใต้.

(มิถุนายน-กันยายน 2519), 26-28.

การสัมภาษณ์

กระจ่าง นาคอ่อน. 2537. รัชดา เสพมงคลเลิศ (สัมภาษณ์), 22 เมษายน 2537.

เขียน นาคอ่อน. 2535. รัชดา เสพมงคลเลิศ (สัมภาษณ์), 2 มกราคม 2535.

วิฑูรย์ เขียววาโย. 2537. รัชดา เสพมงคลเลิศ (สัมภาษณ์), 4 เมษายน 2537.

เอื้อม นาคอ่อน. 2537. รัชดา เสพมงคลเลิศ (สัมภาษณ์), 22 เมษายน 2537.

ภาคผนวก

วรรณกรรมประเภทนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้

เนื้อเรื่องย่อ

1. เรื่องโคบุตร

กล่าวถึงนางสุวรรณศรีเกิดหลงรักพระอาทิตย์ เมื่อนางสิ้นชีวิตไปเกิดในดอกบัว พระอาทิตย์เกิดความสงสารจึงแบ่งภาคลงมาสมสู่ด้วย จนกระทั่งนางตั้งครรภ์ และให้กำเนิดโอรส ส่วนนางสิ้นชีวิตไป พระอาทิตย์จึงนำกุมารไปฝากให้ราชสีห์เลี้ยงดูจนกระทั่งอายุได้ 14 ปี พระอาทิตย์จึงตั้งชื่อให้ว่า โคบุตร พร้อมกับมอบเครื่องประดับเป็นของวิเศษ และบอกให้เดินทางไปที่ศตะวันออก เพื่อหาคู่ครอง

กล่าวถึงเมืองพาราณสี มีกษัตริย์ชื่อ ท้าวพรหมทัต มเหสีชื่อ ประทุม ธิดาชื่อ มณีสาคร และโอรสชื่อ อรุณ ต่อมาพราหมณ์ปุโรหิตคิดแย่งชิงราชสมบัติโดยลอบฆ่า ท้าวพรหมทัต ส่วนนางประทุมได้กลั่นใจตายตาม นางมณีสาคร และพระอรุณหนีออกจากเมืองเข้าไปในป่า จนมาถึงสระน้ำ ยักษ์เฝ้ารักษาสระเกิดความไม่พอใจจึงเข้าจับสองกุมาร พอดีโคบุตรเหาะผ่านมา จึงเข้าช่วยเหลือและฆ่ายักษ์ตาย ต่อมาได้ช่วยชุบชีวิตยักษ์ และยักษ์ได้เป็นข้ารับใช้ จากนั้นโคบุตรได้พานางมณีสาคร และพระอรุณกลับไปยังเมืองพาราณสี โคบุตรได้ช่วยชุบชีวิตท้าวพรหมทัต และนางประทุม ส่วนยักษ์จับพราหมณ์ปุโรหิตไว้ได้ ท้าวพรหมทัตจึงสั่งให้จองจำ และแห่ประจานรอบเมืองแล้วจับถ่วงลงทะเล

ท้าวพรหมทัตยกเมืองพาราณสีให้โคบุตรครอง แต่โคบุตรทูลลาออกไปประพาสป่า และพระอรุณได้ติดตามไปด้วย เมื่อถึงป่าหิมพานต์พบพวกวิทญญานจึงเกิดต่อสู้กัน โคบุตรฆ่าวิทญญานตายหมดและก็ช่วยชุบชีวิตให้ จากนั้นโคบุตรและพระอรุณเดินทางต่อไป ระหว่างทางพบนางยักษ์แปลงเป็นหญิงสาวลงจวนทั้งสองตายใจและลักพาพระอรุณไป เพื่อเป็นคู่ครองของนางอีรัมบุตรสาวตนเอง เมื่อโคบุตรตื่นขึ้นไม่พบพระอรุณจึงเศร้าโศกเสียใจจน

กระทั่งสิ้นสติ พระอาทิตย์ลงมาช่วยแก้ไขจนฟื้น และบอกให้เดินทางไปตามหาพระอรุณทางทิศตะวันออก เมื่อโคบุตรไปถึงเมืองยักษ์เกิดต่อสู้กัน นางยักษ์สู้ไม่ได้จึงยอมเป็นข้ารับใช้ และได้ถวายนางอีรันให้เป็นชายาของพระอรุณ

โคบุตรกับพระอรุณเดินทางต่อไป พบลูกนกสาธิตาถูกเหยี่ยวทำร้าย จึงช่วยชีวิตไว้ และได้พานกสาธิตาไปด้วย โคบุตรกับพระอรุณได้เดินทางจนไปถึงเมืองกาหลง มีกษัตริย์ชื่อ ท้าวหลววิราช มเหสีชื่อ วิกา ธิดาชื่อ อำพันมาลา โคบุตรกับพระอรุณได้ไปอาศัยอยู่กับตายายที่เฝ้าสวนหลวง โคบุตรให้นกสาธิตาเป็นสื่อรักจนได้นางอำพันมาลาเป็นชายา เมื่อท้าวหลววิราชทราบเรื่องเข้า จึงสั่งให้มเหสีหนีไปจับตัวโคบุตร แต่โคบุตรได้จับตัวมเหสีหนีไว้ได้ มเหสีหนีได้ร้องขอชีวิต โคบุตรจึงปล่อยตัวไป

โคบุตรได้พานางอำพันมาลาพร้อมด้วยพระอรุณ และนกสาธิตากลับเมืองพาราณสี ระหว่างทางพบยักษ์เข้าแย่งชิงตัวนางอำพันมาลา ผู้รักษาแม่น้ำได้มาบอกให้โคบุตรไปหาพญาพานรินทร์ เพื่อช่วยฆ่ายักษ์ให้ จากนั้นโคบุตรได้เดินทางมาถึงเมืองพาราณสี ท้าวพรหมทัตจึงได้จัดพิธีอภิเษกโคบุตรกับนางมูณีสาคกร และนางอำพันมาลา พระอาทิตย์ลงมาสร้างเมืองสิงขรให้โคบุตรครอง ต่อมานางอำพันมาลาตั้งครรภ์ โคบุตรลุ่มหลงอยู่กับนางมูณีสาคกร นางอำพันมาลาเกิดความเหิงหวง จึงให้สาวใช้ไปหาเถนชะอามมาทำเสน่ห์ นางมูณีสาคกรให้นกสาธิตานำสารไปบอกให้พระอรุณทราบ พระอรุณกับยักษ์จึงได้เดินทางมาเมืองสิงขร และจับตัวเถนชะอามกับนางกำนัลไว้ได้

นางอำพันมาลาเดินทางในป่า ระหว่างทางนางเกิดเจ็บครรภ์ ให้กำเนิดโอรสแล้วสิ้นชีวิต พระอาทิตย์ลงมาช่วยชุบชีวิตพร้อมกับให้ราชสีห์ช่วยพิทักษ์รักษา และได้บอกโคบุตรมารับนางอำพันมาลากับโอรส ต่อมานางมูณีสาคกรตั้งครรภ์ และให้กำเนิดธิดา โคบุตรจึงตั้งชื่อโอรสว่า พันณรังสี และธิดาชื่อ บุศมาลา

ต่อมาโคบุตรพร้อมด้วยมเหสี โอรส และธิดาได้เดินทางไปเยี่ยมท้าวพรหมทัตที่เมืองพาราณสี นางมูณีสาคกร และนางบุศมาลาได้พักอยู่ที่เมืองพาราณสี ส่วนโคบุตร นางอำพันมาลา และพระพันณรังสีได้เดินทางต่อไปยังเมืองกาหลง

ต่อมาพระพันนรังสีลาบิตาออกท่องเที่ยวพร้อมพี่เลี้ยงสี่คน และนกสาธิตา โคบุตรได้มอบเครื่องประดับให้พระพันนรังสีไว้ป้องกันตัว ขณะเดินทางมาถึงเมืองกาหรบ พระพันนรังสีให้นกสาธิตาเป็นสื่อรักกับนางแก้วกิริยาธิดาของท้าวมหาจักรกับนางสุนนที พระพันนรังสีได้ลักพานางแก้วกิริยาออกไปจากเมือง ท้าวมหาจักรโกรธแค้น จึงสั่งให้ จักรนารายณ์ซึ่งเป็นโอรสออกติดตามและเกิดต่อสู้กัน แต่จักรนารายณ์พ่ายแพ้ ท้าวมหาจักรจึงวางแผนให้จักรนารายณ์แปลงเป็นแมลงวันเกาะท้ายราชรถของพระพันนรังสี ตกกลางคืนจักรนารายณ์ใช้มนต์สะกดให้ทุกคนหลับ แล้วจึงพานางแก้วกิริยากลับไป

พระพันนรังสีพินขึ้น จึงออกติดตามนางแก้วกิริยาไปถึงเมืองกาหรบ พระพันนรังสีใช้ศรแผลงให้เกิดไฟไหม้บ้านเมือง ในระหว่างที่ในเมืองเกิดการซุลมุน พระพันนรังสีได้ลอบเข้าไปลักพานางแก้วกิริยาออกจากเมือง ท้าวมหาจักรเห็นไพร่พลล้มตาย และบ้านเมืองวอดวาย คิดเสียใจจึงกระโดดเข้ากองไฟ นางสุนนทีจึงได้มอบเมืองให้ จักรนารายณ์ครอง

พระพันนรังสีพานางแก้วกิริยากลับเมืองสิงขร โคบุตรสั่งให้ยักษ์และนกสาธิตา นำราชสาสน์ไปยังเมืองพาราณสี และเมืองกาหรบพร้อมกับเชิญพระศพของท้าวมหาจักรมา ในพิธีอภิเษกของพระพันนรังสีกับนางบุศมาลาและนางแก้วกิริยา ส่วนพระอาทิตย์ได้มาร่วม พิธีด้วย และช่วยชุบชีวิตท้าวมหาจักร และได้มอบเมืองสิงขรให้พระพันนรังสีครอง และ บอกให้ทราบว่ามีพระองค์สิ้นพระชนม์เมืองสิงขรจะกลายเป็นป่า ให้พระพันนรังสีย้ายไป อยู่เมืองกาหลงแทน

2. เรื่องโคสัฏกุมาร

กล่าวถึงเมือง ๆ หนึ่งอยู่ใกล้กรุงโกสุมพิ และในเมืองเกิดโรคระบาด มีครอบครัว อยู่ครอบครัวหนึ่ง สามี่ชื่อ นายโกตุนะลิก และภรรยาชื่อ นางกาหลี ได้นำบุตรซึ่งยังเป็นทารก อยู่ เดินทางหนีไปยังกรุง

ภรรยาถามหาบุตรสามีจึงบอกให้ทราบ นางจึงร้องไห้ และให้สามีไปนำบุตรกลับคืนมา แต่เมื่อไปถึงบุตรของตนสิ้นชีวิตแล้ว

สองสามีภรรยาจึงเดินทางต่อไป จนถึงกรุงโกสัมพีและได้เข้าไปพึ่งบุญบ้าน นายโคบาล ซึ่งเป็นคนใจบุญได้นิมนต์พระปัจเจกพุทธามาฉันอาหาร วันหนึ่งเมื่อพระฉันอาหารเสร็จ จึงนำอาหารไปให้แก่สองสามีภรรยา ทั้งยังให้ทานแก่แม่สุนัขอีกด้วย นายโกตุนะลิกเห็น ด้วยความที่อดอยากจึงเข้าไปแย่งอาหารจากแม่สุนัข และเมื่อกินอาหารเข้าไปมาก ลมเกิดกำเริบขึ้นจนสิ้นชีวิตไปเกิดในท้องของแม่สุนัขตัวนั้น

ฝ่ายนางกาหลี เมื่อสามีสิ้นชีวิตก็ร้องไห้เศร้าโศก นายโคบาลมีความสงสารจึงให้ที่พักรักษาแก่นาง ต่อมาแม่สุนัขได้เกิดลูกโทนและรู้ภาษามนุษย์ นายโคบาลเกิดความชอบพอรักใคร่มาก จึงสอนให้สุนัขไปนิมนต์พระปัจเจกมาฉันอาหารที่บ้าน เมื่อถึงเวลาออกพรรษาพระปัจเจกได้บอกให้นายโคบาลว่าจะต้องไปประชุมหมู่สงฆ์ที่เขาคันธมาทน์ สุนัขจึงร้องไห้เสียใจจนกระทั่งตาย ไปเกิดเป็นเทพบุตรในสวรรค์ชื่อว่า เทพบุตรโฆสก ครั้นจุติลงมาเกิดในเมืองโกสัมพี โดยมาเข้าท้องหญิงงาม โดยปกติเมืองนี้ ถ้าใครมีบุตรเป็นหญิงก็จะเลี้ยงไว้ หากเป็นชายก็จะนำไปทิ้งเสีย เมื่อโฆสกลงมาเกิด หญิงสาวผู้เป็นมารดา เมื่อเห็นว่าบุตรเป็นชาย จึงให้นางทาสีนำไปทิ้งเสีย และเมื่อฝูงสุนัขเห็นทารก จึงเข้ามาห้อมล้อมระวังภัยให้ ต่อมาไม่นานพบเดินผ่านมาพบทารกน้อย จึงนำไปเลี้ยงดู

กล่าวถึงเศรษฐีวัชตมกะเป็นข้ารับใช้ของท้าวอุเทน วันหนึ่งเข้าเฝ้าท้าวอุเทน พบกับโหรก็ถามว่า เห็นดาวประกายพฤษ์รุ่งเรืองรัศมีนั้ก จะมีเหตุการณ์ใด โหรทำนายว่า ในกาลนี้หากบุตรชายของใครเกิดในเวลาใกล้รุ่ง จะได้เป็นมหาเศรษฐียิ่งใหญ่กว่าเศรษฐีทั้งปวง ฝ่ายวัชตมกะภรรยากำลังตั้งครรภ์ใกล้จะคลอด เมื่อกลับมาถึงบ้านก็ให้ทนายเที่ยวสืบหาว่าใครเกิดบุตรชาย ในเวลาใกล้รุ่งบ้างให้ขอซื้อมาสักพันตำลึง ทนายสืบหามาจนถึงบ้านมานพที่เลี้ยงทารกน้อย จึงขอซื้อทารกไปให้วัชตมกะเศรษฐี ทานเศรษฐียินดีนั้กร้าฟังว่า ถ้าบุตรของตนเกิดมาเป็นหญิงจะให้แต่งงานกัน ถ้าเป็นชายจะฆ่าทารกเสีย

ต่อมาภรรยาเศรษฐีเกิดบุตรชาย เศรษฐีจึงให้นางทาสีนำทารกที่ซื้อไปทิ้งเพื่อให้วัวเหยียบให้ตาย แต่พ่อวัวพากันออกมาเป็นล่อมกุมาร เพื่อไม่ให้พวกวัวตัวอื่น ๆ เหยียบ นายโคบาลสงสัยจึงเดินมาดูพบทารกจึงเก็บไปเลี้ยง แต่เศรษฐีให้ไปซื้อตัวกลับมาและพยายามทำทุกวิถีทาง เพื่อฆ่าทารกเสีย แต่ก็ไม่ประสบผลสำเร็จ ในที่สุดเศรษฐีจนใจจึง

เลี้ยงเอาไว้ เพื่อเป็นเพื่อนเล่นกับบุตรของตน และตั้งชื่อว่า โสมส กบุตรเศรษฐีเป็นเด็กโง่ แต่โสมสเป็นเด็กฉลาด จึงเหมือนหนามหยอกอกของเศรษฐีอยู่ตลอดเวลา เมื่อโสมสเจริญวัยได้ 16 ปี เศรษฐีจึงคิดจะฆ่าเสีย จึงคิดออกอุบาย เพื่อที่จะฆ่าโสมสให้ได้ แต่ผลกลับตรงกันข้ามต้องสูญเสียบุตรชายของตนแทน จึงคิดหาอุบายใหม่ เพื่อแก้แค้น แต่ในที่สุดกลับทำให้โสมสกุมารได้พบกับนางดารามุตรสาวของเศรษฐีสุนบ จึงเกิดชอบพอรักใคร่ และแต่งงานกันที่สุดในที่สุด

3. เรื่องจันทาคดกุมาร

กล่าวถึงนครจำปามีกษัตริย์ชื่อ พันธุวดี มเหสีชื่อ สุธรรม ในเมืองนี้มีครอบครัวหนึ่งยากจนมากมีบุตรชายชื่อ สุริยาคาดและจันทาคาด บิดามารดาเป็นคนโหดร้าย ส่วนบุตรทั้งสองตั้งอยู่ในศีลธรรม ต่อมาเกิดฝนแล้งชาวเมืองได้รับความเดือดร้อน วันหนึ่งสองพี่น้องหาปูมาได้ แต่จันทาคาดกินหมด สองสามีภรรยาเข้าไปแจ้งโอรสแล้วขับไล่ให้ออกจากบ้าน ทั้งสองจึงได้ออกไปขอทานและหลงเข้าไปในป่า เทวดาจึงลงมาช่วยและได้มอบยาทิพย์ให้ จากนั้นทั้งสองจึงเดินทางไปพบกับกา กาศาจะเป็นผู้นำทาง เมื่อเดินทางไปถึงเมืองยักษ์ กาคิดจะให้ยักษ์จับทั้งสองกิน แต่ขณะนั้นภรรยาของยักษ์สิ้นชีวิต ทั้งสองจึงได้ช่วยเหลือภรรยาของยักษ์ให้รอดพ้นจากความตาย ต่อมายักษ์ตนหนึ่งมาทวงมนุษย์กับยักษ์สองสามีภรรยาที่เคยสัญญาว่า เมื่อได้มนุษย์จะแบ่งให้ตน แต่ยักษ์สองสามีภรรยาได้เปลี่ยนใจ เพราะทั้งสองมีบุญคุณกับตน

กล่าวถึงเมืองกาสิกบุรี มีกษัตริย์ชื่อ ท้าวสุธรรมราช มเหสีชื่อ สุธรรม พระราชธิดาชื่อ สุขชาติ เมื่อพระราชธิดาเจริญวัยได้ 15 ปี ถูกงูกัดสิ้นชีวิต สุริยาคาดได้ชุบชีวิตนางและได้อภิเษกสมรสกับนาง จากนั้นประมาณ 7 เดือน สุริยาคาดและจันทาคาดได้ลาท้าวสุธรรมราช เพื่อออกตามหามารดา ทั้งสองได้นำเงินทองใส่ในปล้องไม้ไผ่ แล้วนำไปวางไว้ที่บ้านมารดา จากนั้นทั้งสองจึงเดินทางกลับเมืองกาสิกบุรี ขณะเดินทางได้พบกับนายสำเภา และทราบข่าวว่าบุตรชายของนายสำเภาถูกเสือกัดตาย จันทาคาดจึงช่วยชุบชีวิต

กล่าวถึงเมืองอินทปัตถ์มีกษัตริย์ชื่อ พรหมจักรพรรดิ มเหสีชื่อ พรหมวดี พระราชธิดาชื่อ เทวสังคา แต่สิ้นชีวิตด้วยไข้หวัด ความรู้ไปถึงจันทาคา ได้ชุบชีวิตนาง และได้อภิเษกสมรสกับนาง จากนั้นไม่นานทั้งสองก็ได้ลาพรหมจักรพรรดิ เพื่อไปเยี่ยม พระเชษฐา โดยได้เดินทางด้วยสำเภา แต่ถูกพายุพัดสำเภาแตก จึงทำให้จันทาคาต้อง หลัดพรากจากนางเทวสังคา ส่วนนางได้ลอยไปขึ้นที่เกาะไปอาศัยอยู่กับตายาย ส่วน จันทาคาได้ลอยไปถึงเมืองอนุกรม

กล่าวถึงท้าวหนทกิจเป็นกษัตริย์ มเหสีชื่อ สุธรรมมา พระราชโอรสชื่อ สุทัศน์ เมื่อพระราชโอรสเจริญวัยได้ 16 ปี ได้อภิเษกสมรสกับนางพรหมจารีและได้ครองเมืองสืบ ต่อไป ต่อมาไม่นานท้าวสุทัศน์ได้ไปพบกับนางเทวสังคา จึงเกิดชอบพอนาง เมื่อนาง เทวสังคาทราบว่าจะมีพระมหากษัตริย์มาสู่ขอ นางจึงหนีไปบวชชี เรื่องก็รู้ไปถึงนางพรหม- จารี นางพรหมจารีได้แสดงความหึงหวง ทำให้ท้าวสุทัศน์โกรธ และไล่นางออกจากเมือง

กล่าวถึงจันทาคาเที่ยวรอนแรมอยู่ในป่า ได้ไปพบพญานาคและได้ชุบชีวิต พญานาคเอาไว้ พญานาคได้มอบลูกแก้ววิเศษให้จันทาคา ลูกแก้ววิเศษนี้สามารถที่จะ มองเห็นทุกสิ่งทุกอย่าง จันทาคาจึงเสด็จเนตรไป เห็นนางเทวสังคาบวชเป็นชีอยู่ในวัด จึงเดินทางไปหานาง แต่เมื่อไปถึงกลางทางได้พบกับวิทายาธ ซึ่งกำลังสู้รบกันอยู่บนอากาศ ตกลงมา จันทาคาจึงได้ช่วยเหลือเอาไว้ แต่ยาวิเศษได้หมดเสียแล้ว ก่อนที่วิทายาธจะ สิ้นชีวิต ได้มอบพระขรรค์และเกือกแก้วให้กับจันทาคา

ต่อมากล่าวถึงเศรษฐี 3 ตระกูล มีบุตรสาว 3 คนได้ลงเล่นน้ำ แต่ถูกน้ำพัดพา ไป จึงทำให้หลงทางอยู่ในป่า นางทั้งสามได้พบกับจันทาคา แต่จันทาคาได้ทำแกเล้ง ตาบอด แล้วกลั่นแกล้งนาง ต่อมานางทั้งสามรู้ว่าจันทาคามีได้ตาบอด กล่าวถึงยักษ์ได้ มองลงมาในป่าเห็นจันทาคาและนางทั้งสาม ยักษ์เกิดความชอบพอนในตัวนางทั้งสาม จึงได้ลงมาขอกับจันทาคา จันทาคาจึงยกให้ แต่นางทั้งสามบอกว่าขอเป็นข้าทาสของ พระองค์ดีกว่าที่จะไปกับยักษ์ จันทาคาจึงขับไล่ยักษ์ตนนั้นไป จากนั้นทั้ง 4 คนได้เดินทาง มาพบกับนายช้าง ซึ่งดูแลช้างพระที่นั่ง แต่ขณะนั้นช้างพระที่นั่งได้หายไป จึงขอช่วยให้ จันทาคาตามหาให้ หลังจากนั้นไม่นานชื่อเสียงของจันทาคาได้เลื่องลือไปทั่วและได้บุตรสาว เศรษฐีทั้ง 3 เป็นภรรยา

4. เรื่องจำปาสี่ต้น

กล่าวถึงเมืองเซตจีน มีกษัตริย์ชื่อ ท้าวหนทราช มเหสีชื่อ จันอัคคี แต่ไม่มีบุตรสืบราชสมบัติ ท้าวหนทราชจึงให้พรหมณ์แต่งเครื่องสังเวचनाบูชาพระไทโรเพื่อขอบุตร ตกกลางคืนพระอินทร์ดลใจให้ท้าวหนทราชสุบินว่า พระองค์ได้ชายาอีกองค์หนึ่งชื่อ สุวรรณธิดา แต่ขณะนั้นนางได้รับทุกข์เวทนา พระองค์จึงออกจากเมือง เพื่อไปประพาสป่า พระอินทร์แปลงลงมาเป็นกวางทอง เพื่อล่อให้พระองค์ตามไป และได้พบนางสุวรรณธิดา ซึ่งอาศัยอยู่ในหีบทอง นางจึงเล่าเรื่องราวทั้งหมดให้ท้าวหนทราชทรงทราบ ท้าวหนทราชจึงนำนางกลับเมืองเพื่อเป็นพระชายา ทำให้นางจันอัคคีโกรธแค้น และได้ร่วมมือกับหญิงชราทำเสน่ห์ ท้าวหนทราช ต่อมานางสุวรรณธิดาทรงครรภ์ เมื่อครบกำหนดประสูติ นางจันอัคคีได้ให้ข้าทาสนำลูกสุนัขซึ่งคลอดใหม่ ๆ มา 4 ตัว คลุกเลือดนำมาวางไว้แทนกุมารทั้ง 4 แล้วให้เอากุมารทั้ง 4 ไปลอยน้ำเสีย จากนั้นก็ทูลให้ท้าวหนทราชทราบว่า นางสุวรรณธิดาประสูติบุตรเป็นสุนัข ซึ่งเป็นกาลีบ้านกาลีเมือง ทำให้ท้าวหนทราชขับไล่นางไปเป็นข้าทาสของยายคนคร้วทำยวง

กล่าวถึงพระอินทร์เห็นกุมารทั้ง 4 ลอยน้ำมา ให้พระวิษณุกรรมไปช่วยโดยบังคับให้ถาดที่ใส่กุมารทั้ง 4 ลอยน้ำไปพบกับสองตายาย สองตายายจึงนำกุมารไปเลี้ยงดู นางจันอัคคีทราบข่าวจึงให้นางสนมเอาขนมใส่ยาพิษมาให้กุมารทั้ง 4 เสวยจนสิ้นชีวิต พระอินทร์จึงเนรมิตให้เกิดเป็นต้นจำปา 4 ต้น ครั้นล่วงรู้ไปถึงนางจันอัคคี ก็เสด็จยกพลมาเพื่อจะทำลายเสีย แต่ทำไม่สำเร็จจึงบังคับให้สองตายายถอนขึ้นมา นางจันอัคคีจึงเอาต้นจำปาทั้ง 4 ต้นผูกเข้าด้วยกันแล้วทิ้งลงแม่น้ำ พระอินทร์ให้พระวิษณุกรรมเป็นพระพายพัดเอาจำปาลอยไปติดอยู่หน้าอาคารมฤาษี ฤาษีจึงชุบชีวิตกุมารทั้ง 4 ขึ้นมา ให้ชื่อว่า จำปาทอง จำปานิล สุวรรณคงคา และนพทอง กุมารทั้ง 4 ได้เรียนไสยเวทย์จนกระทั่งอายุได้ 7 ขวบ พระอินทร์จึงลงมาเล่าความจริงว่ามารดาของกุมารทั้ง 4 ต้องทนทุกข์เวทนา ครั้นเมื่อกุมารเจริญวัยขึ้นได้ลาฤาษีออกตามหามารดา ฤาษีเนรมิตสำเภารั้งลำหนึ่ง พระอินทร์แปลงเป็นสี่ปะขาวมาเป็นต้นหน นำกุมารทั้ง 4 ตามหามารดา ระหว่างทางได้ทำสงครามกับยักษ์เมืองแรกจำปาทองได้นางสุวรรณมาลาเป็นชายา เมืองที่สองจำปานิลได้นางพิมพาเป็นชายา จากนั้นได้เดินทางต่อไป จนถึงเมืองท้าวพรหมทัต สวรรค์คงคาได้อภิเษกกับนางสีดอกไม้

ครั้งเดินทางต่อไปจนถึงเมืองของพระบิดาได้ปลอมตัวเป็นคนยากจนสืบหามารดา เมื่อทราบเรื่องราวแน่ชัด สวรรค์คงคากับนพทองได้ลอบเข้าไปในพระราชวัง ใช้สีทาหน้านางจันอัคคี และได้เขียนจดหมายทิ้งไว้ให้ท้าวหนทราษ ขอให้ส่งนางจันอัคคีออกมา ครั้นรุ่งเช้ากุมารทั้ง 4 ได้จับตัวนางจันอัคคีลอบแห ฝายกุมารทั้ง 4 ได้เดินทางกลับไปครองเมืองของตน และทรงตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรมสืบไป

5. เรื่องเต่าทอง

กล่าวถึงสองสามีภรรยา เป็นป่าของเศรษฐีมีฐานะยากจน และเมื่อขราลงเศรษฐีได้ให้ไปอาศัยอยู่ปลายนา เก็บผักหักฟืนเลี้ยงตน วันหนึ่งตากบยายไปหาปลาและเก็บเห็ด ได้พบกับเจ้าเต่าตัวหนึ่ง จึงนำมาเลี้ยงดู

กล่าวถึงพระอินทร์ได้ส่งทิพยเนตรลงมายังเมืองมนุษย์ มองเห็นเต่าทอง ซึ่งแท้จริงคือท้าวสุทนต์รังสี จึงได้ลงมามอบปีวิเศษให้ ไม่ว่าใครก็ตาม ได้ยินเสียงปีจะต้องมีอาการอยากเดินรำ ต่อมาตากบยายก็เที่ยวพาเต่าทองไปเป่าปีให้คนฟังเพื่อแลกกับเงิน ในที่สุดตากบยายมีฐานะดีขึ้นเรื่อย ๆ

ต่อมาเต่าทองต้องการจะมีภรรยา ซึ่งเป็นบุตรสาวของเศรษฐีที่ปลายนาชื่อดอกไม้ ในที่สุดได้แต่งงานกัน กล่าวถึงเมืองมิตินลาซึ่งเป็นเมืองยักษ์กษัตริย์ชื่อท้าวปลดเวนราช มเหสีชื่อ ต้นทมาลา พระราชธิดาชื่อ สุดชา แต่นางสุดชาเป็นมนุษย์ วันหนึ่งนางสุดชาและพี่เลี้ยงชื่อการัน ได้ออกไปประพาสป่าและได้ยินเสียงปีของเต่าทอง นางการันจึงเดินรำจนกระทั่งพบเจ้าของเสียง เกิดชอบพอกิดที่จะนำไปมอบให้นางสุดชา จึงได้ลักพาเต่าทองไป เมื่อนางสุดชาเห็นเต่าทอง บังเกิดความชอบพอ จึงลักลอบได้เสียกัน และพากันหนีออกจากเมืองมิตินลา โดยที่เต่าทองเป่าปี เพื่อให้ยักษ์หลับเป็นเวลา 3 วัน เต่าทองจึงพานางสุดชานี้ โดยยอมลูกแก้ววิเศษพาเหาะไปยังเมืองของตน เพื่อพบภรรยาของตน นางดอกไม้เห็นสามีของตนพาหญิงอื่นมา จึงเกิดความหึงหวงขึ้น แต่ในที่สุดก็ตกลงกันได้ ส่วนเศรษฐีเมื่อทราบว่าได้ลูกเขยเป็นหนุ่มเนื้อตัวเป็นสีทองก็ดีใจ เมื่อครบเวลา 3 วัน ท้าวปลดเวนราช ฟันจากสลับทราบข่าวว่า พระราชธิดาถูกลักพาตัวไป

จึงให้ตรีสุณูซึ่งเป็นน้องชายไปทำรบกับเจ้ากรุงสาวดี ซึ่งเป็นเมืองที่เต้าทองอาศัยอยู่ เจ้ากรุงสาวดี เมื่อทราบข่าว ให้โหรทำนาย โหรทายว่าท้าวจะเสียกรุง แต่ได้มีมนุษย์มาช่วยเหลือและได้ครองเมืองในที่สุด เจ้ากรุงสาวดีจึงให้ทหารออกป่าวประกาศหาคนดีที่มีฝีมือมาต่อสู้กับยักษ์ ใครที่สามารถรบชนะยักษ์ได้จะแบ่งเมืองให้ครึ่งหนึ่ง เมื่อเต้าทองรู้จึงรับอาสาออกรบแทน

6. เรื่องนายดัน

เศรษฐีตายามีบุตรชายชื่อ นายดัน อาศัยอยู่ที่บ้านปราจีน แต่นายดัน ตาบอดโสมมาแต่กำเนิดไม่มีผู้ใดรู้ เพราะมีเด็กชายเล็กหมาดที่บิดามารดาหามาเป็นเพื่อน ประกอบกับนายดันเป็นคนปัญญาไวจึงเห็นเหมือนกับคนตาดี ครั้นเจริญวัยอยากได้ภรรยา บิดามารดาจึงไปสุขอนางรังไร ฝ่ายมารดานางรังไรก็ตอบตกลง เพราะไม่ทราบว่านายดัน ตาบอด

วันแห่งนั้นหมากไปบ้านเจ้าสาว นายดันเดินเลยเข้าสวนกล้วย ผู้คนร้องทัก แต่นายดันพูดแก้ตัวว่านกบินขี้ใส่ตัว จึงจะไปเช็ดขี้กับต้นกล้วย เมื่อถึงบ้าน นายดัน เดินเลยเข้าใต้ถุนบ้าน ผู้คนในขบวนขันหมากร้องทัก แต่นายดันร้องแก้ว่า เห็นผู้คนมางานมากมายเกรงว่าบ้านจะทรุด และเมื่อขึ้นเรือนก็นั่งอยู่กลางชานบ้าน ผู้คนร้องถามว่าทำไมไปนั่งในที่ ๆ ไม่ควร นายดันแก้ตัวว่า ตนเองเดินเหยียบขี้ไก่มาจึงขอน้ำล้างเท้าก่อน ครั้นได้ฤกษ์ นายดันเดินเข้าไปในครัว เมื่อนางรังไรร้องทักว่าเป็นครัว นายดันก็พูดว่าที่ตนต้องเข้าครัวนี้ก็ต้องการจะบอกแม่ครัวว่า อย่าทำอาหารเผ็ดนัก เพราะญาติผู้ใหญ่ฝ่ายตนปากเป็นตาลทราย

ครั้นมาอาศัยอยู่บ้านนางรังไร ซึ่งเป็นสถานที่ใหม่ นายดันไม่คุ้นเคย จึงขอให้พาเด็กชายเล็กหมาดมาอยู่ด้วย ต่อมาเมื่อถึงฤดูทำนายนายดันก็ต้องไปไถนาอยู่กลางทุ่งเพียงคนเดียว ด้วยเหตุที่ตนเองไม่เห็นทางจึงบังคับวัวไปเข้าป่าถูกรังแตน แต่แก้ตัวได้เสมอ

วันหนึ่งภรรยาอยู่ใต้ถุนบ้าน นายดันอยากกินหมากแต่หาปูนไม่พบ จึงโกรธ ภรรยาที่เอาปูนไป ครั้นนางขึ้นมาเห็นปูนตั้งอยู่ตรงหน้า นางโกรธที่มองไม่เห็นแล้วมาโกรธ นาง นางจึงใช้ปูนขี้ตา นายดันจึงแกล้งร้องด้วยความเจ็บปวด นางสงสารจึงไปหา หมอบัวสีเอายามารักษาตาจนหาย ต่อมานายดันค้าขายร่ำรวย และมีบุตรชาย ครั้นบุตร ชายเจริญวัยนายดันก็ขอบวชเป็นภิกษุ ส่วนนางจึงไร้อยู่กับบุตรชายอย่างมีสุข

7. เรื่องปลาบุญทอง

กล่าวถึงเศรษฐีทารกะมีภรรยาสองคน คือ ขนิษฐาและสาระฐี นางขนิษฐามี บุตรสาวชื่อ เอื้อย ส่วนนางสาระฐีมีบุตรสาวชื่อ อ้ายและอี่ ทารกะมีอาชีพหาปลา ทุกครั้ง ที่ไปหาปลาจะนำภรรยาคนหนึ่งคนใดไปด้วยเสมอ วันหนึ่งทารกะพานางขนิษฐาออกไปหา ปลา แต่ทุกครั้งทีทอดแหจะได้ปลานู นางขนิษฐาเห็นปลานูก็ขอไว้เพื่อนำไปให้บุตรสาว เศรษฐีทารกะโกรธมากได้ทุบตีนางจนตกลูกตาย เมื่อทารกะกลับมาได้บอกให้เอื้อย ทราบว่า มารดาของนางไปวังลอย อีกสามวันจะไปวังเปลือย และบอกว่าสามปีก็ไม่กลับมา เอื้อยจึง รู้ว่ามารดาของตนสิ้นชีวิตแล้ว เอื้อยจึงร้องไห้แต่ถูกนางสาระฐีดูด่าและทุบตี บังคับให้ ทำงานหนัก ส่วนนางขนิษฐาเมื่อตายไปไปเกิดเป็นปลานู ด้วยความคิดถึงบุตรสาวจึงว่ายน้ำ มาหา และแสดงให้เห็นว่าตนเป็นมารดา เอื้อยจึงนำอาหารมาให้แม่ปลานูกินเป็นประจำ ครั้นอ้ายทราบเรื่องเข้า จึงไปบอกนางสาระฐี นางสาระฐีจึงจับปลานูมาฆ่า เมื่อเอื้อยกลับ มา เปิดของเอื้อยได้มอมเกล็ดของแม่ปลานูให้ และบอกว่าแม่ปลานูตายเสียแล้ว เอื้อยจึงนำ เกล็ดไปฝังดิน ต่อมางอกเป็นต้นมะเขือ แต่ถูกนางสาระฐีถอนทิ้งเสีย จากนั้นเอื้อยก็นำเม็ด มะเขือไปฝังดิน และอธิษฐานขอให้เป็นต้นโพธิ์

วันหนึ่งพระเจ้าพรหมทัตเสด็จประพาสป่าหยุดพักฝนที่ใต้ต้นโพธิ์ก็ชอบพอพระทัย จึงให้อำมาตย์สืบดูพบว่า ต้นโพธิ์เป็นของเอื้อยก็ให้นำเอื้อยมาเข้าเฝ้า เมื่อทรงทราบเรื่อง เกิดความสงสารจึงรับอุปการะและอภิเษกเอื้อยขึ้นเป็นมเหสี ครั้นนางสาระฐีทราบเรื่องเกิด อิจฉาริษยา จึงให้ตายายคิดออกอุบายให้เอื้อยกลับมาเยี่ยมบ้านโดยโกหกว่าบิดาป่วยหนัก เมื่อ เอื้อยกลับมาบ้านเหยียบถูกกระดานกลที่นางสาระฐีทำไว้ จึงตกลงไปในกะทะน้ำร้อนขาด ใจตาย นางสาระฐีจึงให้อ้ายปลอมเป็นมเหสีแทน เอื้อยเมื่อตายไปแล้วเกิดเป็นนกแขกเต้า

บินไปเฝ้าพระเจ้าพรหมทัตและเล่าความจริงให้ฟัง พระเจ้าพรหมทัตทรงเสียพระทัยมาก และเลี้ยงนกแขกเต้าไว้ ต่อมาพระเจ้าพรหมทัตเสด็จไปคล้องช้างในป่า อ้ายจึงจับนกแขกเต้าไปฆ่าเสีย แต่นกแขกเต้าหนีรอดและได้ไปอาศัยอยู่กับหนู ในที่สุดก็พบพระฤาษี พระฤาษีชุบชีวิตให้ และชุบกุมารน้อยจากภพवादให้อยู่เป็นเพื่อนนาง เมื่อกุมารเจริญวัยขึ้น ทราบเรื่องราวของมารดา จึงเดินทางไปยังเมืองของพระเจ้าพรหมทัต โดยสวมพวงมาลัยดอกไม้ที่เอื้อยร้อยเป็นเรื่องราวของตนเข้าไปด้วย เมื่อพระเจ้าพรหมทัตทอดพระเนตรดอกไม้ จึงได้สอบถามกุมารก็ทราบเรื่องราวโดยตลอด พระเจ้าพรหมทัตจึงได้รับนางกลับมาสู่พระราชวังตามเดิม ส่วนอ้ายถูกจับขัง เอื้อยเกิดความสงสารน้องจึงขอกภัยโทษ แต่อ้ายได้กลิ่นใจตายเสียก่อน เมื่อพระเจ้าพรหมทัตทราบว่านางสิ้นชีวิตแล้ว จึงให้สับร่างนางใส่เกลือส่งไปให้เศรษฐีและนางสาระฐี ครอบครัวของเศรษฐีคิดว่า เป็นเนื้อที่บุตรสาวส่งมาให้ จึงนำมาปรุงอาหารรับประทานกันอย่างอร่อย แต่เมื่อพบมือเท้าก็ทราบว่าเนื้อของบุตรสาวตน ครอบครัวของเศรษฐีเกิดความเกรงกลัวพระราชอาญาจึงหลบหนีเข้าไปในป่า จนพบพระภิกษุและได้สนทนากัน

8. เรื่องพญาหงส์

กล่าวถึงเมืองนาสวัสดิ์ มีกษัตริย์ชื่อ พระเจ้าเวณสา พระมเหสีชื่อ เขมา คือนางเขมาทรงสุบินว่าพญาหงส์ทองเข้ามาสู่ห้อง หลังจากนั้นก็เฝ้าคร่ำครวญปรารภนา จะได้เห็นหงส์ทองจนไม่เป็นอันเสวยพระกระยาหาร เมื่อพระราชาทรงทราบเรื่อง จึงสั่งให้นายพรานเป็นแม่กองคุมไพร่พลไปขุดสระไว้ในป่า พร้อมทั้งปลูกพันธุ์ไม้ต่าง ๆ ไว้บริเวณรอบสระ ปล่อยุ้งปล่อยปลาแล้วให้นายพรานแอบขุ่มดู จนกระทั่งในที่สุดพญาหงส์ทราบเรื่อง เข้า และรู้ด้วยญาณว่าการขุดสระขึ้นไว้ นั้นมีจุดประสงค์อะไร อยู่มาวันหนึ่งนางหงส์ได้ชวนกัน อ้อนวอนพญาหงส์ให้ไปเล่นน้ำด้วยกัน พญาหงส์ก็ไปตามประสงค์ เมื่อนายพรานเห็นพญาหงส์มาเล่นน้ำที่สระก็ได้ทำเร้วดักไว้ แต่พญาหงส์ก็ฉลาดแคล้วทุกครั้ง แต่ในที่สุดพญาหงส์ก็ติดเร้ว ขณะที่ติดเร้วพญาหงส์ได้ออดทนไม่ส่งเสียงร้องให้หงส์อื่น ๆ ตกใจ จนกระทั่งใกล้ค่ำจึงส่งเสียงร้องขึ้นมาบรรดาหงส์ทั้งหลายจึงตกใจและบินหนีไป นายพรานจึงจับพญาหงส์ไปถวายต่อพระราชา พระองค์ทรงยินดียิ่งนัก และได้ทรงขอร้องให้พญาหงส์

แสดงธรรมเทศนาให้พระองค์ และพระมเหสีฟัง พญาหงส์ได้นำเอาศีลห้ามาแสดง โดยกล่าวถึงผลดีของผู้ยึดถือ และผลกรรมที่ได้รับจากการทุศีล จากนั้นยังย้ำให้สำนึกว่าสิ่งทั้งหลายเป็นอนิจจังไม่เป็นแก่นสาร พระราชาและพระมเหสีพร้อมทั้งบริวารทั้งหลายได้สดับฟังแล้วต่างก็ยกย่องกันว่ามีความไพเราะ พระองค์จึงทรงรับสั่งให้เตรียมการแต่งเครื่องบายศรี ทำพิธีสู่ขวัญพญาหงส์ เสร็จพิธีแล้วได้พระราชทานให้สระน้ำกลางป่าเป็นสมบัติของพญาหงส์ จากนั้นพญาหงส์ทูลลากลับ พระราชาและพระนางเขมาทรงโคกคร่ำอาลัยอาวรณ์เป็นอย่างยิ่ง พญาหงส์ได้สัญญาว่าจะกลับมาเยี่ยมเยียนอีก

เมื่อพญาหงส์กลับถึงถิ่นที่อยู่ บรรดาบริวารหงส์ทั้งหลายต่างพากันแสดงความยินดี ส่วนพญาหงส์ได้นำเพ็ญภาวนาและแผ่เมตตาเป็นกิจวัตร ปกครองบริวารหงส์ทั้งหลายเมื่อถึงกำหนดวันที่สัญญาไว้กับพระราชาว่าลาบริวารทั้งหลายเข้าไปในพระราชวัง พระราชาและพระนางเขมาทรงตรัสถามถึงทุกข์สุขของพญาหงส์และบริวาร

9. เรื่องพระรถเมรี

กล่าวถึงเมืองไพศาลี มีกษัตริย์ชื่อ รตสีทร์ มีความสามารถในการปกครอง แต่พระองค์ยังไม่มียศที่หมู่บ้านจันทคามชานเมืองไพศาลี เศรษฐีพรหมจันทร์กับนางพรหมณีเกิดความทุกข์ห้วงสมบัติ ซึ่งไม่มีคนดูแล จึงพากันไปหาฤาษีในป่า ฤาษีบอกให้เก็บกวาดที่ปากบ่อไป 2-3 ก้อน เป็นเครื่องรางให้มีบุตร ด้วยความดีใจเศรษฐีเก็บกวาดไป 12 ก้อน โดยไม่ฟังคำท้วงของภรรยา ตั้งแต่นั้นนางพรหมณีก็มีบุตรหัวปีท้ายปีจนครบทั้ง 12 คนเป็นหญิงทั้งหมด เศรษฐีพรหมจันทร์ฐานะจนลงจนไม่มีจะกิน ในที่สุดเศรษฐี จึงพานบุตรทั้ง 12 คนไปปล่อยป่า ทำให้นางทั้งสิบสองต้องขัดเซพเนจรอยู่ในป่าเป็นเวลานาน

กล่าวถึงเมืองดาวันเป็นเมืองยักษ์ เจ้าเมืองชื่อ ท้าวคนธรรพ์ มเหสีชื่อ สนทรา นางสนทราต้องการมีบุตร ท้าวคนธรรพ์จึงไปขโมยนางเมรีธิดาของท้าวทศวงศ์ และนางทศนาแห่งเมืองนาคาวรีมาให้ และเปลี่ยนชื่อเป็น กังหรี เลี้ยงดูเป็นเวลา 9 ปี ท้าวคนธรรพ์ออกไปเที่ยวป่า เกิดรบกับท้าวโคदानแย่งชิงความเป็นใหญ่กัน ท้าวคนธรรพ์แพ้สิ้นชีวิตในป่า นางสนทรากลัวท้าวโคदानจะทำอันตราย จึงพานางกังหรีหลบหนีออกจากเมืองไป ส่วนนางทั้งสิบสองผ่านมาพบศาลาจึงแวะเข้าไป ได้พักอาศัยและพบนางกังหรี

จึงเป็นที่เลื่องนางกังหรี ต่อมาเมื่อทราบว่านางสนทราเป็นยักษ์จึงพากันหลบหนี ทำให้ นางกังหรีโกรธ จึงพุดยุงนางสนทราให้ตามฆ่านางทั้งสิบสอง เทวดาจึงลงมาช่วยเหลือไว้ ต่อมานางทั้งสิบสองได้ไปเป็นชายาทำวรดลิตี

นางสนทราเมื่อไม่สามารถฆ่านางทั้งสิบสองได้ ก็พานางกังหรีกลับเข้าเมือง มอบอำนาจให้ ส่วนนางตามแก้แค้นนางทั้งสิบสอง โดยยอมเป็นมเหสีทำวรดลิตี ทำวรดลิตีหลงใหลนางมาก นางจึงแกล้งป่วยต้องการลูกตาหญิงสิบสองคนที่เป็นพี่น้อง ต้องเดียวกันมาเป็นยารักษา ในขณะที่นางทั้งสิบสองถูกขังอยู่ในอุโมงค์ใต้ดิน นางภาได้ให้ กำเนิดพระรตเสนและสามารถปกป้องรักษาเลี้ยงมาจนเติบโตใหญ่ พระวิษณุกรรมแปลงกาย เป็นไก่ชนมาช่วยพระรตเสนหาอาหารเลี้ยงมารดาและป้า และแปลงเป็นลิงเขาควายเพื่อให้ พระรตเสนไปชนะพนันนายโคบาน ทำให้ทำวรดลิตีได้ทราบกิตติศัพท์ และโปรดปรานมาก สั่งให้เข้าวัง นางสนทราต้องการฆ่าพระรตเสน จึงคิดอุบายส่งไปเมืองดาวัน

เมื่อพระรตเสนเดินทางไปเมืองดาวันผ่านอาศรมพระฤาษี ได้แวะเข้าไปนมัสการ พระฤาษีล่วงรู้ความจริง จึงแก้ไขแปลงจดหมายนางสนทราจากข้อความที่สั่งให้นางกังหรีฆ่า ทันทีเมื่อพระรตเสนไปถึง ให้จัดพิธีอภิเษกสมรสแทน

หลังจากแต่งงานแล้ว พระรตเสนก็หลงอยู่กับนางกังหรีเป็นเวลานานถึงเจ็ดเดือน จึงนึกถึงหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย จึงทำอุบายหลอกถามถึงความลับของห้อยาต่าง ๆ จากนางกังหรี แล้วขโมยหนีกลับเมืองไพสาลี นางกังหรีตามมาอ่อนวอนขอให้กลับเมือง ดาวัน พระรตเสนบอกให้นางรอ เพราะพระองค์จะต้องกลับไปช่วย มารดา และ ป้าก่อน ทำให้นางกังหรีเสียใจมาก เมื่อพระรตเสนกลับเมืองไพสาลีรักษาดวงตาให้มารดา และป้า พร้อมทั้งฆ่านางสนทรา และช่วยให้บิดามารดาคืนดีกันแล้ว พระองค์กลับไปหา นางกังหรีเป็นเวลาเดียวกับที่นางกังหรีกำลังจะสิ้นใจ เพราะความเสียใจที่ทราบข่าวว่า พระรตเสนฆ่านางสนทรา มารดาตน พระรตเสนทำศพนางกังหรีเสร็จแล้วก็คิดจะฆ่าตัวตาย ตาม แต่มีห้ามไว้และพากลับไปอยู่กับฤาษีเพื่อเล่าเรียนวิชา

เมื่อพระรตเสนเรียนสำเร็จ ฤาษีบอกให้ไปหานางทัศนารีน้องสาวนางเมรี ซึ่งถูก ทำวรดลิตีราชพระยายักษ์เจ้าเมืองภาลลักมาเลี้ยงตั้งแต่เด็กพระรตเสนไปถึงเมืองภาลพบ นางทัศนารีกำลังเล่นน้ำอยู่กับพี่เลี้ยง จึงใช้ยาเสน่ห์เป่าไปถูกนางสีวีกาพี่เลี้ยงได้นางเป็น

ชายา และใช้นางเป็นสื่อพาพระองค์เข้าไปอยู่ในปราสาทนางทัศนารี ท้าวสวัสดิราชรู้เรื่องจึงพาทหารไปล้อมจับ พระรถเสนพานางทัศนารีที่มานี้ไปได้ ท้าวสวัสดิราชโกรธมาก ยกกองทัพออกติดตาม เสียงการสู้รบได้ยินไปถึงธานี จึงออกมาห้ามปรามใกล้เกลี้ยให้คืนดีกัน เพราะเป็นศิษย์อาจารย์เดียวกัน ส่วนทหารที่ตายธานีให้นางทัศนารีชุบชีวิตขึ้นมาใหม่ และให้ท้าวสวัสดิราชจัดพิธีอภิเษกสมรสระหว่างพระรถเสนกับนางทัศนารีในเมืองภาค

เมื่อเสร็จพิธีแล้ว พระรถเสนก็พานางทัศนารีกลับเมืองไพสาลี มีการเฉลิมฉลองสมโภชมีการตั้งศาลาโรงทานครั้งยิ่งใหญ่ การให้ทานครั้งนี้เศรษฐีพรหมจันทร์กับนางพรหมณีเข้ามารับทานด้วย ทำให้นางทั้งสองได้พบกับบิดามารดาอีกครั้ง ท้าวรถสิทธิ์จึงแต่งตั้งให้เศรษฐีพรหมจันทร์ เป็นผู้ปกครองหมู่บ้านจันทคาม และพระราชทานทรัพย์เงินทองให้มากมายและพระรถเสนก็พานางทัศนารีไปเมืองนาคาวรีเพื่อเยี่ยมเยียนท้าวทศวงศ์กับนางทศนาบิดามารดาที่แท้จริง

10. เรื่องวรวงศ์

กล่าวถึงเมืองกุสสามีกษัตริย์ชื่อ ท้าววงศา มีชายาสององค์ ชายาฝ่ายขวาชื่อ วงศ์สุริยา มีโอรสสององค์ คือ สุริยามาศและวรวงศ์ ส่วนชายาฝ่ายซ้ายคือ กาไว มีโอรสชื่อ ไวยทัต ลักษณะอุปนิสัยทั้งสองฝ่ายแตกต่างกันคือ พระสุริยามาศและพระวรวงศ์เพียบพร้อมด้วยคุณธรรมและสติปัญญา แต่ไวยทัตนั้นชอบการพนัน ด้วยความริษยา นางกาไวจึงทำเสน่ห์ให้ท้าววงศาหลงไหล แล้วใส่ความโอรสทั้งสอง ในที่สุดโอรสทั้งสองถูกประหารแต่รอดไปได้ และก่อนที่ทั้งสองจะหนีออกจากเมือง นางวงศ์สุริยาได้มอบหัวแหวนโอรสทั้งสอง

วันหนึ่งโอรสทั้งสองประทับใต้ต้นไทร ทอดพระเนตรเห็นไก่อดำ และไก่ขาวคู่หนึ่ง อดความเป็นใหญ่ซึ่งกันและกัน ไก่ขาวร้องอวดว่าเนื้อของตนใครกินจะมีพลังเจ็ดข้างสาร ส่วนไก่อดำร้องว่าเนื้อตนใครกินจะได้เป็นกษัตริย์ทั้งสองจึงตีปีกเข้าชนกันจนถึงแก่ความตายทั้งคู่ ในที่สุดพระสุริยามาศเสวยเนื้อไก่อดำ และพระวรวงศ์เสวยเนื้อไก่ขาว เมื่อเสด็จพ้นแนวป่าก็ถึงศาลาแห่งหนึ่ง ทั้งสองจึงเข้าประทับ และทรงแบ่งหัวแหวนกันคนละครึ่ง ศาลาแห่งนี้ อยู่ในเขตเมืองไอยมาศ ซึ่งเป็นเมืองที่ว่างกษัตริย์มีพระราชธิดาชื่อ อุทุมพร วันนั้นพระธิดาและเสนาบดีทำพิธีเสี่ยงราชรถแสวงหาผู้มีบุญครองราชย์สืบไป ปรากฏว่าราชรถหยุดตรง

หน้าศาลา เสนาจึงเข้าอุ้มพระสุริยามาขึ้นราชรถกลับราชวัง เมื่อคืนบรรทมทรงรีบเสด็จมารับพระอนุชา ปรากฏว่าไม่พบพระวรวงศ์ ทั้งสองต่างพลัดพราก พระสุริยามาตรงให้นายช่างสร้างศาลา และเขียนเรื่องราวของพระองค์และพระอนุชาไว้ พร้อมกับให้นายศาลามาคอยสังเกตผู้มาพักอาศัย

พระวรวงศ์เสด็จติดตามพระเชษฐาในป่า จนกระทั่งใกล้ค่ำถึงเมืองโลกัน จึงขอพักใต้ถุนบ้านตายาย แต่ใต้ถุนบ้านมีดสนิท พระวรวงศ์ทรงแก้ห่อสะพายเพื่ออาศัยแสงสว่างจากหัวแหวน ฝ่ายตายายเห็นหัวแหวนซึ่งมีค่าจึงเข้าใจว่าผู้มาขออาศัยเป็นโจร จึงให้ตารับไปบอกเศรษฐีโลกัน พระองค์จึงถูกจับแต่ด้วยบุพเพสันนิวาสคลิใจนางคารวีธิดาเศรษฐีเห็นเข้าเกิดความรักใคร่จากนั้นนางนวลศรีพี่เลี้ยง จึงติดสินบนผู้คุมจนสำเร็จ เมืองโลกันนั้นขึ้นต่อเมืองมุสสา จึงต้องส่งเครื่องราชบรรณาการไปถวายทุกปี ครั้นใกล้กำหนดเศรษฐีจึงเตรียมเดินทาง พร้อมกับคุมพระวรวงศ์ไปให้ท้าวมุสสาลงพระอาชญา ฝ่ายนางคารวีเมื่อทราบ จึงขอติดตามไปด้วย แต่เศรษฐีปฏิเสธ เมื่อถึงกำหนดเดินทางนางคารวีจึงตามพระวรวงศ์ลงเรือ และได้ฮั่นวอนบิดา เศรษฐีรู้เท่าทันจึงบังเกิดบันดาลโทสะทุบตี แต่บังเกิดเหตุอัศจรรย์เรือสำเภาไม่เคลื่อนออกจากอู่ แม้จะมีคนจำนวนมากมาชักลากจนเชือกขาด ในที่สุดเศรษฐียินยอมให้นางคารวีไปด้วย เรือจึงแล่นไปได้ เมื่อเศรษฐีนำพระวรวงศ์เข้าเฝ้าแล้ว ท้าวมุสสาทรงพิจารณาคดีปรากฏว่าเศรษฐีโลกันเป็นฝ่ายผิด จึงถูกจองจำแทน จากนั้นพระวรวงศ์ทรงอาสาท้าวมุสสาปราบพญายักษ์ เมื่อพระวรวงศ์ฆ่าพญายักษ์ได้แล้ว จึงได้ครองเมืองมุสสา โดยมีนางคารวีเป็นชายาฝ่ายขวา และนางมงกุฎเป็นชายาฝ่ายซ้ายในวันอภิเษก พระเสื่อเมืองนำแก้ววิเศษมาถวาย

ต่อมานางคารวีทรงตั้งครรภ์ได้สามเดือน พระวรวงศ์และนางคารวีพูลลา ท้าวมุสสาติดตามพระเชษฐา โดยอาศัยแก้ววิเศษ วันหนึ่งทรงแวะพักอาศรมฤาษี ฤาษีจึงขโมยแก้ววิเศษหะหนี่ไป แต่ถูกลมกรดพลัดตกลงมาถึงแก่ความตาย พ่อค้าเมืองไอยมาศพบแก้ววิเศษจึงนำถวายพระสุริยามา

พระวรวงศ์และนางคารวีรอนแรมและต่อสู้กับยักษ์ แต่ยักษ์พ่ายแพ้หนีไป ต่อมาพระวรวงศ์และนางคารวีทรงล่องแพ เกิดแพแตกทั้งสองพระองค์จึงพลัดพรากจากกัน

พระวรวงศ์ขึ้นฝั่งตรงศาลาเมืองไอยมาศ ในที่สุดพบพระสุริยามาศ จากนั้นทรงสร้างศาลาเมืองไอยมาศ และเขียนเรื่องราวเกี่ยวกับพระวรวงศ์และนางคารวีไว้

ส่วนนางคารวีขึ้นฝั่งรอนแรมไปในป่า จนมาพบพรานจุนเกาทัณฑ์ นายพรานจุนเกาทัณฑ์ เกิดเมตตาสงสารจึงนำนางไปอาศัยที่กระท่อม แต่นางจันทรยา นายพรานจุนเกาทัณฑ์เข้าใจว่านางคารวีเป็นขู้ และมีครรภ์กับสามีของตน จึงดุด่าและทุบตี เมื่อนางคารวีกำเนิบบุตร นางจันจึงสั่งให้เอากุมารไปทิ้งในป่า ฝ่ายนางคารวีจันใจจึงนำบุตรไปผูกเปลไว้ใต้ต้นไม้

ต่อมาพระวรวงศ์และพระสุริยามาศทรงประพาสป่า พบกุมารจำได้ว่าเป็นโอรส จึงนำกลับเมือง ฝ่ายนางคารวีกลับมาไม่พบบุตรจึงออกติดตามจนถึงศาลาที่เขียนเรื่องราวของนาง ในที่สุดจึงได้พบกับพระวรวงศ์และพระญาติพระสุริยามาศและพระวรวงศ์ทรงรำลึกถึงพระมารดา จึงเสด็จไปเมืองกุสสาท้าวไวยทัตตออกมาป้องกันพระนคร แต่ถูกพระวรวงศ์ฆ่าตาย

ในที่สุดพระสุริยามาศและพระวรวงศ์ทรงพบพระมารดาและพระบิดา ส่วนนางกาไวยถูกประหารชีวิต พระวรวงศ์เสด็จไปรับนางมณฑุมาร่วมราชาภิเษกครองเมืองกุสสาและเมืองมุสสา ต่อมาจึงมอบราชสมบัติให้โอรสคือพระคารวงศ์ครอบครองเมือง ส่วนพระองค์ออกผนวชเพื่อบำเพ็ญพระบารมีสืบไป

11. เรื่องวันคาร

วันคาร เป็นบุตรเศรษฐีกับนางวรลักษณ นางวรลักษณเป็นขนิษฐา เจ้าเมืองพรณรังสีชื่อ ท้าวอาทิตย์ เมื่อวันคารเกิด มารดาก็สิ้นชีวิต บิดาจึงกระโดดเข้ากองไฟตายตาม ท้าวอาทิตย์จึงให้แม่นมชื่อ นางทองประสาก์กับตาโสเลี้ยงดูวันคาร เมื่อวันคารอายุได้สิบห้าปี ทราบข่าวว่านายสำเภาจะไปค้าขายยังเมืองไพศาลี จึงฝากปลาเค็มไปขาย ท้าวอำไพเจ้าเมืองมีเมเหลื้ทรงประชวร เกิดอยากเสวยปลาเค็ม

แต่บังเอิญขณะนั้นหาไม่ได้ ครั้นนายสำเภานำปลาเค็มของวันคารไปถวายให้พระนางเสวย จึงหายประชวรทันที ท้าวอำไพจึงพระราชทานมะพร้าวให้ 2 ผล โดยใส่เงินและทองใน ผลมะพร้าวไว้เต็ม นายสำเภานำมะพร้าวมาให้วันคาร

ต่อมานายสำเภาก็ขายที่เมืองไกรลาศ ท้าวพาลวงศ์เจ้าเมืองชรามาก จึงอยากจะเสวยมะพร้าวกะทิ นายสำเภานำมะพร้าว 2 ผลนั้นไปถวาย เมื่อท้าวพาลวงศ์ ฝ่อออกเห็นเงินทองมากมาย ด้วยความดีพระทัยจึงลืมหอกการป่วยไข้ ท้าวพาลวงศ์จึง พระราชทานศรัทธา ให้นำไปให้เจ้าของมะพร้าว ศรัทธานี้มีอิทธิฤทธิ์ปราบยักษ์ได้ แต่วันคาร ไม่รู้จึงฝากนายสำเภามาขายต่อ แต่เกิดพายุพัดพาไปถึงเมืองปัญจา ท้าวปัญจามีธิดาชื่อ วันพุธ มีกลิ่นกายหอมยักระยี่เสียดสูรามาขอนางแต่งงาน แต่ท้าวปัญจาไม่ยินยอม ยักระยี่ จึงยกทัพมาตีเมือง พระอินทร์จึงได้ให้พระวิษณุกรรมแปลงกายมาช่วยท้าวปัญจา และ บอกว่าศรัทธาเท่านั้นที่จะปราบยักษ์ได้ เมื่อนายสำเภานำศรัทธาไปถวายท้าวปัญจาและ พระวิษณุกรรมปลอมตัวเป็นหญิงรับใช้นายต้น โดยบอกว่านายต้นให้มาช่วยปราบยักษ์ ท้าวปัญจานึกถึงบุญคุณผู้เป็นเจ้าของศรัทธา และเห็นว่าต้องเป็นบุคคลที่มีบุญญาธิการมาก จึงมีศรัทธาประจำตัว จึงยกพระราชธิดาให้เป็นมเหสี โดยนำธิดาใส่หีบฝากนายสำเภามาให้ วันคาร วันคารไม่รู้วิธีเปิดหีบจึงนำหีบไปไว้ที่ใต้ต้นไม้ ร้อนถึงพระอินทร์ให้พระวิษณุกรรม แปลงกายมาเป็นนางรับใช้ วันคารจึงเปิดหีบพบนางวันพุธและเกิดชอบพอรักใคร่ และ นางวันพุธได้เนรมิตเมืองนิลกรรณ ทั้งสองปกครองบ้านเมืองอย่างมีความสุข

12. เรื่องสีทนนไชย

กล่าวถึงสามภรรยาคู่หนึ่งมีฐานะยากจน ตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้กรุงศรีอยุธยา

คืนหนึ่งภรรยาฝันว่าเที่ยวเก็บขยะมูลฝอยกินต่างอาหาร รุ่งเช้าได้ให้โหรทำนาย ต่อมาได้ บุตรชายชื่อว่า สีทนนไชย และต่อมาอีกไม่นานก็มีบุตรชายอีกคนหนึ่งชื่อ นวลซ้อง

วันหนึ่งบิดามารดาของสีทนนไชยได้เข้าไปในป่า จึงสั่งให้สีทนนไชยนั่งดูน้องชาย

สีทนนไชยก็นั่งดูน้องเฉย ๆ น้องจะร้องไห้หรือเล่นของสกปรกอย่างไรก็ไม่สนใจ เมื่อบิดา มารดา กลับมาก็ได้ดูตัวสีทนนไชย แต่สีทนนไชยอ้างว่าทำตามคำสั่งแล้ว วันต่อมาบิดา มารดาได้สั่งให้สีทนนไชยดูไก่ที่อยู่นอกชานเพราะนางได้ตากข้าวไว้ สีทนนไชยได้ปล่อยให้ไก่

เที่ยวข่าวที่ตากหกเรียกรวด เมื่อบิดามารดากลับมาเห็นเข้าก็โกรธ จึงไล่ให้สีทนนไชยออกจากบ้าน สีทนนไชยได้ไปอาศัยวัดกับท่านขรัวตา ขณะอยู่ที่วัดไม่ยอมช่วยเหลืองานการใด ๆ เวลาทำงานทุกครั้งชอบเอาโรคเอาเปรียบผู้อื่น โดยอาศัยสติปัญญาแก้ตัวได้ทุกครั้งไป

วันหนึ่งขรัวตาใช้ให้สีทนนไชยเฝ้าดูหมาไม่ให้ขึ้นไปถ่ายบนกองทราย สีทนนไชยจึงคิดแกล้งขรัวตาให้กินขี้หมาโดยนำเอาขมขั่วพองมาปั้นเป็นก้อน ๆ ชุบน้ำผึ้งเหมือนขี้หมา ตั้งเรียงไว้บนกองทราย แล้วขึ้นไปนอนบนกุฎเสีย เมื่อขรัวตามาเห็นเข้าโกรธ จึงทำโทษให้สีทนนไชยกินขี้หมา สีทนนไชยก็กินตามที่ขรัวตาสั่ง ขรัวตาจึงขอกินบ้าง แต่สีทนนไชยได้หยิบขี้หมาจริง ๆ ให้ขรัวตากินเมื่อขรัวตาเห็นว่าสีทนนไชยฉลาดเกินเด็ก จึงได้นำสีทนนไชยไปฝากให้อยู่กับนายบายูชี ส่วนสีทนนไชยเรียกว่า หลวงนาย สีทนนไชยรับใช้หลวงนายด้วยดีจนเป็นที่ไว้วางใจ แต่เนื่องจากหลวงนายเป็นคนพุดจาไม่แน่นอน สีทนนไชยจึงได้คิดเผาบ้านหลวงนายเสีย และต่อมาเมื่อถูกทำโทษให้ตัดไม้ไผ่มาสามกอสสีทนนไชยก็ได้ตัดไม้ไผ่หมดทั้งสามกอ หลวงนายโกรธมาก สีทนนไชยจึงลาออกจากบ้านหลวงนาย และได้เข้าไปอาศัยอยู่ในวังรับใช้ใกล้ชิดพระเจ้าแผ่นดิน ครั้งหนึ่งพระเจ้าแผ่นดินทรงมอบหมายให้สีทนนไชยเป็นคนเรียโรเงินทำบุญทอดกฐิน ถ้าใครไม่ศรัทธาให้นำมาเขียนตี สีทนนไชยได้เรียโรเงินจากทุกคนไม่ว่าลูกเด็กเล็กแดง ผู้ใดไม่ให้ก็จะทุบตี ทำให้เดือดร้อนกันไปทั่ว เมื่อมีผู้มาฟ้องร้องกับพระเจ้าแผ่นดิน สีทนนไชยก็ได้แก้ว่าได้ตามรับสั่งทุกอย่าง พระเจ้าแผ่นดินได้ทรงทดลองสติปัญญาของสีทนนไชยอีกโดยให้นางกำนัลถือไข่แล้วดำน้ำ พอโผล่ขึ้นมาก็ให้ร้องว่า “คุกกะตาด” แล้วให้สีทนนไชยทำตาม แต่สีทนนไชยกับร้องว่า “คกกะตูก” และไม่ชูไข่ขึ้นมา เมื่อถูกถามว่าทำไมจึงเป็นเช่นนั้น สีทนนไชยก็เลยบอกว่าตัวเองเป็นไก่ตัวผู้ หลังจากนั้นสีทนนไชยก็ได้ใช้สติปัญญาแก้ไขปัญหาลหลายครั้ง

ฝ่ายพระเจ้าแผ่นดินต้องการให้สีทนนไชยเสาะหาของดีมาถวายพระองค์

สีทนนไชยได้ไปหารังต่อห่อผ้ามาถวายพระเจ้าแผ่นดิน และทูลว่าให้แก้ห่อผ้าในเวลากลางคืน ขณะที่อยู่พร้อมหน้ากับมเหสี พระโอรสและพระธิดา พระเจ้าแผ่นดินได้ทำตามคำที่สีทนนไชยบอกไว้ทุกอย่าง ทำให้ตัวต่อไล่ต่อยเจ็บไปตาม ๆ กัน พระเจ้าแผ่นดินทรงกริ้วมาก จึงได้สั่งให้สีทนนไชยเข้าเฝ้า แต่สีทนนไชยได้หลบหนีไปอยู่กับตายายที่โนป่า

13. เรื่องสุวรรณสาม

กล่าวถึงสองเศรษฐีผู้มีภรรยาตกทุกข์ได้ยากเห็นพระภิกษุรูปหนึ่งมาบิณฑบาต จึงจำได้ว่าเป็นบุตรชายของตน เศรษฐีจึงเล่าเรื่องราวที่ตนตกทุกข์ได้ยากให้พระภิกษุฟัง พระภิกษุองค์นั้นจึงคิดที่จะตอบแทนบุญคุณของบิดามารดา โดยนำข้าวที่บิณฑบาตมาได้มาเลี้ยงบิดามารดา จะฉันก็ต่อเมื่อเหลือจากที่บิดามารดากินอิ่มแล้ว ด้วยเหตุนี้เพื่อนสงฆ์ทั้งหลายจึงว่ากล่าวตักเตือน แล้วดูหมิ่นและนำความกราบทูลพระพุทธเจ้า ครั้นพระพุทธเจ้าสอบถามได้ความ จึงตรัสสรรเสริญพระภิกษุรูปนั้น และเล่าว่าในอดีตชาติพระองค์ทรงปรณินิบัติต่อบิดามารดาดีกว่าภิกษุรูปนี้เสียอีก พระองค์จึงยกเรื่องสุวรรณสาม ความว่า สองเกลอเป็นพรานล่าเนื้อและหาปลา ทั้งสองสัญญากันว่า ถ้าคนหนึ่งมีบุตรชาย อีกคนหนึ่งมีบุตรสาวก็จะให้แต่งงานกัน ถ้าได้บุตรชายหญิงเหมือนกันก็จะให้เป็นเกลอกัน ต่อมาพรานคนหนึ่งมีบุตรชายชื่อ ทูกุนทะ พรานอีกคนหนึ่งมีบุตรหญิงชื่อ ปาริกา เมื่อทั้งสองเจริญวัยขึ้น พรานทั้งสองจึงจัดการให้ทูกุนทะและปาริกาแต่งงานกัน แต่ทั้งสองมิได้ยินดีที่จะร่วมประเวณีกัน ในที่สุดทั้งสองได้ลาบิดามารดาออกบวช ต่อมาท้าวสักกะทราบด้วยญาณว่า ในอนาคตดาบสทั้งสองจะเสียดวงตา จำเป็นต้องมีคนช่วยเหลือและปรณินิบัติ จึงแนะนำให้ทูกุนทะพาเอามือลูบสัมผัสหน้าท้องนางปาริกาดาบสินี พร้อมกับอัญเชิญพระโพธิสัตว์ให้จุติลงมาเกิดในครรภ์ของนาง ครั้นครบกำหนดนางจึงคลอดบุตรชายให้ชื่อว่า สุวรรณสาม

เมื่อสุวรรณสามเจริญวัยได้ 16 ปี วันหนึ่งบิดามารดาออกไปป่า ถูกฝูงพญานาคไล่ต้อน ทำให้ตาบอดทั้งคู่ สุวรรณสามได้ออกตามหาบิดามารดา และเมื่อเห็นทั้งสองตาบอดจึงหัวเราะ ครั้นถูกถามว่าหัวเราะทำไม จึงตอบว่าต่อไปนี้ข้าพเจ้าจะได้ปรณินิบัติบิดามารดา

ต่อมากระปิณยักษ์เจ้าเมืองพาราณสีออกประพาสป่า เพื่อล่าสัตว์วันหนึ่งเห็นรอยสัตว์ป่ามากมาย จึงแอบซุ่มดูเห็นสุวรรณสามพร้อมด้วยฝูงสัตว์มาตักน้ำกิน กระปิณยักษ์เห็นดังนั้นจึงเกิดความสงสัยว่าบุรุษผู้นี้เป็นมนุษย์ เทวดา ครุฑ นาค เจ้าป่า คนธรรพ์ หรือยักษ์ กระปิณยักษ์จึงยิงธนูถูกสุวรรณสามล้มลง สุวรรณสามจึงฝากฝังบิดามารดาของตนไว้แก่กระปิณยักษ์ กระปิณยักษ์สำนึกผิดและเสียใจยิ่งนัก นางสนทรีย์เทพธิดาประจำเขาไกรลาสได้ยินเสียง จึงลงมาบริการกระปิณยักษ์และชี้แจงว่า บุรุษผู้นี้ต่อไปจะเป็น

พระอรหันต์ กระทบยักษ์ตกใจจึงตักน้ำมาประพรมสุวรรณสาม แต่สุวรรณสามสิ้นชีวิตเสียแล้ว กระทบยักษ์จึงไปแจ้งแก่ทฤณทะดาบสและนางปาริชาติดาบสนี้ทั้งสองได้ฟังก็เสียใจและโกรธเคือง แต่ขอร้องให้น้ำตนไปหาสุวรรณสาม นางปาริชาติได้กระทำสักการียาถอนพิษศรจากร่างกายของสุวรรณสาม สุวรรณสามกลับฟื้นคืนชีพ ขณะเดียวกันตาของทั้งสองก็หายเป็นปกติ จากนั้นสุวรรณสามได้เทศนาให้กระทบยักษ์ถือศีล 5 ให้ประพฤติในทางธรรม

14. เรื่องสุวรรณสินคำกาพย์

กล่าวถึงสุวรรณสินได้เดินทางไปเมืองพรมมกุสมีกษัตริย์ชื่อ ท้าวอาทิตย์ แต่สุวรรณสินลักลอบได้เสียกับนางเกศสุริยาซึ่งเป็นบุตรสาวของท้าวพระอาทิตย์ เมื่อท้าวอาทิตย์ทราบข่าวจึงคิดฆ่าสุวรรณสิน สุวรรณสินจึงพานางเกศสุริยาหนีออกจากเมือง ถึงกลางป่าหยุดพักผ่อนที่สระน้ำ ไวยกักเจ้าเมืองโอบดาลมาลักพานางเกศสุริยาไป สุวรรณสินจึงออกติดตามได้ชุมนุมพระขุนพูนพานเป็นพวก ทำสงครามกับท้าวไวยกัก แต่ท้าวไวยกักพานางเกศสุริยานี้ไปฝากไว้กับสหาย ซึ่งเป็นเจ้าเมืองนลพาน แล้วกลับมารบกับสุวรรณสิน แต่ถูกศรของสุวรรณสินจนสิ้นชีวิต สุวรรณสินเกิดความสงสารจึงชุบชีวิตท้าวไวยกักและพวกที่สิ้นชีวิตกลับฟื้นคืนชีวิตอีกครั้งหนึ่ง จากนั้นสุวรรณสินไปรับนางเกศสุริยาที่เมืองท้าวณลพาน และลักพานางสุวรรณมาลีมาเป็นชายา ท้าวณลพานโกรธจึงยกไพร่พลออกติดตาม แต่ท้าวไวยกักออกรับหน้าขอโทษให้สุวรรณสินจนท้าวณลพานหายโกรธ ไวยกักยกเมืองโอบดาลและบุตรสาวชื่อ นางสุริจันทร์ให้สุวรรณสิน ต่อมาไฟไหม้นาวายนตร์ของสุวรรณสินเสีย ท้าวไวยกักจึงมอบรถแก้วให้สุวรรณสินพาชายาทั้งสามกลับเมืองของตน ระหว่างทางพบนนทักษ์มาลักเอารถแก้วไป สุวรรณสินพร้อมชายาทั้งสามและพี่เลี้ยงเดินทางไปจนถึงชายฝั่งทะเลและได้ต่อแพข้าม แต่เกิดพายุพัดแพแตก สุวรรณสินและชายาพร้อมทั้งพี่เลี้ยงจึงต้องพลัดพรากกัน นางเกศสุริยาตั้งต้นเดินทางจนกลับถึงเมืองท้าวณลพาน แจ้งข่าวให้ท้าวณลพานทราบ ว่ารถแก้วถูกลักระหว่างทาง จึงต้องพลัดพรากจากสุวรรณสิน ท้าวณลพานจึงให้ทหารออกติดตามเมื่อไม่พบทหารจึงไปส่งข่าวให้ท้าวไวยกักทราบ ท้าวไวยกักจึงใช้ให้ไวยราบออกติดตามด้วย ไวยรายนำรถแก้วจากนนทักษ์กลับคืนมาได้

กล่าวถึงนางสุวณณมาลี ซึ่งพลัดจากสุวณณสิน ไปอาศัยอยู่กับนางเมขลา ไวยราบสีบทราบ จึงพานางกลับเมือง ส่วนนางสุริจันทร์พลัดมาอาศัยอยู่กับฤาษี ต่อมา นางลาฤาษีออกติดตามสุวณณสิน ฝ่ายสุวณณสินเที่ยวตามหานางสุริจันทร์ แต่ นางสุริจันทร์มาอาศัยอยู่ที่เมืองชลบท ซึ่งเป็นเมืองของท้าวสุวณณพระราชบิดาของ สุวณณสิน และเล่าความเป็นมาทั้งหมดให้ทั้งสองพระองค์ทรงทราบ ฝ่ายสุวณณสินซึ่ง ราชสีห์เหาะนางทั้งสาม จนหลงเข้าเมืองยักษ์ สุวณณสินได้นางยักษ์เป็นชายาและ ครองเมือง แต่ราชสีห์คอยเตือนให้สุวณณสินหนีถึงหน้าที่ที่ต้องตามหาชายาทั้งสามให้พบ สุวณณสินจึงตัดสินใจหนีนางยักษ์ออกเที่ยวสืบหาชายาทั้งสาม นางตรีสุนทรทราบเรื่อง จึงออกติดตามอ่อนวอนให้สุวณณสินกลับไป แต่สุวณณสินไม่ยอมกลับ นางจึงกลั้นใจตาย อยู่กลางป่า สุวณณสินจึงเดินทางต่อไปจนถึงกรุงไอบดาลได้ทราบข่าวจากท้าวไวยภักว่า ได้ รอดแก้วกลับคืนมาแล้ว สุวณณสินจึงเดินทางต่อไปยังเมืองท้าวณลกพาน พบนางเกษสุรียากับ กุมาร และนางสุวณณมาลี สุวณณสินจึงลาท้าวณลกพานพาชายาทั้งสอง และกุมารชื่อ แสงสุริวงศ์กลับบ้านเมืองตน ระหว่างทางพบกับครุฑจึงเกิดต่อสู้กัน แต่ครุฑพ่ายแพ้ และ ได้สั่งสอนให้ครุฑตั้งตัวอยู่ในคุณธรรมยึดมั่นในศาสนา แล้วเดินทางต่อไปจึงถึงกรุงชลบท เข้า ฝ้าท้าวสุวณณวงศ์และนางสุวณณมาลาพบนางสุริจันทร์ ซึ่งเดินทางพลัดมาอยู่กับ ท้าวสุวณณวงศ์ สุวณณสินจึงได้ครองกรุงชลบทมาจนนางสุริจันทร์ประสูติกุมาร และ นางสุวณณมาลีประสูติพระธิดา

เมื่อแสงสุริวงศ์เติบโตใหญ่อายุได้ 8 ปี เดินทางไปเยี่ยมพระไอยกาและไอยกีที่เมือง พรหมกุศลนครพร้อมด้วยสุวณณสิน นางเกษสุรียาและพี่เลี้ยง

